EN KYRKA MITT I FÖRÄNDRINGAR

Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland åren 2000–2003

Kyrkans forskningscentrals publikationer 90

Kyrkans forskningscentral
Tammerfors 2005

ISBN 951-693-261-4
Gummerus Kirjapaino Oy
Jyväskylä 2005
Översättning: Eivor Rajala-Kejonen
Pärmdesign: Eliisa Isoniemi
Pärmfoto: Timo Merensilta /Credonet Imagebank

INNEHÅLL

FÖRORD 9

I FÖRÄNDRINGAR I KYRKANS OMVÄRLD 12

1. DET INTERNATIONELLA LÄGET 12
   1.1. Terrorattacker och krig i Irak 12
   1.2. Europeiska unionen 14
   1.3. Övriga Europa 16

2. FÖRÄNDRINGAR I DET RELIGIÖSA LÄGET OCH PÅ DET EKUMENISKA FÄLTET 17
   2.1. Förändringar i världsreligionerna 17
   2.2. Den ekumeniska omvärlden 18

3. DE FINLÄNDSKA SAMHÄLLSFÖRÄNDRINGARNAS RIKTNING 20
   3.1. De viktigaste händelserna i Finland under redogörelseperioden 20
   3.2. Befolkningsförändringar 21
   3.3. Flyttningsrörelsen 22
   3.4. Utvecklingen av det ekonomiska läget 24
   3.5. Förändringar i arbetslivet 26
   3.6. Fritiden 27
   3.7. Utvecklingen av informationssamhället 28

4. FÖRHÅLLANDENA MELLAN KYRKAN OCH STATEN 29
   4.1. Religionsfrihetslagen 29
   4.2. Begravningslagen 31
   4.3. Böndagsplakat 32
   4.4. Ekonomiska förhållanden 34

5. VÄRDERINGAR OCH ATTITYDER 36
   5.1. Allmänna attitydförändringar 36
   5.2. Skillnader i olika åldersgruppers attityder 37
   5.3. En god ålderdom 40
   5.4. Partnerskapslagen 41

6. FINLÄNDARNA SOM MEDLEMMAR I RELIGIONSSAMFUND 42

6.1. Antalet medlemmar i religionssamfunden 42
6.2. Finländarnas inställning till olika trossamfund . . . 47

7. FINLÄNDARNAS RELIGIOSITET 49
7.1. Religiositet i förändring. 49
7.2. Religionsutövning och religiös aktivitet 53
7.3. Religiös identitet. 54
7.4. Kristna föreställningar. 55

8. FINLÄNDARNAS FÖRHÅLLANDE TILL KYRKAN . 59
8.1. Den offentliga bilden av kyrkan. 59
8.2. Inställning till kyrkans verksamhetsformer 60

II HÄNDELSER UNDER REDOGÖRELSE-PERIODEN. 65

1. KYRKLIGA HÄNDELSER 65
1.1. År 2000 65
1.2. År 2001 67
1.3. År 2002 68
1.4. År 2003 70

2. VIKTIGA FÖRVALTNINGSBESLUT 71
2.1. Församlingsförvaltning. 71
2.2. Stiftsförvaltning 76
2.3. Förnyande av biskopsmötet. 78
2.4. Utveckling av verksamhetsavdelningen 79
2.5. Det svenskspråkiga arbetet inom kyrkan 80
2.6. Utveckling av samarbetet mellan kyrkostyrelsen och de kyrkliga organisationerna 80
2.7. Teologutbildning 81
2.8. Ny plan för konfirmandarbetet. 82
2.9. Kvinnoprästfrågan 83
2.10. Kyrkliga delegationer 83
2.11. Anvisningar och bestämmelser 85

3. VERKSAMHETSMÅL 86
3.1. Församlingarnas verksamhets- och ekonomiplaner . 87
3.2. Den närvarande kyrkan 88
3.3. Strategi för informationsförvaltning 90
3.4. Kommunikationsstrategi 90
3.5. Handikappolitiskt program 91
3.6. Strategi för diakoni och samhällsarbete 91
3.7. Strategi för barn- och ungdomsarbete 92

III UTVECKLINGSTRENDER INOM KYRKAN 93

1. MEDLEMMAR 93
   1.1. Att höra till kyrkan 93
   1.2. Döpta, avlidna samt ut- och inflyttade 99
   1.3. Utträde ur kyrkan 101
   1.4. Inträde i kyrkan 104

2. GUDSTJÄNSTLIV. 107
   2.1. Utvecklandet av gudstjänsten och de kyrkliga förrättningarna 108
   2.2. Gudstjänster och övriga offentliga sammankomster. 116
   2.3. Kyrkliga förrättningar 126

3. MUSIK OCH KULTUR 132
   3.1. Musikverksamhet 132
   3.2. Kulturell verksamhet 139

4. FOSTRAN 148
   4.1. Riktlinjer för fostran. 148
   4.2. Barnarbete. 150
   4.3. Minior- och juniorarbete 158
   4.4. Konfirmandarbete. 163
   4.5. Ungdomsarbete 174
   4.6. Arbete i läroanstalter 182
   4.7. Förändringstrender inom barn- och ungdomsarbetet 184

5. SJÄLAVÅRD 186
   5.1. Själavård i församlingarna. 187
   5.2. Samtalstjänst 188
   5.3. Familjerådgivning. 190
   5.4. Sjukhussjälavård 195

6. DIAKONI- OCH SAMHÄLLSARBETE. 199
   6.1. Församlingsdiakoni 200
   6.2. Handikapparbete 206
   6.3. Missbruks- och kriminalarbete 208
   6.4. Samhällsarbete 209
   6.5. Beredskap vid storolyckor och kriser 213
   6.6. Övriga gemensamma projekt för kyrkan. 214

7. MELLANKYRKLIG VERKSAMHET 221
7.1. Ekumenik i Finland 221
7.2. Kyrkans internationella kontakter 227
7.3. Arbete bland finländare utomlands 237

8. MISSION OCH INTERNATIONELL DIAKONI 241
8.1. Hela kyrkans mission 241
8.2. Missionsarbete 244
8.3. Internationell diakoni 259

9. KOMMUNIKATION 265
9.1. Förändringar på kommunikationsfältet 265
9.2. Kyrkan i medierna 268
9.3. Kyrklig information 270
9.4. Kyrklig kommunikation i televisionen 276
9.5. Kyrklig kommunikation i radion 278
9.6. Kyrklig nätkommunikation 281
9.7. Kyrklig AV-verksamhet 283

10. EKONOMI 285
10.1. Allmän utveckling av kyrkans och församlingarnas ekonomi 285
10.2. Församlingarnas ekonomi 287
10.3. Det ekonomiska läget inom Kyrkans centralfond . 300

11. PERSONAL, UTBILDNING OCH FÖRTROENDEVALDA. 306
11.1. Personalstyrka. 306
11.2. Personalstruktur 308
11.3. Utbildning för tjänster inom kyrkan och arbetskraftssituationen 316
11.4. Personalutbildning 323
11.5. Förnyelse av kyrkans ämbetsstruktur 329
11.6. Personalens välbefinnande och förbindelse vid tjänster inom kyrkan 331
11.7. Förtroendevalda. 336

12. KYRKLIGA VÄCKELSERÖRELSER OCH ORGANISATIONER 340
12.1. Väckelserörelserna och organisationerna som en del av det kyrkliga livet 341
12.2. Laestadianismen 343
12.3. Pietismen 347
12.4. De evangeliska 349

12.5. Bedjarrörelsen. 350
12.6. De nypietistiska rörelserna 351
12.7. Nyare rörelser 354
12.8. Samarbete med övriga sammanslutningar 357

IV SLUTSATSER OCH UTMANINGAR INFÖR FRAMTIDEN. 360

Förteckning över sökord 367

tyhjä sivu

FÖRORD

I denna bok beskrivs verksamheten inom den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland under åren 2000–2003. I början av det nya årtusendet inträffade ett stort antal förändringar både i kyrkans omvärld och inom kyrkan. Flyttningsrörelsen var livligare än någonsin. Finländarna flyttade till annan ort och inom samma kommun. Dessutom kom ett betydande antal invandrare till landet. Många reformer slutfördes inom kyrkan.

Den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland är en del av den världsomspännande kyrkan, som allt sedan apostlarnas tid har vittnat om den treenige Guden och tjänat medmänniskorna. Kyrkans budskap är bestående, men samtidigt måste kyrkan förnyas. Eftersom den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland är en synlig organisation kan själva kyrkan och dess verksamhet, förvaltning och ekonomi skärskådas på samma sätt som verksamheten i vilken annan mänsklig sammanslutning som helst. I kyrkans fyraårsberättelse granskas den omvärld där den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland har utfört sin uppgift och på vilket sätt den har fullgjort uppgiften.

Kyrkans fyraårsberättelse har utarbetats på uppdrag av kyrkomötet. Syftet med berättelsen är att beskriva och analysera läget inom kyrkan och de riktningar i vilka kyrkan utvecklas. Beskrivningarna och analyserna kan ligga till grund för beslut om framtidsplanerna för kyrkan. Som en handbok betjänar berättelsen dessutom församlingarna, de anställda inom kyrkan och medierna. Den används också som läro- och tentamensbok samt som käll- och jämförelsematerial inom forskningen. Kyrkans forskningscentral har utarbetat motsvarande berättelser från och med 1967.

I det första huvudkapitlet granskas förändringarna i kyrkans omvärld. I det andra kapitlet beskrivs viktiga kyrkliga händelser under redogörelseperioden, de viktigaste administrativa besluten och de mål som uppställts för verksamheten. I det tredje kapitlet behandlas utvecklingstrenderna inom kyrkan ur olika perspektiv. I det fjärde kapitlet presenteras centrala slutsatser om hur de viktigaste utvecklingstrenderna bör tolkas och förslag till hur kyrkan borde handla utgående från dem.

För beredningen av fyraårsberättelsen tillsatte Kyrkostyrelsen en arbetsgrupp som bestod av ecklesiastikrådet *Seppo Häkkinen* (ordförande), vice häradshövding *Freja Häggblom*, direktor *Kimmo Kääriäinen*, förvaltningsdirektör *Riitta-Sisko Tarkka* och utvecklingschef *Raimo Turunen*.

På samma sätt som tidigare har Kyrkans forskningscentral svarat för utarbetandet av fyraårsberättelsen. Forskningscentralens direktor *Kimmo Kääriäinen* har skrivit kapitlen 1–5 i huvudkapitel I samt huvudkapitlet II, forskare *Maarit Hytönen* har skrivit kapitlen 2, 3, 5 och 6 i huvudkapitel III, forskare *Kati Niemelä* har skrivit kapitlen 6–8 i huvudkapitel I samt kapitlen 1, 4, 11 och 12 i huvudkapitel III och forskare *Kari Salonen* har skrivit kapitlen 7–10 i huvudkapitel III. Författarna har bearbetat texterna i samråd med arbetsgruppen och försökt finna de centrala tyngdpunkterna.

Under olika skeden av arbetet har också alla övriga anställda vid Kyrkans forskningscentral deltagit i utarbetandet av berättelsen. Forskningsassistent *Risto Nissilä* har skött datakörningen av berättelsens enkätmaterial, de grafiska figurerna och ombrytningen. Byråsekreterare *Anita Lamminen* och forskningssekreterare *Annika Aroharju* har stått till tjänst med hjälp under samtliga skeden av arbetet. De visstidsanställda forskningsbiträdena *Kyllikki Hovila* och *Anni Airaksinen* förbehandlade forskningsformulären och datalagrade dem samt såg till att alla 582 församlingar svarade på enkäterna.

Källor

I fråga om statistikmaterialet baserar fyraårsberättelsen sig i huvudsak på uppgifter som samlats in hos församlingarna. Kyrkostyrelsen samlade årligen hos varje församling in basuppgifter om befolkningsförändringarna i kyrkan samt om verksamheten och ekonomin (A-formulären). Med tanke på fyraårsberättelsen begärde forskningscentralen dessutom att församlingarna och de kyrkliga samfälligheterna skulle lämna närmare uppgifter för år 2003 i fråga om olika verksamhetsfält. Enkäterna gällde följande: B1 det allmänna församlingsarbetet, B2 fostran och ungdomsarbetet, B3 diakonin, B4 missionen, B5 informationen och Internet, B6 personalen, planeringen och förvaltningen, B7 de religiösa rörelsernas och organisationernas verksamhet samt invandrar- och

vänförsamlingsverksamheten. På C-formulären samlades uppgifter om de kyrkliga samfälligheternas verksamhet i fråga om samfälligheternas gemensamma diakoni, information, personal, planering och förvaltning.

För fyraårsberättelsen samlades dessutom uppgifter in hos församlingarna genom följande separata enkäter: en enkät till de kyrkliga tidningarna, en enkät till de läroanstalter som ger kyrklig utbildning, en enkät till notarierna i domkapitlen om frågor som gäller prästerna, lektorerna och kantorerna i stiftet och en enkät till de kyrkliga organisationerna. Utöver dessa uppgifter tillställde de många enheterna inom Kyrkostyrelsen och domkapitlen författarna översikter över sina arbetsområden samt beskrev och utvärderade dem. Som material användes dessutom de kyrkliga organens protokoll, betänkanden och verksamhetsberättelser samt pressmeddelanden och undersökningar som gäller redogörelseperioden.

De enkäter som har använts för att beskriva hela den finländska vuxna befolkningens religiositet, förhållande till kyrkan och deltagande i församlingsverksamheten är i första hand intervjuundersökningen *Gallup Ecclesiastica 2003* (N=1 009), som *TNS-Gallup Oy* utförde på uppdrag av Kyrkans forskningscentral, samt attityddundersökningen *Monitor 2004*, som utfördes av *Monitor-MDC-Risc*, och den tillhörande undersökningen *Kyrkomonitor* (N=2 569). Uppfattningarna hos församlingarnas anställda och förtroendevalda klarlades genom enkäter till anställda och förtroendevalda, vilka hade utarbetats av Kyrkans forskningscentral.

I FÖRÄNDRINGAR I KYRKANS OMVÄRLD

Under redogörelseperioden färgades det internationella läget av terroristhot och många krig. Omstruktureringarna i det finländska samhället fortgick. Flyttningsrörelsen var kraftig och utlänningarnas andel av befolkningen i Finland ökade. Den nya religionsfrihetslagen och begravningslagen hörde till de viktigaste milstolparna i relationerna mellan kyrkan och staten. Viktiga beslut inom de ekumeniska relationerna gällde genomförandet av *Borgåöverenskommelsen* och undertecknandet av stadgan *Charta Oecumenica.* I finländarnas värderingar och attityder kunde man skönja en ökad stabilisering och ökad betydelse för vissa fasta punkter. Det starka förtroendet för kyrkan kvarstod, men religiositeten blev i allt högre grad en privat angelägenhet.

1. Det internationella läget

1.1. Terrorattacker och krig i Irak

Under redogörelseperioden reste den internationella terrorismen sig som ett hot mot hela världen. Attackerna mot Förenta staterna den 11 september 2001 chockerade hela världen. Den man som planerat attackerna, *Usama bin Ladin*, lokaliserades till Afghanistan. Talibanregimen i Afghanistan vägrade överlämna honom, och de allierades hämndattack under amerikansk ledning inleddes i oktober. Talibanernas makt kuvades. Dessutom förstördes utbildningslägren för terroristorganisationen al-Quaida, som hade verkat under talibanernas beskydd. Det undanröjde emellertid inte terroristhotet. Under redogörelseperioden genomförde al-Quaida eller organisationer som samarbetar med den ett stort antal terroristattacker i olika delar av världen.

Som ett led i kampen mot terrorismen gick Förenta staterna med sina allierade till anfall mot Irak i mars 2003. Det sades att Irak skyddade terrorister och innehade massförstörelsevapen. Internationella vapeninspektörer hittade dock inte några massför-

störelsevapen, och Förenta Nationerna gav inte sin fullmakt att inleda krig. Merparten av det internationella samfundet motsatte sig en krigsoperation. Krigshandlingarna inleddes trots allt och Bagdad intogs inom knappt en månad. Stjälpandet av *Saddam Husseins* staty i april 2003 visades över hela världen som en segersymbol.

Kyrkor världen över intog en negativ ståndpunkt till kriget i Irak. Kyrkornas världsråd ansåg att anfallet var omoraliskt, illegalt och dåligt övervägt. Rådet kritiserade Förenta staterna för att ha genomfört anfallet utan ett beslut av Förenta Nationerna och för att inte ha lyssnat till det civila samhället, kyrkorna eller andra religionssamfund. Kyrkornas världsråd ansåg också att anfallet var politiskt farligt och kulturellt oförnuftigt. Enligt rådet förringade deltagarna de internationella reglerna genom att förlita sig på den starkares rätt och genom att tillgripa rädsla och ekonomisk påtryckning.

Också Lutherska världsförbundet fördömde kriget. Enligt förbundet är förebyggande krig en omöjlighet och våld någonting som alltid måste motverkas. Enligt Europeiska kyrkokonferensen är krig inte ett godtagbart instrument för att driva internationell politik. Reformerta kyrkornas världsallians fördömde likaså Irakkriget och kritiserade koalitionen för att inte ha varit lyhörd för opinionen i världen.

Många kyrkoledare fördömde krigshandlingarna i Irak, bland dem den ledande biskopen för den lutherska kyrkan i Amerika *Mark Hanson*, påven *Johannes Paulus II* och patriarken i den ortodoxa kyrkan i Ryssland *Aleksej II*. Ledaren för hela den anglikanska världen, ärkebiskopen av Canterbury *Rowan Williams* ansåg likaså att kriget i Irak inte kunde accepteras och att det kunde bli ett startskott för en human katastrof i Irak och hela regionen.

Trots att det gick snabbt att erövra Irak och besegra *Saddam Hussein* utsattes alliansen för ett flertal stormningar. Ockupationstruppernas motstånd ökade mot slutet av 2003. Också den internationella kritiken mot hela operationen blev starkare, i synnerhet när man sist och slutligen inte hittade några massförstörelsevapen.

Spänningarna mellan Israel och palestinierna kvarstod under hela redogörelseperioden. Den fredsplan som kallades *Vägkartan*

väckte tidvis förhoppningar om att våldsamheterna skulle få ett slut, men den onda cirkeln av självmordsattacker och israeliska hämndattacker fortsatte. Situationen tillspetsades också av att Israel byggde en skyddsmur på Västbanken.

Under redogörelseperioden fortsatte Afrika att plågas av krig, hungersnöd, en ekonomi som stampade på stället samt den allt svårare aidssituationen. I flera länder i Sydamerika förekom upprepade politiska oroligheter.

I Asien var den ekonomiska tillväxten stark, i synnerhet med Kina i spetsen. I Finland förhöll man sig inte uteslutande positivt till den ekonomiska tillväxten i Asien. Det började talas om det så kallade *Kinafenomet*, dvs. att arbetsplatser förflyttas till länder där arbetskraften är billigare. Kinafenomenet färgade globaliseringsdiskussionen i Finland, vilken huvudsakligen präglades av pessimism och oro över att arbetsplatserna försvinner till utlandet. På olika håll i världen ordnades demonstrationer mot globaliseringen, även i Finland.

Den sarsepidemi som bröt ut våren 2003 väckte oro runtom i världen. Sjukdomen krävde hundratals offer främst i Östasien och Sydostasien. Världshälsoorganisationen rekommenderade att resandet skulle begränsas till många områden i Kina och till Toronto, som blev den värsta sjukdomshärden utanför Asien. På en kort tid hann sars vålla problem för hela världsekonomin och drev ett flertal flygbolag i kris när flygresorna minskade. Alla tänkbara åtgärder vidtogs för att försöka hindra sars från att sprida sig som en farsot över hela världen. Man lyckades få bukt med sjukdomen genom strikta försiktighetsåtgärder, och epidemin kunde kuvas sommaren 2003.

1.2. Europeiska unionen

Europeiska unionens toppmöte i Nice i december 2000 fattade beslut om de ändringar i grundfördraget som behövdes för utvidgningen av EU. De stora medlemsländerna behöll sin politiska bestämmanderätt; exempelvis frågor som gäller beskattning eller social trygghet avgörs fortfarande enhälligt.

De ärenden i Europeiska rådet som berör kyrkorna kom i skuggan av de strukturella förändringarna inom EU. Stadgan om de grundläggande rättigheterna antogs som en förklaring i Nice. I stadgan nämns medborgarnas rätt till ett gott liv, religionsfrihet och kulturell mångfald. I stadgan erkänns en gemensam värdegrund, som reser sig ur Europeiska unionens andliga och etiska arv som baserar sig på människans värdighet. I stadgan nämns individens rätt till tankefrihet, religionsfrihet och samvetsfrihet och rätt utöva sin religion offentligt eller enskilt.

Hösten 2000 antogs också ett direktiv som förbjuder diskriminering i arbetslivet och garanterar de anställdas rättssäkerhet vid diskriminering på grund av ras, etniskt ursprung, religion och sexuell inriktning. I direktivet behöll kyrkorna sin rätt att förutsätta övertygelse och medlemskap av sina anställda.

Tio nya medlemsländer undertecknade ett medlemsfördrag med Europeiska unionen vid toppmötet i Aten i april 2003. De nya länderna är Estland, Lettland, Litauen, Polen, Tjeckien, Slovakien, Slovenien, Ungern, Cypern och Malta. Efter det deltog länderna som observatörer i rådets arbete. Vid folkomröstningarna i kandidatländerna gav folket sitt stöd till anslutningen till Europeiska unionen. De nya medlemsländerna anslöt sig till unionen den 1 maj 2004.

Konventet som beredde ett nytt konstitutionellt fördrag för Europa samlades i 16 månaders tid under åren 2002 och 2003. Konventet bestod av 105 företrädare (jämte suppleanter) för kommissionen, Europaparlamentet och regeringarna och parlamenten i EU-medlemsländerna och kandidatländerna. I juni 2003 behandlade konventet ett förslag till ny konstitution (”grundlag”) för Europeiska unionen. Den kristna tron skrevs inte in i ingressen i utkastet. Som en kompromiss infogades dock ordet ”värden”. I ingressen sägs att Europas medborgare är ”inspirerade av Europas kulturella, religiösa och humanistiska arv med värden som ständigt hålls levande i det europeiska kulturarvet”. Unionens värderingar dokumenterades i artikel 2 i det nya utkastet till konstitution: ”Unionen bygger på värden som respekt för människans värdighet, frihet, demokrati, jämställdhet, rättsstatsprincipen och mänskliga rättigheter.”

Medlemmarna i konventet antog stadgan om de grundläggande rättigheterna som en del av EU:s konstitution. I stadgan definieras bland annat individernas religionsfrihet och rätt till familjeliv och social trygghet. För den nya konstitutionen antogs dessutom artikel 51 om kyrkors och konfessionslösa organisationers ställning. Artikeln lyder som följer:

- Unionen skall respektera och inte ingripa i kyrkors och religiösa sammanslutningars och samfunds ställning i medlemsstaterna i enlighet med den nationella lagstiftningen.
- Unionen skall även respektera filosofiska och konfessionslösa organisationers ställning.
- Unionen skall erkänna deras identitet och deras specifika bidrag och upprätthålla en öppen, tydlig och regelbunden dialog med dessa kyrkor och organisationer.

Regeringskonferensen i december 2003 lyckades inte enas om de olika ländernas röstetal i samband med beslutsfattande i rådet, och godkännandet av konstitutionen senarelades. Vid ingången av 2004 överfördes beredningen och godkännandet av konstitutionen på det nya ordförandelandet Irland.

1.3. Övriga Europa

Den sista dagen år 1999 meddelade president *Boris Jeltsin* att han avgår och utnämnde statsminister *Vladimir Putin* till t.f. president. I mars 2000 valdes Putin till president direkt i den första omgången. Förhållandena i Ryssland stabiliserades och den ekonomiska tillväxten var snabb. Samtidigt började den begränsade yttrandefriheten väcka allt större oro. På befallning av Putin indrogs TV-kanaler och tidningar som kritiserade Kreml. Den mediekontroll som Kreml utövade sågs tydligt i parlamentsvalet i december 2003, där de olika partierna tilldelades mycket olikvärdiga möjligheter att få sin röst hörd. Valet slutade med en överväldigande seger för det parti, Enade Ryssland, som stöder Putin. Det liberala partiet Jabloko och Högerunionen föll utanför duman.

Ryssland uttryckte sitt stöd för Förenta staterna i kampen mot terrorismen, trots att Ryssland inte godkände anfallet mot Irak. Putins administration definierade kriget i Tjetjenien som ett led i

kampen mot terrorismen. Under redogörelseperioden utsattes Moskva för ett flertal terroristattacker. I oktober 2002 ockuperade tjetjenerna en teater och tog mer än 800 personer som gisslan. Ockupationen utmynnade i ryska specialstyrkors stormning, där 41 tjetjenska rebeller och 129 gisslan miste livet. Största delen dog av den gas som de ryska soldaterna använde. Efter kuppen accelererade Ryssland sina anfall mot Tjetjenien.

Den ekonomiska tillväxten i Ryssland och de stabiliserade förhållandena avspeglades även i Finland. Exporten till Ryssland ökade kraftigt under redogörelseperioden. Det utbredda fattigdomsproblemet och de övriga sociala problemen i Ryssland fick finländarna att hjälpa i synnerhet invånarna i Finlands närområden.

Genom FN:s medverkan nåddes ett fredsavtal i Kosovo i juni 1999, men den humanitära krisen fortsatte under hela redogörelseperioden. Hundratusentals albanska flyktingar kunde återvända till sina hem, medan serberna och romerna i Kosovo tvingades fly till grannområdena. I många områden var relationerna mellan albanerna och serberna ytterst spända. Många av ledarna under Kosovokriget dömdes i den internationella krigsdomstolen i Haag. Kosovo fortsatte att lyda under FN:s administration och formellt under statsförbundet Serbien och Montenegro. De NATO-ledda KFOR-trupperna svarade för säkerheten. FN:s generalsekreterare *Kofi Annan* utsåg statsrådet *Harri Holkeri* till ledningen för FN-administrationen i Kosovo i juli 2003.

2. Förändringar i det religiösa läget och på det ekumeniska fältet

2.1. Förändringar i världsreligionerna

Under redogörelseperioden minskade antalet kristna i Europa men ökade på de övriga kontinenterna. Enligt *David Barretts* och *Todd Johnsons* rapport fanns det 527 miljoner kristna i Europa i slutet av 2003 (Ryssland medräknat). I Latinamerika fanns det 498 miljoner kristna, i Afrika 383 miljoner, i Asien 324 miljoner, i Nordamerika 222 miljoner och i Oceanien 22 miljoner.

Av hela befolkningen i världen var en tredjedel kristna (32,9 %), en femtedel muslimer (20 %), 13,2 % hinduer, 6,3 % anhängare av trosföreställningar med kinesiskt ursprung och 5,9 % buddhister. Den romersk-katolska kyrkan var den största kristna kyrkan. Det fanns 1,1 miljard romersk-katoliker och sammanlagt 571 miljoner pingstvänner, karismatiker och nykarismatiker, 415 miljoner som hörde till obundna kristna sammanslutningar, 368 miljoner protestanter, 217 miljoner ortodoxa och 82 miljoner anglikaner.

Tabell 1. Det religiösa läget i världen åren 1970–2003 (%).

	1970	1980	1999	2003
Kristna	33,7	32,8	33,1	32,9
Muslimer	15,3	16,5	19,8	20,0
Hinduer	12,9	13,3	12,9	13,2
Personer som inte hör till något trossamfund	15,0	16,4	12,8	12,2
Buddhister	6,4	6,3	6,0	5,9
Övriga	16,7	14,7	15,4	15,8

Under redogörelseperioden skedde det inte några betydande förändringar i den procentuella andelen för världsbefolkningens tillhörighet till olika religioner. En granskning på längre sikt visar att muslimernas andel av världens befolkning har ökat tydligt.

2.2. Den ekumeniska omvärlden

På 1990-talet framförde de ortodoxa kyrkorna inom Kyrkornas världsråd skarp kritik mot rådets representativa struktur och beslutsfattande. Situationen drevs till sin spets då de ortodoxa kyrkorna i Georgien och Bulgarien utträdde ur världsrådet 1997 och 1998. Efter det tillsatte KV vid sin generalkonferens i Harare 1998 en specialkommission för att utreda de ortodoxa kyrkornas möjligheter att delta. Kommissionen avslutade sin verksamhet med ett möte i Träskända i juni 2002. Enligt kommissionens rekommendationer bör Kyrkornas världsråds möten fatta beslut enligt konsensusprincipen, inte enligt majoritetsprincipen.

År 2000 beslöt Lutherska världsförbundets råd vid sitt årliga möte att fortsätta det arbete som utstakats i den gemensamma deklaration om rättfärdiggörelseläran som hade undertecknats föregående år. Vid sitt möte i Wittenberg år 2002 fattade rådet beslut om att ändra namnet på världsförbundet. Till namnet fogades bestämningen ”en kommunion av kyrkor” (*Lutheran World Federation – A Communion of Churches*). Namnbytet fastställdes vid generalkonferensen i Winnipeg året därpå. Det ändrade namnet symboliserar den andliga karaktären hos kyrkornas enhet: i Nya testamentet betyder kommunion gemenskap med både Kristus och andra människor.

Den gemensamma stadgan för verksamheten i Europa, *Charta Oecumenica,* för Europeiska kyrkokonferensen (EKK) och Rådet för de katolska biskopskonferenserna i Europa undertecknades i Strasbourg i april 2001. Avsikten är att dokumentet skall främja en ekumenisk dialogkultur och en samarbetskultur på alla nivåer av kyrkans liv och tillhandahålla kyrkan gemensamt överenskomna kriterier.

Verkställigheten av *Borgådeklarationen*, som förenar lutheraner i Norden och Baltikum samt de anglikanska kyrkorna i Storbritannien och Irland, slutfördes formellt då kyrkomötet och riksdagen år 2001 antog de ändringar av kyrkolagen och kyrkoordningen som deklarationen förutsatte.

Nordiska ekumeniska rådet (NER) förlorade sina möjligheter att verka när kyrkorna i Danmark och Norge beslöt att avsäga sig medlemskapet år 2002. Också vissa mindre samfund lämnade rådet. Eftersom rådet inte längre var nordiskt på ett övergripande sätt och inte heller ekumeniskt fattades det vid årsmötet på Island i augusti 2003 beslut om att rådet upphör. För främjande av ekumeniken i Norden började institutet Ekumeniskt institut för Norden (EIN) organisera sig i anslutning till Sigtunastiftelsen. Den svenska och den finska kyrkan bidrog med betydande insatser för starten.

3. De finländska samhällsförändringarnas riktning

3.1. De viktigaste händelserna i Finland under redogörelseperioden

Tarja Halonen valdes till Finlands president i februari 2000. Av de två kandidater som klarade sig till andra omgången fick *Esko Aho* 48,4 % och Tarja Halonen 51,6 % av rösterna. President Halonens popularitet bland folket ökade snabbt, och i slutet av redogörelseperioden bedömde merparten av finländarna att hon hade skött sin uppgift bra.

Finlands nya grundlag trädde i kraft vid ingången av mars 2000. Information om den nya grundlagen spreds genom att grundlagen delades ut till varje hem. Grundlagen åtföljdes av en broschyr där innehållet i grundlagen presenterades på ett lättfattligt sätt.

Dopningsskandalen i VM i skidåkning i Lahtis chockerade Finland, och nyheten spred sig över världen i februari-mars 2001. Flera finländska elitskidlöpare blev fast för att ha använt förbjudna ämnen. Efter det var dopning temat för många predikningar i gudstjänsterna.

Finland började använda den gemensamma valutan euro vid ingången av 2002. Den finska marken användes jämsides med euron till utgången av februari, men redan i mitten av januari var merparten av pengarna i omlopp euro.

I oktober 2002 inträffade en förödande explosion i köpcentrumet Myyrmanni i Vanda. En ung man från Vanda sprängde en egenhändigt tillverkad bomb mitt i köpcentrumet. Sju människor miste livet och tiotals skadades, en del för återstoden av sitt liv. Chocken och oron för ungdomarnas rotlöshet och växande problem med den mentala hälsan blev aktuella samtalsämnen.

I riksdagsvalet i mars 2003 reste Centern i Finland sig som det största partiet och *Anneli Jäätteenmäki* utnämndes till statsminister. Hon avgick dock i juni på grund av den förtroendekris som uppkom till följd av Irakdispyten under kampanjen inför riksdagsvalet. I en valdebatt på TV hade Jäätteenmäki refererat till en hemlig rapport från utrikesministeriet. Det avslöjades att uppgif-

terna hade läckt ut via en rådgivare vid presidentens kansli. Ny statsminister blev *Matti Vanhanen.*

3.2. Befolkningsförändringar

Finlands folkmängd ökade med mer än 48 000 personer under redogörelseperioden och uppgick vid utgången av 2003 till 5 219 732 personer. Andelen barn under 15 år utgjorde 18 % av hela befolkningen och andelen personer över 65 år nästan 16 %. Enligt Statistikcentralens befolkningsprognos kommer andelen barn under 15 år att kvarstå nästan oförändrad ända fram till år 2030, men under samma tid ökar andelen personer över 65 år till en fjärdedel av befolkningen.

Bland finländarna utgjorde 50–54-åringarna den största av åldersklasserna med en spännvidd om fem år, den näst största utgjordes av 55–59-åringarna. Under redogörelseperioden fördes många diskussioner om hur dessa så kallade stora åldersklasser skall kunna hållas friska i arbetslivet. Visionen för det nationella åldersprogrammet, som pågick under åren 1998–2002, var att man i Finland skulle uppnå en situation där sysselsättningsgraden bland äldre är densamma eller nästan densamma som bland 35–45-åringarna, som är i den bästa arbetsföra åldern. Enligt åldersprogrammet kan målet nås genom att arbetslivet utvecklas så att det också lämpar sig för äldre. Information på bred front utgjorde en viktig deluppgift inom åldersprogrammet. Avsikten var att påverka de allmänna attityderna, företagens attityder och rekryteringspolitik samt de äldres egna attityder.

I det nationella åldersprogrammet och i regeringsprogrammet uppställdes som mål att pensionsåldern bör infalla ungefär två till tre år senare än vid nuvarande 59 års ålder. På så vis säkerställs tillräckliga pensioner och ett framtida välfärdssamhälle. Den pensionsåldersreform som träder i kraft år 2005 tillhandahåller ekonomiska incitament för att fortsätta arbeta efter 63 års ålder.

3.3. Flyttningsrörelsen

Finländarna flyttade flitigt till annan ort. År 2000 flyttade 260 000 personer till en annan kommun. År 2001 var flyttningen mellan kommunerna rekordartad genom tiderna, 282 000 personer. År 2002 flyttade 273 000 personer till annan ort. Motsvarande siffra för 2003 var 275 000 personer. Flera faktorer påverkade flyttningsrörelsen, men den viktigaste faktorn var flyttning på grund av arbete. Bland landskapen var tillväxten kraftigast i Birkaland och Östra Nyland (0,8 %) samt i Nyland (0,7 %). Befolkningen minskade kraftigast i Kajanaland (0,9 %), Södra Savolax och Lappland (0,5 %) samt i Norra Karelen (0,4 %).

På orter med ett inflyttningsöverskott orsakade den kraftiga flyttningsrörelsen bostadsbrist, stegring i bostadspriserna och överbelastning av de offentliga tjänsterna. På orter med ett utflyttningsöverskott uppkom andra typer av problem när skatteintäkterna minskade och servicen försämrades.

Figur 1. Flyttningen mellan kommunerna åren 1966–2003. Statistikcentralen.

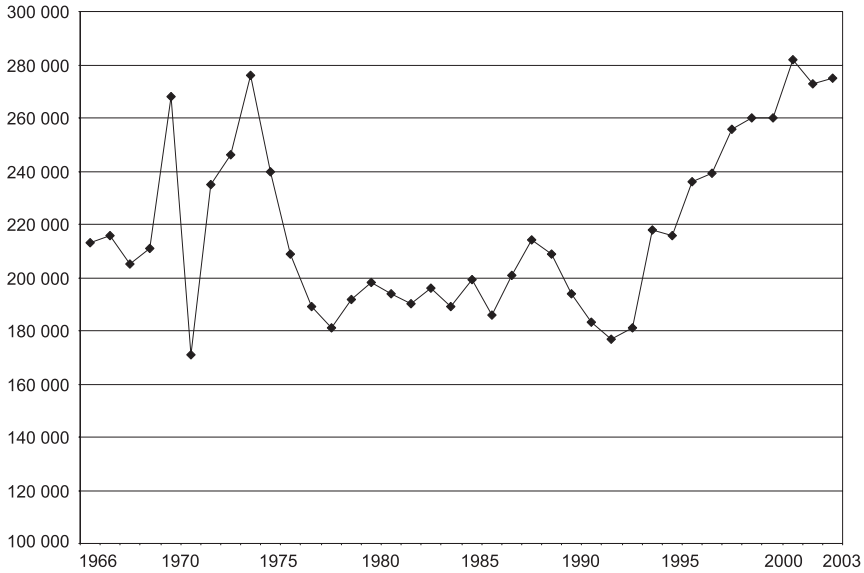

Kommunernas avtagande resurser inverkade också på kommunsammanslagningarna. Under redogörelseperioden minskade antalet kommuner med sex. År 1999 fanns det sammanlagt 452 kommuner, av vilka 107 var städer och 345 andra kommuner. År 2003 fanns det sammanlagt 446 kommuner, av vilka 111 vara städer och 335 andra kommuner. Enligt prognoserna kommer antalet kommuner att minska avsevärt i fortsättningen.

Tabell 2. Utländska medborgare i Finland åren 1990–2003. Statistikcentralen.

Medborgarskap i:	1990	1995	1999	2000	2003
Ryssland	-	9 720	18 575	20 552	24 998
Estland	-	8 446	10 652	10 839	13 397
Sverige	6 051	7 014	7 809	7 887	8 124
Somalia	44	4 044	4 410	4 190	4 642
Det tidigare Jugoslavien och Förbundsrepubliken Jugoslavien	75	2 407	3 392	3 575	4 243
Irak	107	1 341	2 960	3 102	3 485
Sammanlagt	26 255	68 566	87 680	91 074	107 003

Flyttningen inom samma kommun var det dubbla jämfört med flyttningen till en annan kommun. Under redogörelseperioden flyttade årligen cirka 550 000 personer inom kommunen. År 2001 flyttade hela 577 000 personer inom samma kommun.

Antalet utlänningar i Finland fyrdubblades på 1990-talet. Utlänningsbefolkningen fortsatte att öka också under redogörelseperioden. I början av redogörelseperioden fanns det nästan 88 000 utlänningar i Finland, i slutet redan 107 000. Vid utgången av 2003 var något under 19 000 personer i Finalnd medborgare i ett EU-land.

Vid utgången av redogörelseperioden fanns det enligt Statistikcentralen 125 000 som hade ett annat språk än finska eller svenska som modersmål. I synnerhet antalet personer med ryska som modersmål ökade och uppgick till 35 000 vid utgången av 2003. Trots att invandringen ökade var Finland alltjämt till sin befolkning ett av Europas mest homogena länder, eftersom endast 2 % av befolkningen var utlänningar.

Genom invandrarna förändrades Finlands religiösa karta mera än vad medlemstalet i de officiella registrerade religionssamfunden visade. Genom den växande ryska befolkningen ökade antalet ortodoxa mera än enligt de officiella statistiska uppgifterna. I Ryssland hör människorna inte till kyrkan som registrerade medlemmar på samma sätt som i Finland. Många av dem som flyttat till Finland och som döpts till ortodoxa har därför hållit fast vid praxisen och kommit att stå utanför alla religionssamfund. Också antalet personer med islamsk tro ökade, även om många islamska invandrare inte har anslutit sig som medlemmar till de islamska samfunden.

Utlänningarnas åldersstruktur avvek klart från åldersstrukturen för landets totala befolkning. Bland utlänningarna fanns många barn och personer i arbetsför ålder. Arbetslöshetssiffrorna var höga inom många utlänningsgrupper.

År 2003 flyttade cirka 12 000 personer bort från Finland. Antalet emigranter var trots allt betydligt mindre än antalet invandrare. Emigranterna var oftast unga, språkkunniga och högtutbildade. Deras vistelse utomlands är vanligen tidsbegränsad.

3.4. Utvecklingen av det ekonomiska läget

År 2000 var den världsekonomiska tillväxten snabb och framtidsutsikterna såg lovande ut. Tillväxten försämrades dock av den internationella lågkonjunktur som tog sin början inom IT-sektorn i Förenta staterna. Världsekonomin påverkades också av rädslan för terrorism.

De minskade internationella spänningarna och impulsen från den ekonomiska politiken stärkte den världsekonomiska tillväxten betydligt under senare hälften av 2003. Tillväxten försnabbades framför allt i Förenta staterna och Asien. Tillväxten kom däremot långsammare i gång inom euroområdet. Den svaga ekonomiska tillväxten försämrade den finansiella balansen för den offentliga ekonomin inom euroområdet. I en situation där en betydande del av länderna i området hade underskottsproblem visade det sig vara svårt att tillämpa reglerna för bevarande av stabiliteten i de offentliga ekonomierna inom euroområdet.

Under den gångna fyraårsperioden upplevdes en ekonomisk recession i Finland. Medan bruttonationalprodukten i förhållande till marknadspriset ökade med 5,1 % år 2000 jämfört med det föregående året ökade den med endast 1,1 % året därpå och året därefter med 2,3 %. Mot slutet av 2003 började recessionen ge vika, och det året ökade bruttonationalprodukten med 1,9 % jämfört med det föregående året. Tillväxten år 2003 baserade sig i första hand på den ökade privata konsumtionen. Det internationella ekonomiska läget blev klarare vid utgången av 2003, de ekonomiska utsikterna blev bättre och tillväxten föreföll att ha en säkrare grund än på många år. Den försämrade ekonomiska tillväxten sågs uttryckligen under åren 2002 och 2003 i form av minskade investeringar i hela landet.

Inflationen sjönk under redogörelseperioden. År 2000 var inflationen 3,4 %, år 2001 var den 2,6 % och året därpå 1,6 %. År 2003 steg konsumentprisindexet endast 0,9 %. Räntorna sjönk till en rekordartat låg nivå. År 2002 var tremånaders Euribor 4,5 %, men sjönk till 2,5 % år 2003.

Den svaga ekonomiska tillväxten bromsade upp tillväxten för den offentliga ekonomin och ökade utgiftstrycket, i synnerhet för den kommunala ekonomin. Enligt enkätundersökningar övervägde ungefär var tredje kommunalekonomi att gå samman med grannkommunen inom de tio närmaste åren på grund av ekonomisk kris. Om det går så, kommer också antalet ekonomiska församlingsenheter att minska betydligt.

I flera års tid minskade skattelättnaderna beskattningsutfallen inom den offentliga sektorn. Förhöjningarna av de övre gränserna för förvärvsinkomstavdragen och avdragen för inkomstens förvärvande flera år i rad minskade också skatteintäkterna för församlingarna. Möjligheten att få en sanningsenlig helhetsbild av de ändrade skatteintäkterna försvårades av de rikliga redovisningar av efterskatt för 2000 som ålades församlingarna år 2002.

Ökningen av inkomstskillnaderna upphörde under redogörelseperioden. Inkomstskillnaderna ökade i Finland utan avbrott i sex års tid under åren 1995–2000 närmast på grund av de ökade inkomsterna av egendom. Inkomstskillnaderna avtog en aning år 2001 då inkomsterna av egendom minskade. Inkomstskillnaderna förändrades inte år 2002 och det inträffade inte några stora föränd-

ringar i hushållens inkomststruktur. Realinkomsterna ökade med cirka 2 % från det föregående året. De disponibla inkomsterna ökade genom att förvärvsinkomsterna, inkomsterna av egendom och inkomstöverföringarna ökade samt genom att skattebelastningen minskade.

Enligt internationella jämförelser var inkomstskillnaderna i Finland mindre än i de flesta andra industriländer. I Finland hade den femtedel som hade de högsta inkomsterna 3,6 gånger högre inkomster än den femtedel som hade de lägsta inkomsterna år 2002. Förhållandet hörde till de lägsta i EU-länderna.

Beräknat enligt definitionen av EU:s statistikbyrå fanns det cirka 565 000 låginkomsttagare i Finland år 2002, dvs. 11 % av befolkningen. Enligt EU:s definition avses med en låginkomsttagare en person vars hushåll har inkomster som är lägre än 60 % av den genomsnittliga inkomsten. Andelen låginkomsttagare i Finland hörde till de lägsta i EU-länderna.

Det förekom betydande löneskillnader mellan olika regioner i landet. I Nyland var lönerna klart högre än i andra delar av landet. Enligt 2001 års *Lönestrukturstatistik* var förvärvsnivån i huvudstadsregionen cirka 15 % och i hela Nyland cirka 13 % högre än i landet i snitt. Inget annat landskap nådde upp till medelvärdet för hela landet.

3.5. Förändringar i arbetslivet

Under åren 2000–2003 fattades många olika slags beslut i syfte att minska arbetslösheten, men trots det minskade arbetslösheten bara en aning under redogörelseperioden. Enligt Statistikcentralens statistiska uppgifter rörde sig arbetslöshetsgraden kring 10 % i början av perioden och uppgick till 9 % i slutet av perioden. Vid utgången av 2003 var arbetslöshetsgraden högst i Lapplands län, cirka 16 %, och lägst i Södra Finlands län, cirka 7 %. Framför allt ungdomsarbetslösheten och långtidsarbetslösheten var oroväckande. Arbetslöshetsgraden bland de unga sjönk under redogörelseperioden, men år 2003 rörde sig ungdomsarbetslösheten (15–24-åringar) trots allt kring 22 %. Enligt Statistikcentralens arbetskraftsundersökning för år 2003 var drygt 23 % av de

arbetslösa långtidsarbetslösa (personer som varit arbetslösa i över ett år). Sysselsättningsgraden bland personer i arbetsför ålder, 15–64-åringar, kvarstod oförändrad. År 2002 var den 66,9 % och år 2003 beräknades den till 67,3 %.

Enligt 2003 års *Arbetsmiljöbarometer* gav löntagarna sina arbetsplatser medelvitsordet 7,9. Bakom den positiva bilden dolde sig dock många slags förändringar. Övertidsarbetena ökade och sjukfrånvarotiderna hade förlängts. Tyky-verksamhet (verksamhet för att bevara arbetsförmågan) och utbildning på arbetsplatsen hade ökat, men annan utveckling av arbetsplatserna hade minskat.

Av löntagarna ansåg 45 % att deras arbetsplats var säker, sporrande och lämplig för de egna resurserna, medan 3 % ansåg sig utföra ett arbete som motiverade dåligt och som överskred resurserna.

Ökningen av den psykiska belastningen i arbetet avmattades i början av 2000-talet, men började öka på nytt år 2003. Samma trend kunde skönjas i mängden övertidsarbete. Mest övertidsarbete utfördes i kommunerna och inom den privata servicesektorn. Mer än hälften (54 %) ansåg att det fanns för få anställda på arbetsplatsen med hänsyn till arbetsuppgifterna.

Av alla löntagare var 41 % inte borta från arbetet en enda dag under året på grund av sjukdom. Sådana personer fanns det minst av i kommunerna. Ett uttryck för den kraftiga gallringen bland äldre anställda är att i åldersgruppen över 54 år var andelen personer som inte var frånvarande en enda dag större än i andra åldersgrupper (52 %).

Sjukfrånvarotiderna förlängdes. År 2003 var den genomsnittliga sjukfrånvaron 14 dagar; i snitt en dag längre än året innan. Kommunanställda hade fler sjukdagar än anställda inom andra sektorer. Sjukfrånvarolängden ökade med åldern.

3.6. Fritiden

Enligt Statistikcentralens *Fritidsundersökning* upplever människorna sin fritid som allt viktigare. År 1991 ansåg ungefär hälften av befolkningen att fritiden var mycket viktig; år 2002 var andelen större än 60 %. Förändringen löpte i samma banor inom

alla åldersklasser. Ju yngre åldersklass, desto större uppskattning av fritiden. Däremot minskade upplevelsen av arbetet som mycket viktigt. Också här löper förändringen i samma banor inom alla åldersklasser med undantag av 55–64-åringarna, av vilka fler än tidigare ansåg att arbetet var mycket viktigt.

Enligt Fritidsundersökningen har uppskattningen av hemmet och familjen under fritiden ökat betydligt. Andelen sådana personer av hela befolkningen som ansåg att det var mycket viktigt att vara tillsammans med familjen ökade med 26 procentenheter under en tid om tio år. Ökningen var nästan lika stor inom alla åldersgrupper. Också upplevelsen av hobbyer som mycket viktiga ökade. Det grundläggande perspektivet på begreppet fritid var individuellt: att själv få välja hur vardagen ser ut, oavsett om det handlar om sociala eller individuella aktiviteter.

År 2002 hade en majoritet av finländarna (60 %) någon hobby utanför hemmet. 45 % utövade en hobby minst en gång i veckan och 17 % var aktiva med någon hobby minst tre gånger i veckan. Nästan lika många män och kvinnor var aktiva. För en del av ungdomarna upptog hobbyerna nästan all fritid. Andelen ytterst aktiva var störst bland 15–19-åriga pojkar, av vilka 17 % deltog i någon arrangerad hobby minst fem dagar i veckan.

3.7. Utvecklingen av informationssamhället

Utvecklingen av de elektroniska medierna inverkade kraftigt på finländarnas liv under redogörelseperioden. E-post och Internet vann terräng och minskade de geografiska avståndens betydelse. Genom mobiltelefonerna var allt fler finländare anträffbara var och när som helst. Det blev allt vanligare att skicka textmeddelanden, vilket var speciellt populärt bland de yngsta åldersklasserna: nästan alla 15–29-åringar hade skickat textmeddelanden.

År 2003 hade cirka 2,4 miljoner en egen e-postadress, dvs. 61 % av finländarna i åldern 15–74 år. Nästan 2,6 miljoner använde Internet. Användningen av Internet var vanligast bland 15–19-åringarna: 93 % av kvinnorna och 100 % av männen använde Internet. I åldersgruppen 20–29-åringar använde nio av tio Internet. Andelen användare minskade drastiskt bland personer

över 50 år: endast hälften av 50–59-åringarna och bara 18 % av dem som var över 60 år använde Internet.

Enligt *Teknologibarometern* hörde Finland som informationssamhälle till de ledande länderna i världen. I informationssamhället är produktion, behandling, förmedling och utnyttjande av information av central betydelse inom alla samhällssektorer. Finland klarade sig också bra vid jämförelser av olika informationssamhällen. Kunskapssamhället betraktas som nästa utvecklingsfas efter informationssamhället: det är ett samhälle där kunskap och kunnande ligger till grund för kulturen och civilisationen och utgör den viktigaste produktionsfaktorn. I kunskapssamhället accentueras relevant kunskap i stället för kvantitativ information.

4. Förhållandena mellan kyrkan och staten

4.1. Religionsfrihetslagen

Den nya religionsfrihetslagen blev klar under redogörelseperioden. Religionsfrihetskommittén avgav sitt mellanbetänkande hösten 1999, och utlåtande om betänkandet begärdes hos 130 instanser. Remissförfarandet visade att det rådde en utbredd enighet om behoven av att revidera lagstiftningen om religionsfrihet. De största skillnaderna i synsätten gällde bildandet av religionssamfund, möjligheten att tillhöra flera religionssamfund samt åldersgränsen för när barn själva får välja religionssamfund.

Religionsfrihetskommittén överlämnade sitt förslag till ny religionsfrihetslag till kulturminister *Suvi Lindén* i mars 2001. I maj samma år gav kyrkomötet den lutherska kyrkans utlåtande om förslaget till ny religionsfrihetslag. Kyrkomötet betraktade kommitténs framställning som en lyckad helhet. Det ansåg att den nya lagen tryggar individernas och samfundens rätt att utöva sin religion på det sätt som avses i grundlagen. Kyrkomötet var också i stort sett tillfreds med de föreslagna åldersgränserna.

Den nya religionsfrihetslagen trädde i kraft i augusti 2003. Den ersatte religionsfrihetslagen från år 1922. Religionsfrihet är en

grundläggande fri- och rättighet enligt grundlagen och omfattar rätt att bekänna sig till och utöva sin religion, rätt att ge uttryck för sin övertygelse samt rätt att höra eller inte höra till ett religiöst samfund.

Den nya religionsfrihetslagen utgår från tanken om positiv religionsfrihet, där religionen uppfattas inte bara som ett individuellt val utan också som ett led i samfundets tradition. Det hör till statens uppgifter att trygga religionsfriheten och skapa förutsättningar för att den tillgodoses.

Enligt den tidigare religionsfrihetslagen bestämdes barnens religiösa ställning automatiskt utifrån vårdnadshavarnas religiösa ställning. Den nya religionsfrihetslagen är neutral på denna punkt. Nu föreskrivs endast om vem som beslutar om barnens religiösa ställning. Enligt den nya lagen skall vårdnadshavarna gemensamt besluta om ett minderårigt barns religiösa ställning, dvs. de beslutar om de vill att ett barn skall anslutas som medlem i kyrkan eller uteslutas ur medlemskapet. Ett undantag är att ändringar i den religiösa ställningen för 12–17-åriga barn alltid förutsätter att barnet och vårdnadshavarna är av samma åsikt. Ett barn som fyllt 15 år kan självt inträda i eller utträda ur ett religionssamfund med vårdnadshavarnas skriftliga samtycke. Ett barn som fyllt 12 år kan anslutas till ett religionssamfund eller anmälas ha utträtt ur det endast med sitt eget skriftliga samtycke.

12–17-åringar kan ansluta sig till eller stanna kvar som medlemmar i en församling även om deras föräldrar inte hör till kyrkan. Ett barn under 12 år kan anslutas som medlem i en församling om åtminstone den ena föräldern eller en av vårdnadshavarna är medlem i kyrkan. Ett barn under 12 år kan kvarstå som medlem i kyrkan även om föräldrarna eller vårdnadshavarna utträder ur kyrkan. Den som fyllt 18 år får självständigt besluta om sin religiösa ställning.

Enligt 1922 års religionsfrihetslag får en person höra bara till ett religionssamfund åt gången. Regeln fortsätter att gälla under en treårig övergångsperiod, dvs. till och med den 31 juli 2006. Efter övergångsperioden hindrar religionsfrihetslagen inte längre att en person tillhör flera religionssamfund samtidigt. Samfunden bestämmer själva om deras medlemmar också får höra till andra samfund.

I kyrkostyrelsens framställning till kyrkomötet i april 2003 motsattes dubbelmedlemskap. Det enda undantaget skulle vara sådana fall där lutherska kyrkan har ingått ett avtal med en annan kyrka om anslutning som medlem i kyrkan.

I den nya religionsfrihetslagen betonas i grundlagens anda den positiva rätten att få religionsundervisning. Den tidigare lagen utgick från den negativa rätten att befrias från religionsundervisning. Begreppet ”religionsundervisning enligt elevernas trosbekännelse” i lagen om grundläggande utbildning och i gymnasielagen ersattes med begreppet ”religionsundervisning enligt elevernas religion”. Eleverna har fortfarande rätt att få undervisning i sin egen religion och å andra sidan också skyldighet att delta i undervisningen. En elev som inte hör till det religionssamfund till vilket flertalet av eleverna hör deltar i majoritetens religionsundervisning bara på basis av en särskild anmälan.

Det förutsätts inte längre att de lärare som undervisar i evangelisk-luthersk eller ortodox religion skall vara medlemmar i kyrkan i fråga, utan lärarna skall ha behörighet att undervisa i ämnet.

Lagreformen ingrep inte i skoltraditionerna. Enligt riksdagens riktlinjer är till exempel traditionell psalmsång på skolornas vår- och julfester inte religionsutövning i den mening som avses i religionsfrihetslagen. Festernas funktion anses vara att bevara och förmedla kultur, och därmed kan alla elever delta i dem oavsett trossamfund.

I likhet med bestämmelserna i den tidigare religionsfrihetslagen krävs det minst 20 personer för att ett religionssamfund skall kunna bildas.

4.2. Begravningslagen

Begravningslagen är en separat författning som bereddes samtidigt med religionsfrihetslagen. Enligt begravningslagen skall begravningsplatser som hålls av församlingar inom evangelisk-lutherska kyrkan även i fortsättningen vara allmänna begravningsplatser där också avlidna som inte hört till kyrkan har rätt att få gravplats. Genom begravningslagen blev hållandet av begrav-

ningsplatser en samhällelig myndighetsuppgift för lutherska kyrkan.

Efter en treårig övergångsperiod, dvs. från ingången av 2007, skall enligt begravningslagen gravplats på begäran tillhandahållas på ett avskilt konfessionslöst gravområde. Ett konfessionslöst gravområde är en avskild begravningsplats eller en sådan del av en begravningsplats som på ett klart urskiljbart sätt är avgränsad från den övriga begravningsplatsen. Det får inte ligga oskäligt långt från församlingens eller den kyrkliga samfällighetens område.

Länsstyrelsen kan bevilja ett registrerat religionssamfund eller dess registrerade lokalsamfund eller något annat registrerat samfund eller en stiftelse tillstånd att anlägga en begravningsplats. En förutsättning för beviljande av tillstånd är att sökanden har möjligheter att hålla begravningsplatsen på behörigt sätt samt att de övriga förutsättningar som föreskrivs för anläggande av en begravningsplats uppfylls. En begravningsplats får inte hållas i syfte att eftersträva ekonomisk vinst.

Enligt den nya lagen skall grunderna för de avgifter som tas ut inom begravningsverksamheten vara desamma för alla på allmänna begravningsplatser. Enligt den gamla religionsfrihetslagen kunde en högre avgift tas ut hos dem som inte hörde till lutherska kyrkan (högst till självkostnadspris) än hos församlingsmedlemmar. Församlingarna kan fortfarande helt eller delvis bevilja befrielse från begravningsavgifterna på grund av att den avlidne var frontveteran. Befrielsen från avgifter kan också gälla sådana personers makar.

Begravningslagen väckte en livlig offentlig diskussion hösten 2003. Kritik väcktes i synnerhet på grund av att lika stora avgifter inom begravningsverksamheten skall tas ut hos dem som hör till och dem som inte hör till kyrkan. Vissa präster meddelade offentligt att de vägrar att jordfästa avlidna som inte hört till kyrkan.

4.3. Böndagsplakat

I slutet av 2003 uppkom en politisk tvist om böndagsplakaten. Böndagsplakat utfärdade av regenten har en lång tradition i Finland. De fick sin början under *Gustav II Adolfs* tid under förra

hälften av 1600-talet. Under ryska väldet utfärdades plakaten av tsaren och efter det att Finland blev självständigt, av republikens president. Sedan år 1931 har presidenten undertecknat ett plakat om tacksägelse-, bot- och böndagar enligt framställning från statsrådet. Den minister som ansvarar för kyrkliga ärenden har bekräftat beslutet.

I samband med behandlingen av religionsfrihetslagen framförde riksdagens grundlagsutskott i februari 2003 som sin ståndpunkt att presidenten inte kan ha med lag jämförlig sedvanerätt som bygger på gammal praxis. Om det finns en önskan att bibehålla praxisen med böndagsplakat, måste utfärdandet av plakatet föreskrivas i lag.

Bevarandet av böndagsplakatet motiverades med att det utgör ett led i den finländska kulturtraditionen. Plakatet för fram kyrkornas och statens gemensamma värderingar, som understryker vikten av att värna sig om sina medmänniskor. Å andra sidan var önskan att avsluta förfarandet som en praxis som härrör från systemet med statskyrka. De som ville avsluta förfarandet ansåg att förfarandet var problematiskt också med tanke på den nya religionsfrihetslagen.

Efter omröstning överlämnade regeringen till riksdagen i november en proposition med förslag till lag om ekumeniska böndagsplakatet. Enligt propositionen skulle de kristna kyrkorna tillsammans ha berett det årliga plakatet. Riksdagen beslöt dock att det inte skall stiftas någon lag om böndagsplakatet och att traditionen skall fortgå så som tidigare. Vid omröstningen vann den ståndpunkt som hade företrätts av majoriteten i grundlagsutskottet och enligt vilken traditionen med att utfärda bönplakat kan fortsätta utan någon särskild lag. De som blev i minoritet vid omröstningen ansåg att lagen skulle ha framhävt traditionens betydelse.

År 2003 uppgjordes plakatet om fyra tacksägelse-, bot- och böndagar av en ekumenisk arbetsgrupp för de kristna kyrkorna. Presidenten undertecknade plakatet i december och plakatet lästes upp i samband med gudstjänsterna i olika kyrkor på nyårsdagen 2004.

4.4. Ekonomiska förhållanden

Under redogörelseperioden blev kyrkans andel av avkastningen av samfundsskatten föremål för diskussion. En arbetsgrupp vid finansministeriet föreslog våren 2002 att församlingarnas andel av samfundsskatten skulle ersättas med ett lagstadgat statsbidragssystem. Enligt arbetsgruppens förslag skulle den andel av samfundsskatten som tillkommer församlingarna i den evangelisk-lutherska kyrkan ersättas med lagstadgat, indexbundet statsbidrag, vars belopp skulle fastställas i lag. Arbetsgruppen presenterade två alternativa beräkningssätt som grund för utgångsnivån för statsbidraget och enligt vilka utgångsnivån skulle röra sig kring 75–90 miljoner euro. Statsbidraget skulle betalas till Kyrkans centralfond, som skulle fördela medlen vidare till församlingarna. Fördelningen av statsbidraget till församlingarna skulle bestämmas inom kyrkans eget beslutsfattande utifrån generella bestämmelser i lag.

Kyrkomötet avgav sitt utlåtande om förslaget till undervisningsministeriet i november 2002. Kyrkomötet ansåg det vara möjligt att ersätta samfundsskatten med lagstadgat statsunderstöd, om de villkor som kyrkomötet ställde uppfylldes. För det första gällde det att hålla fast vid den juridiska principen att statsbidraget är allmän inkomst för församlingarna, vilket innebär att församlingarna får använda inkomsten för all sin verksamhet så som de själva bestämmer. För det andra bör utgångsnivån vara tillräckligt hög och indexbindas till fullt belopp. Utifrån konsumentprisindexjusterade statistiska debiteringsuppgifter för samfundsskatten gick kyrkomötet in för cirka 100 miljoner euro på årsbasis. För det tredje bör det nya systemet vara stabilt och ge en bestående och hållbar grund för planeringen av kyrkans ekonomiska verksamhet. Kyrkomötet konstaterade att det är viktigt för kyrkans självständighet att kyrkan får behålla rätten att besluta om användningen av avkastningen av samfundsskatten eller det statsbidrag som ersätter den. Om tidsschemat för den eventuella reformen bör överenskommas så att församlingarna och Kyrkans centralfond har möjlighet att anpassa sig till det.

Kulturminister *Tanja Karpela* tog upp frågan om samfundsskatten vid kyrkomötet i maj 2003. Enligt henne var de framtida

finansieringsmodellerna fortfarande öppna. Hon ansåg det vara viktigt att den finansiering som kyrkan behöver säkerställs under alla förhållanden, vilket enligt henne stöddes av kyrkans många uppgifter i samhället. ”Den nya begravningslagen innebär att kyrkan får ett större ansvar för begravningsverksamheten. Kyrkans diakoniarbete har visat sig vara viktigt i synnerhet under ekonomiskt svåra tider.”

Regeringens ekonomisk-politiska ministerutskott beslöt i december 2003 att samfundsskatten inte skall överföras till staten. Avgörandet innebar att nivån på andelen av samfundsskatten kvarstår till år 2005. Enligt regeringsprogrammet bör kommunernas finansierings- och statsandelssystem bedömas i sin helhet fram till år 2005.

Enligt en enkät av Finska Gallup i februari 2003 ansåg 50 % av finländarna att kyrkan även i fortsättningen bör få en andel av avkastningen av samfundsskatten för att kunna sköta sina samhällstjänster. År 1998 var 42 % av finländarna av den åsikten. År 2003 understödde 17 % av finländarna alternativet att kyrkans andel av samfundsskatten slopas och att staten med gemensamma skattemedel ersätter de samhällstjänster som kyrkan utför (19 % år 1998). Var femte respondent ansåg att kyrkans andel av samfundsskatten bör slopas och att intäktsförlusterna samtidigt bör ersättas genom en höjning av kyrkoskatten för dem som hör till kyrkan. Var tredje av de respondenter som inte hörde till lutherska kyrkan var av den åsikten. 6 % av respondenterna understödde alternativet att kyrkans andel av samfundsskatten slopas och att kyrkan avstår från en avsevärd del av sina samhällstjänster. Alternativet hade sjunkit i popularitet: år 1998 var 10 % av respondenterna av den åsikten.

Kyrkans andel av avkastningen av samfundsskatten var 1,63 % år 2000 och 1,7 % åren 2001 och 2002. År 2003 steg den till 1,8 %.

5. Värderingar och attityder

5.1. Allmänna attitydförändringar

Förändringar i finländarnas värderingar och attityder kan granskas utgående från den årliga *attitydundersökningen Monitor*. Undersökningen *Monitor 2004* genomfördes i slutet av redogörelseperioden. Enligt undersökningen ökade det etablerade inslaget inom attitydutvecklingen under redogörelseperioden och fasta punkter blev viktigare. Utvecklingen kan ses som en reaktion på de dramatiska händelserna under perioden.

Enligt Monitor-basrapporten var människornas attityder allt tydligare en reaktion på det allmänna medie- och diskussionsklimatet. När samhället förändrades och takten för strukturella förändringar accelererade måste människorna allt mera grunda sina uppfattningar på andrahandsinformation. De bakomliggande värderingarna förändrades dock inte lika snabbt. Förhållandet mellan värderingarna och vardagsverkligheten varierade trots allt, eftersom man i en kultur som blivit pragmatisk koncentrerade sig allt mera på hur saker och ting fungerade i nuläget.

Betoning av ansvar framför njutning, vedertagenhet och flexibilitet var typiska drag för finländarna. Av européerna stod tyskarna närmast finländarna. De avvek trots allt från finländarna genom en större bundenhet vid strukturerna och ett mindre mått av flexibilitet i sina åtaganden.

Antalet förändringsaktiva finländare minskade. När osäkerheten fortgick minskade förändringsaktiviteten tydligt också i de stora länderna i Europa. I Europa efterlystes överlag ett visst slags neddämpning av farten och fasta punkter. När den internationella konkurrensen ökade och när dess verkningar nådde alla hem ville finländarna ha allt mindre konkurrens och utmaningar i sitt eget liv.

Det selektiva inslaget i fråga om tidsanvändning och konsumtion ökade, men man kunde också se tecken på passivisering. I stället för mångfald efterlystes någonting att gripa tag i. Utifrån sovring försökte man bygga upp en tydligare jagbild. Människorna ville koncentrera sig på sådant som de kan kontrollera. Sju av tio upplevde att de aldrig har tillräckligt med tid för att hinna med allt.

Tidsbristen gjorde människorna allt selektivare i fråga om det de koncentrerar sig på och det de gör. Allt fler koncentrerade sig därmed på att reservera tid för att förstå värdet av det som är viktigt för dem själva.

Under redogörelseperioden började människorna aktivare följa med samhällsfrågor. Även viljan att delta i verksamheten i samhället ökade.

Människornas intresse för situationer fulla av utmaningar sjönk. För att konfrontera krävande situationer och anpassa sig till oväntade situationer behövs det självsäkerhet. I en värld som blev allt svårare att kontrollera blev det allt mödosammare att bygga upp självsäkerheten.

I Finland började strävan att uppnå egna mål sjunka mot slutet av redogörelseperioden, vilket enligt Monitor-basrapporten förklaras av att finländarna tolkade läget på arbetsmarknaden som sådant att inte ens ändlös flexibilitet kan garantera någonting. Det kan däremot också handla om ökad cynism och passivitet samt ökad betoning av fritiden under trycket i det prestationscentrerade samhället. Också konkurrensviljan avtog. Attitydförändringen kunde skönjas framför allt i de äldre åldersklasserna. I de yngre åldersklasserna var förändringen däremot marginellt liten.

När den ekonomiska osäkerheten och uppsägningarna fortsatte ökade betydelse av en god utkomst och pengar. Ekonomisk nytta och god utkomst blev allt viktigare kriterier för olika val. Trenden ökade kraftigast bland de unga. Ekonomiska skyddsnät blev viktigare, men allt oftare byggde människorna själva upp sina skyddsnät. Människorna litade inte på samhällets hjälp på samma sätt som tidigare. Ökad kontroll av den egna ekonomin bidrog till att konsumtionsivern minskade.

5.2. Skillnader i olika åldersgruppers attityder

Det förekom betydande skillnader i attityderna hos personer i olika åldrar. Unga vuxna och de stora åldersklasserna avvek speciellt tydligt från varandra. I 15–29-åringarnas attityder framhävdes sådant som hade att göra med att njuta av livet, ha roligt, stå i händelsernas centrum samt söka starka känsloupplevelser,

spänning och omväxling. De som hörde till åldersgruppen levde ett ganska fartfyllt, njutningsinriktat och händelserikt liv, vilket trots allt inte tog sig uttryck bara i allt slags njutning av livet utan också i en kraftig strävan framåt i form av både vilja att ta risker och söka utmaningar.

Sökandet efter njutning och spänning i livet tog sig något olika uttryck hos kvinnor och män. Sådant som har att göra med att roa sig, njuta av livet, det egna utseendet, känslor och sinnen samt njutning överlag accentuerades mera hos unga kvinnor än hos män. De mest accentuerade attitydtrenderna bland unga män vittnade däremot om målorientering och tävlingsanda, vilja att höra till dem som har de högsta inkomsterna samt behov av uppskattning och värdesättning av samhörighetskänsla i en gemenskap, både i det egna kompisgänget och i samhället.

Tabell 3. 15–29-åringarnas mest accentuerade attitydtrender i förhållande till hela befolkningen (enligt index, 100 = genomsnittsvärde).

Att träffas	168
Att ha roligt	166
Utseende och mode	165
Att njuta av risker	156
Utmaningar	141
Många slags aktiviteter	140
Emotionella erfarenheter	137
Behov av socialt erkännande	133
Pengar	131

Förmågan att uthärda osäkerhet försämrades mera hos ungdomarna än hos andra. I en allt komplexare värld föreföll det allt svårare att anpassa sig till oväntade händelser i livet och att njuta av oförutsedda och komplicerade situationer. Samtidigt som det i den allmänna attitydutvecklingen kunde skönjas att individerna inte upplever sig kunna påverka de mera omfattande utvecklingslinjerna i samhället försämrades förmågan att uthärda osäkerhet. Utvecklingen var speciellt kraftig bland de unga. Trots det låg attitydtrenden *Anpassning till oväntade situationer* fortfarande på en högre nivå bland de unga än bland hela befolkningen, men den har

sjunkit mera för de unga än för andra grupper. Även om 15–29-åringarna var villiga att gripa tag i utmaningar och ta risker, ville de helst att initiativet skulle utgå från dem själva. De var inte lika beredda att anpassa sig till externa överraskningar och problem.

Status, pengar samt utseende och mode upplevdes som viktigare än förut. De hör alla till de attitydtrender som blev viktigare kring millennieskiftet. De framhävdes speciellt starkt bland 15–29-åringarna, och trots små årliga variationer kvarstod de på en hög nivå efter år 2000.

De stora åldersklassernas attityder avvek tydligt från den yngsta åldersklassens. Bland attityderna hos personer födda 1945–1954 accentuerades under redogörelseperioden vikten av att bredda det egna livet i kombination med en ansvarsfull livsattityd. Ansvarstagandet gällde framför allt samhällsfrågor och förbättring av samhället i form av värnande om såväl gemensamma mål som naturen. Åldersgruppen värdesatte både traditioner och systematiskhet och var också beredd att ta personligt ansvar för att utveckla ett bättre samhälle.

Personer födda 1945–1954 lyssnade också allt starkare till sina känslor och deras intresse för den andliga sidan av livet ökade. Kvinnornas och männens grundläggande attityder varierade i viss mån. För kvinnorna inom åldersgruppen var det speciellt viktigt att lyssna till de egna känslorna och vara lyhörd för sin kropp på ett sensitivt sätt. Kvinnorna ville också oftare vara sina närmaste till lags. För männen var däremot ekonomisk trygghet viktigare än för kvinnorna. Männen inom åldersgruppen efterlyste oftare än kvinnorna något slags ramar för sitt liv. Kvinnorna hade däremot en flexiblare hållning till livet och var öppnare för förändringar.

Tabell 4. De mest accentuerade attitydtrenderna hos personer födda 1945–1954 i förhållande till hela befolkningen (enligt index, 100 = genomsnittsvärde).

Behov av lagar och ledare	135
Gemensamma mål	131
Sökande efter immateriella resurser	127
Ursprung och rötter	122
Systematiskhet	121
Ekonomisk trygghet	120
Internalisering	119
Värnande om miljön	119
Mångsinnlighet	118
Överensstämmelse mellan värderingar och handlingar	118
Deltagande i samhället	118

5.3. En god ålderdom

I Monitor-undersökningen klarlades också finländarnas uppfattningar om och förväntningar på en god ålderdom. Hälsa och stabil ekonomi utgjorde de grundläggande förväntningarna. Nästan varje finländare upplevde att en god ålderdom är förenad med ekonomisk trygghet och värnande om hälsan. Så tänkte också nästan alla som var födda 1945–1954. Övriga önskemål beträffande en god ålderdom varierade däremot kraftigt mellan olika åldersgrupper och också mellan könen. Av dem som var födda 1945–1954 upplevde färre än i snitt att en god ålderdom var förenad med tid tillsammans med vänner eller barnbarn. Tid att spendera besparingar hörde också mera sällan än för hela befolkningen till denna åldersgrupps föreställning om en god ålderdom.

Kvinnorna i denna åldersgrupp upplevde att andlighet, avståndstagande från allt onödigt och inlärning av någonting nytt hörde till en god ålderdom. Männen inom åldersgruppen upplevde däremot oftare än kvinnorna att en god ålderdom innebar att avstå från ständig inlärning och sociala förpliktelser.

5.4. Partnerskapslagen

Av sexualetiska teman orsakade partnerskapslagen för personer av samma kön flest rubriker under redogörelseperioden. Riksdagen antog lagen om registrerat partnerskap för personer av samma kön i slutet av september 2001 och lagen trädde i kraft i mars 2002. Enligt lagen får två personer av samma kön som registrerar sitt partnerskap på vissa undantag när samma rättigheter och skyldigheter som gifta makar. Ett registrerat partnerskap är trots allt en från äktenskapet fristående rättslig institution.

Kyrkan uttryckte sin negativa ståndpunkt till lagförslaget i kyrkostyrelsens utlåtande i februari 2001. I oktober 2001 offentliggjordes biskoparnas ställningstagande till den nya partnerskapslagen. I uttalandet konstaterades att kyrkan i sina utlåtanden om partnerskapslagen har motsatt sig att ett parförhållande mellan personer av samma kön ges samma ställning som äktenskapet. Kyrkan förrättar inte motsvarande kyrkliga förrättningar i anslutning till homosexuella parförhållanden. Till människor som har en homosexuell läggning bör man dock både inom kyrkan och i samhället i övrigt inta en attityd som respekterar deras människovärde. Enligt ställningstagandet förutsätter kyrkan att dess egna anställda lever i enlighet med den traditionella undervisningen.

Följderna av partnerskapslagen aktualiserades vid kyrkomötet i maj 2002 då två ombudsinitiativ behandlades. I det ena initiativet framfördes att personer som registrerat sitt partnerskap med en annan av samma kön inte skall få inneha en kyrklig tjänst eller vara anställd i kyrkan. I det andra initiativet framfördes att det bör beredas alternativa formulär för välsignelse av dem som ingått partnerskap och för välsignelse av deras hem. Kyrkomötet beslöt i november 2003 att låta båda initiativen förfalla. Kyrkomötet beslöt att sända frågan om vilka följder partnerskapslagen har för kyrkan till biskopsmötet för utredning av de teologiska och juridiska aspekterna av frågan.

I november 2003 avgav Kyrkostyrelsen på lutherska kyrkans vägnar ett utlåtande till social- och hälsovårdsministeriet om betänkandet *Barnen i registrerade parförhållanden*. Den kommission som hade utarbetat betänkandet hade föreslagit att det skall bli möjligt att adoptera inom familjen i ett registrerat partnerskap.

Kyrkostyrelsen motsatte sig kommissionens förslag. Den ansåg att det grundläggande problemet med betänkandet var att föräldraskapet åtskildes från moderskapet och faderskapet. Enligt Kyrkostyrelsen kan det inte vara till barnets bästa att realiteterna moderskap och faderskap fördunklas. Fördunklingen omtalar bara att frågan granskas med tanke på föräldrarnas rättigheter: avsikten är att alla vuxna skall ha samma rätt att vara föräldrar oavsett hur föräldrarnas rättigheter svarar mot barnets behov och bästa.

Enkätundersökningarna under redogörelseperioden visade att partnerskapslagen hade delat finländarnas åsikter. Enligt attitydundersökningen Monitor i början av 2001, innan lagen antogs, ansåg drygt en tredjedel (36 %) av finländarna att det i Finland borde vara tillåtet att auktorisera partnerskapet mellan personer av samma kön. En lika stor del intog motsatt ståndpunkt och en tredjedel tog inte ställning i frågan.

Innan lagen antogs ansåg en knapp fjärdedel (23 %) av finländarna att partnerskap mellan homosexuella borde få kyrklig välsignelse, men 45 % av finländarna motsatte sig detta. När partnerskapslagen hade trätt i kraft ökade antalet personer som förespråkade kyrklig välsignelse av partnerskap mellan homosexuella. Enligt Finska Gallups enkät i april 2002 ansåg en tredjedel av finländarna att de som registrerat sitt homosexuella parförhållande bör kunna få kyrklig välsignelse. Samtidigt ökade dock antalet motståndare: mer än hälften av finländarna motsatte sig kyrklig välsignelse av homosexuella par.

6. Finländarna som medlemmar i religionssamfund

6.1. Antalet medlemmar i religionssamfunden

Vid utgången av 2003 uppgick den närvarande befolkningen i den lutherska kyrkan till 4 390 261 personer, vilket enligt kyrklig statistik motsvarar 84,1 % av befolkningen (84,2 % enligt Statistikcentralens befolkningsstatistik). Om finländarnas tillhörighet till religionssamfund jämförs med situationen i andra länder i Europa visar det sig att Finland inte är bara exceptionellt enhet-

ligt vad religionen beträffar utan att också andelen personer som hör till religionssamfund är större än i snitt. Den del av landets befolkning som hör till den evangelisk-lutherska kyrkan har trots allt långsamt minskat. Femtio år tidigare var andelen över tio procentenheter högre.

Tabell 5. Finlands befolkning enligt religionssamfund åren 1920–2003. Statistikcentralen.

År	Lutheraner (ev.luth. + övriga) %	Ortodoxa %	Övriga %	Personer som inte tillhör registrerade religionssamfund %	Okänd %
1920	98,1	1,6	0,3	0,03	-
1930	96,3	1,9	0,3	1,5	-
1940	95,9	1,8	0,3	2,0	-
1950	95,1	1,7	0,4	2,7	0,1
1960	92,4	1,4	0,6	5,5	0,1
1970	92,4	1,3	0,6	5,2	0,5
1980	90,3	1,1	0,7	7,8	0,1
1990	87,9	1,1	0,8	10,2	0,0
2000	85,1	1,1	1,1	12,7	0,0
2003	84,2	1,1	1,1	13,5	0,0

Av finländarna hörde 1,1 % (57 044 personer) till den andra folkkyrkan i Finland, ortodoxa kyrkosamfundet. Under redogörelseperioden 2000–2003 ökade antalet medlemmar i ortodoxa kyrkosamfundet med 3,2 % (1 788 personer).

Till övriga registrerade religionssamfund hörde likaså sammanlagt bara en dryg procent av finländarna. 13,5 % av finländarna hör inte till något registrerat religionssamfund. Deras antal har småningom ökat. Av kvinnorna hörde 11,1 % inte till något religionssamfund och av männen 16,1 %. Det bör dock noteras att det att en person inte hör till något religionssamfund inte nödvändigtvis innebär att individen är ”icke-religiös” eller ”religionslös”. Enligt undersökningen *Kyrkomonitor 2004* betraktar mer än var tredje (37 %) av dem som inte tillhör något religionssamfund sig som kristen och var femte (21 %) betraktar sig som lutheran.

Figur 2. Medlemstalet i andra registrerade religionssamfund än den evangelisk-lutherska kyrkan vid utgången av 2003.

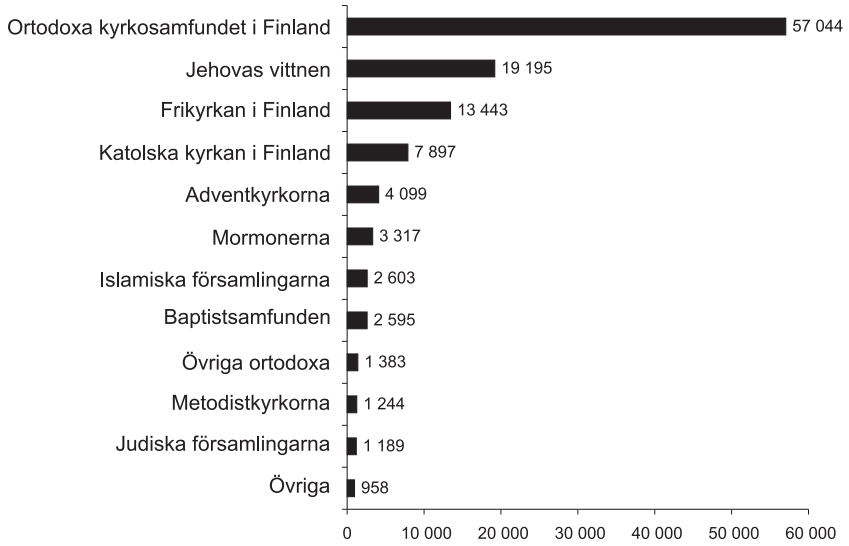

Siffran för personer som inte hör till något religionssamfund inrymmer också siffran för dem som hör till oregistrerade religionssamfund, såsom pingstvänner och personer med islamsk tro. Ungefär 1 % av finländarna är medlemmar i pingstförsamlingar och uppskattningsvis cirka 0,5 % har islamsk tro.

Efter registreringen av Pingstkyrkan i Finland våren 2002 har enskilda pingstförsamlingar kunnat registrera sig. De syns dock inte i statistiken över registrerade religionssamfund år 2003. Vid utgången av 2003 hade pingstförsamlingarna sammanlagt cirka 48 000 döpta medlemmar. Den andel som tillhör pingstförsamlingarna minskade med ungefär 1 000 medlemmar under redogörelseperioden.

I Finland hör sammanlagt cirka 70 000 medlemmar till fria riktningar. Frikyrkan i Finland hade 13 442 medlemmar år 2003. Antalet kvarstod oförändrat under redogörelseperioden. Adventkyrkan hade 4 099 medlemmar och minskningen var 7,0 %. Medlemstalet i baptistsamfunden ökade i sin tur med 6,4 %.

Den katolska kyrkan i Finland har 7 897 registrerade medlemmar. På grund av utlänningar bosatta i Finland är dock det faktiska antalet katoliker större. Antalet registrerade medlemmar i katolska kyrkan ökade med 854 personer (+12 %) under redogörelseperioden.

Antalet personer med islamsk tro har ökat kraftigt i Finland till följd av invandringen, vilket trots allt inte syns i den officiella religionsstatistiken. De registrerade islamiska församlingarna hade bara 2 603 medlemmar. Enligt *Tuomas Martikainen*, som år 2004 doktorerade på invandrarnas religiositet, finns det uppskattningsvis mer än 20 000 muslimer utanför religionsstatistiken, vilka inte hör till något registrerat islamiskt samfund. När invandringen har ökat utgör personer med islamsk tro därmed sannolikt den största icke-kristna gruppen i Finland. Det är trots allt svårt att få reda på det exakta antalet invandrare med islamsk tro, eftersom invandrarna registreras enbart enligt nationalitet, språk och födelseland, inte enligt religionssamfund. Det kan antas att de som kommer från islamiska länder i regel är personer med islamsk tro, men gruppen inrymmer också företrädare för religiösa minoriteter i länderna, av vilka största delen är kristna.

För utlänningar som flyttar till Finland är medlemskap i ett religionssamfund inte lika viktigt som för finländarna. Den officiella medlemsstatistiken ger därför en snävare bild av invandrarnas religiösa aktivitet än vad som är fallet i verkligheten. Av de mer än 100 000 personer med medborgarskap i ett annat land som var bosatta i Finland hörde 79 % inte till något registrerat religionssamfund år 2002. Av finländska medborgare födda utomlands hörde 64 % inte till något registrerat religionssamfund. Medlemstalet i registrerade religionssamfund ger därför inte någon fullständig bild av spektret av religioner i landet. I tabell 6 presenteras uppgifter om den andel personer inom olika språkgrupper som är bosatta i Finland och som tillhör något religionssamfund. Utgående från tabellen kan vissa slutsatser dras om hur pass lite medlemskapet i registrerade religionssamfund berättar om religiositeten bland invandrarna och de utlänningar som är bosatta i landet. Av till exempel de personer bosatta i Finland som har somali eller arabiska som modersmål hör bara ungefär var tionde till ett registrerat religionssamfund. Enligt Statistikcentralens

undersökning *Invandrarnas levnadsförhållanden* (2003) deltar dock 98 % av somalierna, 72 % av vietnameserna, 57 % av ryssarna och 31 % av esterna i verksamheten inom något trossamfund eller anser att det annars är viktigt.

Tabell 6. Den andel personer som tillhörde religionssamfund inom några språkgrupper i Finland år 2002. Statistikcentralen.

0–9 %	10–19 %	20–29 %	30–100 %
albanska 1 %	tjeckiska 10 %	engelska 21 %	danska 32 %
kurdiska 1 %	somali 10 %	ukrainska 24 %	tyska 36 %
hindi 3 %	urdu 10 %	spanska 25 %	hebreiska 36 %
kinesiska 5 %	turkiska 14 %	ryska 27 %	grekiska 36 %
litauiska 7 %	bulgariska 15 %	italienska 29 %	polska 39 %
thai 7 %	franska 15 %	rumänska 29 %	norska 41 %
arabiska 8 %	lettiska 15 %		finska 88 %
japanska 8 %	holländska 16 %		svenska 92 %
persiska 8 %	ungerska 17 %		samiska 96 %
serbo-kroatiska 9 %	vietnamesiska 17 %		
tamili 9 %	estniska 17 %		
	portugisiska 18 %		

Jehovas vittnen är det största icke-kristna samfundet av de registrerade religionssamfunden. År 2003 hörde sammanlagt 19 195 personer till samfundet, dvs. 0,4 % av finländarna. Medlemstalet ökade med 603 personer (+3,2 %) under redogörelseperioden.

I nästan alla religionssamfund i Finland var andelen kvinnor större än andelen män. Bland de registrerade religionssamfunden var andelen män högre endast i de islamiska församlingarna och de judiska församlingarna samt i metodistkyrkorna. Andelen kvinnor var störst i adventkyrkorna där 59 % av medlemmarna var kvinnor. Av medlemmarna i den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland var 52,5 % kvinnor. Av dem som inte hörde till något religionssamfund var 41,9 % kvinnor.

Figur 3. Kvinnornas andel av medlemmarna i religionssamfunden samt av dem som inte hörde till något religionssamfund år 2003 (%).

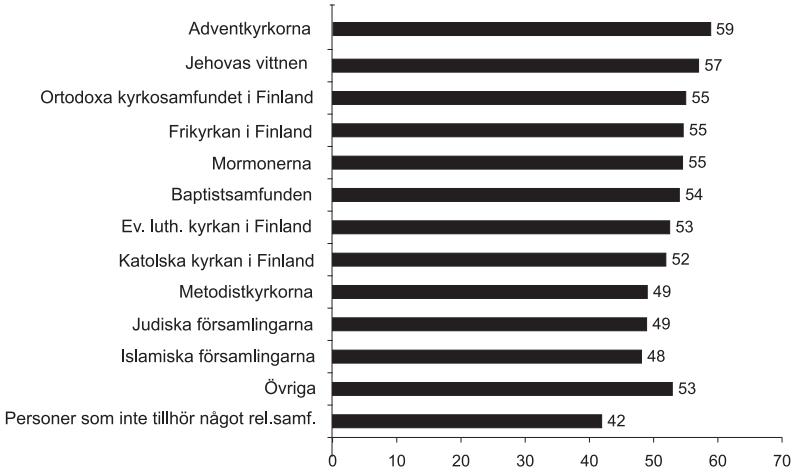

6.2. Finländarnas inställning till olika trossamfund

Bland trossamfunden förhåller finländarna sig positivast till de kristna kyrkosamfunden och allra positivast till den evangelisk-lutherska kyrkan. Den positiva inställningen till de kristna kyrkosamfunden ökade under redogörelseperioden. Vid sidan om den evangelisk-lutherska kyrkan förhåller finländarna sig speciellt positivt till Frälsningsarmén och ortodoxa kyrkosamfundet. Finländarna förhåller sig mest negativt till islam, scientologi, mormoner och Jehovas vittnen.

Enligt undersökningen *Gallup Ecclesiastica 2003* förhåller sig 77 % (69 % år 1999) av finländarna positivt och 4 % (7 % år 1999) negativt till lutherska kyrkan. Den nästpositivaste föreställningen bland finländarna gäller Frälsningsarmén, till vilken 65 % (56 % år 1999) av finländarna förhåller sig positivt. Av finländarna förhåller sig 62 % (51 % år 1999) positivt till ortodoxa kyrkosamfundet.

Var tredje finländare förhåller sig positivt till den romersk-katolska kyrkan (24 % år 1999). När det gäller de fria inriktningarna förhåller sig var fjärde positivt och 14 % negativt till Frikyrkan i Finland. Också när det gäller Adventkyrkan är

inställningen till övervägande del positiv. Pingströrelsen delar åsikterna i högre grad: nästan en fjärdedel av finländarna förhåller sig positivt till den, men samtidigt förhåller sig 37 % negativt till rörelsen. Den positiva inställningen till fria inriktningar har ökat något jämfört med år 1999.

Finländarna förhåller sig allra mest kritiskt till Jehovas vittnen: 68 % (71 % år 1999). Inställningen till mormonerna kommer på andra plats.

Världsreligionerna delar åsikterna. Var femte förhåller sig positivt till judendomen, men nästan var tredje förhåller sig negativt. Både de negativt och de positivt inställdas andel har ökat jämfört med år 1999. Samma förändring kan skönjas i inställningen till två andra världsreligioner, buddhismen och hinduismen.

Figur 4. Finländarnas inställning till olika trossamfund. Gallup Ecclesiastica 2003, N=1009.

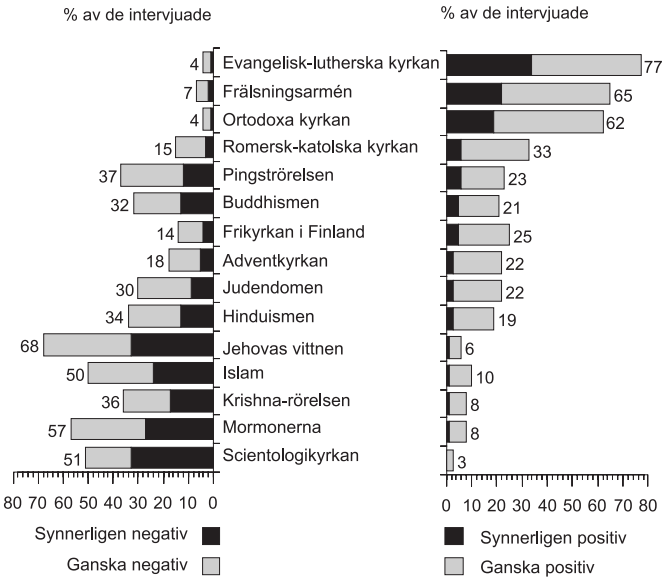

Av finländarna förhåller sig 10 % positivt och 50 % negativt till islam. Den negativa hållningen till islam är inte något nytt fenomen. I olika undersökningar under det senaste årtiondet har ungefär hälften av finländarna intagit en negativ hållning. År 1999

förhöll sig 51 % negativt. Andelen positivt inställda har trots allt fördubblats. År 1999 förhöll sig bara 4 % positivt till islam. Personer med en positiv hållning till islam finns oftare i huvudstadsregionen (20 %) än på annat håll och bland 25–34-åringar (17 %).

7. Finländarnas religiositet

7.1. Religiositet i förändring

Förändringen av samhället från det traditionella, jordbruksdominerade och förindustriella samhället till det moderna samhället och senare mot en ny fas av moderniseringen, det postmoderna samhället, har inneburit förändringar även på det religiösa fältet. Den förändring som skett på det religiösa fältet när samhället moderniserats beskrivs ofta via sekulariseringen, förvärldsligandet, och tre processer eller teser i anslutning till detta. Moderniseringen har ansetts leda till förvärldsligande, som i sin tur ansetts komma till uttryck på tre nivåer: förvärldsligande på samhällsnivå, dvs. differentiering av religiösa och profana system (differentieringstesen), religiös avmattning i individernas liv (tesen om religiös avmattning) och tilltagande privatisering av religionen (privatiseringstesen).

Med differentiering av religionen avses en process där religionen lösgörs från andra system i samhället och dess inflytande på andra områden i livet minskar. Religiösa institutioner och normer differentieras från de profana till ett eget uteslutande andligt område av livssfären.

Med religiös avmattning avses att människornas religiösa föreställningar och beteenden minskar. Religiös avmattning på individnivå kan skärskådas ur många synvinklar. Just denna sekulariseringstes har väckt ständig diskussion och kritik: I vilken mån avmattas religionen på individnivå och om så är fallet, på vilket sätt? Enligt undersökningen *Moderni kirkkokansa* (*Ett modernt kyrkfolk*), som utkom 2003, kan man inte heller i Finland entydigt tala om religiös avmattning på individnivå. Trots att tillhörigheten till religiösa institutioner har minskat, trots att deltagandet i tradi-

tionell religiös verksamhet har minskat klart i ett längre perspektiv och trots att andelen personer som tror på kyrkans olika trosuppfattningar likaså har sjunkit, har motsvarande förändringar inte skett i fråga om religionens subjektiva betydelse. Finländarna tror ”på något sätt” som förut, bönaktiviteten har kvarstått oförändrad och finländarnas syn på Guds betydelse har inte förändrats. På det hela taget visar resultaten av undersökningen bara att den institutionella religiositeten har avmattats. Samtidigt har dock religionens folkliga former bevarats.

Förändringarna i finländarnas religiositet är ett uttryck för att religionen har privatiserats. Med den tredje tesen inom sekulariseringsteorin, privatiseringstesen, avses på individnivå att religiösa föreställningar blir subjektiva. Det moderna sökandet efter frälsning har dragit sig tillbaka till den privata livssfären och sökandet efter livets mening ses som en individuell angelägenhet. Individerna bygger själva upp sin samlade meningsfulla livsåskådning utifrån de alternativ som står till buds. En orsak till det anses vara att religionen inte längre går i arv från föräldrarna i samma utsträckning som tidigare, utan var och en skapar själv sin religiösa identitet genom personlig sökning. Religion handlar i högre grad om upplevelse och sociala relationer än om en tradition som överförts från en generation till en annan. I dagens läge är religionen en privat angelägenhet. Fenomenet är förknippat med att de religiösa institutionernas inflytelse minskar. Människans levnadslopp och religiösa avgöranden under levnadsloppet omfattas allt mindre av de religiösa auktoriteternas influensområde, vilket medför att det ofta inte är ändamålsenligt att tala om religiös avmattning i individens liv utan snarare om en religiös förändring. Individerna väljer allt oftare fritt in meningsfulla ingredienser i sin religiösa världsåskådning utifrån de olika alternativ som står till buds. En sådan öppen hållning till olika världsåskådningsingredienser syns speciellt tydligt bland ungdomar och unga vuxna. För dem är kristendomen inte den enda religiösa auktoriteten, utan ingredienser för den egna världsåskådningen kan öppet plockas ur olika källor.

Studier i finländarnas religiositet visar att religiositeten inte håller på att försvinna någonstans ur finländarnas liv. Religiositet i en folklig form som reser sig ur individernas egna behov kommer även i fortsättningen att utgöra ett viktigt led i såväl de unga som de äldre åldersklassernas liv. Ett bevis på det är till exempel att

bedjandet inte har minskat under årens lopp. I dagens läge ber finländarna precis lika aktivt som för ett kvartssekel sedan. Inom alla åldersgrupper och befolkningsgrupper finns det också ett starkt behov av att finna svar på livsfrågorna. Finländare inom alla befolkningsgrupper vill också ta del av kyrkliga förrättningar i samband med viktiga händelser i livet. Det finns också ett starkt intresse för annorlunda upplevelsebaserad verksamhet.

Strikt kyrkliga och hierarkiskt strukturerade former av religiositet, såsom gudstjänstdeltagande eller en strikt dogmatisk bundenhet vid kyrkan som auktoritet, ser dock ut att ha sämre förutsättningar att bestå. Ett tecken på det är att vid sidan om att det traditionella kyrkliga deltagandet har minskat har öppenheten gentemot andra religioner ökat och bundenheten vid kyrkans lära minskat. Samtidigt privatiseras religionen och blir heterogenare. Den förändring som skett under tidernas gång karaktäriseras därför tydligare av minskad kyrklig auktoritet än av ren sekularisering, vilket syns tydligast i huvudstadsregionen.

När religionen privatiseras förändras också religionen och religiositeten i kvalitativt hänseende: de religiösa auktoriteternas makt att definiera och påverka det som människorna tror på och hur de utövar sin religion minskar. Människorna accepterar inte längre utan vidare eller kritiklöst de religiösa föreställningar och den religiösa praxis som de religiösa institutionerna företräder. I stället bygger människorna aktivt upp en egen religiös världsåskådning.

På det hela taget karaktäriseras finländarnas religiositet av en stark privat prägel och ett litet mått av offentlig religionsutövning. Trots att nästan två av tre finländare betraktar sig själva som religiösa, är finländarnas utåtriktade, offentliga religionsutövning småskalig. Vid europeisk jämförelse placerar Finland sig bland de passivaste länderna när det gäller aktivitet att delta i religiösa sammankomster. Finland befinner sig på ungefär samma nivå som sina närliggande områden, de övriga nordiska länderna, Ryssland och länderna i Baltikum. Religiös aktivitet förekommer mest allmänt i starkt katolska länder. Av figur 5 framgår den andel av befolkningen i olika länder i Europa som deltar i gudstjänster och andra religiösa sammankomster minst en gång per månad. Den religiösa aktiviteten är genomgående lägre i de protestantiska nordeuropeiska länderna. Av finländarna uppger 14 % att de deltar

i någon religiös sammankomst minst en gång i månaden; andelen månatliga gudstjänstbesökare har varit mindre än hälften av detta. Vid europeisk jämförelse urskiljer Finland sig uttryckligen genom att en stor andel av befolkningen utövar religionen privat och exempelvis ber utan att utöva sin religion offentligt eller delta i religiösa sammankomster.

Figur 5. Den andel av befolkningen i olika länder i Europa som deltar i religiösa sammankomster minst en gång i månaden. World Values 2000 (%).[1]

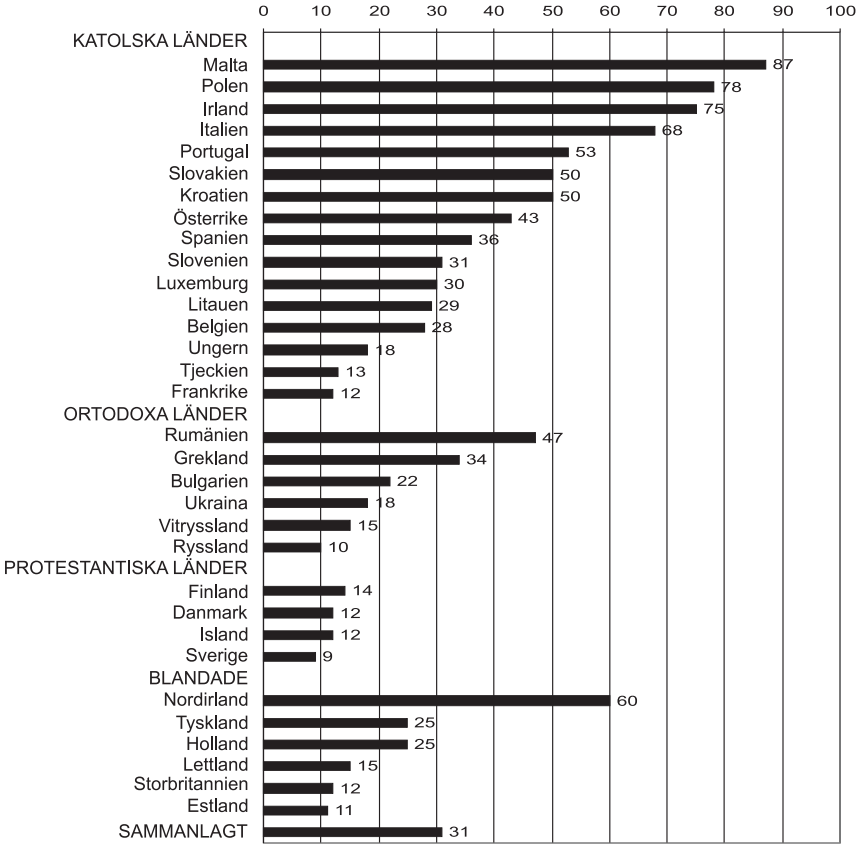

1 Som katolska, ortdoxa och protestantiska länder betraktas länder där minst två tredjedelar av den befolkning som hör till religionssamfund hör till det aktuella religionssamfundet. Blandade länder omfattar länder där katoliker, ortodoxa eller protestanter inte har två tredjedelars majoritet.

För alla åldersgrupper gäller att männen är mindre religiösa än kvinnorna. Det gäller oavsett ur vilket traditionellt religiöst perspektiv man studerar saken. Skillnaden mellan män och kvinnor är dock speciellt stor bland unga vuxna. I ljuset av statistiken förefaller hälften av männen under 35 år vara religiöst likgiltiga och passiva.

7.2. Religionsutövning och religiös aktivitet

Finländarna utövar sin religion offentligt i förhållandevis liten utsträckning. Religionsutövningen minskade också tydligt på 1990-talet, vilket har framgått allt sedan det har börjat finnas jämförbara uppgifter om detta. Enligt undersökningen *Gallup Ecclesiastica 2003* deltar 6 % av finländarna i gudstjänsten minst en gång i månaden. Av finländarna besöker 45 % gudstjänsten mera sällan än så men minst en gång om året. Var femte (19 %) besöker gudstjänsten mera sällan än en gång om året och var fjärde (28 %) uppger att de inte har deltagit i gudstjänster över huvud taget under de senaste åren.

Var tredje (32 %) går årligen till nattvarden. Likaså deltar var tredje finländare minst en gång om året i en kyrkokonsert eller något annat andligt musikevenemang.

Figur 6. Finländarnas offentliga religionsutövning. Gallup Ecclesiastica 2003, N=1 009 (%).

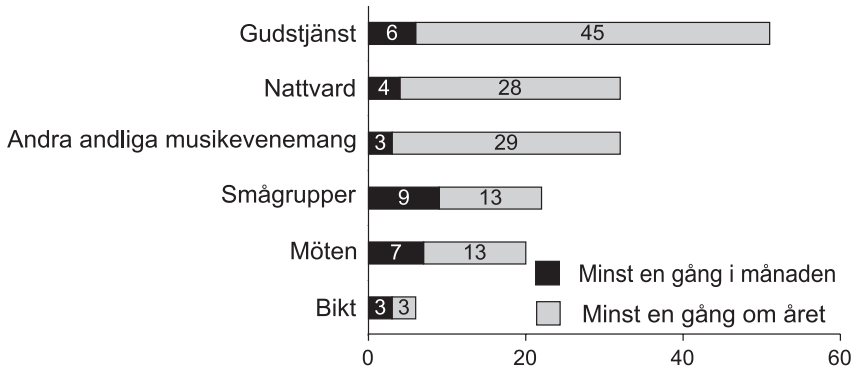

När det gäller privat religionsutövning är finländarna trots allt inte passiva vid europeisk jämförelse. Var fjärde finländare (25 %) ber varje dag, 11 % ber minst en gång i veckan, var tredje (35 %) mera sällan. Var fjärde (28 %) uppger att de inte har bett över huvud taget under de senaste åren.

Den andel av finländarna som utövar vissa former av privat religiositet minst en gång i månaden och minst en gång om året har samlats i figur 7. Mer än hälften av finländarna läser en församlingstidning eller någon annan kristlig tidning minst en gång om året. Var tredje läser tidningarna minst en gång i månaden. Hälften av finländarna ser minst en gång om året på andliga eller religiösa TV-program och var tredje lyssnar på andliga eller religiösa radioprogram. Likaså läser var tredje Bibeln minst en gång om året. Av finländarna läser 12 % Bibeln minst en gång i månaden.

Figur 7. Finländarnas privata religionsutövning. Gallup Ecclesiastica 2004 (%).

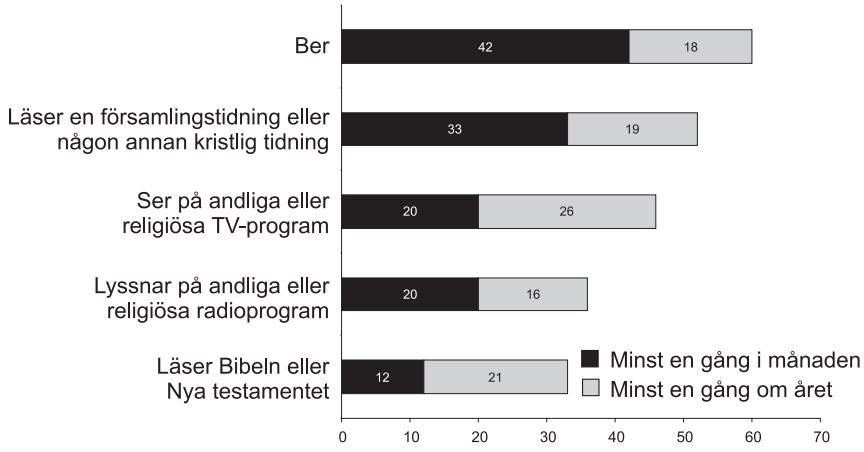

7.3. Religiös identitet

Enligt det material för intervjuundersökningen *Kyrkomonitor 2004* som insamlades hösten 2003 betraktar tre av fyra finländare (73 %) sig som kristna. När frågan ställdes förra gången år 1996 var andelen 80 %. Av finländarna betraktar 63 % sig som

lutheraner. Andelen har minskat tydligt jämfört med år 1996, då den var 78 %. Den andel som betraktar sig som lutheraner är speciellt liten bland de unga. Mycket färre unga betraktar sig som lutheraner än som kristna. Av dem som är under 25 år betraktar bara 44 % sig som lutheraner, trots att nästan lika många som inom de övriga åldersgrupperna betraktar sig som kristna, 67 %. Bara 55 % av dem som är under 25 år och som betraktar sig som kristna anser sig också vara lutheraner. Den lutherska identiteten växer tydligt på ett lineärt sätt med åldern bland både män och kvinnor.

Av finländarna betraktar 38 % sig som troende och 16 % som religiösa. Det visar att termerna troende och religiös helt tydligt har olika innebörd i språkbruket. Av finländarna betraktar 7 % sig som pånyttfödda kristna.

Andelen personer som betraktar sig som ateister har ökat anmärkningsvärt mycket. År 1996 betraktade bara 3 % sig som ateister, år 2003 hela 12 %. Andelen har ökat speciellt bland ungdomarna. Av dem som är under 25 år betraktar 16 % sig som ateister (6 % år 1996).

Tabell 7. Finländarnas religiösa identitet åren 1996 och 2003. Gallup Ecclesiastica 1996 (N=975) och Kyrkomonitor 2004 (N=2 569).

	Ja (2003)	Nej (2003)	Vet inte (2003)	Ja (1996)
Betraktar sig som kristen	73	12	15	80
Betraktar sig som lutheran	63	22	15	78
Betraktar sig som troende	38	37	25	45
Betraktar sig som religiös	16	58	26	-
Betraktar sig som pånyttfödd kristen	7	68	25	-
Betraktar sig som ateist	12	71	17	3

7.4. Kristna föreställningar

Enligt undersökningen *Gallup Ecclesiastica 2003* uppgav var tredje finländare (36 %) att de trodde på Gud enligt den kristna troslära. Andelen har minskat från år 1999. Dessutom uppgav 28 % att de visserligen tror på Gud, men på ett annat sätt än vad

kyrkan lär. Var tionde uppgav att de inte tror på Gud. Var femte tvivlade.

Tabell 8. Finländarnas gudstro åren 1976–2003 enligt undersökningarna Gallup (G) och Monitor (M).

	G 1976 %	G 1982 %	G 1986 %	M 1991 %	M 1993 %	M 1995 %	G 1999 %	M 2001 %	G 2003 %
Jag tror på Gud enligt den kristna trosläran	51	44	42	33	37	41	47	39	36
Jag tror på Gud om också på ett helt annat sätt än kyrkan lär	22	23	27	30	30	28	27	24	28
Jag vet inte riktigt om jag tror på Gud eller inte	17	13	16	18	17	16	12	15	15
Jag tvivlar på Guds existens	4	4	3	5	7	5	5	5	5
Jag tror inte på Guds existens	5	6	6	8	7	10	6	8	10
Kan inte/vill inte svara	1	10	6	6	2	0	3	9	6
Sammanlagt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	1301	1026	487	2007	1989	2440	992	2475	1009

I undersökningen *Gallup Ecclesiastica 2003* fick finländarna svara på hur de förhåller sig till åtta grundläggande kristna föreställningar, såsom tanken om Gud som världens skapare eller Jesu jungfrufödelse (se figur 8). Sammanlagt var tionde finländare tror fullt och fast på alla åtta föreställningar. Nästan hälften anser att föreställningarna är åtminstone sannolika. Endast 8 % av finländarna anser att alla åtta grundläggande föreställningar är osannolika eller tror inte på dem över huvud taget.

Majoriteten av finländarna godtar åtminstone i viss mån uppfattningen om Gud som världens skapare. Av finländarna anser 59 % att det är åtminstone sannolikt att Gud har skapat världen, och var tredje tror fullt och fast på att det förhåller sig så. En av sex finländare tror inte på det över huvud taget.

Det är ännu vanligare att finländarna tror att Jesus är Guds Son. Två av tre (68 %) anser detta vara åtminstone sannolikt och 38 % av finländarna tror fullt och fast på det. Finländarna tror allmänt

även på att Jesus har uppstått från de döda. Knappt två av tre (59 %) anser att detta är åtminstone sannolikt och 36 % av finländarna tror fullt och fast på det.

Ungefär var tredje finländare tror fullt och fast på att Jesus föddes av en jungfru. En knapp tredjedel tror att han återvänder för att döma levande och döda. Av finländarna tror 30 % fullt och fast på att djävulen existerar. Två av tre finländare anser att det är åtminstone sannolikt att de mirakel som Bibeln beskriver verkligen har skett. Var fjärde finländare (28 %) tror fullt och fast på dem.

Oavsett om finländarna tror på de centrala kristna lärosatserna anser merparten (78 %) att Jesu läror och levnadsregler är lämpliga som levnadsregler för vår egen tid. Bara 7 % av finländarna anser att de inte alls lämpar sig för nutiden. Också de som inte hör till något religionssamfund anser allmänt att Jesu läror lämpar sig för människorna i vår tid.

Figur 8. Andelen finländare som anser att vissa kristna uppfattningar är åtminstone sannolika åren 1999 och 2003. Gallup Ecclesiastica 1999 (N=992) och 2003 (N=1 009).

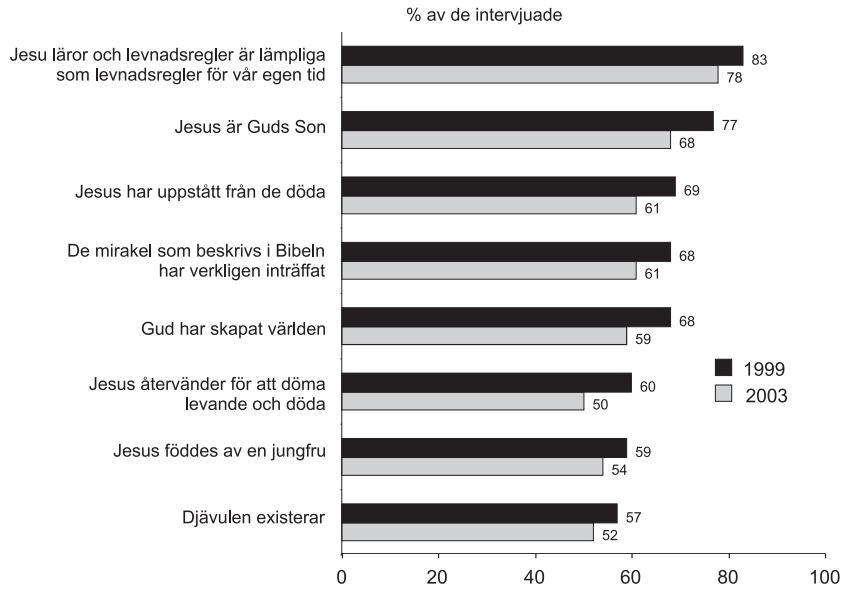

När finländarnas tro på de centrala kristna dogmerna jämförs med situationen fyra år tidigare (år 1999) kan det konstateras att andelen finländare som fullt och fast tror på föreställningarna och andelen finländare som betraktar dem som sannolika alltigenom har minskat. Förändringarna i finländarnas bundenhet vid kyrkans lära och avmattningen för ”rättläriga” föreställningar avspeglar genomgående en minskning av den institutionella religiositeten.

Finländarna har brokiga uppfattningar om livet efter döden. Omkring hälften av finländarna tror att människan blir tvungen att svara för sina gärningar efter döden, en tredjedel är av motsatt åsikt. Var femte anser att alla uppväcks från de döda och att det för en del följer ett evigt liv och för andra förgängelse, och 15 % tror i sin tur att alla människor blir frälsta till sist. Av finländarna tror 14 % på återfödelse. Var tredje förväntar sig att allt liv upphör när människan dör. Tanken att allt liv upphör efter döden har blivit vanligare; var fjärde finländare var av den åsikten år 1999.

Figur 9. Finländarnas uppfattningar om vad som händer efter döden. Gallup Ecclesiastica 2003 (N=1 009) och Gallup Ecclesiastica 1999 (N=992).

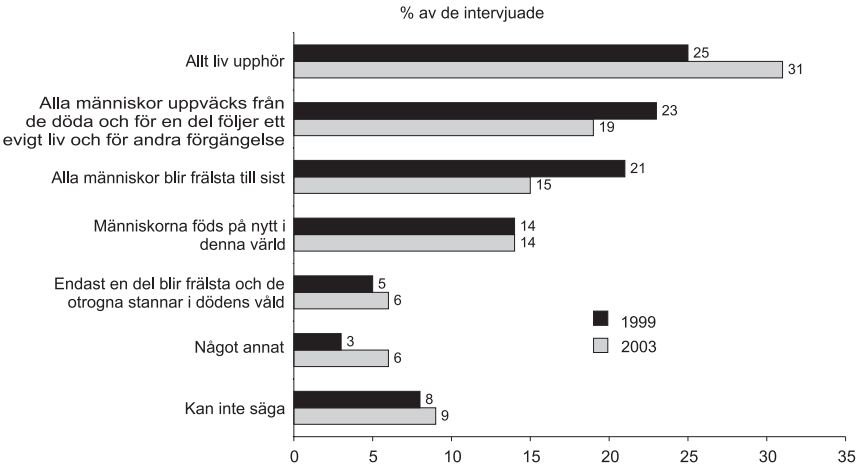

Största delen av finländarna anser att Bibeln har skrivits av människor som inspirerats av Gud, men allt som står i den bör inte uppfattas bokstavligt. Av finländarna anser 16 % att Bibeln är

Guds bokstavligen uppenbarade ord. Var fjärde ser Bibeln som en forntida bok som innehåller religiösa berättelser.

8. Finländarnas förhållande till kyrkan

8.1. Den offentliga bilden av kyrkan

Merparten av finländarna har en i grunden positiv bild av kyrkan. Enligt undersökningen *Gallup Ecclesiastica 2003* anser 58 % av finländarna att kyrkan är ärlig och pålitlig. Andelen var densamma i slutet av den förra redogörelseperioden. På motsvarande sätt anser var tionde att kyrkan är oärlig och opålitlig. Av finländarna anser 58 % att kyrkan är nödvändig, men den andel som anser att kyrkan är nödvändig har trots allt sjunkit sedan år 1999 (64 % år 1999). Också den andel som anser att kyrkan är andlig har minskat (från 58 % till 48 %).

Figur 10. Finländarnas föreställningar om kyrkan. Gallup Ecclesiastica 2003, N=1 009.

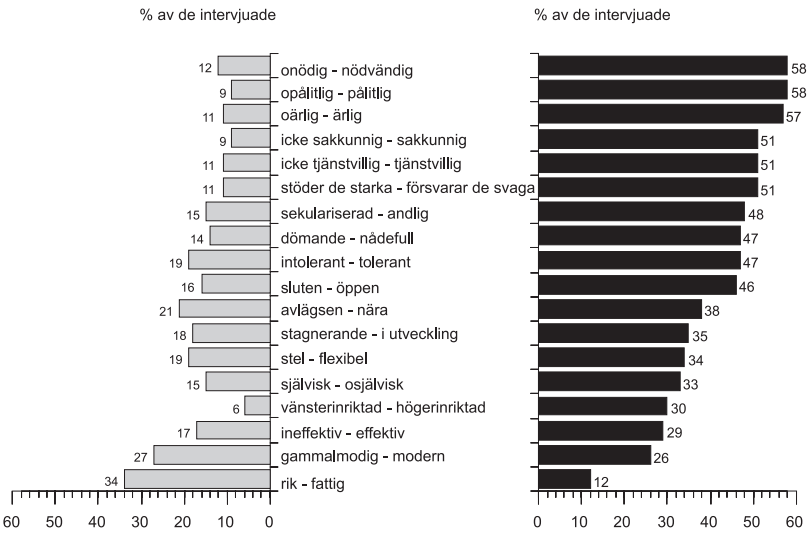

Samtidigt blev finländarnas föreställning om kyrkan öppnare, mer förlåtande och tolerantare under redogörelseperioden. Hos finländarna föreföll kyrkan starkt som en försvarare av de svaga (51 % år 2003, 40 % år 1999). Andelen finländare som anser kyrkan vara öppen ökade under redogörelseperioden från 37 % till 46 %. Likaså ökade den andel som anser att kyrkan är tjänstvillig (från 45 % till 51 %). Den andel som betraktar kyrkan som självisk minskade från 24 % till 15 %. Likaså minskade den andel som anser kyrkan vara dömande (från 23 % till 14 %). Detsamma gäller den andel som anser att kyrkan är stel (från 32 % till 19 %) och intolerant (från 24 % till 19 %).

Medlemmarna i den evangelisk-lutherska kyrkan och i ortodoxa kyrkosamfundet har i regel en positiv bild av kyrkan. Föreställningarna om kyrkan är däremot klart negativare bland de finländare som hör till andra religionssamfund och bland dem som inte hör till något registrerat religionssamfund. Av medlemmarna i den evangelisk-lutherska kyrkan och i ortodoxa kyrkosamfundet anser 12 % att kyrkan är onödig. För dem som hör till andra religionssamfund är siffran däremot 34 % och för dem som inte hör till något religionssamfund 44 %. Det är trots allt anmärkningsvärt att också en del av dem som inte hör till något religionssamfund har en klart positiv bild av den evangelisk-lutherska kyrkan. Av dem anser 19 % att kyrkan är nödvändig, 31 % att den försvarar de svaga, var fjärde (26 %) att den är pålitlig och lika många (24 %) att den är opålitlig.

8.2. Inställning till kyrkans verksamhetsformer

Enligt finländarna är kyrkans verksamhetsformer i regel viktiga. Minst varannan finländare anser att de är ganska eller synnerligen viktiga. Som de allra viktigaste verksamhetsformerna betraktas kyrkans arbete bland äldre och handikappade, kyrkans ungdomsarbete och dagklubbar för barn samt upprätthållande av begravningsplatserna. Fler än nio av tio finländare anser att dessa verksamhetsformer är synnerligen eller ganska viktiga. Av kyrkans verksamhetsformer betraktas trots allt jordfästning och

dop allra oftast som *synnerligen* viktiga. Två av tre finländare ser dem som synnerligen viktiga.

Figur 11. Finländarnas uppfattning om hur viktiga kyrkans arbetsformer är. Kyrkomonitor 2004, N=2 569.

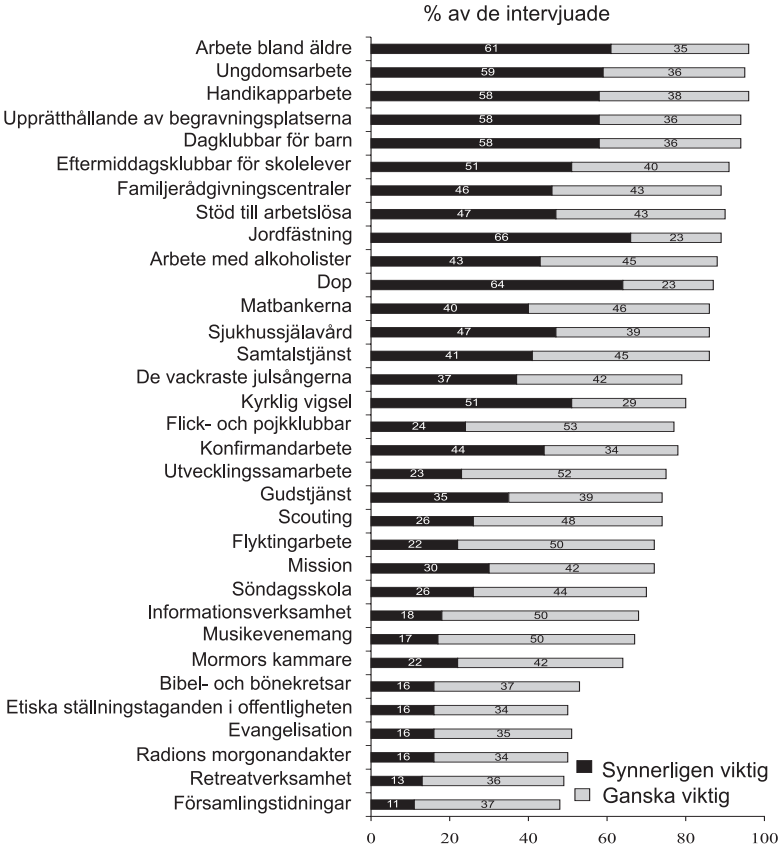

Ett intressant jämförelseobjekt fås vid en granskning av de församlingsanställdas åsikter om hur viktiga kyrkans olika verksamhetsformer är. I likhet med församlingsborna sätter de församlingsanställda värde på kyrkliga förrättningar. Ur de anställdas perspektiv framstår dop och jordfästning samt kyrkans ungdomsarbete och konfirmandarbete som de allra viktigaste verksamhetsformerna. Nästan alla anställda betraktar dop och jordfästning som synnerligen viktiga. De är också de verksamhetsformer i fråga om vilka det även bland vanliga finländare finns flest antal personer som

betraktar dem som synnerligen viktiga. De församlingsanställda anser likaså att konfirmandarbete och kyrkans ungdomsarbete är ytterst viktiga. Fyra av fem anställda betraktar dem som synnerligen viktiga och nästan alla som ganska viktiga. Även handikapparbete, arbete bland äldre och dagklubbar för barn anses vara viktiga, men de betraktas dock inte som synnerligen viktiga lika ofta som de ovan nämnda arbetsformerna.

Figur 12. De församlingsanställdas uppfattning om hur viktiga kyrkans arbetsformer är. Enkät till församlingsanställda 2004, N=592.

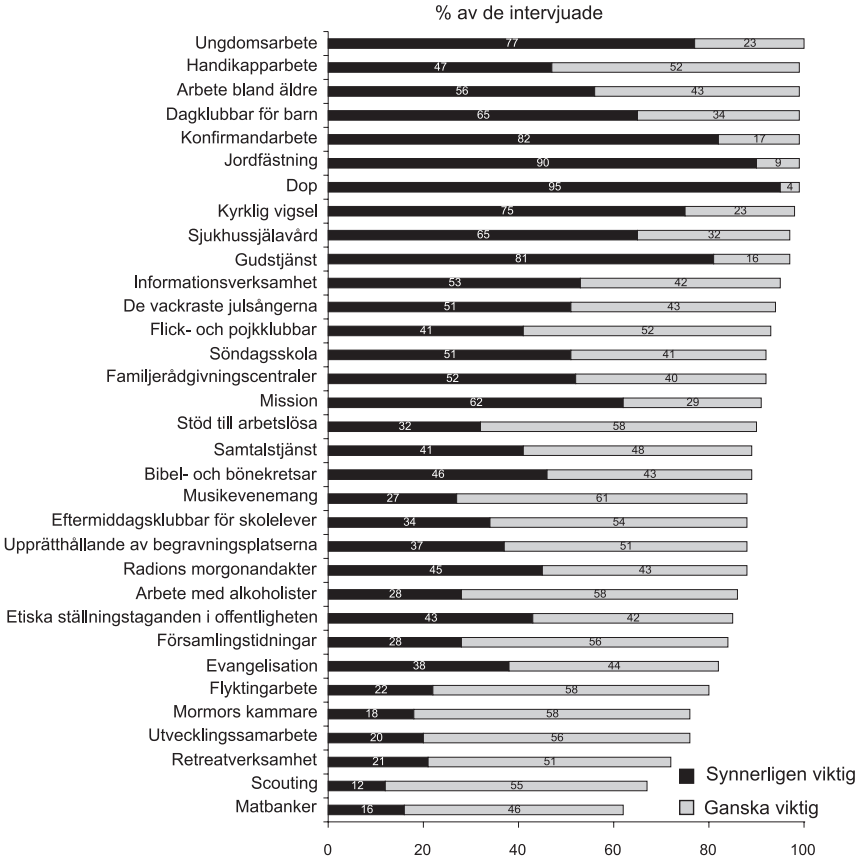

Av verksamhetsformerna i enkäten betraktar de församlingsanställda matbankerna och scoutingverksamheten som minst viktiga, men två av tre anställda anser trots allt att de är åtminstone ganska

viktiga. Det är anmärkningsvärt att bland annat matbankerna, stödet till arbetslösa och arbetet med alkoholister är verksamhetsformer som vanliga finländare anser vara viktigare än vad de församlingsanställda anser. Av vanliga finländare anser 40 % att matbankerna är synnerligen viktiga. Bland de församlingsanställda är andelen bara 16 %. Av finländarna anser 43 % att arbetet med alkoholister är synnerligen viktigt, medan 28 % av de församlingsanställda är av den åsikten. Jämfört med de församlingsanställda anser församlingsborna också klart oftare att arbete bland äldre och handikapparbete är synnerligen viktiga uppgifter för kyrkan.

Figur 13. Finländarnas bedömningar av hur den evangelisk-lutherska kyrkan och församlingarna har utfört sina uppgifter. Gallup Ecclesiastica 2003, N=1 009.

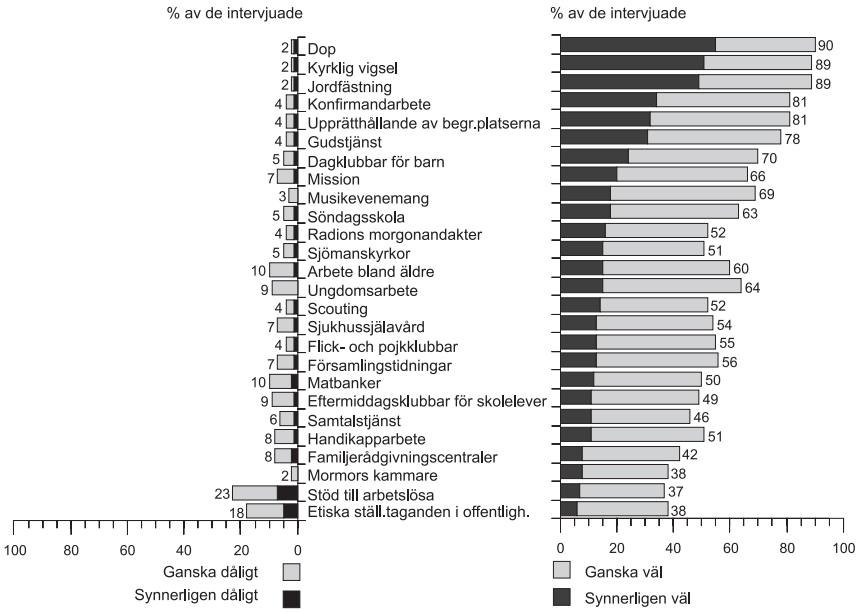

Hur pass nöjda är då församlingsborna med kyrkans verksamhet? Enligt undersökningen *Gallup Ecclesiastica 2003* ger finländarna församlingarna en rätt positiv bedömning av i synnerhet hur de kyrkliga förrättningarna har skötts. Nio av tio finländare anser att dopen, de kyrkliga vigslarna och jordfästningarna har skötts väl.

Bara 2 % av finländarna har negativa erfarenheter av hur de har skötts. Också konfirmandarbete, upprätthållande av begravningsplatserna och förrättande av gudstjänster får en positiv bedömning av en stor majoritet.

Den mest betydande förändringen under redogörelseperioden är att tillfredsställelsen med församlingarnas begravningsverksamhet har minskat. Fyra år tidigare var 93 % nöjda, och av dem ansåg 60 % att kyrkan hade skött sin uppgift synnerligen väl. I oktober 2003 var motsvarande siffra 81 % och andelen synnerligen nöjda hade sjunkit till 32 %. Förändringen beror antagligen delvis på att församlingarna har ändrat priserna på gravplatserna till följd av den nya begravningslagen. Det lägsta betyget går till stödet till arbetslösa och kyrkans etiska ställningstaganden i offentligheten. Bara drygt en tredjedel av finländarna anser att kyrkan har skött dessa uppgifter väl.

II HÄNDELSER UNDER REDOGÖRELSEPERIODEN

1. Kyrkliga händelser

1.1. År 2000

De kristna kyrkorna och samfunden i Finland firade 2000-årsjubileet av Kristi födelse och millennieskiftet i ekumeniska tecken. Jubileumsåret började redan vid advent 1999 under temat *Jubelåret – Hoppets år*. Under jubelåret samlades de kristna kyrkorna och samfunden till olika fester och andakter på många orter. Det synligaste evenemanget var den ekumeniska huvudfesten Åbo i juni. Samtidigt firades Åbo domkyrkas 700-årsjubileum. De kristnas gemensamma jubelår avslutades på påsken 2001, då påsken inföll vid samma tid enligt kalendrarna för kyrkorna i både öst och väst.

I februari 2000 valdes kyrkomötesombuden för perioden 1.5.2000–30.4.2004. Drygt hälften av kyrkomötesombuden byttes ut: 52 av de 96 valda ombuden var nya. Av de valda var 35 kvinnor. Av de 64 invalda lekmännen var 33 nya ombud, och 19 prästombud var nya. Bland lekmannaombuden fanns det sammanlagt 26 kvinnor, dvs. två färre än vid det förra kyrkomötet. Bland prästombuden fanns det nio kvinnor, dvs. två fler än under den förra perioden. För första gången valdes också ett ombud för samerna. Ombudet valdes av sametinget.

I maj 2000 valde kyrkomötet ekonomie magister, juris kandidat *Leena Rantanen* till ecklesiastikråd med ansvar för Kyrkans centralfond.

I september 2000 utdelades den nya Katekesen som en jubelårsgåva till mer än två miljoner finländska hem. Omkring hälften av församlingarna delade ut Katekesen genom att personligen gå från dörr till dörr. Tusentals frivilliga mobiliserades för uppgiften. Boken trycktes i sammanlagt drygt 2,5 miljoner exemplar, av vilka 140 000 på svenska. Katekesen fick ett positivt mottagande. Enligt

en undersökning av Finska Gallup förhöll sig 70 % av dem som fått boken positivt till den; bara 1 % förhöll sig negativt. Enligt undersökningen hade 4 % av dem som fått den nya Katekesen läst hela boken; 19 % hade läst delar av boken och 43 % hade bläddrat i den; 34 % hade inte öppnat den. Kvinnorna tog emot Katekesen positivare än männen.

Kyrkoherden i S:ta Katarinas församling i Åbo, teologie doktor *Samuel Salmi* valdes till biskop i Uleåborgs stift i november 2000. Salmi fick 416 röster och valets andra kandidat, generalsekreterare i Uleåborgs stift, teologie doktor *Keijo Nissilä* fick 328 röster. Vid biskopsvalet tillämpades för första gången officiell kandidatuppställning med två röstomgångar. Det var också det första valet där presidenten inte utnämnde biskopen, utan valresultatet fastställdes av domkapitlet. Kvinnoprästfrågan och separat vigning av kvinnoprästmotståndare diskuterades mycket inför valet.

Gudstjänstboken (*Jumalanpalvelusten kirja*) med nya svensk- och finskspråkiga formulär för gudstjänster och tideböner togs officiellt i bruk den första söndagen i advent 2000. Samtidigt togs också *Evangelieboken* (*Evankeliumikirja*) i bruk. Den innehåller bibeltexter för helgdagarna under kyrkoåret, böner och psalmförslag. Kyrkomötet hade godkänt Gudstjänstboken och Evangelieboken vid en urtima session i januari 2000. Kyrkomötet godkände de nordsamiska och enaresamiska delarna av *Evangelieboken* och *Gudstjänstboken* i november 2000. Också de togs i bruk vid advent 2000.

Kyrktjänsts (Kirkkopalvelut) pris *Årets församlingsgärning 2000* gick till Uurainens församling i Mellersta Finland för den ekumeniska kyrkovägsvandring som den hade ordnat. Bland arrangörerna fanns förutom lutheraner även ortodoxa och pingstvänner. I motiveringen till priset konstaterades att kyrkovägsvandringen hade varit ett utmärkt evenemang som hade genomförts i Jubelåret 2000:s anda och främjat ekumeniken på lokal nivå. Kyrkovägsvandringen gav plats för alla parters andliga tradition och skapade en enhet mellan de kristna på ett sätt som tjänade som exempel också för andra orter. Samtidigt var vandringen ett betydande kulturevenemang som lyfte fram ortens historia.

1.2. År 2001

Huvudevenemanget under temaåret för kyrkans frivilligverksamhet ordnades i Lahtis i maj 2001. Evenemanget lockade nästan 500 frivilliga medarbetare. Temat för kyrkans frivilligår var *Var som folk – en medmänniska*. Årstemat hänförde sig till Förenta Nationernas frivilligår.

Kyrkodagarna i Kuhmo i augusti ordnades under temat *Jumalan selän takana* (*I gudsförgätna trakter*). Sammankomsterna under Kyrkodagarna lockade cirka 27 000 besökare. Programutbudet var rikligt – över 100 sammankomster på fyra dagar. Kuhmoborna deltog själva aktivt i Kyrkodagarna, vilket bidrog till att festen blev en varm folkfest för Kuhmo. På Kyrkodagarna diskuterades den omgivande naturen och skyddet av den, men också den misär som berör landsbygden som avfolkas. Avseende fästes vid att Finland allt tydligare indelas i framgångsrika och svaga regioner och vid att i synnerhet Kajanaland har drabbats hårt av strukturomvandlingen i det finländska samhället.

Pappisliitto – Prästförbundet utarbetade etiska anvisningar för prästerna. Anvisningarna publicerades i augusti 2001. I oktober utkom etiska anvisningar för diakoniarbetarna.

Uleåborgs stift fyllde 150 år. Jubileumsfestligheterna kulminerade söndagen den 9 september.

Terrorattackerna den 11 september fick människorna att känna sig allt otryggare. Församlingarna i Finland ordnade bönestunder med förbön för dem som drabbats av terrorattackerna och bön för fred i världen. Helsingfors domkyrka hade öppet natten mellan den 12 och den 13 september. Inne i kyrkan fanns präster och andra själavårdare för dem som behövde samtalshjälp. Terrorattackerna skapade också oro hos dem som ringde Samtalstjänsten. Jourtiderna utökades på grund av det som hade hänt. Kyrkostyrelsen rekommenderade sorgflaggning vid församlingarnas fastigheter den 14 september, som hade utlysts som allmän sorgedag i EU-länderna.

På Senatstorget ordnades den 25 september en bönestund där människor från olika religioner samlades för att be för försoning och fred. Bönestunden förrättades av företrädare för den ortodoxa, islamska, katolska, judiska och lutherska traditionen samt pingst-

traditionen. För arrangemanget stod Helsingfors stift och den kyrkliga samfälligheten i Helsingfors. Islam-arbetsgruppen vid kyrkans utrikesråd påpekade att muslimerna i Finland inte får stämplas på grund av terrordåden i USA. Det är de kristnas skyldighet att sätta sig in i de försvarslösas situation och beskydda dem. I kyrkornas ställningstaganden efterlystes andra metoder än krigshandlingar och varnades för hatets förödande verkan.

År 2001 hade det gått 300 år sedan den finska psalmboken Vanha virsikirja utgavs. Psalmjubileumsåret firades genom olika evenemang. Ett av de viktigaste var det riksomfattande evenemanget i Vasa i november *Ain' veisatkaam' Herrall' – Vanha virsikirja 300 vuotta* (*Låtom oss alltid sjunga psalmer till Herrens ära – Vanha virsikirja 300 år*). Under psalmjubileumsåret utkom flera psalminspelningar, där musikstilen varierade från symfoniorkestertoner till jazzmelodier och tolkningar av populära artister.

I november valde kyrkomötet kaplanen i landsförsamlingen i Heinola, teologie licentiat *Seppo Häkkinen* till ecklesiastikråd som chef för Kyrkostyrelsens verksamhetsavdelning.

Pirkkala församlings ungdomswebb belönades med priset *Årets församlingsgärning 2001.* I motiveringen till priset konstaterades att sidorna på ett intressant sätt visar på hur kyrkans tro tar sig uttryck i de ungas vardag. Genom att ge priset till webbplatsen ville man understryka vikten av webbkommunikation i kyrkans och församlingarnas verksamhet.

1.3. År 2002

Situationen i Valkeala församling nådde rubrikerna i juli 2002. Kyrkoherden i Valkeala vägrade samarbeta med kvinnliga präster i gudstjänsterna. I den diskussion om kvinnopräster som aktualiserades på nytt hänvisades bland annat till den kläm som kyrkomötet hade antagit år 1986, enligt vilken också de medlemmar och tjänsteinnehavare i kyrkan som förhåller sig avvisande till beslutet tillförsäkras hemortsrätt i kyrkan. Enligt klämmen ansvarar alla medlemmar och tjänsteinnehavare i kyrkan tillsammans för att med hjälp av inbördes samarbete försöka övervinna de svårigheter som förändringen medför och bevara kyrkans

enhet. Kyrkomötets kläm är trots allt inte någon lag och inte heller bindande på samma sätt som en lag.

Föreningen Kvinnliga teologer meddelade att den inte kan godkänna Valkeala-kyrkoherdens sätt att vägra samarbeta med kvinnopräster i gudstjänsterna. Det handlar om uppenbar diskriminering på grund av kön, sade föreningen i sitt ställningstagande. Föreningen föreslog att domkapitlet bör kunna begära att den som söker en kyrkoherdetjänst skriftligen förbinder sig att godkänna kvinnliga präster.

Ett viktigt beslut nåddes när högsta förvaltningsdomstolen förklarade att Åbo domkapitels beslut om valförslaget för val av kyrkoherde till Mikaels församling i Åbo var giltigt. Det konstaterades att den som sökt tjänsten saknade den behörighet som krävdes för tjänsten, eftersom domkapitlet bedömde att han inte hade förutsättningar att sköta tjänsten därför att han inte var beredd att samarbeta med kvinnliga präster.

I november förrättades församlingsval, där församlingarnas förtroendevalda valdes för åren 2003–2006. Valdeltagandet steg redan för andra valet i rad och var nu 14,3 %. Vid det förra valet år 1998 var valdeltagandet 13,7 %. Röstningsaktiviteten steg i synnerhet på stora orter, även om valdeltagandet på traditionellt vis var störst i de små församlingarna.

Förhandsröstningen blev populärare. Av de cirka 450 000 församlingsmedlemmar som röstade i valet gav mer än 150 000, dvs. fler än var tredje, sin röst vid förhandsröstning. Vid det föregående valet förhandsröstade fler än var fjärde. I synnerhet på stora orter lyckades många församlingar höja valdeltagandet genom att ordna röstning i köpcentra, där människorna också annars rör sig. Röstning i hemmet förekom däremot inte speciellt allmänt. Endast 2 300 röstberättigade använde sig av alternativet, som är avsett för de röstberättigade som inte förmår ta sig till röstningsstället på grund av långvarig sjukdom eller handikapp.

Valdeltagandet ökade i synnerhet i de stora städerna. Ökningen var störst i Esbo, där det gavs nästan två gånger så många röster som år 1998. Valdeltagandet var 9,2 % (5,7 % år 1998). I Helsingfors steg valdeltagandet till 6,2 % från 5,5 % vid det föregående valet. Valdeltagandet i Vanda var 6,3 % (5,7 % år 1998). Också i Tammerfors (9,3 %) och Åbo (7,5 %) ökade valdeltagandet

jämfört med det förra valet. Det högsta valdeltagandet nåddes i Uukuniemi församling (58,6 %), och valdeltagandet var lägst i Kallavesi församling i Kuopio (3,9 %).

Vid församlingsvalet användes för första gången en elektronisk informationstjänst, där församlingarna registrerade sina valuppgifter. Två tredjedelar av församlingarna deltog i systemet. Valuppgifterna för närmare 200 församlingar måste samlas in på separata blanketter, vilket fördröjde kungörelsen av det slutliga valresultatet.

Priset *Årets församlingsgärning 2002* gick till den finska församlingen i Vandaforsen för dess föredömliga hjälpinsatser efter bombexplosionen i köpcentrumet Myyrmanni. I motiveringen till priset fick församlingen särskilt beröm för sina snabba reaktioner och för sin förmåga att samarbeta med andra som gav krishjälp till explosionsoffren och deras anhöriga och vänner. Församlingsanställda hade tillsammans med nätverket för andlig vård i huvudstadsregionen (Pääkaupunkiseudun henkinen huolto), Vanda kyrkliga samfällighet, Vanda kriscentral och andra aktörer upprättat ett nätverk som stödde offren också omedelbart efter krissituationen. De församlingsanställda hade också redan under en lång tid hållit kontakt med skolorna i området, vilket gjorde det möjligt för de unga som särskilt drabbats av explosionsolyckan att få hjälp av människor som redan var bekanta för dem.

1.4. År 2003

De ekumeniska Kyrkodagarna ordnades i Helsingfors i maj. Temat var *Fader vår, som är i staden*. Sammanlagt cirka 90 000 besökare besökte evenemangen under Kyrkodagarna. Den lutherska kyrkan och de övriga kyrkorna i Finland visade sitt ansikte på mer än 300 sammankomster. Utbudet bestod av stillhet, bön, bibellektioner, konserter, gudstjänster, seminarier, expertmöten och stora tillställningar på Senatstorget och i Kyrkodagstältet på Järnvägstorget i Helsingfors. Dessutom ordnades program för barnen och de yngsta ungdomarna i Kajsaniemiparken. Många frågor kring finländarnas och stadsbornas tro och liv behandlades.

Det hölls också seminarier om invandrarnas situation och dialogen mellan olika religioner.

Biskop *Ilkka Kantola* återinvigde Sankt Olaus kyrka i Tyrvis i augusti 2003. Kyrkan hade förstörts genom en anlagd brand år 1997. Den återbyggdes huvudsakligen genom talkoarbete.

I oktober 2003 valdes domprosten i Helsingfors stift, teologie doktor *Mikko Heikka* till biskop i Esbo stift. Han fick 321 röster vid den andra omröstningen. Den andra kandidaten, docent *Simo Peura*, direktor för Kyrkans central för utbildning, fick 208 röster.

På barnkonventionens dag den 20 november spikades kyrkans *tio teser om föräldraskap och ett gott liv för barnet* upp i hundratals kyrkor.

Utträdet ur kyrkan ökade mot slutet av året. En bidragande orsak var de lättnader för utträde som religionsfrihetslagen innebar och de höjda gravavgifterna till följd av begravningslagen.

Priset *Årets församlingsgärning 2003* gick till Pello församling som ett erkännande för dess långvariga arbete för att utveckla lekmannaansvaret. I motiveringen till priset konstaterades att lekmannaansvaret hade främjat gemensamt ansvar och livligt församlingsarbete inom den lilla församlingen med begränsade verksamhetsresurser. Det konstaterades att driftigheten och aktiviteten i församlingen var ett positivt exempel för norra Finland och samtidigt för hela kyrkan.

2. Viktiga förvaltningsbeslut

2.1. Församlingsförvaltning

Under redogörelseperioden fattade kyrkomötet flera beslut som gällde församlingsförvaltningen. Många av besluten innebar att långvariga beredningsarbeten slutfördes.

Kyrkoherden som ordförande

Kyrkomötet beslöt i januari 2000 att kyrkoherden också i fortsättningen skall vara ordförande för kyrkorådet och församlingsrådet. Den vinnande ståndpunkten utgick från synsättet att församlingsförvaltningen har en annan karaktär än till exempel kommunen.

Kyrkomötets förvaltningsutskott föreslog att ordförande för kyrkorådet skulle utses genom val, varvid en lekman eller kyrkoherden kunde bli vald. Efter en jämn omröstning beslöt kyrkomötet med siffrorna 53–51 att kyrkoherden skall vara ordförande. Alla biskopar gav sitt bifall till att den nuvarande praxisen fortgår. I november 2002 utökade kyrkomötet lekmännens möjlighet att fungera som ordförande i församlingsrådet, kyrkorådet och gemensamma kyrkorådet. Efter det att reformen trätt i kraft den 1 januari 2004 kan en lekman vara ordförande inte bara när kyrkoherden är förhindrad eller jävig utan också annars, om kyrkoherden och majoriteten av kyrkorådet så bestämmer tillsammans och vice ordförande ger sitt samtycke. Beslutet kan fattas för ett enskilt ärende eller för en viss tid.

Val av kaplan

Kyrkomötet beslöt i januari 2000 att en kapellförsamlings kapellråd skall välja kaplan till församlingen. Enligt det grundläggande förslaget skulle valet ha gjorts inom moderförsamlingen. Biskopsmötet diskuterade i september 2003 anvisningarna om förvaltningsförfarandet vid val av kaplan. Biskopsmötet återsände anvisningarna för fortsatt beredning så att de ändringar i lagstiftningen som träder i kraft vid ingången av 2004 skall kunna beaktas i anvisningarna. Biskopsmötet beslöt dessutom att föreslå att kyrkomötet gör en ändring i kyrkoordningen så att en sökande som uppenbart saknar förutsättningar att sköta tjänsten och en sökande som samtidigt söker en kyrkoherdetjänst inte är behörig för kaplanstjänst. I november 2003 fattade kyrkomötet beslut om den föreslagna ändringen av kyrkoordningen.

Utveckling av förvaltningen av kyrkliga samfälligheter

I augusti 2001 blev kyrkostyrelsen klar med sitt förslag om utveckling av förvaltningen av kyrkliga samfälligheter. Syftet med reformen var att luckra upp förvaltningen av de kyrkliga samfälligheterna och överföra tonvikten i beslutsfattandet från samfälligheten till lokalförsamlingarna. Den kyrkliga samfälligheten skulle vara ett samarbets- och serviceorgan för de församlingar som tillhör den. Syftet med reformen var också att skapa klarhet i

församlingsvalen, eftersom endast medlemmarna i församlingsråden skulle väljas genom församlingsval. Det nuvarande systemet har kritiserats för att vara oredigt ur väljarnas perspektiv, vilket har tagit sig uttryck i att ett stort antal valsedlar inte har kunnat godkännas.

I reformen föreslogs att modellerna med kyrkliga samfälligheter i fullständig och partiell ekonomisk gemenskap slopas genom sammanslagning. Namnen på förvaltningsorganen i samfälligheten skulle kvarstå, dvs. gemensamma kyrkofullmäktige och gemensamma kyrkorådet.

I reformen underströks församlingarnas självständighet och betydelse som grundläggande enheter inom kyrkan. Församlingarna kan också ha egen egendom. Den kyrkliga samfälligheten skall tjäna församlingarna och på deras vägnar sköta bland annat den kyrkliga beskattningen, budgeten och bokföringen samt vissa personaladministrativa ärenden.

Kyrkomötet godkände i maj 2003 de ändringar av kyrkolagen och kyrkoordningen som reformen krävde. Reformen förutsätter att de kyrkliga samfälligheterna reviderar sina grundstadgar. Avsikten är att reformen skall träda i kraft vid ingången av 2005. Reformen innebär att förvaltningen av kyrkliga samfälligheter förenhetligas, eftersom den fullständiga och partiella ekonomiska gemenskapen ersätts med en enda modell för en kyrklig samfällighet. Till skillnad från kyrkostyrelsens framställning beslöt kyrkomötet att kvarhålla två val i de kyrkliga samfälligheterna. Genom valen väljs medlemmar till församlingsrådet i respektive församling samt till gemensamma kyrkofullmäktige. I kyrkomötets betänkande framfördes att kyrkostyrelsen bör meddela anvisningar om valförrättningen i de kyrkliga samfälligheterna så att förvirring till följd av två val kan undvikas.

Fastställande av församlingsmedlemskap

Kyrkomötet beslöt i januari 2000 att inte ändra bestämmelserna om fastställande av församling för medlemmarna i kyrkan. Medlemmarnas rätt att välja församling utvidgades således inte och bestämmelserna började inte medge möjlighet att inrätta så kallade personförsamlingar oavsett var medlemmarna är bosatta.

Utlänningarnas och invandrarnas ställning i kyrkan

I september 2003 behandlade biskopsmötet utlänningarnas och invandrarnas möjligheter att bli döpta och att bli medlemmar i kyrkan. Diskussionen fördes utgående från ett betänkande som utarbetats av en arbetsgrupp tillsatt av biskopsmötet. Biskopsmötet begärde att Befolkningsregistercentralen, Kyrkostyrelsen och kyrkans utrikesråd skulle yttra sig om betänkandet före den 30 november 2003.

Den viktigaste frågan i betänkandet gällde hur invandrare och utlänningar smidigare än för närvarande kan bli medlemmar i kyrkan. Enligt kyrkolagen hör en medlem i kyrkan till den församling på vars område han eller hon har hemkommun enligt lagen om hemkommun. En utländsk medborgare som inte har hemvist i Finland har inte kunna bli döpt eller medlem i kyrkan.

Dop och kyrkomedlemskap har alltså i dessa fall varit beroende av de statliga myndigheternas beslut, vilket är en viktig principiell fråga för kyrkan. Kyrkan och de som söker sig till dess gemenskap bör tillsammans kunna besluta om medlemskap. I själva verket har man i vissa församlingar handlat inofficiellt och prästerna har döpt de utlänningar som begärt att bli döpta.

I betänkandet föreslogs att kyrkolagen skulle ändras så att även personer utan hemkommun kunde antecknas som närvarande medlemmar i församlingen.

Kyrkostyrelsen avgav sitt utlåtande om betänkandet i november 2003. Kyrkostyrelsen ansåg att den föreslagna grundläggande lösningen kan förespråkas i sig, men frågor som gäller församlingsmedlemskap hör trots allt till kyrkostyrelsens ansvarsområde. Kyrkostyrelsen föreslog att ärendet hänskjuts till kyrkostyrelsen för beredning och åtgärder.

Examen i ledning av församlingsarbete

Biskopsmötet preciserade vid sin session i februari 2000 anvisningarna om avläggande av den examen i ledning av församlingsarbete som krävs för tjänsten som kyrkoherde. Ett år tidigare hade biskopsmötet beslutat om omfattningen av och strukturen för den examen i ledning av församlingsarbete som krävs av en kyrkoherde. Enligt preciseringarna kan examen avläggas av präster som

i pastoralexamen erhållit minst vitsordet ”med beröm godkänd”. Examen kan ersättas med en pastoralexamen med vitsordet ”med högsta beröm godkänd” eller med en högre pastoralexamen. Examen krävs inte heller av en präst som innehar en ordinarie kyrkoherdetjänst och som söker en annan kyrkoherdetjänst.

Utjämning av skatteinkomsterna och utveckling av understödssystemet

Kyrkomötet fattade i maj 2001 beslut om en modell för att utjämna skatteinkomsterna mellan församlingarna samt för att motverka klyftan mellan välbärgade församlingar i tillväxtcentra och mindre bemedlade församlingar på glesbygden. Genom att den avgift som församlingarna betalar av sina intäkter av samfundsskatten till Kyrkans centralfond gjordes progressiv inflöt mera medel för understöd till de fattiga församlingarna. Avgiften hade varit fast, dvs. 12 % av varje församlings andel av samfundsskatten. Kyrkomötet beslöt att tilläggsavgiften skall vara högst 20 %. Kyrkomötet beslutar årligen om avgiftens storlek och progressionsgränserna.

Lagen om kyrkans centralfond ändrades vid kyrkomötet i november 2001. Enligt lagen kan understöd enligt prövning beviljas en församling eller kyrklig samfällighet, om denna på grund av avsides läge, långa avstånd, skärgårdsförhållanden, lågt medlemstal, byggprojekt, utvecklande av samarbetet mellan församlingar och av de ekonomiska församlingsenheterna eller på grund av andra särskilda orsaker är i behov av ekonomiskt stöd. Understöd enligt prövning kan också beviljas för viss tid för att ett fördelaktigt samarbete mellan församlingar eller en ändamålsenlig församlingsstruktur skall kunna åstadkommas.

Kyrkomötet godkände i november 2001 ändringar i kyrkolagen i syfte att revidera systemet för utjämning mellan och understöd till församlingarna. De nya understödsprinciperna infördes vid ingången av 2002. Systemet för understöd till mindre bemedlade församlingar blev mera sporrande. Genom understödspolitiken kan församlingarna styras till bestående balansering av ekonomin. Som en ny stödform infördes utvecklingsstöd, ”morotspengar”, som kan beviljas för två eller flera församlingars samarbetsprojekt som siktar till bestående kostnadsbesparingar. Det nya utvecklingsstödet kan också beviljas andra församlingar, om det är ändamåls-

enligt för att åstadkomma en kostnadsbesparande församlingsstruktur eller samarbete mellan församlingarna. Understödet kan fördelas över flera år.

2.2. Stiftsförvaltning

Delning av Helsingfors stift

Möjligheten att dela Helsingfors stift behandlades flera gånger av Kyrkostyrelsen och kyrkomötet under redogörelseperioden. Beträffande befolkningstal och antalet anställda var Helsingfors stift nästan dubbelt så stort som de övriga stiften. Det hade lagts fram flera alternativ för att lösa stiftets brist på arbetskraft och resurser. Följande tre alternativ hade vunnit mest stöd: att dela stiftet och bilda ett nytt stift, att övergå till ett system med två biskopar i likhet med Åbo ärkestift och att inrätta en tjänst som assisterande biskop. Våren 2001 gav kyrkomötet Kyrkostyrelsen i uppdrag att utreda och bereda tänkbara alternativ så att övergången till ett nytt system kunde ske vid ingången av 2004.

Kyrkomötet beslöt att grunda ett nytt stift. Vid omröstning om stiftets centralort i november 2002 vann Esbo över Lojo med rösterna 57–45. Beslutet innebar att stiftets biskopssäte och domkapitlet placerades i Esbo stad. Esbo kyrka blev domkyrka i det nya stiftet och kyrkoherden i den finska församlingen Kanta-Espoon seurakunta blev domprost. Det nya stiftet inledde sin verksamhet vid ingången av 2004. Stiftet består av 24 församlingar och har cirka 414 000 kyrkmedlemmar. Församlingarna finns i västra delen av Nyland. Efter att det nya stiftet inrättades finns det nio stift och tio biskopar i den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland.

Reform av stiftsförvaltningen

I november 2002 godkände kyrkomötet en omfattande reform av stiftsförvaltningen. Reformen trädde i kraft år 2004 och den stärkte stiftens självständighet och en förändring av deras karaktär som operativa centra. Stiftsfullmäktige inrättades för att leda stiftets verksamhet och ekonomi. Stiftsfullmäktige består av 14 lekmän

och 7 präster, och mandatperioden är fyra år. En lekman är ordförande. Fullmäktige godkänner stiftets verksamhets- och ekonomiplan, inrättar och drar in tjänster i stiftet och kan göra framställningar till kyrkomötet. Det beslöts att de årliga stiftsmötena och prosterimötena skulle dras in. Synodalmöten för prästerna och lektorerna hålls fortfarande minst vart sjätte år.

Domkapitlets sammansättning utökades med två medlemmar. Biskopen, domprosten, två prästassessorer, en lekmannamedlem som stiftsfullmäktige valt och stiftets generalsekreterare är fullvärdiga medlemmar. Stiftets generalsekreterare benämns i fortsättningen stiftsdekan. Dessutom har ordförande för stiftsfullmäktige rätt att närvara och yttra sig vid sessionerna.

Domkapitlets rättskipningsärenden, som i huvudsak utgörs av besvär över beslut som fattats av församlingsmyndigheter samt förvaltningstvistemål, överfördes på den regionala förvaltningsdomstolen med undantag av besvär som gäller underställda ärenden. Kyrkomötet beslöt efter omröstning att biskopen och domkapitlet skall övervaka att även anställda i arbetsavtalsförhållande och inte bara prästerna och församlingarnas övriga tjänstemän är oförvitliga i sin lära och förhåller sig kristligt i sitt leverne. Ändringen motiverades med att den understryker arbetstagarnas lika värde.

Prästassessorernas ställning

Biskopsmötet föreslog i september 2003 att prästassessorernas uppgift ändras till en bitjänst. Biskopsmötet beslöt att begära att kyrkostyrelsen, Kyrkans avtalsdelegation och domkapitlen skulle avge utlåtande om det betänkande som låg till grund för förslaget. Det föreslogs att en prästassessor skulle få 50 %:s tjänstledighet från sin församlingstjänst under sin assessorsperiod. Med de inbesparade medlen skulle församlingen i sin tur kunna anställa en präst på deltid för motsvarande period. Syftet med reformen var att göra assessorernas arbetsbörda skäligare och fördela den mera rättvist. Även lönen skulle fördelas jämnare mellan församlingens och helhetskyrkans ansvar.

Kyrkostyrelsen avgav sitt utlåtande i november 2003. Kyrkostyrelsen ansåg att utvecklingen av prästassessorstjänsten bör

infogas i en helhet som också omfattar domprostarna och länsprostarna.

Biskop viger prästerna

Kyrkomötet godkände i maj 2001 en ändring av kyrkoordningen enligt vilken prästvigning alltid förrättas av en biskop. Om den egna biskopen har förhinder, skall prästvigningen förrättas av en annan biskop. Tidigare kunde vigningen i undantagsfall förrättas även av en domprost eller en äldre prästassessor. Ändringen föranleddes av de ekumeniska målsättningarna i anslutning till Borgådeklarationen.

Nytt sätt att välja ärkebiskop

På initiativ av Helsingfors stift behandlade kyrkomötet år 2000 frågan om en revidering av sättet att välja ärkebiskop. Kyrkomötet remitterade ärendet till kyrkostyrelsen för ny behandling. En arbetsgrupp tillsatt av kyrkostyrelsen föreslog att fler av elektorerna vid valet av ärkebiskop bör komma från andra stift. Förslaget skulle ha höjt representationen för övriga Finland till 46,5 %. Motiveringen var att ärkebiskopen hade fått mera uppgifter som rör hela kyrkan.

I november 2003 godkände kyrkomötet en reform av sättet att välja ärkebiskop. Det beslöts att andelen röstberättigade från andra stift än ärkestiftet skulle utökas vid valet. Nya elektorer i ärkebiskopsvalet blev medlemmarna i stiftsfullmäktige och medlemmarna i kyrkostyrelsen. Andelen röstberättigade från övriga stift steg från 13 % till 29 %. Röstberättigade i valet är dessutom fortfarande ärkestiftets präster och lekmannaelektorer, medlemmarna av samtliga domkapitel samt de ombud till kyrkomötet som valts av stiften och samernas ombud.

2.3. Förnyande av biskopsmötet

I september 2003 diskuterade biskoparna ett förslag till utveckling av biskopsmötet. Den centrala frågan i reformen gällde prioriteringarna i biskopsmötets arbete och genom vilken organisation

uppgifterna kan fullgöras på bästa sätt. Det föreslogs att biskopsmötet skulle inskränkas så att det består enbart av biskopar, vilket skulle möjliggöra en snabbare mötesrytm, som i sin tur skulle ge fler tillfällen till gemensamma diskussioner och ställningstaganden i aktuella frågor. Å andra sidan understöddes assessorernas deltagande, eftersom de tillför biskopsmötets arbete praktiska erfarenheter från församlingsarbetet. Biskopsmötet begärde att domkapitlen och kyrkostyrelsen före utgången av november 2003 skulle avge utlåtanden om det betänkande som legat till grund för diskussionen.

Kyrkostyrelsen avgav sitt utlåtande i november 2003. Enligt utlåtandet gällde det att först avgöra frågan om biskopsmötets uppgifter och först därefter se över sammansättningen. Kyrkostyrelsen framförde önskemål om att både biskopsmötets och kyrkostyrelsens revideringsförslag skulle beredas i form av samarbete. Reformen borde stärka biskopsmötets och kyrkostyrelsens samarbete och undanröja överlappningar inom förvaltningen och verksamheten. Kyrkostyrelsen ansåg att biskopsmötets beredningsorganisation kunde stärkas så som planerat. Frågan om tillräcklig juridisk arbetskraft vid Kyrkostyrelsen bör beaktas när biskopsmötets kansli stärks.

2.4. Utveckling av verksamhetsavdelningen

Kyrkostyrelsen beslöt att förena Kyrkans central för fostran och Kyrkans central för ungdomsarbete vid ingången av 2002. Motiveringen var att enheternas uppgifter stod påfallande nära varandra och att avsikten var att stärka verksamhetsavdelningens integration. Samtidigt ändrades namnen på de flesta enheterna vid Kyrkostyrelsens verksamhetsavdelning så att de inte längre är kyrkans centraler utan enheter inom olika ansvarsområden. De nya enheterna är Diakoni och samhällsansvar, Gudstjänstliv och musik, Fostran och ungdomsarbete, Familjefrågor och Sjukhussjälavård. Den fristående enheten Kyrkans utbildningscentral ändrades till Kyrkans central för utbildning. Namnen på de fristående enheterna Kyrkans informationscentral och Kyrkans forskningscentral kvarstod oförändrade.

2.5. Det svenskspråkiga arbetet inom kyrkan

I november 2002 tillsatte kyrkostyrelsen en arbetsgrupp för att bereda en revidering av det svenskspråkiga arbetet inom kyrkan. Avsikten är att en del av den nuvarande personalen vid stiftsrådet i Borgå stift skall överföras till domkapitlet i Borgå stift och att en del skall bilda en separat enhet vid Kyrkostyrelsen.

I dagens läge har det svenskspråkiga arbete som motsvarar kyrkans centralförvaltning koncentrerats till stiftsrådet i Borgå stift och antalet anställda vid domkapitlet är lägre än i de övriga stiften. Arbetsgruppens förslag färdigställdes i januari 2004 och kyrkostyrelsens framställning till kyrkomötet färdigställdes i mars 2004. Kyrkomötet beslöt i maj 2004 att inrätta en central för det svenska arbetet som en fristående enhet vid Kyrkostyrelsen. Specialenheten skall lyda direkt under kanslichefen. Avsikten är att centralen skall fungera som en servicecentral för det svenskspråkiga arbetet.

2.6. Utveckling av samarbetet mellan Kyrkostyrelsen och de kyrkliga organisationerna

Kyrkostyrelsen tillsatte i januari 2000 en arbetsgrupp för att utreda olika samarbetsmöjligheter mellan Kyrkostyrelsen och de kristna organisationerna. Arbetsgruppen skulle också söka nya perspektiv på finansieringen av den gemensamt överenskomna verksamheten. Kommittén *Järjestöt ja Kirkkohallitus* (*Organisationerna och Kyrkostyrelsen*) utformade tre samarbetsmodeller, av vilka två var avtalsbaserade och en understödsbaserad. Avtalsbaserat samarbete skulle innebära långvarigare eller projektliknande skötsel av gemensamma uppgifter. Understödsbaserat samarbete skulle vara beroende av prövning och av engångsnatur. Avsikten var att de allmänna understöden skulle slopas.

I januari 2002 beslöt kyrkostyrelsen att långvarigt avtalsbaserat samarbete skulle bedrivas med stora serviceorganisationer som har församlingsmedlemmar eller sköter av kyrkan tilldelade specialuppdrag på riksnivå. Sådana församlingsbaserade organisationer är Kirkkopalvelut (Kyrktjänst), Suomen evankelis-luterilaisten

Seurakuntien Lapsityön Keskus (SLK) (Centralen för de evangelisk-lutherska Församlingarnas Barnarbete), Suomen Poikien ja Tyttöjen Keskus – PTK (Centralen för Pojkar och Flickor i Finland), Nuorten Keskus (NK) (Lutherska Ungdomscentret i Finland), Församlingsförbundet och Finska Sjömanskyrkan. I den andra organisationsgrupperingen ingår organisationer som ansöker om understöd hos Kyrkostyrelsen. För åren 2002–2005 tillsattes en delegation för att utveckla samarbetet mellan Kyrkostyrelsen och organisationerna.

I mars 2003 fattade kyrkostyrelsen för första gången beslut om att ingå samarbetsavtal med de kyrkliga organisationerna. De första avtal som godkändes gällde Församlingsförbundet, Kyrktjänst, Lutherska Ungdomscentret i Finland, Centralen för Församlingarnas Barnarbete, Finska Sjömanskyrkan och Centralen för Pojkar och Flickor i Finland.

2.7. Teologutbildning

Teologisk fakultet till Joensuu

Kyrkomötet godkände under sin vårsession i maj 2000 ett initiativ om att påskynda teologutbildningen med sikte på prästtjänst. Kyrkomötet gav kyrkostyrelsen i uppdrag att förhandla med Joensuu universitet och undervisningsministeriet om ett projekt för att skapa förutsättningar för att teologutbildning med sikte på prästtjänst skulle kunna inledas vid Joensuu universitet hösten 2001. Det beslöts att anslag som motsvarar kyrkans andel av projektet (50 000 euro per år) skulle reserveras i kyrkans gemensamma budget för åren 2001–2003.

Den nya fakulteten ansågs vara viktig för kyrkan, eftersom många prästtjänster kommer att bli vakanta under de närmaste åren och eftersom det befaras att prästbristen först kommer att synas just i stiften i norr.

Lämplighetsprövning av teologie studerande

Biskopsmötet beslöt i september 2001 att teologie studerandenas psykologiska lämplighet skall prövas. Avsikten var att med hjälp

av responsen av prövningen hjälpa de studerande att bedöma sina förutsättningar att arbeta inom kyrkan. Lämplighetsprövningen kan vägleda den studerande i att utveckla sig själv eller ompröva sina yrkesplaner. De detaljerade resultaten av lämplighetsprövningen ställs till den studerandes förfogande och överlämnas inte till kyrkans representanter. I september 2002 föreslog biskopsmötet att lämplighet skrivs in i kyrkoordningen bland villkoren för ordination till prästämbetet. I november 2002 fogade kyrkomötet en ny punkt till kyrkoordningen, enligt vilken den som ordineras till prästämbetet skall vara ”lämplig för prästämbetet”. Uttrycket ”lämplig för prästämbetet” har dock en större räckvidd än enbart en godkänd lämplighetsprövning. Biskopen och domkapitlet kan således alltjämt överväga om sökanden lämpar sig för prästämbetet.

2.8. Ny plan för konfirmandarbetet

Biskopsmötet godkände i september 2001 en ny läroplan för konfirmandundervisningen *Livet – Tron – Bönen.* Den nya planen trädde i kraft vid ingången av oktober samma år. Planen för konfirmandarbetet stöder sig på den nya Katekesen som togs i bruk hösten 2000. I reformen betonades att konfirmandundervisningen är en skola för livet som utgår från de ungas egna erfarenheter och livssituation. Ramplanen innebar en övergång från skolliknade lektionsindelning till övergripande pedagogiska helheter med större utrymme för församlingarnas lokala tillämpningar.

Enligt den nya planen får högst 25 unga delta i en konfirmandgrupp. För konfirmandgrupper för förståndshandikappade och andra grupper med speciella behov går den övre gränsen vid åtta deltagare. Avsikten var att allt fler av de församlingsanställda, i synnerhet kantorerna och diakoniarbetarna, skulle engageras starkare i konfirmandarbetet. I planen betonades också vikten av samarbete med hemmen och skolorna.

2.9. Kvinnoprästfrågan

Under biskopsmötet i september 2001 utvärderade biskoparna läget bland dem som har olika inställning till kvinnliga präster. Under ledning av ärkebiskopen hade inofficiella diskussioner förts med ledare för vissa väckelserörelser och organisationer. Biskopsmötet uppmanade biskoparna att fortsätta diskussionen med dem som har en annorlunda syn i kvinnoprästfrågan.

Biskopsmötet konstaterade att hanteringen av problemsituationer som beror på ämbetsteologiska åsiktsskillnader alltjämt är en fråga som skall prövas och styras av biskopen och domkapitlet i varje stift. Problemsituationer uppstår vanligtvis i samband med utbildningen för dem som skall ordineras till präst, vid prästvigning och i det praktiska samarbetet.

Biskopsmötet hade vid sin föregående session beslutat att biskoparna inte ordnar så kallade separata prästvigningar för dem som motsätter sig kvinnopräster.

I mars 2003 beslöt stiftsmötet i S:t Michel enhälligt att tillställa kyrkomötet ett initiativ av prosterimötet i Kouvola om att det bör skapas klarhet i kvinnoprästernas ställning inom den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Enligt initiativet bör diskriminering av kvinnopräster upphöra i kyrkan. Detsamma gäller tolkningen av kyrkomötets kläm i strid med allmän rättskänsla. I initiativet efterlystes ett beslut utifrån vilket de kyrkligt anställda som i sin ämbetsställning handlar i strid med kyrkans bekännelse och ämbetssyn kan ställas till svars.

I november 2003 beslöt kyrkomötet att sända kvinnoprästärendet till biskopsmötet för övervägning till den del som gäller arbetsledning, utveckling av arbetsgemenskaper och arbetarskydd.

2.10. Kyrkliga delegationer

EU-delegation

Vid Kyrkostyrelsen svarar kanslichefen för EU-frågor. Till det normala arbetet inom alla ansvarsområden hör också att följa med utvecklingen och lagstiftningen inom Europeiska unionen. Den allmänna uppföljningen av EU-lagstiftningen och samordningen

av EU-frågor har koncentrerats till juristen vid förvaltningsavdelningen. Dessutom finns det en EU-kontaktperson som mot arvode följer och informerar om aktuella EU-frågor. Kyrkans interna EU-uppföljningsgrupp samordnar EU-uppföljningen och informationen, tar ställning i enskilda frågor och utformar en allmännare syn på kyrkans förhållande till EU och de frågor som behandlas i dess institutioner. Kyrkostyrelsen har dessutom deltagit i verksamheten vid EU-tjänsten vid Kyrktjänst, vilken koncentrerar sig särskilt på frågor som gäller EU-finansiering.

Kyrkostyrelsen fattade i maj 2001 beslut om insatser för att effektivisera kyrkans EU-uppföljning och informationen om EU-frågor mellan enheterna inom kyrkan. Kyrkostyrelsen inrättade en EU-delegation för uppgiften. EU-delegationen är kyrkostyrelsens rådgivande organ i aktuella och för kyrkan viktiga EU-frågor. Delegationen består av EU-experter från olika sektorer i samhället och av kyrkliga tjänsteinnehavare. Ärkebiskopen är ordförande.

Under redogörelseperioden försökte man aktivt följa för kyrkan viktiga lagstiftningsprojekt som behandlades inom Europeiska unionen samt övriga EU-frågor. Till de viktigaste hörde direktivet om likabehandling i arbetslivet samt förslaget till ett konstitutionellt fördrag för Europa. Enligt avdelning I artikel 51.3 i det konstitutionella fördraget skall unionen upprätthålla en öppen, tydlig och regelbunden dialog med bland annat kyrkorna och erkänna deras identitet och deras specifika bidrag, vilket uppställer betydande framtida utmaningar för kyrkan.

Landsbygdspolitisk förhandlingsgrupp

Kyrkostyrelsen tillsatte i september 2001 en landsbygdspolitisk förhandlingsgrupp för åren 2002–2003. Gruppen behandlade statens landsbygdspolitiska ställningstagande *Människornas landsbygd – viljans landsbygdspolitik, landsbygdspolitiskt totalprogram för åren 2001–2004* ur kyrkans perspektiv och utarbetade riktlinjer för kyrkans verksamhet i frågor rörande landsbygden. På Kyrkodagarna i Helsingfors i maj 2003 offentliggjorde arbetsgruppen sin publikation *Kyrkan och landsbygden.*

2.11. Anvisningar och bestämmelser

Anvisningar om barns deltagande i nattvarden

Biskopsmötet meddelade i februari 2002 nya anvisningar om barns och konfirmanders deltagande i nattvarden. Under konfirmandtiden får konfirmanderna ensamma eller i grupp delta i nattvarden i en gemensam gudstjänst tillsammans med sin konfirmandlärare. De skall ha fått undervisning om nattvarden och församlingen innan de kan delta i nattvarden. Biskopsmötet betonade frivilligheten i att delta i nattvarden. I praktiken betyder konfirmandernas deltagande i nattvarden att det är möjligt att ordna en gemensam mässa till exempel som en öppen mässa på besöksdagar under skriftskolan eller att delta i församlingens vanliga mässa. Ändringen trädde i kraft vid ingången av 2003.

Prästvigning av handikappade

Biskopsmötet utstakade i februari 2000 principer som rekommenderas när domkapitlen bedömer kompetensen för uppgiften hos dem som skall ordineras till prästämbetet. Enligt kyrkoordningen skall den som ordineras till prästämbetet vad hälsotillståndet beträffar vara förmögen att förvalta prästämbetet. I enskilda fall beslutar respektive stifts biskop och domkapitel självständigt om prästvigning. Biskopsmötet betonade att prästämbetet är till för församlingen. Den som vigs till prästämbetet måste vara förmögen att sköta den tjänst till vilken han eller hon vigs. Arbetsförmågan hos den som vill bli präst bedöms utifrån både psykiska och fysiska egenskaper. Biskopsmötet underströk att varje prästvigning är ett enskilt fall som stöder sig på ingående prövning, oavsett om den som skall ordineras är handikappad eller inte. Enligt biskopsmötet har erfarenheterna visat att ett fysiskt handikapp inte bara är en negativ faktor, utan också en betydande resurs i mötet med människor.

Straffregisterutdrag för dem som arbetar med barn

Utifrån lagstiftningslösningarna i samhället beslöt kyrkomötet i juni 2002 att ta in en bestämmelse i kyrkolagstiftningen enligt vilken sådana anställda och tjänsteinnehavare inom kyrkan som

varaktigt arbetar med barn skall visa upp ett straffregisterutdrag före anställningen. Av utdraget skall framgå om personen har dömts för en sedlighetssårande gärning, sexualbrott, grovt brott mot hälsa eller liv eller narkotikabrott. Inom kyrkan gäller skyldigheten att visa upp ett straffregisterutdrag oftast barnledare för dagklubbar och eftermiddagsklubbar samt ungdomsarbetsledare, men även diakoniarbetare, kantorer och präster beroende på vilken uppgift de har hand om. Lagändringen trädde i kraft vid ingången av 2003.

Könskvotering

Kyrkomötet gav vid sitt plenum i maj 2001 kyrkostyrelsen i uppdrag att bereda ändringar av bestämmelserna om tillämpningen av jämställdhetslagen inom kyrkans förvaltning och vid personval. Kyrkostyrelsen föreslog för kyrkomötet att kvoteringsprincipen enligt jämställdhetslagen utsträcks till att gälla kyrkans och församlingarnas förvaltnings- och verksamhetsorgan. Kyrkomötet godkände kvoteringsprincipen i maj 2003. Enligt beslutet berör jämställdhetslagen kyrkans förvaltning i dess helhet, om det inte gäller verksamhet som berör utövning av tron. Kvoteringarna gäller bland annat kyrkostyrelsen, Kyrkans avtalsdelegation, kyrkans utrikesråd, kommittéer samt kyrkans och församlingarnas direktioner, kommissioner, delegationer och arbetsgrupper. Männens och kvinnornas andel bör uppgå till minst 40 %. Principen gäller dock inte förvaltningsorgan som väljs genom församlingsval, såsom kyrkofullmäktige och församlingsråd. Övriga kyrkliga organ som faller utanför principen är kyrkomötet, biskopsmötet, domkapitlet och stiftsfullmäktige.

3. Verksamhetsmål

Under redogörelseperioden övergick kyrkan och församlingarna i högre grad än tidigare till strategisk planering av verksamheten. Församlingarna skulle ta i bruk långsiktigare verksamhets- och ekonomiplaner, och för helhetskyrkan färdigställdes ett flertal verksamhetsstrategier.

3.1. Församlingarnas verksamhets- och ekonomiplaner

Församlingarna och de kyrkliga samfälligheterna har sedan år 1999 varit skyldiga att göra upp en minst treårig verksamhets- och ekonomiplan. För år 2003 hade 94 % av församlingarna gjort upp en sådan plan. Det var oftast små församlingar med färre än 4 000 medlemmar som inte hade någon verksamhets- och ekonomiplan (8 % av församlingarna hade inte någon plan). Alla kyrkliga samfälligheter hade däremot gjort upp en lagstadgad plan.

Två tredjedelar av församlingarna (66 %) hade en separat skogsplan, och 11 % hade tagit in den i verksamhets- och ekonomiplanen. Av församlingarna hade 26 % en separat markanvändningsplan och för 12 % ingick den i verksamhets- och ekonomiplanen. Var tredje församling (37 %) hade en separat utbildningsplan och likaså hade var tredje församling (32 %) inlemmat den i verksamhets- och ekonomiplanen. Bara 6 % av församlingarna hade en separat personalplan, men nästan hälften (46 %) hade tagit in den i verksamhets- och ekonomiplanen. Av församlingarna hade 40 % en separat arbetarskyddsplan och 10 % hade tagit in den i verksamhets- och ekonomiplanen. Två tredjedelar av församlingarna (66 %) hade en separat krisberedskapsplan och 6 % hade tagit in den i verksamhets- och ekonomiplanen.

Många planer saknades i de flesta av församlingarna. Bara 7 % av församlingarna hade ett ekoprogram som en separat plan och dessutom hade 4 % tagit in ett ekoprogram i verksamhets- och ekonomiplanen. Av församlingarna hade 9 % en separat kommunikationsplan och dessutom hade 14 % tagit in den i verksamhets- och ekonomiplanen. Bara 3 % av församlingarna hade en separat jämställdhetsplan och dessutom hade 4 % tagit in den i verksamhets- och ekonomiplanen.

Tabell 9. Församlingarnas planer på längre sikt år 2003 (%).

	Som separat plan	Som ett led i en minst treårig verksamhets- och ekonomiplan	Ingen plan
Ekonomiplan	7	88	5
Verksamhetsplan	6	88	6
Personalplan	6	46	48
Investeringsplan	9	64	27
Skogsplan	66	11	23
Markanvändningsplan	26	12	61
Naturvårdslag eller ekoprogram	7	4	89
Kommunikationsplan eller kommunikationsstrategi	9	14	77
Plan för personalutbildning	37	32	32
Handlingsprogram för arbetarskyddet	40	10	50
Jämställdhetsplan	3	4	94
Krisberedskapsplan	61	6	33

3.2. Den närvarande kyrkan

Kyrkostyrelsen godkände i november 2002 kyrkans vision och strategi *Den närvarande kyrkan*. Dokumentet innehåller en gemensam mission, vision och strategi för den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland fram till år 2010. Dessutom behandlas tyngdpunkterna i den verksamhet som finansieras med kyrkans gemensamma medel.

Enligt Den närvarande kyrkan är kyrkans mission, dvs. kyrkans grundläggande uppgift, bestående och oberoende av tid, rum och samhällets eller kyrkans organisationsform. Den utkristalliseras i missionsbefallningen. Den kyrka som förverkligar sin mission är ett öppet samfund som välkomnar alla.

Kyrkans vision, dvs. framtidsperspektiv, sammanfattas i namnet på dokumentet: *Den närvarande kyrkan*. Kyrkans vision är att kyrkan är närvarande i den finländska verkligheten och möter människorna i den livsmiljö de lever i. Dokumentet lyfter fram flera delområden i kyrkans vision. Folkkyrkan bör vara en kyrka

som förnyas. Den beaktar förändringarna i befolkningsstrukturen och kulturen. Den möter människorna på ett personligt plan, förstärker sina medlemmars band till kyrkan, tar sig dit där människorna är samt riktar och överför resurser på ett smidigt sätt. Den närvarande kyrkan är mitt i förändringarna i familjen och familjelivet, vilket innebär att kyrkan främjar förutsättningarna för ett gott familjeliv, försvarar rätten till barndom och ungdom och att den inte överger far- och morföräldrarnas generation. Den närvarande kyrkan verkar i de samhälleliga konflikternas värld. Den kämpar för de svaga och utslagna, sänker murarna mellan människogrupper och följer aktivt utvecklingen i det integrerande Europa och i världen.

Den närvarande kyrkan är kyrkan i gudstjänstliv, fostran och tjänande. Den lär ut det enkla grundläggande innehållet i tron, ledsagar till ett mångsidigt gudstjänstliv och närmar sig de svaga och de utslagna.

Den närvarande kyrkan är en interaktiv kyrka. Den värdesätter personlig interaktion, deltar aktivt i den interaktiva elektroniska kommunikationen och anpassar sig snabbt till ny kommunikationsteknik.

Den närvarande kyrkan är en samarbetande kyrka. Den stödjer sina medlemmar och deras kristna kallelse i vardagslivet, söker sig till olika instanser som samarbetspartner, sköter rekryteringen och utrustandet av arbetskraft i kyrkans tjänst och klargör ledarskapets dimensioner.

Den strategi som skisserades upp utifrån missionen och visionen gällde det arbete som utförs med medel från Kyrkans centralfond. Kyrkans centralförvaltning och stiftsförvaltningen sågs som instrument för genomförandet av den på kyrkans vision grundade strategin. Enligt dokumentet skall kyrkans centralförvaltning trygga församlingarna och stiften optimala verksamhetsmässiga och ekonomiska förutsättningar att arbeta för den närvarande kyrkan, fokusera på kyrkans gemensamma uppgifter samt bära omsorg om sin personal och dess beredskap att sköta de uppgifter den anförtrotts.

Stiftens domkapitel ansågs inta en nyckelställning när det gäller att engagera församlingarna till att arbeta i den närvarande kyrkan. Stiften skall direkt stödja, handleda och utveckla församlingsar-

betet, utveckla församlingsstrukturen och samarbetet mellan församlingar samt utveckla stiftsverksamheten.

3.3. Strategi för informationsförvaltning

År 2002 färdigställdes en ny informationsförvaltningsstrategi för lutherska kyrkan, *En närvarande kyrka i informationssamhället*. Enligt strategin skall kyrkan aktivt delta i utvecklingen av informationssamhället. Kyrkan tillämpar ny informations- och kommunikationsteknik genom att konstruera webbtjänster. Församlingarna uppmuntras till att samarbeta sinsemellan och bilda nätverk med det övriga samhället. I strategin anges riktlinjer för hur kyrkans verksamhet, förvaltning och ekonomi stöds och utvecklas med hjälp av informationsteknik. Utvecklingen utgår från behoven i anslutning till kyrkans grundläggande uppgift, förkunnelse, fostran, tjänande och kommunikation.

3.4. Kommunikationsstrategi

Kyrkostyrelsen tillsatte i juni 2000 en arbetsgrupp för att göra upp en kommunikationsstrategi för kyrkan för åren 2002–2007. Kommunikationsstrategin anslöt sig till kyrkans gemensamma strategiska arbete för *Den närvarande kyrkan*. Arbetsgruppen avgav sitt betänkande *Kyrkan i dialog – Kommunikationsstrategi för kyrkan* till Kyrkostyrelsen i maj 2002. I augusti 2002 beslöt kyrkostyrelsen att sända utkastet till strategi för utlåtande till församlingarna, stiften, de kyrkliga organisationerna och de olika avdelningarna och enheterna vid Kyrkostyrelsen. Strategin färdigställdes utgående från kommentarerna. Kyrkostyrelsen godkände kommunikationsstrategin *En kommunikativ kyrka* i april 2004. Som strategiskt mål för kyrkans kommunikation uppställdes att åstadkomma kommunikativ kompetens enligt en dialogkultur, att stärka betydelsen av medlemskap i kyrkan och att utnyttja de kommunikativa resurserna så effektivt som möjligt.

3.5. Handikappolitiskt program

Kyrkostyrelsen godkände vid sin session i augusti 2003 kyrkans handikappolitiska program *En kyrka för alla*. Målet med programmet är att få alla funktionshindrades röst hörd i verksamheten och beslutsfattandet inom kyrkan. Avsikten är att beakta de handikappades behov inom alla nivåer av kyrkans verksamhet. Programmet är också kyrkans inlägg under Europeiska handikappåret för att främja likabehandling av funktionshindrade såväl i kyrkan som i samhället.

Tonvikten i programmet vilar på de funktionshindrades egen verksamhet i kyrkan. Det föreslås också att församlingarna tillsammans med handikapporganisationerna bildar grupper för stöd av andra i samma situation (”kamratstöd”). Avsikten är också att kartlägga de funktionshindrades behov inom försöksförsamlingar. Programmet sändes till församlingarna och stiften som grund för planering av verksamheten.

3.6. Strategi för diakoni och samhällsarbete

Kyrkostyrelsen godkände i september 2003 en strategi för kyrkans diakoni och samhällsarbete. Strategin *En gemenskap av ansvar och delaktighet – Riktlinjer för diakoni och samhällsarbete 2010* skickades ut till församlingarna, till andra på det kyrkliga fältet och till utbildningsinrättningarna inom området. Syftet med de gemensamma riktlinjerna är att hjälpa de kyrkliga enheterna att göra upp egna strategier.

Strategin går igenom utgångspunkterna för kyrkans diakoni och samhällsarbete samt nuläget i början av 2000-talet. I strategin har samlats globala och finländska strukturomvandlingar i samhället som påverkar diakonin samt förändringar i människornas livsstil och i kyrkan. Som smärtpunkter i den nuvarande verksamheten ses bland annat utbildningen, som genomgår kraftiga förändringar, och de oklarheter i fråga om förnyelsen av kyrkans ämbetsstruktur som kvarstått i flera år. Prästernas roll som ledare för församlingarnas diakoni är oklar i många församlingar. Diakoniarbetarna utsätts också allt oftare för våldshot i sitt arbete.

Visionen för kyrkans diakoni och samhällsarbete har komprimerats i uttrycket *en gemenskap av ansvar och delaktighet.* Visionen anger riktningen för kyrkans tillväxt. Å andra sidan siktar arbetet till att påverka samhället, så att det styrs av principerna om ansvar och delaktighet och så att det bildas olika gemenskaper av ansvar och delaktighet. Strategin lyfter fram fem mål som reser sig ur visionen: att fördjupa ansvaret för medmänniskorna och samhället, att bygga upp en diakoniförsamling, att stärka delaktigheten, att befästa trygghetsnäten och att stödja en hållbar utveckling. I strategin ingår också tio utvecklingsmål för verksamhetsområdet och metoder för att uppnå målen.

3.7. Strategi för barn- och ungdomsarbete

Under redogörelseperioden bereddes en strategi för barn- och ungdomsarbetet. I april 2004 godkände Kyrkostyrelsen strategin för barn- och ungdomsarbetet i den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, *Gud är. Livet nu. Kärleken rör. Mission, vision och strategi för kyrkans barn- och ungdomsarbete 2010.* De strategiska riktlinjerna syftar till att ange en gemensam riktning för utvecklingen av barn- och ungdomsarbetet för kyrkans aktörer på riksnivå, stiftsnivå och lokal nivå. Avsikten är också att strategin skall stödja planeringen och utvecklingen av arbetet i lokalförsamlingarna.

III UTVECKLINGSTRENDER INOM KYRKAN

1. Medlemmar

- Vid utgången av redogörelseperioden hörde 84,1 % av finländarna till kyrkan. De kyrkliga förrättningarna ansågs utgöra den viktigaste orsaken till medlemskap i kyrkan. Olika uppgifter som stöder kyrkosamfundet sågs som viktiga. Av de nyfödda döptes 87,0 % till medlemmar av den evangelisk-lutherska kyrkan år 2003.
- Utträdena ur kyrkan ökade år 2003 till följd av att utträde ur kyrkan underlättades genom den nya religionsfrihetslagen. Utträdessiffrorna närmade sig de rekordhöga siffrorna under recessionsåren. Utträdena ökade också delvis på grund av den nya begravningslagen, som trädde i kraft vid ingången av 2004. Enligt den nya lagen skall församlingarna prissätta gravplatserna för dem som inte hör till kyrkan på samma sätt som för medlemmarna.
- Inträdena i kyrkan minskade med 5,1 % från den förra redogörelseperioden. Unga vuxna hörde till de aktivaste inträdarna liksom också till de aktivaste utträdarna. Såväl utträdet som inträdet var kraftigast i Helsingfors stift.
- Flyttningsrörelsen var livligare än någonsin tidigare, och 1,35 miljoner människor flyttade till en ny församling. Inflyttningsöverskottet koncentrerades till Helsingfors och Tammerfors stift, men i de övriga stiften minskade folkmängden under redogörelseperioden.

1.1. Att höra till kyrkan

Enligt kyrkans befolkningsstatistik hörde 4 390 261 personer till den evangelisk-lutherska kyrkan vid utgången av 2003, vilket motsvarar 84,1 % av hela landets befolkning (enligt Statistikcentralen 84,2 %). Kyrkan hade totalt 4 586 414 medlemmar. I siffran ingår också 196 153 frånvarande medlemmar i kyrkan, till exempel finländare som arbetar utomlands.

Medlemmarna i den evangelisk-lutherska kyrkan hörde till sammanlagt 582 församlingar. Under redogörelseperioden minskade antalet församlingar med fem. Vid ingången av 2000 slogs Metsämaa församling i Åbo ärkestift samman med

Kanta-Loimaa församling och i Helsingfors stift indelades Sjundeå församling i Siuntion suomalainen seurakunta och Sjundeå svenska församling. Vid ingången av 2001 slogs Temmes församling samman med Tyrnävä församling i Uleåborgs stift. År 2003 drogs Tavastehus församling och Vanaja församling i Tammerfors stift in som självständiga församlingar och i deras ställe bildades Tavastehus-Vanaja församling. Värtsilä församling i S:t Michels stift drogs in och slogs samman med Tohmajärvi församling.

Muuruvesi församling och Säyneinens församling i Kuopio stift slogs samman med Juankoski församling, och församlingarna drogs in som självständiga församlingar.

Medlemmarna i kyrkan hör till lokalförsamlingen i sin hemkommun (eller i den del av kommunen där de är bosatta). Medlemmarna har rätt att ta del av kyrkans heliga förrättningar samt församlingens tjänster och verksamhet. De är röstberättigade i församlingsval. Konfirmerade församlingsmedlemmar har rätt att stå fadder.

Tabell 10. Fördelningen av församlingarna i olika storleksklasser år 2003.

Folkmängd	Antalet församlingar	% av församlingarna	% av kyrkans folkmängd
Under 3 000	216	37,1	8,6
3 000–5 999	143	24,6	14,0
6 000–8 999	67	11,5	11,3
9 000–11 999	42	7,2	9,8
12 000–14 999	36	6,2	11,1
15 000–19 999	25	4,3	10,0
20 000–29 999	34	5,8	18,6
30 000–	19	3,3	16,6
Sammanlagt	582	100,0	100,0

Av kyrkans folkmängd fanns 8,6 % i små församlingar med färre än 3 000 medlemmar. Av folkmängden fanns 35,2 % i församlingar med fler än 20 000 medlemmar. Den största församlingen var Jyväskylä stadsförsamling, som hör till Lappo stift. Församlingen hade 62 933 medlemmar. Den näst största församlingen var Malms församling, som hör till Helsingfors stift. Församlingens folkmängd var 61 804 personer. Folkmängden var minst i Sottunga församling (119 personer), som hör till Borgå stift. Den nästminsta

församlingen var Velkua församling (215 personer), som hör till Åbo ärkestift. Den genomsnittliga folkmängden i församlingarna var 7 543 personer.

Största delen av församlingarna var självständiga ekonomiska enheter. År 2003 fanns det sammanlagt 381 församlingar av denna typ. Det fanns 15 enheter med partiell ekonomisk gemenskap och i dessa fanns det 38 församlingar. Det fanns 40 enheter med fullständig ekonomisk gemenskap och till dem hörde 163 församlingar.

Under redogörelseperioden minskade den relativa andel som hörde till kyrkan med 1,0 procentenheter. Den absoluta folkmängden minskade dock bara med 9 854 personer (–0,2 %). Av kvinnorna hörde 86,5 % till kyrkan och av männen 81,8 %. Både för männen och kvinnorna sjönk den andel som hör till kyrkan med 1 procentenhet under redogörelseperioden.

Under redogörelseperioden minskade folkmängden såväl absolut som relativt mest i Kuopio stift (–3,1 %). Tillväxten var störst i Helsingfors stift, där folkmängden ökade med 2,5 %. Utöver Helsingfors stift ökade folkmängden endast i Tammerfors stift (+0,9 %).

Andelen personer som hörde till kyrkan var lägst i Helsingfors stift, där 76,4 % av befolkningen hörde till kyrkan. Andelen var högst i Borgå stift (90,5 %).

Tabell 11. Församlingarnas folkmängd stiftsvis år 2003 och förändring i folkmängden under åren 1999–2003.

Stift	Folkmängd 31.12.2003	Förändring 1999–2003	Förändring %	Andelen för stiftets folkmängd av hela kyrkans folkmängd, %	Andel som hör till kyrkan %
Åbo	576 603	–3 545	–0,6	13	86,5
Tammerfors	645 810	6 016	0,9	15	83,8
Uleåborg	551 984	–1 380	–0,2	13	89,7
S:t Michel	448 465	–13 697	–3,0	10	88,0
Borgå	264 935	–3 527	–1,3	6	90,5
Kuopio	459 391	–14 827	–3,1	10	85,8
Lappo	454 474	–2 866	–0,6	10	87,7
Helsingfors	988 599	23 972	2,5	23	76,4
Hela kyrkan	4 390 261	–9 854	–0,2	100	84,1

Figur 14. Den andel som hör till kyrkan enligt åldersgrupp år 2003. Statistikcentralen.

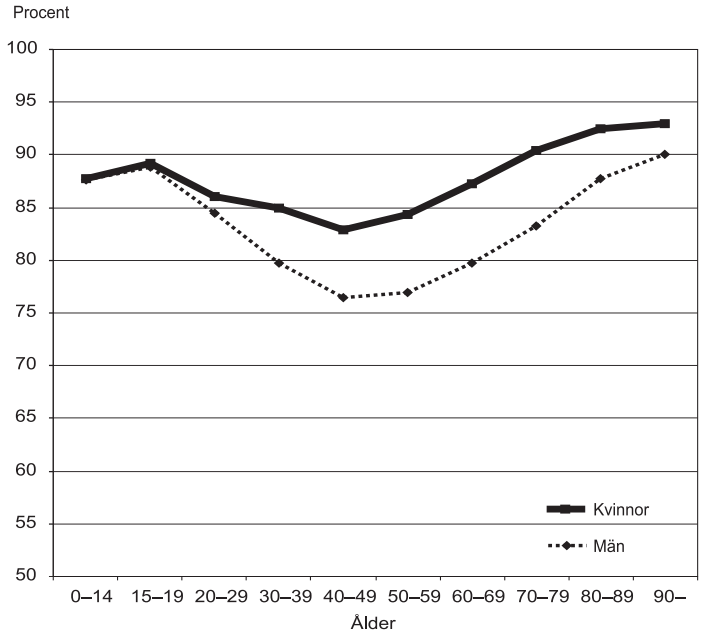

Den andel som hörde till kyrkan var lägst i åldersgruppen 40–49 år. Enligt Statistikcentralens uppgifter hörde 79,7 % av åldersgruppen till kyrkan. Flest som hörde till kyrkan fanns i de allra äldsta åldersgrupperna samt bland dem som var i konfirmandåldern och bland något äldre ungdomar. Av dem som var över 80 år hörde mer än 90 % till kyrkan, av 15–19-åringarna nästan 90 %. Den andel av åldersgrupperna som hörde till kyrkan bildade således en nästan U-formad kurva, där den lägsta punkten utgjordes av medelålders personer. För alla åldersgrupper gäller att bland kvinnorna var den andel som hörde till kyrkan relativt sett större än bland männen. En riktigt liten skillnad kunde skönjas redan bland dem som var under 15 år, dvs. inom den åldersgrupp där tillhörigheten till religionssamfund beror på föräldrarna. Skillnaderna mellan män och kvinnor var som störst bland 50–69-åringarna, där den andel av kvinnorna som hörde till kyrkan var 7 procentenheter högre än bland männen i motsvarande ålder. Den andel som hörde till kyrkan var lägst bland 40–49-åriga män, av vilka bara tre av fyra (76,5 %) hörde till kyrkan. Största delen av dem som inte

hörde till kyrkan hörde inte heller till något registrerat religionssamfund. Av de 40–49-åriga männen hörde hela 21,5 % till befolkningsregistret och bara 2,0 % hörde till andra registrerade religionssamfund.

Orsakerna till att man hör till kyrkan

Hälften av medlemmarna i kyrkan anser att kyrkans betydelse som förstärkare av den egna tron är en viktig orsak till att de hör till kyrkan (se figur 15). År 2003 upplevdes kyrkans betydelse för en stärkt tro som en viktigare orsak till att höra till kyrkan än i början av 1990-talet. Hälften av kyrkans medlemmar ser möjligheten att delta i gudstjänster som viktig för sitt medlemskap.

Figur 15. Orsakerna till att medlemmarna i den evangelisk-lutherska kyrkan hör till kyrkan. Gallup Ecclesiastica 2003, N=827 (%).

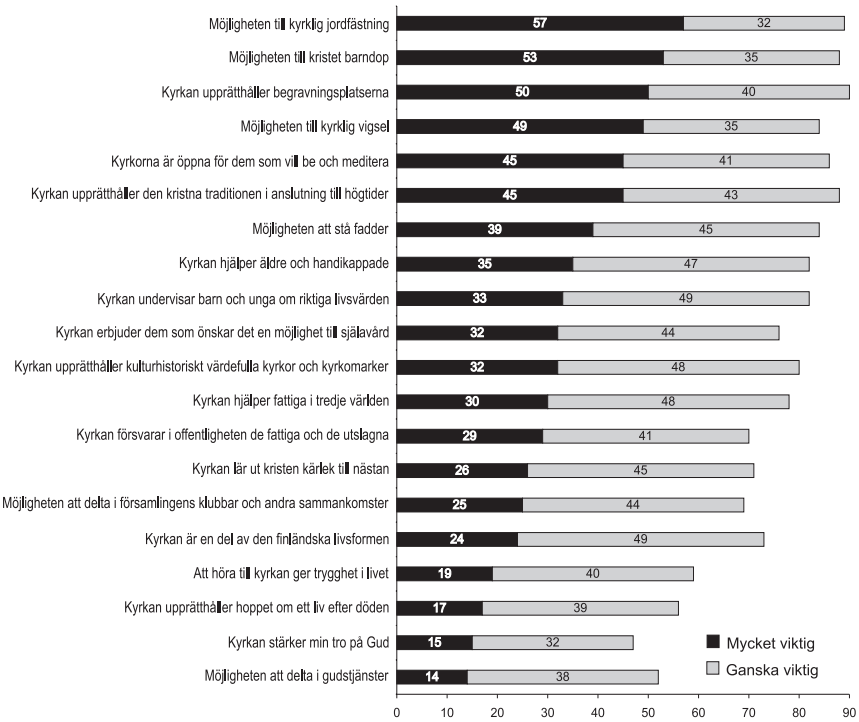

De viktigaste orsakerna till att man hör till kyrkan är de kyrkliga förrättningarna, dopet, den kyrkliga vigseln och jordfästningen samt att kyrkan upprätthåller begravningsplatserna. Nio av tio medlemmar i den evangelisk-lutherska kyrkan anser dessa vara viktiga orsaker till att de hör till kyrkan. Andra viktiga orsaker till att höra till kyrkan är bland annat möjligheten att stå fadder och att kyrkan upprätthåller den kristna traditionen i anslutning till kyrkliga högtidsdagar och undervisar barn och unga om riktiga livsvärden. Likaså ses kyrkans arbete för att hjälpa äldre och handikappade ofta som grund för det egna medlemskapet. Det är beaktansvärt att alla ovan nämnda orsakers betydelse för medlemskapet i kyrkan stärktes under förra hälften av 2000-talet. Som exempel kan nämnas att år 2003 ansåg 84 % att den kyrkliga vigseln var en viktig grund för medlemskapet. Fyra år tidigare var andelen 78 %. Enligt 88 % var dopet en viktig orsak; tidigare var siffran 81 %.

Merparten (86 %) av medlemmarna i kyrkan anser det vara viktigt att kyrkorna är öppna för dem som vill be och meditera. En sådan möjlighet till enskild meditation är en betydligt viktigare orsak för att medlemmarna hör till kyrkan än möjligheten att delta i gudstjänster. Likaså anses den själavård som kyrkan erbjuder vara viktig.

Även kyrkans hjälpverksamhet i hemlandet och utomlands upplevs som en viktig orsak till att höra till kyrkan. Åtta av tio (82 %) av medlemmarna i kyrkan anser att en viktig orsak till att de hör till kyrkan är att kyrkan hjälper äldre och handikappade. En nästan lika stor del (78 %) anser att orsaken till att de hör till kyrkan är att kyrkan hjälper fattiga i tredje världen. Likaså anses det vara viktigt att kyrkan i offentligheten försvarar de fattiga och de utslagna.

Det att kyrkan är en del av den finländska livsformen är för tre fjärdedelar av medlemmarna en viktig orsak till att de hör till kyrkan. En ännu större del (80 %) anser det vara viktigt att kyrkan upprätthåller kulturhistoriskt värdefulla kyrkor och kyrkomarker.

Bland orsakerna till att man hör till kyrkan accentueras framför allt de uppgifter som stöder kyrkosamfundet. Hit hör bevarandet av traditioner genom övergångsriter såsom dop och jordfästning och olika former för omsorg om medmänniskorna och i synnerhet

de svaga. Olika uppgifter som stärker kyrkosamfundet sågs också som viktigare än tidigare. Uppgifter som stöder kyrkosamfundet kommer till uttryck på två dimensioner: å ena sidan förväntas kyrkan stödja familjegemenskapen och å andra sidan förväntas kyrkan stödja nationellt och tjäna hela det finska folket. Den viktigaste uppgiften för övergångsriterna är uttryckligen att stödja familjegemenskapen. Genom de olika riterna kan människor som genomlever förändringar känna att de inordnas i en familjegemenskap och får uppleva trygghet. Uppgifter som stöder den nationella gemenskapen, alla finländare och i synnerhet de mest utsatta finländarna kommer fram inte bara i svaren på frågor om orsakerna till att finländarna hör till kyrkan utan också när man frågar finländarna vilka av kyrkans arbetsformer som de anser vara de viktigaste (se kapitel I 8.2). Arbetet bland äldre och handikappade och ungdomsarbetet betraktas som kyrkans viktigaste uppgifter.

1.2. Döpta, avlidna samt ut- och inflyttade

Döpta och avlidna

Nativiteten minskade under redogörelseperioden med undantag för år 2003 då antalet födda ökade något. År 2002 sjönk antalet födda exceptionellt lågt: förra gången hade antalet varit på en lägre nivå år 1847 under hungeråren. År 2003 föddes det sammanlagt 56 630 barn i Finland. Av dem döptes 87,0 % (49 267) till medlemmar av kyrkan. Under redogörelseperioden döptes sammanlagt 197 552 barn, vilket är 10 644 färre än under den förra redogörelseperioden. Andelen döpta minskade dock bara med 0,5 procentenheter under fyraårsperioden (87,5 år 1999). År 2003 döptes 528 vuxna och 1 070 unga döptes i anslutning till skriftskolan.

Fastän antalet döpta minskade var antalet dock större än dödligheten bland den närvarande befolkningen. Av kyrkans närvarande medlemmar avled 171 538 under redogörelseperioden, årligen knappt 1 %. Antalet avlidna minskade med 2 371 jämfört med den förra redogörelseperioden.

Flyttningsrörelsen

Flyttningsrörelsen ökade under redogörelseperioden och var livligare än någonsin. Totalt flyttade 1,35 miljoner personer till en ny församling. Flyttningsrörelsen var som kraftigast år 2001 då totalt 350 144 personer flyttade till en ny församling. Flyttningsrörelsen riktades särskilt till Helsingfors stift, där totalt 436 098 personer flyttade till en ny församling under redogörelseperioden, vilket motsvarar 44 % av folkmängden i stiftet. Nästan varannan församlingsbo i Helsingfors stift var alltså ”ny församlingsbo” under redogörelseperioden. Det bör emellertid beaktas att flyttningen tenderar att anhopas så att en person kan ha flyttat flera gånger under redogörelseperioden. Kännetecknande för i synnerhet studerande är att de flyttar flera gånger inom en kort tid. Flyttningsrörelsen var också kraftig i Tammerfors stift, där var tredje medlem flyttade till en ny församling. Flyttningen var minst till församlingarna inom Borgå och Lappo stift.

Tabell 12. Inflyttade till en församling stiftsvis åren 2000–2003.

Stift	Inflyttade till församlingen 2000–2003	% av folkmängden
Åbo	175 958	31
Tammerfors	222 428	34
Uleåborg	153 471	28
S:t Michel	101 494	23
Borgå	48 255	18
Kuopio	121 432	26
Lappo	95 075	21
Helsingfors	436 098	44
Hela kyrkan	1 354 211	31

Största delen av församlingarna önskade de nya församlingsborna välkomna på något sätt. I 71 % av församlingarna fick alla nya församlingsbor ett välkomstbrev, i 4 % av församlingarna fick en del av de nya församlingsborna ett välkomstbrev. Det var sällsynt att de nya församlingsborna personligen önskades välkomna; bara i var tionde församling år 2003. I 2 % av församlingarna gjordes hembesök hos alla nyinflyttade. I var tionde församling (11 %)

bjöds de nyinflyttade till en sammankomst. I mer än hundra församlingar önskades de nya församlingsborna dock inte välkomna på något sätt över huvud taget.

1.3. Utträde ur kyrkan

Åren 2000–2003 utträdde sammanlagt 70 583 personer ur kyrkan, vilket motsvarade 1,6 % av medelfolkmängden. Ökningen sedan förra redogörelseperioden var 38 % (19 419 personer). År 2003 blev det lättare att utträda ur kyrkan när den nya religionsfrihetslagen trädde i kraft. För utträde ur kyrkan förutsätts det inte längre ett personligt besök för att fylla i en anmälan om utträde. Anmälan kan numera sändas per post till den församling man är medlem i eller till vilken magistrat som helst. Anmälan kan formuleras fritt och det behövs inte någon särskild blankett. Utträdet är inte heller längre förenat med en prövningstid på en månad. Utträdet träder i kraft så snart en skriftlig anmälan har lämnats in eller anlänt till magistraten eller den församling i vilken personen är medlem.

Utträdet ur kyrkan ökade också på grund av begravningslagen, enligt vilken lika stora avgifter skall tas ut både hos dem som inte hör till kyrkan och hos dem som hör till kyrkan. Många ansåg att det var orättvist. År 2003 närmade sig utträdet ur kyrkan samma siffror som under recessionsåren på 1990-talet. Under rekordåret 1992 utträdde 30 710 personer ur kyrkan. År 2003 utträdde 26 857 personer, vilket motsvarar 0,61 % av kyrkans folkmängd. Utträdet ökade med 67,1 % från det föregående året. Barn och unga utgjorde en förhållandevis liten andel av dem som utträdde ur kyrkan. Av dem som utträdde år 2003 var 857 0–14-åringar som utträdde tillsammans med föräldrarna och 427 var 15–17-åringar.

Det var klart mer allmänt i stadsförsamlingarna än på landsbygden att utträda ur kyrkan. År 2003 skedde 80 % av utträdena ur kyrkan i stadsförsamlingar. Relativt ökade dock antalet utträden nästan lika mycket på landsbygden som i stadsförsamlingarna jämfört med det föregående året. Såväl absolut som relativt var utträdet kraftigast i Helsingfors stift, där 0,9 % av folkmängden utträdde år 2003. Vart tredje utträde ur kyrkan inträffade i Helsing-

fors stift, vars folkmängd trots allt täcker bara 23 % av hela kyrkans folkmängd.

Under redogörelseperioden ökade dock antalet utträden relativt mest i Tammerfors stift, där ökningen var 55 %. I Helsingfors stift var ökningen 47 % från den föregående redogörelseperioden. Ökningen av antalet utträden ur kyrkan var minst i Uleåborgs (15 %) och Kuopio (18 %) stift. Antalet utträden var minst såväl relativt som absolut i Borgå stift. Av dem som utträde ur kyrkan var 54,4 % män.

Tabell 13. De som utträtt ur kyrkan åren 2000–2003.

Stift	Utträdda ur kyrkan 2003	% av utträdda ur kyrkan	% av medel-folkmängden 2003	Totalt 2000–2003	Förändring från förra re-dogörelseperio-den %
Åbo	3 150	12	0,5	8 619	47
Tammerfors	5 271	20	0,8	12 291	55
Uleåborg	2 351	9	0,4	6 518	15
S:t Michel	2 251	8	0,5	5 893	29
Borgå	847	3	0,3	2 214	33
Kuopio	2 198	8	0,5	6 107	18
Lappo	1 845	7	0,4	5 360	27
Helsingfors	8 944	33	0,9	23 581	47
Hela kyrkan	26 857	100	0,6	70 583	38

Även om utträdena ur kyrkan ökade under redogörelseperioden har merparten av medlemmarna i kyrkan förbundit sig vid medlemskapet, och för dem framstår inte möjligheten att utträda ur kyrkan som något alternativ. Två av tre medlemmar i kyrkan har inte ens övervägt att utträda, och en majoritet av dem kan inte heller tänka sig att utträda under några som helst omständigheter. Av finländarna har 17 % någon gång funderat på att utträda ur kyrkan, men alltid kommit fram till att det inte är aktuellt. Något mer än var tionde anser det vara tänkbart att utträda, 8 % är inte helt säkra och 5 % anser det sannolikt att de någon gång kommer att utträda ur kyrkan. Antalet personer som anser det vara tänkbart att utträda ur kyrkan ökade något jämfört med den förra redogörelseperioden.

År 1999 ansåg 9 % att ett utträde var tänkbart eller sannolikt. År 2003 hade andelen stigit till 13 %.

Figur 16. Inställningen till tanken på att utträda ur kyrkan bland dem som hör till den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland år 2003 (%). Gallup Ecclesiastica 2003, N=827.

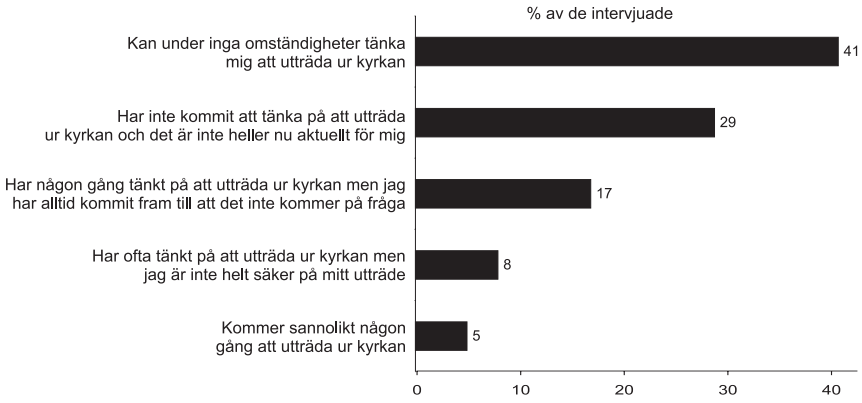

Kvinnorna har förbundit sig starkare vid medlemskapet än männen. Enligt undersökningen *Gallup Ecclesiastica 2003* kan nästan hälften av kvinnorna (46 %) under inga omständigheter tänka sig att utträda ur kyrkan. Drygt en tredjedel av männen (35 %) är av denna åsikt. Så som konstaterats ovan är också de som utträder ur kyrkan något oftare män än kvinnor.

Endast en liten del av dem som utträder ur kyrkan ansluter sig till något annat religionssamfund. Merparten av dem som utträder stannar utanför religionssamfunden. Det finns dock inga exakta uppgifter om antalet utträdda som anslutit sig till andra religionssamfund. Vissa fingervisningar fås dock av att till exempel år 2003 utträdde sammanlagt 26 857 ur den evangelisk-lutherska kyrkan och samma år anslöt sig sammanlagt 923 personer till ortodoxa kyrkosamfundet. Om dessa alla hade övergått till ortodoxa kyrkan från en evangelisk-luthersk församling, betyder det att 3 % av dem som utträdde ur kyrkan anslöt sig till ortodoxa kyrkan. Antalet är således mycket litet.

Bakgrunden till utträdena ur kyrkan är oftast att medlemskapet i kyrkan har förlorat sin betydelse i individens liv. I sista hand är orsakerna ofta ekonomiska. När medlemskapet har förlorat sin betydelse upplevs det onödigt att betala kyrkoskatt. Enligt det brevmaterial som Kyrkans forskningscentral samlat in om dem som utträdde ur kyrkan under åren 2003–2004 accentueras bland orsakerna till utträdet ur kyrkan vid sidan om ekonomiska orsaker även olika former av besvikelse på kyrkan, till exempel enskilda anställdas agerande som upplevts som orättvist eller kyrkans administrativa beslut eller ställningstaganden som individerna upplevt att de inte kan omfatta.

Figur 17. De som utträtt ur och inträtt i kyrkan åren 1923–2003.

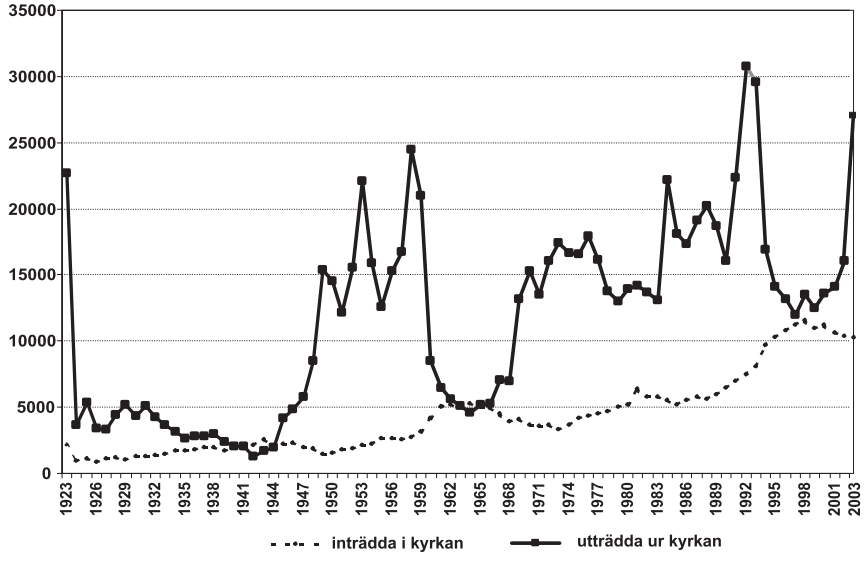

1.4. Inträde i kyrkan

Det vanligaste sättet att bli medlem i den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland är att bli döpt. Både barn och vuxna kan döpas. Vuxna får dopundervisning före dopet. De som tidigare

blivit döpta i en annan kristen kyrka eller ett annat kristet samfund på det sätt som kyrkan förutsätter blir medlemmar i den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland genom att bekänna sig till kyrkans bekännelse. De omdöps inte. Den som utträtt som medlem kan inträda i kyrkan på nytt. För inträde förutsätts att kyrkoherden kontaktas. Vuxna som inte konfirmerats får kristendomsundervisning. I det följande behandlas de som blivit medlemmar i kyrkan genom att inträda senare än som barn via dopet.

Antalet inträdda i kyrkan har huvudsakligen ökat i långsam takt sedan de första åren på 1970-talet. Under redogörelseperioden inträdde sammanlagt 42 228 personer i kyrkan. Minskningen var 5,1 % jämfört med den förra redogörelseperioden. Under redogörelseperioden minskade antalet inträden i kyrkan i alla andra stift än i Borgå stift. Enligt de uppgifter som Kyrkans forskningscentral samlade in hos ett sampel av hundra församlingar är unga vuxna mest aktiva inte bara att utträda ur kyrkan utan också att inträda i den. Inträde i kyrkan inträffar framför allt i samband med kyrkliga förrättningar – konfirmation, bröllop och barndop. År 2003 inträdde sammanlagt 1 899 som medlemmar i kyrkan i samband med skriftskolan. Av dem döptes 1 070. De övriga som inträdde i kyrkan i samband med skriftskolan hade blivit döpta som barn. Barn till invandrare utgör också en viktig grupp bland dem som inträder i kyrkan.

De som inträder i kyrkan är nästan lika ofta kvinnor som män. Av dem som inträdde i kyrkan år 2003 var 51,5 % kvinnor. År 2003 inträdde sammanlagt 10 023 personer i kyrkan. Av dem som inträdde i kyrkan var 2 658 0–14-åringar och 1 326 var 15–17-åringar. Det är beaktansvärt att en del av dem som inträtt i kyrkan som 0-åringar är barn som döpts på normalt sätt som spädbarn och som först hunnit bli införda i befolkningsregistret.

De som inträdde i kyrkan i Helsingfors stift var flest till antalet såväl absolut som relativt. Vart tredje inträde (35 %) inträffade i Helsingfors stift. Relaterat till folkmängden var inträde i kyrkan allmännare än vanligt även i Tammerfors stift.

Tabell 14. De som inträtt i kyrkan åren 2000-2003.

Stift	Inträdda i kyrkan 2003	% av dem som inträtt i kyrkan	% av medel-folkmängden	Inträdda i kyrkan totalt 2000–2003	Förändring från förra redogörelse-perioden %
Åbo	1 157	12	0,2	5 234	–4
Tammerfors	1 589	16	0,2	6 485	–7
Uleåborg	949	9	0,2	3 962	–5
S:t Michel	786	8	0,2	3 288	–5
Borgå	448	4	0,2	1 725	8
Kuopio	756	8	0,2	3 340	–8
Lappo	806	8	0,2	3 369	–8
Helsingfors	3 532	35	0,4	14 825	–5
Hela kyrkan	10 023	100	0,2	42 228	–5

Enligt intervjuundersökningen *Gallup Ecclesiastica 2003* anser var tredje av dem som inte hör till kyrkan att ett inträde i den evangelisk-lutherska kyrkan är möjligt. Av dem anser ungefär hälften att det är sannolikt att de inträder i kyrkan. Hälften (52 %) av dem som inte hör till kyrkan kan inte ens tänka sig att inträda i kyrkan.

Figur 18. Inställningen till tanken på att inträda i kyrkan bland dem som inte hör till kyrkan. Gallup Ecclesiastica 2003, N=192.

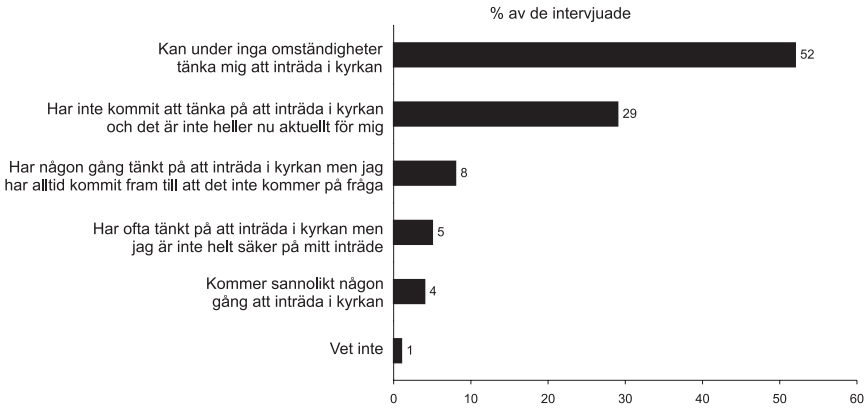

» Den andel av finländarna som hör till kyrkan minskade under redogörelseperioden när utträdena ur kyrkan ökade. Likaså ökade den andel av medlemmarna i kyrkan som anser det vara tänkbart att utträda ur kyrkan. Det är en ständig utmaning för kyrkan att stärka medlemskapet i kyrkan och betona dess betydelse.

» Man blir medlem i kyrkan genom dopet. Andelen döpta barn har långsamt sjunkit. Församlingarna måste aktivare än för närvarande uppmuntra föräldrarna att döpa sina barn och stå i kontakt med hemmen för sådana medlemmar vilkas barn inte har döpts.

» Flyttningsrörelsen innebär en ständig utmaning för församlingarnas verksamhet och inriktningen av resurser. Samtidigt som ett växande tryck riktas till i synnerhet huvudstadsregionen blir det svårt att upprätthålla verksamheten på områden med ett utflyttningsöverskott. Det krävs tilläggsresurser för båda.

» I och med flyttningsrörelsen flyttar årligen mer än 300 000 församlingsbor till en ny församling. Församlingarna bör fästa särskild uppmärksamhet vid att de nya församlingsborna hälsas välkomna och blir hemmastadda i sin nya församling.

» Mot slutet av redogörelseperioden blev det lättare att utträda ur kyrkan, och det är nu lättare att utträda ur kyrkan än att inträda i den. Borde man i kyrkan fundera på eventuella metoder för att också göra det lättare att inträda i kyrkan?

2. Gudstjänstliv

- *Gudstjänstboken* och *Evangelieboken* togs i bruk vid advent 2000.
- Kyrkomötet godkände den nya boken *Kyrkliga förrättningar* år 2003. Det beslöts att boken tas i bruk vid advent 2004.
- Församlingsborna deltog i gudstjänster i genomsnitt 1,6 gånger år 2003. Av kyrkans medelfolkmängd deltog 3,2 % i gudstjänster varje vecka. Deltagandet i gudstjänster var aktivast på landsbygden (3,9 % av medelfolkmängden) och minst aktivt i städerna (2,8 % av medelfolkmängden).
- De kyrkliga förrättningarna är viktiga för finländarna. Församlingsborna såg den kristna begravningen som den största orsaken till att höra till kyrkan. Det har blivit vanligare med förrättningssamtal och att prästen och församlingsborna tillsammans planerar kyrkliga förrättningar.

2.1. Utvecklandet av gudstjänsten och de kyrkliga förrättningarna

Kyrkomötet tillsatte i november 1988 en handbokskommitté (ordförande biskop *Yrjö Sariola*) med uppgift att utarbeta ett förslag till en ny finsk- och svenskspråkig kyrkohandbok samt mässmelodier. Kyrkomötet godkände den nya *Evangelieboken* (Kyrkohandbok I) våren 1999 och den nya *Gudstjänstboken* (Kyrkohandbok II) på båda språken på sin urtima session i januari 2000. Handböckerna i både finsk och svensk version togs i bruk den första advent 2000.

Kyrkohandboken från år 2000 är den åttonde lutherska handboken i Finland. Den katolska handboken *Missale Aboense* från år 1488 kan ses som föregångare till handböckerna. *Mikael Agricola* utarbetade den lutherska handboken *Messu eli Herran Echtolinen* år 1549, och *Paavali Juusten* förnyade den år 1575. De följande handböckerna är från 1614, 1694, 1886, 1913 och 1968.

I *Gudstjänstboken* presenteras formulären för högmässan, veckomässan och gudstjänsten. För högmässan finns det fyra melodiserier, av vilka församlingarna kan välja sin egen. *Evangelieboken* innehåller i sin tur tre årgångar texter för kyrkoåret och tillhörande gudstjänstböner.

Handbokskommittén betonade redan i sitt mellanbetänkande att förnyelsen av gudstjänsten och de kyrkliga förrättningarna bör resa sig ur teologiska grunder. Också under det fortsatta arbetet ansåg kommittén att gudstjänstförnyelsen bör ha innehållsmässiga utgångspunkter och försökte utforma praktiska lösningar utifrån dem. Avsikten var att undvika att handboksreformen skulle bli bara en formell och teknisk förbättring av den gamla handboken.

Som de viktigaste teologiska utgångspunkterna för förnyelsen framhävdes Guds treenighet som hörnstenen för gudstjänsten, gudstjänsten som en fest för Guds frälsande närvaro, predikan som ett led i gudstjänsten som helhet, gudstjänstens diakonala och missionariska prägel samt gudstjänstens karaktär av bön. Som principer för gudstjänstlivet ville kommittén betona vikten av en smidig gudstjänststruktur och beaktandet av lokala resurser, omsorgsfull planering mellan alla som tjänar i gudstjänsten – utan att glömma lekmännen – samt förrättandet av gudstjänsten på ett

allmänspråk som dagens människor förstår. Gudstjänstmusiken förnyades med utgångspunkt i innehållet, varvid innehållsenlighet betyder språkenlighet. I den nya kantillerande sångstilen uttalar man orden på samma sätt som när man talar, med naturliga intonationer och stavelser.

Gudstjänstförnyelsen förde med sig nya tema- och festdagar under kyrkoåret, såsom familjens söndag, skapelsens söndag, aposteln Johannes dag och Sankt Henriks minnesdag samt reformationens minnesdag. Kyrkoåret indelas i jul-, påsk- och pingstkretsen. Kyrkomötet godkände inte handbokskommitténs förslag om en minnesdagskalender, utan gav Kyrkans central för gudstjänstliv och musik i uppdrag att vidareutveckla förslaget. Avsikten är att kalendern skall kunna användas som idématerial i församlingarna, som själva kan välja vilka minnesdagar för kyrkans inflytelserika personer genom århundraden som de uppmärksammar i sin verksamhet.

Hösten 2000 godkände biskopsmötet en handledning för den nya högmässan. Den svenska handledningen fick titeln *Tjäna Herren med glädje* och den finska *Palvelkaa Herraa iloiten*. Handledningarna innehåller praktiska anvisningar om gudstjänstförrättningen. I gudstjänstförnyelsens anda betonas öppenhet, som ger plats för lokal praxis.

Handbokskommittén (ordförande biskop *Olavi Rimpiläinen*) har sedan 1997 berett ett förslag till *Kyrkliga förrättningar (Kyrkohandbok III)*. Förslaget i finsk version överlämnades till ärkebiskopen våren 2001 och i svensk version på hösten samma år. Kommentarer begärdes av församlingarna, och kommentarerna beaktades i det fortsatta arbetet i handboksutskottet (ordförande biskop *Juha Pihkala*). Kyrkomötet godkände boken *Kyrkliga förrättningar* (*Kirkollisten toimitusten kirja*) i både finsk och svensk version i november 2003. Den finskspråkiga redaktionen inledde sitt arbete hösten 2003 och den svenskspråkiga vid utgången av året.

Behovet av att revidera *Kyrkliga förrättningar* har påverkats av ibruktagandet av den nya bibelöversättningen, den allmänna språkutvecklingen och den förändrade liturgiska kulturen i anslutning till gudstjänstförnyelsen. Den nya förrättningsboken är betydligt mera omfattande än sina föregångare. Utöver *kasualhandlingar*

innehåller den formulär för *vigningar, installationer och välsignelseakter* och formulär för *andakter* samt *sånger och omkväden för psaltarpsalmer.*

Formulären för kasualhandlingar bygger på gudstjänstens struktur. Enligt förnyelsen uppfattas varje kasualhandling som en gudstjänst. I enlighet med riktlinjerna för gudstjänstförnyelsen har strävan varit att utöka församlingsbornas medverkan i planeringen och genomförandet av förrättningarna, samtidigt som man också har beaktat att det finns sådana som bara vill delta. Deltagande i psalmsång och gemensamma böner är också medverkan. Nödvändigheten av förrättningssamtal före varje kyrklig förrättning betonas.

Avdelningen kasualhandlingar (del 1) omfattar dop (barndop, nöddop, bekräftelse av nöddop, dop av ungdomar och vuxna, dop i församlingens gudstjänst), konfirmation (alternativ A och B), upptagande i kyrkans gemenskap, ingående av äktenskap (vigsel, brudmässa, välsignelse av äktenskap), begravning (jordfästning, begravningsmässa, gravläggning), enskild bikt, sjukkommunion och andakter (förbön för sjuka, förbön för döende, när någon har avlidit, i sorgehuset, i krissituationer).

Vigningar, installationer och välsignelseakter (del 2) omfattar prästvigning, vigning till diakoniämbetet, biskopsvigning, kyrkoherdeinstallation, kaplansinstallation, välsignelse till tjänst eller uppdrag i församlingen, välsignelse till missionsuppdrag, välsignelse till särskild tjänst i kyrkan, invigning av kyrka samt invigning av begravningsplats eller begravningskapell. I musikbilagan ingår sånger för de olika förrättningarna.

Av materialet för andakter ingick bland annat sjukbesök och i tider av sorg i den gamla handboken. I den nya handboken har *Andakter vid olika tillfällen* (del 3) klassificerats i följande avdelningar med tillhörande formulär: *Familjehögtider* (på dopdagen, välsignelse inför skolstarten, på bröllopsdagen, på födelsedagen och välsignelse av hem), *Sjukbesök* (förbön för sjuka och förbön för döende), *I tider av sorg* (när någon har avlidit, i sorgehuset, vid själaringning, vid minnesstund, vid en grav och i krissituationer), *Högtidsdagar i församlingen* (församlingens jubileumsdag, när en kyrka byggs, en kyrkas invigningsdag, mottagande av paramenta och inventarier och välsignelse av församlingslokaler), *Vårt arbete*

(välsignelse av sådden, tacksägelse för skörden, välsignelse av skola eller läroinrättning, vid läsårets början, välsignelse av vårdinrättning, välsignelse av industrianläggning, kontorslokal eller annan arbetsplats och ibruktagande av fana) och *Bordsböner* (välsignelse före måltiden och välsignelse efter måltiden). Dessutom ingår en *Musikbilaga* (omkväden för psaltarpsalmer och sånger) och *Den ekumeniska formen av Herrens bön*.

Kommentarer till formulären för kyrkliga förrättningar

Kyrkomötet begärde år 2001 officiella utlåtanden om formulären för kyrkliga förrättningar av församlingarna, biskopsmötet, kyrkostyrelsen, domkapitlen, synodalmötena, de teologiska fakulteterna vid universiteten, en grupp kyrkliga utbildningsinrättningar och organisationer samt av Forskningscentralen för de inhemska språken.

I församlingarna ansågs det inte vara nödvändigt att förnya de kyrkliga förrättningarna, men det sätt på vilket reformen genomfördes ansågs vara bra. Av församlingarna ansåg 67 % att det var ganska onödigt att förnya boken om kyrkliga förrättningar och 12 % ansåg att det var mycket onödigt. Bara 1 % ansåg att det var nödvändigt och 15 % att det var ganska nödvändigt. Handbokskommitténs förslag *Kyrkliga förrättningar* ansågs i sin helhet vara ganska bra (66 %). Utgivningen av boken i tre band, storleken B5 och ombrytningen var i regel till belåtenhet. 401 församlingar returnerade frågeformuläret.

Från december 1999 var det fritt fram för var och en att lämna kommentarer också på kyrkans webbplats. Kommentarer lämnades i regel av präster.

Olika översättningar av kyrkohandboken och Bibeln

Översättningarna av den nya kyrkohandboken till nordsamiska och enaresamiska blev klara år 2000 och togs i bruk den första advent. Det finns fyra församlingar inom sameområdet i Finland: Utsjoki, Enare, Enontekis och Sodankylä. Det äldsta gudstjänstmaterialet på samiska är ända från 1600-talet.

I den nordsamiska versionen ingår gudstjänstformulären, *Evangelieboken* och mässmelodierna. Mässmelodierna består av

två melodiserier, av vilka den ena sammanfaller med den finskspråkiga versionen av *Gudstjänstboken.*

Översättningen till enaresamiska omfattar mässformuläret, gudstjänsttexterna och en del av bönerna för dagen. Mässan på enaresamiska har arrangerats för den andra melodiserien i den finskspråkiga versionen av *Gudstjänstboken.*

Bibel 2000, som hade beretts av en bibelkommission tillsatt av svenska staten, godkändes som den officiella svenskspråkiga Bibeln för vår kyrka. På framställning av biskopsmötet fattade kyrkomötet beslut i saken hösten 2000. Bibelöversättningen används i alla svenskspråkiga handböcker.

Biskopsmötet underströk att det bara kan finnas en enda officiell bibelöversättning. Biskopsmötet kompromissade med anhängarna av översättningen *Folkbibeln* genom att anse att översättningen kunde användas i annan verksamhet i församlingarna än i gudstjänsterna och de kyrkliga förrättningarna. Anhängarna av parallellöversättningen *Folkbibeln* initierade att översättningen skulle godkännas för tillfälligt bruk, men biskopsmötet gav inte sitt bifall, eftersom det skulle ha förutsatt en grundlig genomgång av översättningen.

Ordalydelsen den heliga Anden/den helige Ande väckte diskussion i de svenskspråkiga församlingarna. Beträffande den svenskspråkiga handboken om kyrkliga förrättningar beslöt kyrkomötet hösten 2002 att den nya och den gamla ordalydelsen skall användas jämsides. På alla punkter i formulären är det tillåtet att välja den gamla formen *den Helige Ande* eller formen *den Heliga Anden* enligt modern svenska. I *Evangelieboken* och *Gudstjänstboken* samt nu också i boken om kyrkliga förrättningar används formen *den Heliga Anden* i enlighet med den nya bibelöversättningen, men det är fortfarande tillåtet att använda den traditionella ordalydelsen vid alla kyrkliga förrättningar, vilket också nämns i förordet till boken om kyrkliga förrättningar. Kyrkomötets handboksutskott betonade att oavsett vilket uttryck som används är det fråga om benämningen på den tredje personen i gudomen så som den definieras i kyrkans bekännelseskrifter. Den gamla formen framhäver dessutom den Heliga Ande som person vid sidan om Fadern och Sonen.

Kommittén för översättning av apokryferna färdigställde sin första delpublikation av de apokryfiska skrifterna i enlighet med det uppdrag den fått av kyrkomötet i november 1999. Professor *Raija Sollamo* var ordförande för kommittén.

Delar av den nya kyrkohandboken översattes för första gången till finskt teckenspråk. Handboken på teckenspråk omfattar bönen Fader vår, Herrens välsignelse, dopbefallningen, nattvardens instiftelseord och de tio buden. Kyrkomötet godkände handboken på teckenspråk, *Sana tulee näkyväksi* (*Ordet blir synligt*), i november 2001. Handboken togs i bruk vid advent 2001.

Den nya officiella översättningen förenhetligar tecknen och skapar en grund för en gemensam gudstjänstupplevelse. Hittills har kyrkliga texter tecknats på många olika sätt. Handboken på teckenspråk har stor betydelse för teckenspråkets utveckling. Det språk som hittills använts i kyrkliga texter har varit tecknad finska, inte teckenspråk. Översättningsarbetet har liknats vid *Mikael Agricolas* arbete för att skapa en finskspråkig kristen begreppsapparat.

Nästa skede i översättningsarbetet till teckenspråk är att översätta de viktigaste delarna i gudstjänstformuläret och av formulären för de kyrkliga förrättningarna dop, vigsel och jordfästning. Avsikten är dessutom att översätta Lukas evangelium och vissa andra bibelställen. I Finland finns det cirka 10 000 personer som använder teckenspråk. Teckenspråket skrevs in i grundlagen år 1995.

Sotilaan virsikirja utkom i reviderad version i april 2002. Den innehåller ett urval av 65 psalmer ur psalmboken, gudstjänstformulär och formulär för andakter samt bibeltexter och böner. Där finns också sångerna *Maamme* och *Vala*. Psalmboken används inom försvarsmakten och den har setts över i genomsnitt vart tionde år. Den förra psalmboken var från år 1994, och den första psalmboken för finska soldater utkom år 1898. *Soldathemsförbundet* svarar för distributionen av psalmboken, som delas ut till alla rekryter. Också den svenskspråkiga *Soldatens psalmbok* håller på att revideras.

Utvecklandet av gudstjänsten

Genomförandet av gudstjänstförnyelsen förutsatte effektivare gudstjänstutbildning. För att samordna gudstjänstutbildningen

uppgjordes *Jumalanpalveluskoulutussuunnitelma 2000* (*Plan för gudstjänstutbildning 2000*). Den långa specialutbildning som gäller gudstjänstlivet omfattar 25 studieveckor, och i den integrerades även kyrkomusikutbildning. Dessutom ordnade stiften gudstjänstutbildning och gudstjänstkonsultation inom stiftet.

Med anledning av den förnyade gudstjänsten startade Kyrkans central för gudstjänstliv och musik ett projekt för gudstjänstfostran år 2001. Syftet med projektet är att stärka målen enligt gudstjänstförnyelsen, och projektet omfattar utbildning, utarbetande av material samt upprättande och upprätthållande av kontakter. Innehållet i gudstjänsten kan öppnas för alla församlingsbor både kognitivt och upplevelsemässigt. Det naturligaste sättet för församlingsborna att växa in i gudstjänstlivet är att de får stöd av de lokala församlingsarbetarna. I gudstjänstfostran deltar då barn-, junior-, ungdoms- och vuxenarbetare, från barnledarna till kantorerna och från dem som arbetar med småbarn till prästerna.

Inom projektet ses gudstjänstlivet och att växa in i det som en del av spiritualiteten och processen för att stödja den. Gudstjänstlivet bör uppfattas som en omfattande helhet där det väsentliga är att människorna får andlig vård. För att målet skall nås bör särskilt avseende fästas vid de församlingsanställdas yrkesskicklighet och engagemang i gudstjänstlivet och vid värnandet om spiritualiteten, och dessa bör stödjas om det behövs. Likaså bör gudstjänstlivets karaktär av gemenskap utvecklas så att den lämpar sig för nutiden. Möjligheterna att låta kyrkoårets och gudstjänstlivets stoff genomsyra alla former av andakts- och gudstjänstliv i församlingen bör stödjas.

Vid kyrkomötet hösten 2000 fäste biskop *Voitto Huotari* uppmärksamhet vid den sjunkande statistiken över gudstjänstbesökare. Trots gudstjänstförnyelsen sjönk antalet besök med över en miljon på 1990-talet, från 5,5 miljoner till 4,4 miljoner. Huotari misstänkte att en orsak till detta dolde sig i det sätt som förnyelsen hade hanterats i kyrkan. Förnyelsen borde avstämmas enligt villkoren för dem som sällan går i kyrkan. Huotari rekommenderade gudstjänster för inbjudna, där församlingarna bjuder in olika grupper till gudstjänsterna. Lekmän kunde mera än för närvarande engageras i planeringen av gudstjänsterna. Gudstjänsterna kunde också anknyta till aktuella händelser och aktualiteter på orten.

Huotari föreslog dessutom att predikan borde förnyas i syfte att utveckla gudstjänsten.

Som stöd för predikan fick prästerna en handbok hösten 2001, *Saarnan käsikirja* (*Handbok om predikan)*. Handboken försökte svara på utmaningarna att utveckla predikan. I handboken behandlas förutom predikans historia och principer också förberedelse av predikan, bibeltexter som grund för predikan, retorik och praktiska frågor kring att hålla en predikan.

Församlingsbornas viktigaste förväntning på gudstjänstens kvalitet gäller god hörbarhet, på andra plats kommer prästens trovärdighet och på tredje plats bekanta psalmer. Av *Jussi P. Mäkeläs* undersökning *Jumalanpalveluksen laatu* (2001) (*Gudstjänstens kvalitet*) framgår att förväntningarna uppfylldes sämst i fråga om möjligheten att sjunga bekanta psalmer. Församlingsbor som besökte gudstjänsten i Malm, Rönnbacka och Gamlas i Helsingfors berättade att den viktigaste orsaken till att de deltog i gudstjänsten var att de sökte frid. På andra plats kom längtan efter upplevelse av någonting heligt och känsla av Guds närvaro. Av de intervjuade var 80 % nöjda med gudstjänsten som helhet.

I enkäten *Kyrkomonitor 2001,* som Kyrkans forskningscentral lät utföra, klarlades vilken tid som passade bäst för gudstjänsten. Enkäten besvarades av 2 500 finländare, och av dem ansåg två av tre att någon annan tid än den traditionella tiden klockan 10 på söndagen skulle passa dem bättre. Å andra sidan finns det inte någon annan tid som lockade mera än klockan 10, som var den lämpligaste tiden för 32 %. På de följande platserna kom söndag klockan 12 (12 %), klockan 18 (10 %), klockan 14 (9 %) och klockan 11 (9 %).

Enligt enkäten ansåg 13 % av finländarna att de skulle gå i kyrkan oftare om gudstjänsttiden passade dem bättre. Av personer under 25 antog dock bara 10 % att de skulle gå oftare i kyrkan om tidpunkten var lämpligare. Kyrkobesöken får konkurrens inte bara av andra aktiviteter utan också av radio- och TV-gudstjänsterna. Av finländarna ansåg 31 % att TV-gudstjänster borde sändas varje söndag; av dem som var över 65 år var 52 % av denna åsikt.

Figur 19. Den angenämaste gudstjänsttiden för finländarna (%). Kyrkomonitor 2001, N=2 500.

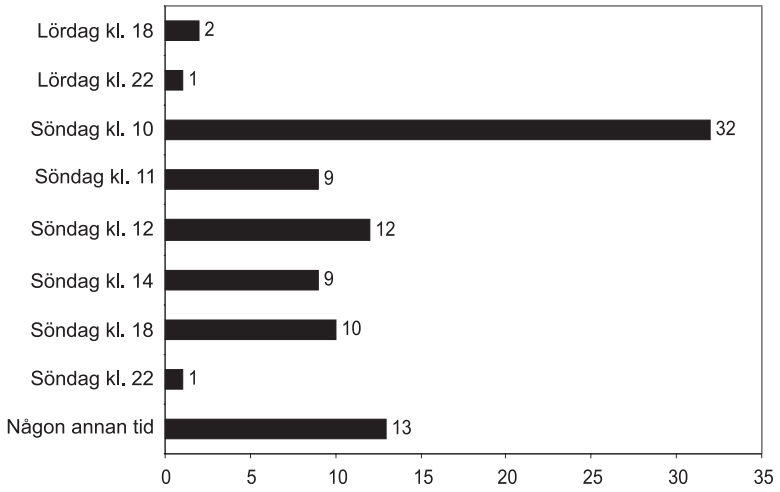

2.2. Gudstjänster och övriga offentliga sammankomster

Gudstjänstdeltagande

I församlingarna ordnades år 2003 mer än 70 000 (70 561) gudstjänster, av vilka två tredjedelar (46 224) var söndagens huvudgudstjänster och en tredjedel (24 337) övriga gudstjänster. Antalet gudstjänstbesök uppgick till sammanlagt 7,2 miljoner. I huvudgudstjänsterna antecknades år 2003 4,3 miljoner besök och i övriga gudstjänster 2,9 miljoner besök.

Av kyrkans medelfolkmängd deltog 3,2 % varje vecka i gudstjänsterna år 2003. De flitigaste gudstjänstbesökarna finns på landsbygden (3,9 % av medelfolkmängden) och de lataste i städerna (2,8 % av medelfolkmängden). Under året deltog församlingsborna i en gudstjänst i genomsnitt 1,6 gånger.

År 2003 deltog varje församlingsbo i genomsnitt i en huvudgudstjänst. De flitigaste huvudgudstjänstdeltagarna fanns i Borgå stift (2,6 % av medelfolkmängden) och Kuopio stift (2,5 % av medelfolkmängden). De lataste deltagarna fanns i Helsingfors stift (1,2 % av medelfolkmängden) och Tammerfors stift (1,7 % av medelfolkmängden).

Tabell 15. Deltagandet i gudstjänster stiftsvis åren 2003 och 1999.

Stift	Antalet gudstjänstdeltagare		
	1999	2003	Förändring 1999–2003 %
Åbo	955 937	914 690	–4,3
Tammerfors	990 501	949 939	–4,1
Uleåborg	1 006 371	1 021 442	1,5
S:t Michel	801 150	749 717	–6,4
Borgå	593 632	579 191	–2,4
Kuopio	971 307	886 790	–8,7
Lappo	908 952	841 096	–7,5
Helsingfors	1 170 155	1 274 473	8,9
Hela kyrkan	7 398 005	7 217 338	–2,4

När siffrorna jämförs med tidigare år bör det beaktas att statistikföringssättet har ändrats. En del av de gudstjänster som tidigare antecknats som övriga gudstjänster (exempelvis gudstjänsterna på julafton och skärtorsdagen) statistikförs sedan år 2000 som huvudgudstjänster. Därför är bara summan av antalet gudstjänstbesök jämförbar.

Gudstjänststatistiken påverkas också av flyttningsrörelsen. När folkmängden minskar i församlingen eller i hela stiftet visar också gudstjänststatistiken att antalet kyrkobesökare glesnar om man inte lyckas få människorna intresserade av att delta i Gudsfolkets gemensamma fest.

År 2003 deltog församlingsborna vanligen mera sällan än en gång per månad (66 %) i planeringen av församlingarnas huvudgudstjänster. Deltagandet i planeringen minst en gång uppgick till 20 %, varje vecka 7 % och aldrig 7 %. Församlingsbornas medverkan förefaller vara vanligare i små församlingar än i stora och lättare att genomföra på landsbygden än i städerna.

Figur 20. Deltagandet i huvudgudstjänster och övriga gudstjänster åren 1980–2003.

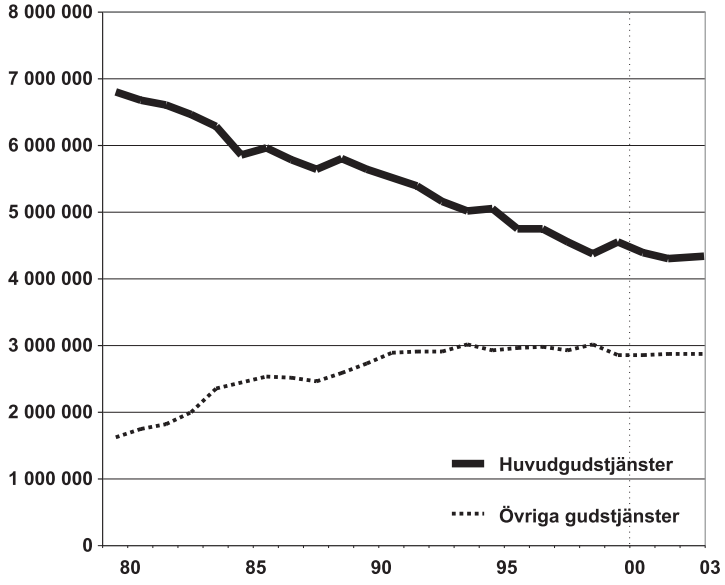

Att besökarna hälsades välkomna vid dörren förekom oftast mera sällan än en gång per månad (41 %). Besökarna hälsades välkomna vid dörren varje vecka eller nästan varje vecka vid 34 % av huvudgudstjänsterna.

Hälften av församlingarna erbjöd möjlighet till enskild själavård och bikt i samband med huvudgudstjänsten, antingen före eller efter gudstjänsten. I 31 % av församlingarna erbjöds aldrig en sådan möjlighet, i 4 % minst en gång i månaden och i 6 % varje vecka eller nästan varje vecka.

I mer än hälften av församlingarna (51 %) sköttes läsningen eller förbönen vid huvudgudstjänsten av en församlingsbo varje vecka eller nästan varje vecka, i en tredjedel av församlingarna minst en gång per månad och i en femtedel mera sällan än så. Endast två landsbygdsförsamlingar uppgav att församlingsbor aldrig sköter uppgifterna.

Fridshälsningar i gudstjänsten och svar vid läsningarna förekom inte speciellt allmänt vid huvudgudstjänsterna i församlingarna. Av församlingarna uppgav 64 % att fridshälsningar bland församlingsborna aldrig tillämpas, 58 % uppgav att de aldrig har använt svar. I 28 % av församlingarna användes fridshälsningar mera

sällan än en gång per månad, i 7 % varje vecka eller nästan varje vecka och i 1 % minst en gång i månaden. Nästan en tredjedel av församlingarna använde dock svar regelbundet varje vecka, 13 % mera sällan än en gång i månaden.

Som nattvardsassistenter vid huvudgudstjänsterna anlitades församlingens diakoni-, barn- eller ungdomsarbetare oftare än någon av församlingsborna. Det vanligaste var att församlingsbor aldrig (38 %) anlitades som nattvardsassistenter vid huvudgudstjänsterna och diakoni-, barn- och ungdomsarbetare mera sällan än en gång i månaden (60 %). I 36 % av församlingarna assisterade en församlingsbo vid nattvarden mera sällan än en gång i månaden, i 17 % minst en gång i månaden och i 9 % varje vecka. I 24 % av församlingarna assisterade en diakoni-, barn- eller ungdomsarbetare vid nattvardsutdelningen minst en gång i månaden, i 5 % varje vecka och i 11 % aldrig.

Församlingsbornas begäran om förbön togs rätt allmänt in i huvudgudstjänsterna: i 32 % av församlingarna varje vecka, i 29 % minst en gång i månaden och i 38 % mera sällan än så. Endast 1 % uppgav att församlingsbornas förböner aldrig ingår i huvudgudstjänsterna. Välsignelse av kollekten tillämpades också rätt allmänt: i 42 % av församlingarna välsignades kollekten vid varje huvudgudstjänst. I 41 % av församlingarna bars kollekten varje vecka av församlingsbor.

Kyrkobesök under högtider

Julafton är fortfarande den populäraste tidpunkten för ett kyrkobesök, även om aktiviteten för kyrkobesök under julen avmattades under redogörelseperioden. Under redogörelseperioden sjönk antalet kyrkobesökare på julafton med mer än 18 000, på juldagen med nästan 60 000. De senaste åren har antalet deltagare i sammankomster på julafton och juldagen minskat på grund av det rikliga utbudet av sammankomster på julnatten. År 2003 deltog nästan 83 000 personer i julnattens gudstjänster.

Under redogörelseperioden spurtade första söndagen i advent i fatt de andra och blev den näst populäraste högtiden. Juldagen fick därmed tredje plats i gudstjänststatistiken för 2003. Antalet gudstjänstbesökare på skärtorsdagen ökade i den mån att alla helgons dag föll ned till femte plats efter skärtorsdagen. I många försam-

lingar har man satsat på skärtorsdagens nattvardsgång och på att göra den till en upplevelsemässig minnesfest av den första nattvarden.

Figur 21. Kyrkobesöken under kyrkoårets populära helger år 1999 och 2003.

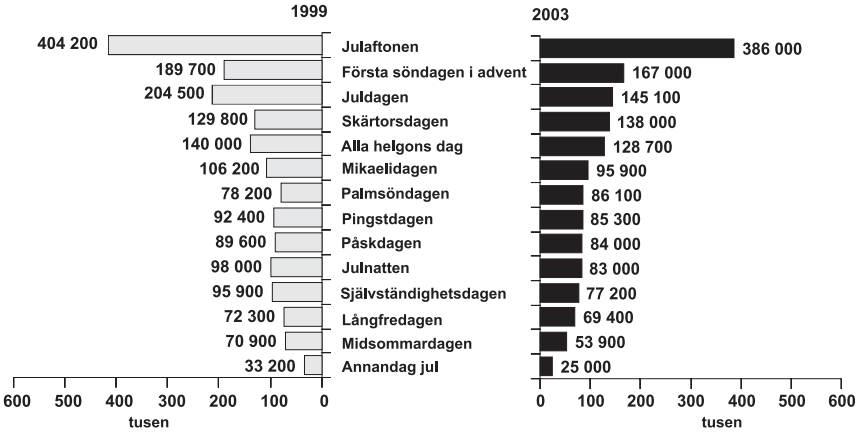

Specialgudstjänster

Andra än huvudgudstjänsterna statistikförs som specialgudstjänster. Hit hör till exempel skolgudstjänsterna, Tomasmässorna, veckomässorna och barngudstjänsterna. År 2003 ordnades mer än 24 000 specialgudstjänster. Av medelbefolkningen deltog 1,3 % i specialgudstjänster varje vecka.

Veckomässorna har blivit vanligare i synnerhet i och med den nya *Gudstjänstboken*. År 2003 ordnade 47 % av samtliga församlingar och 58 % av stadsförsamlingarna veckomässor. Ju större församling, desto sannolikare är det att man kan delta i veckomässor: hela 84 % av församlingarna med över 16 000 medlemmar inbjöd sina medlemmar till veckomässor.

År 2003 ordnade 79 % av församlingarna familjemässor och 23 % ordnade Tomasmässor. Retreatgudstjänster eller Taizémässor ordnades i 15 % av församlingarna. Andra specialgudstjän-

ster är till exempel skogsgudstjänster, välsignelsegudstjänster för skolelever vid skolstarten, motoristgudstjänster och gudstjänster för sommargäster.

Figur 22. Specialgudstjänster år 2003 (% av församlingarna).

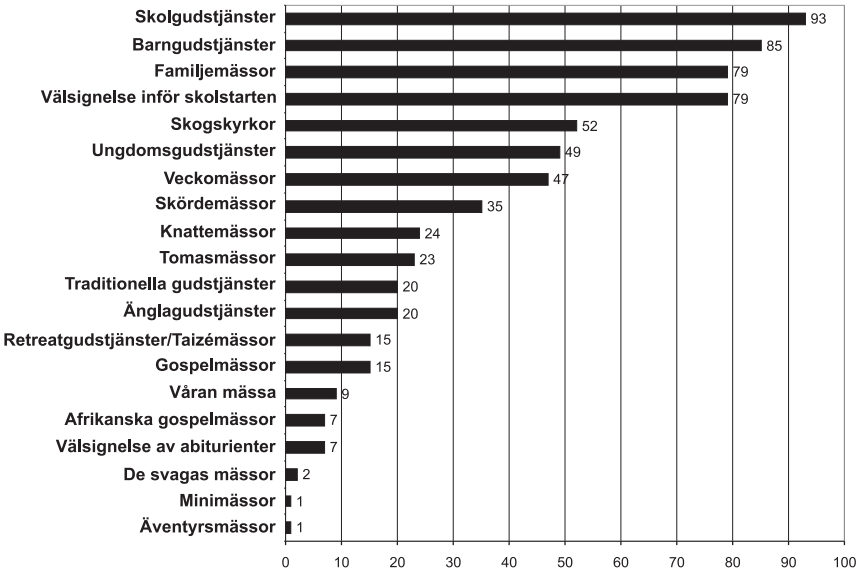

Specialgrupper kan också kallas till vanliga huvudgudstjänster genom särskilda *gudstjänster för inbjudna*, till exempel kyrkliga helger för sommargäster och arbetslösa eller kyrkliga helger för olika handikappgrupper. I Finland har kyrkliga helger för förståndshandikappade firats ända sedan år 1969. I merparten av församlingarna ordnades särskilda kyrkliga helger för äldre (81 %) och krigsveteraner (71 %).

I de största städerna ordnas också internationella gudstjänster på engelska och tyska. I Åbo domkyrka, i Gamla kyrkan i Tammerfors samt i Tempelplatsens kyrka, Mikael Agricola kyrkan och Havsrastböle kapellet i Helsingfors ordnas en engelskspråkig gudstjänst varje söndag och i Uleåborg varannan söndag turvis i domkyrkan och S:t Lukas kapell. För gudstjänsterna ansvarar lutheraner, anglikaner och den internationella evangeliska församlingen. Den tyska församlingen firar varje söndag gudstjänst i Tyska kyrkan i Helsingfors.

Figur 23. Gudstjänster för inbjudna år 2003 (% av församlingarna).

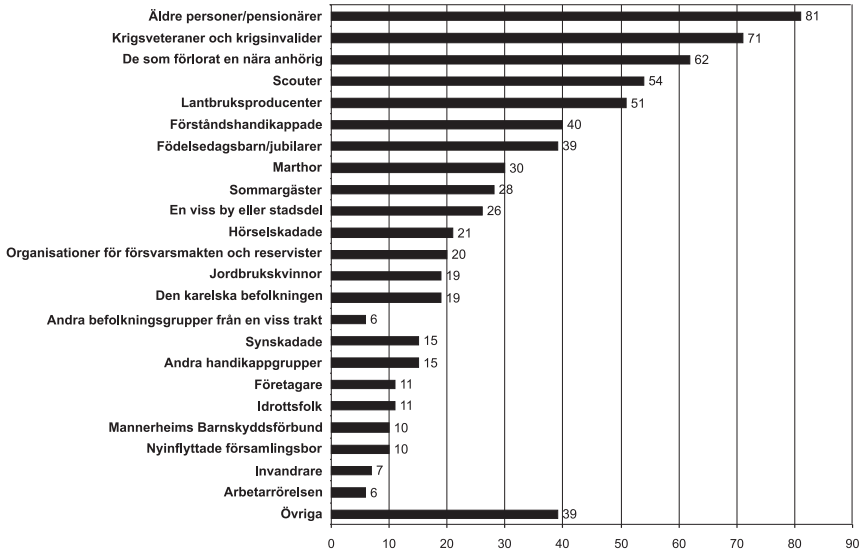

I och med den nya handboken blev mässor som förrättades enligt 1968 års handbok *traditionella gudstjänster*. Det ordnades också traditionella gudstjänster enligt ännu äldre handböcker. År 2003 uppgav 23 % av församlingarna att de hade ordnat traditionella gudstjänster. Exempelvis i Karuna kyrka på Fölisön ordnades julkyrkan år 2000 enligt 1693/1694 års handbok i utstyrsel från 1700-talet. Psalmerna sjöngs utan ackompanjemang enligt 1701 års psalmbok.

Nattvardsbesök

I genomsnitt en tredjedel av finländarna deltar årligen i nattvarden *(World Values 2000)*. År 2003 deltog 2,5 miljoner i nattvarden (2,4 miljoner år 1999). Antalet nattvardsgångar har också ökat. År 2003 ordnades mer än 43 000 nattvardsgångar (40 000 år 1999).

Under redogörelseperioden ökade antalet nattvardsgångar med 7,4 % och antalet deltagare med 6,0 %. Ökningen var mest betydande i stadsförsamlingarna, där nattvardsgångarna ökade med 11,3 % och antalet deltagare med 12,5 %. I landsbygdsförsamling-

arna ökade antalet nattvardsgångar med 2,7 % men antalet deltagare sjönk med 3,7 %.

Figur 24. Antalet huvudgudstjänstbesök och nattvardsbesök åren 1957–2003.

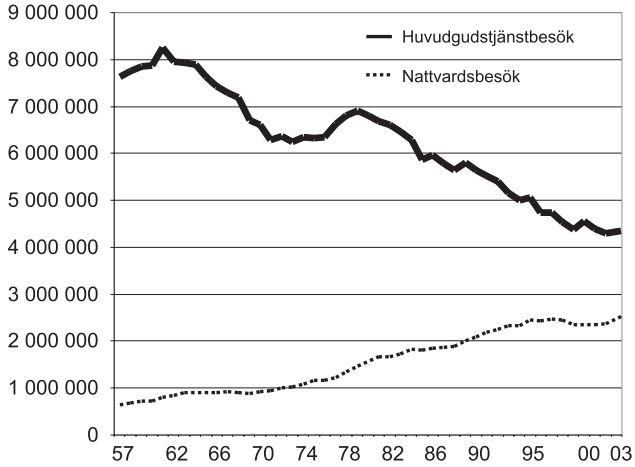

Det ökade antalet nattvardsgångar hänför sig till den allmänna förändringen i gudstjänstkulturen. Mässan (gudstjänst med nattvard) har blivit den huvudsakliga gudstjänstformen, och strävan är att dela ut nattvard vid varje huvudgudstjänst på söndagarna. År 1975 gick 28 % av medelfolkmängden till nattvarden, medan motsvarande siffra år 2003 var 57 %.

Vägkyrkan och turistkapell

Idén till *Vägkyrkan* förverkligades första gången i Finland i Lappland i form av samarbete inom Kalottområdet. År 2000 fanns det 226 vägkyrkor och år 2003 sammanlagt 237, av vilka 15 var ortodoxa.

Vägkyrkorna är vanligen öppna under tiden 10.6–20.8. De är belägna i närheten av huvudvägarna, och det går därför lätt att ta sig till dem för att vila en liten stund. Vägen till Vägkyrkan visas med ett trafikmärke, som togs i bruk år 1994. Vägkyrkokartor fås i vägkyrkorna och i många turistinfon.

Idén till Vägkyrkan kommer från Tyskland, därifrån den har spridits till Skandinavien och Estland. Vägkyrkorna i Kalottom-

rådet, dvs. norra Norge, Sverige och Finland, bildar en egen grupp, som har en egen broschyr och gemensamma temaår.

Figur 25. Vägkyrkans symbol.

TIEKIRKKO
VÄGKYRKA

En del av vägkyrkorna är så kallade *sevärdhetskyrkor*, som kan finnas lite längre bort från huvudlederna. En del av sevärdhetskyrkorna har i likhet med andra sevärdheter markerats med ett *öglekors.*

Figur 26. Symbol för sevärdhetskyrkor.

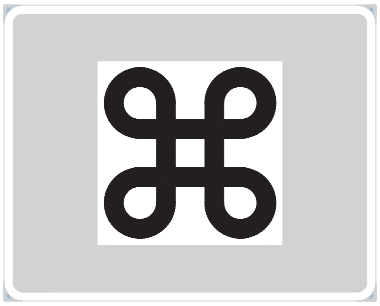

På riksplanet samordnas vägkyrkornas verksamhet av Kyrktjänst, som också har samlat information om andaktsprogram och sammankomster i väg- och sevärdhetskyrkorna och om vattenlederna till dem. För resenärerna finns också turistkapell i Lappland: Sankt Paulus kapell vid Saariselkä, Mariakapellet vid Levi, Sankt Lars kapell vid Ylläs och Norrskenskapellet vid Pyhätunturi. Kapellen har öppet dagtid och man kan sticka in för att meditera en

stund. I turistkapellen ordnas gudstjänster, andakter, konserter och kyrkliga förrättningar. Turistprästerna för själavårdssamtal enligt överenskommelse. Turistkyrkorna i Lappland byggdes på 1990-talet och arbetet stöds med kyrkans gemensamma medel. Det kyrkliga arbetet i Lappland sköts under ledning av Uleåborgs domkapitel i samarbete med församlingarna och organisationerna.

Övriga offentliga sammankomster

Förutom gudstjänster ordnade församlingarna cirka 104 300 andra offentliga sammankomster (96 500 år 1999), såsom andakter, läsmöten, musikevenemang, stugmöten samt riksomfattande och regionala sammankomster. I dessa deltog sammanlagt cirka 6,4 miljoner personer (6,2 miljoner år 1999).

Såväl antalet sammankomster som antalet deltagare ökade under redogörelseperioden. Från ingången av 1999 ändrades statistikföringen av framför allt riksomfattande sammankomster så att siffrorna inte är helt jämförbara när en längre tidsperiod granskas.

Det fanns 2 300 bibel- och bönekretsar för vuxna med nästan 20 000 medlemmar. Det fanns 790 olika samtalsgrupper med 8 900 deltagare och 1 200 övriga grupper inom vuxenfostran med nästan 17 000 medlemmar. Sammanlagt fanns det 4 200 grupper inom vuxenfostran och i dem samlades 45 000 medlemmar och 3 300 frivilliga ledare.

Åren 1999–2003 ökade antalet sammankomster i församlingarna med 8,1 % och antalet deltagare med 4,1 %. År 2003 deltog 2,8 % av medelfolkmängden i församlingssammankomster varje vecka. Under redogörelseperioden sjönk deltagandet i sammankomster för bibelundervisning, stugmöten och läsmöten samt läger och utflykter inom det allmänna församlingsarbetet år 2003, och det ordnades också färre sådana sammankomster än tidigare. Antalet andakter och antalet deltagare i dem ökade däremot. Antalet deltagare i regionala och riksomfattande sammankomster ökade, även om antalet sammankomster minskade. Antalet grupper som samlas regelbundet och deras medlemstal ökade, men antalet frivilliga ledare sjönk en aning.

År 2003 ordnade 53 % av församlingarna Sanan ja rukouksen illat (Ordets och bönens kväll), 34 % ordnade evangelisationseve-

nemang, 17 % ordnade retreater och 4 % ordnade singelkvällar. Av församlingarna ordnade 25 % särskilda sammankomster för äkta par och 11 % ordnade läger för äkta par. Av församlingarna ordnade 9 % Alfa-kurser och 43 % ordnade andakter; 5 % ordnade konfirmationsrepetitionskurser och föreläsningsserier för vuxna.

En del av sammankomsterna inom vuxenfostran riktades tydligt till kvinnor eller män. År 2003 ordnade 47 % av församlingarna kvinnodagar och 37 % ordnade dagar för män. I oktober 2001 lockade evenemanget *Miestä väkevämpi* (*Starkare än mannen*) tusentals män till Hartwall Arenan. Det handlade om det största kristliga evenemang som ordnats uteslutande för män. Avsikten var att samla männen för att diskutera vad det är som fäller, lyfter och håller den finska mannen upprätt. Motsvarande evenemang för män har också ordnats på annat håll i Finland, till exempel i Österbotten och Mellersta Finland.

2.3. Kyrkliga förrättningar

År 2003 förrättades sammanlagt nästan 113 000 dop, kyrkliga vigslar och jordfästningar. I dessa deltog sammanlagt cirka 4,1 miljoner personer. Deltagandet i kyrkliga förrättningar och ordnandet av dem minskade således en aning under fyraårsperioden. Deltagarantalet sjönk med i genomsnitt 5,9 % och antalet förrättningar med 1,9 %.

Under en tid om 30 år har dopet behållit sin position bättre än den kyrkliga vigseln, men båda har minskat numerärt. Den långsamt sjunkande trenden för de kyrkliga förrättningarna har ett klart samband med det sjunkande antalet medlemmar i kyrkan. Antalet kyrkliga vigslar minskar när den andel av befolkningen som hör till kyrkan minskar. I synnerhet i stora stadsförsamlingar kan man se att när allt fler av föräldrarna inte hör till kyrkan minskar också andelen döpta barn. Det är ingen självklarhet att de kyrkliga förrättningarna kommer att behålla sin starka position, utan här krävs det kontinuerliga ansträngningar. För att kyrkan skall utföra denna sin grundläggande uppgift bra räcker det inte bara med själva de kyrkliga förrättningarna utan det behövs också förrättningssamtal före och efter förrättningarna.

Figur 27. Den procentuella andelen av dem som hör till kyrkan, som döpts eller vigts åren 1970–2003.

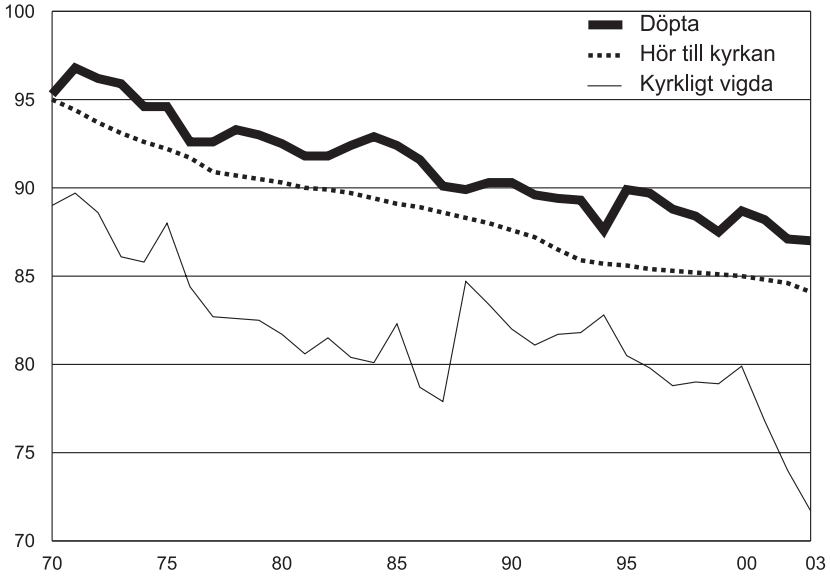

Också bland församlingsborna betraktas de kyrkliga förrättningarna trots allt fortfarande som viktiga arbetsformer för kyrkan. För en stor del av kyrkans medlemmar är de kyrkliga förrättningarna den viktigaste enskilda orsaken till att de hör till kyrkan. De kyrkliga förrättningarna placerar sig på de högsta platserna även när man frågar vilka arbetsformer kyrkan har skött bra.

De kyrkliga förrättningarna i Finland klarar sig bra vid nordisk jämförelse. Dop, kyrkliga vigslar och kristliga jordfästningar är vanligare i Finland än i Sverige och Norge.

Tabell 16. Andelen dop, kyrkliga vigslar och jordfästningar i den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, Sverige och Norge år 2003 (%).

	Finland	Sverige	Norge
Andelen döpta av alla födda	87	68	78
Andelen vigslar av alla ingångna äktenskap	68	55	-
Andelen begravningar av alla avlidna	ca 98	86	94

Dop

Enligt undersökningen *Gallup Ecclesiastica 2003* var möjligheten att få barnen kristligt döpta den nästviktigaste orsaken för finländarna att höra till den lutherska kyrkan. Av respondenterna ansåg 53 % att dopet var en mycket viktig orsak till att höra till kyrkan och 35 % ansåg att den var en ganska viktig orsak. Enligt undersökningen *Kyrkomonitor 2004* ansåg 87 % av finländarna att dopet var en ganska eller mycket viktig arbetsform för kyrkan.

De döptas andel av de födda var 87 % år 2003 (88 % år 1999). År 2003 ordnades mer än 48 000 dopförrättningar och i dem deltog nästan 933 000 personer. Hemmadopen var fortfarande populärast, och två av tre dopförrättningar var hemmadop. Vid hemmadopen var i genomsnitt 18 personer närvarande och vid dop i församlingens utrymmen 22. Vid dopen var i genomsnitt 19 personer närvarande.

Vigsel

Enligt undersökningen *Gallup Ecclesiastica 2003* var möjligheten att få kyrklig vigsel den fjärde viktigaste orsaken för finländarna att höra till den lutherska kyrkan. Av respondenterna ansåg 49 % att kyrklig vigsel var en mycket viktig orsak att höra till kyrkan och 35 % ansåg att den var en ganska viktig orsak. Enligt undersökningen *Kyrkomonitor 2004* ansåg 80 % av finländarna att den kyrkliga vigseln var en ganska eller mycket viktig arbetsform för kyrkan.

Av alla ingångna äktenskap år 2003 var 68 % kyrkliga vigslar. År 2003 ingick kyrkans medlemmar sammanlagt 24 000 äktenskap.

Andelen kyrkliga vigslar av alla vigslar där minst den ena av makarna var medlem i evangelisk-lutherska kyrkan var 72 % (74 % år 1999), dvs. 17 500 vigslar. De blivande makarna valde oftast kyrklig vigsel i Uleåborgs (79 %) och Lappo stift (78 %), mest sällan i Helsingfors stift (66 %).

Av de äktenskap där minst den ena av makarna var medlem i evangelisk-lutherska kyrkan var 6 800 civila vigslar, dvs. 28 %. Det förrättades 700 kyrkliga välsignelser av civila äktenskap,

vilket är 10 % av samtliga civila vigslar. År 2003 upplöstes äktenskapet för nästan 12 000 medlemmar i kyrkan.

I de kyrkliga vigselförrättningarna deltog mer än 1,1 miljoner människor; i genomsnitt var alltså 68 personer närvarande vid en vigselförrättning. Bröllopen var vanligen större på landsbygden än i städerna. På landsbygden deltog i genomsnitt 74 personer vid ett bröllop och i städerna 65 personer. De största bröllopen ordnades i Lappo stift där det genomsnittliga deltagarantalet var 79, på landsbygden 85. De minsta bröllopen ordnades i Helsingfors stift (57 deltagare).

I november 2003 deltog prästerna i snitt i 45 % av bröllopsfesterna och höll tal vid mindre än hälften av dem (45 %).

Det köades till de populäraste vigselkyrkorna. Exempelvis i den populäraste vigselkyrkan i huvudstadsregionen, den medeltida gråstenskyrkan Helsinge kyrka S:t Lars i Vanda, finns det tio vigselturer på sommarlördagarna. Bortsett från midsommaren är alla lördagar från våren till hösten populära. Vissa lördagar blir redan på hösten fullbokade av församlingsbornas reserveringar. I de populäraste kyrkorna utdelas tiderna först till de egna församlingsmedlemmarna, därefter till andra. I vissa församlingar kan tid reserveras till exempel tidigast ett halvt år före vigseldatumet. I många församlingar infaller den populäraste vigselsäsongen från mitten av juli till augusti.

Jordfästning

Enligt undersökningen *Gallup Ecclesiastica 2003* var möjligheten att få kyrklig jordfästning den viktigaste orsaken för finländarna att höra till den lutherska kyrkan. Av respondenterna ansåg 57 % att kyrklig jordfästning var en mycket viktig orsak att höra till kyrkan och 32 % ansåg att den var en ganska viktig orsak. Enligt undersökningen *Kyrkomonitor 2004* ansåg 89 % av finländarna att den kyrkliga jordfästningen var en ganska eller mycket viktig arbetsform för kyrkan.

Det förrättades nästan 48 000 kyrkliga jordfästningar och vid dem deltog cirka 2,0 miljoner människor år 2003. År 2003 avled 49 000 personer. Vid jämförelse av de två statistikerna kan man således sluta sig till att cirka 98 % av de avlidna fick en kristlig jordfästning. Procenttalet är dock inte riktigt exakt, eftersom en del

av dem som jordfästes år 2003 dog i slutet av 2002 och vissa av dem som avled mot slutet av 2003 jordfästes först år 2004.

Begravningsföljet per jordfästning bestod av i genomsnitt 42 personer, i städerna 37 och på landsbygden 51. De största begravningarna ordnades i Uleåborgs stift, där i genomsnitt 56 begravningsgäster deltog, och i Lappo stift, 55 gäster. De minsta jordfästningarna ordnades i Helsingfors stift (29 deltagare). Allt oftare jordfästs den avlidne bara i närvaro av de närmaste anhöriga och de närmaste vännerna.

I november 2003 deltog prästerna nästan alltid i minnesstunden (96 %). Prästerna håller vanligen ett tal vid minnesstunderna (95 %).

De anhörigas tillfredsställelse med begravningsarrangemangen undersöktes i Jyväskylä stadsförsamling i juni–december 2002. Av de anhöriga var 93 % nöjda med arrangemangen i anslutning till begravningen. Av respondenterna var 95 % nöjda med förrättningssamtalen före begravningen. Av respondenterna ansåg 90 % att prästen hade utfört sitt arbete mycket eller ganska bra före jordfästningen, under jordfästningen och efter den. Nästan 80 % ansåg att kantorn hade skött sin uppgift bra under jordfästningen. Respondenterna var nöjda med den tid som reserverats för jordfästningen. Detsamma gäller snyggheten och renligheten i jordfästningskapellen och på begravningsplatserna. Bristfälliga väntrum och informationsskyltar väckte ett visst mått av kritik. *Kyrkomonitor 2004* visade i sin tur att 94 % av finländarna ansåg det vara viktigt att kyrkan skötte begravningsplatserna.

Den nya begravningslagen väckte diskussioner om huruvida det är rättvist att begravningsavgifterna är lika stora för dem som är medlemmar i kyrkan och för dem som inte hör till kyrkan. Det diskuterades också om det över huvud taget är nödvändigt att jordfästa dem som inte hört till kyrkan eller om valet att inte höra till kyrkan redan i sig är ett ställningstagande för icke-kristna seder. I flera inlägg betonades att en kristlig jordfästning inte bara gäller den avlidne utan att den också är avsedd som själavård för de anhöriga som hör till kyrkan. Justitiekansler *Paavo Nikula* tog ställning i frågan i mars 2004. Om prästerna och församlingarna går in för en allmän princip att avlidna som inte hört till kyrkan

inte skall jordfästas, kan det hända att de handlar i strid med kyrkoordningen. Varje jordfästning måste prövas från fall till fall.

Förrättningssamtal

Förrättningssamtalen har blivit vanligare ända sedan 1980-talet, vilket har lett till att förrättningssamtal betraktas som normal praxis och uteblivna samtal som undantag. Denna tanke uppmuntras också i den nya boken *Kyrkliga förrättningar*.

Enligt uppgifter från församlingarna var de kyrkliga förrättningarna i november 2003 nästan alltid förenade med förrättningssamtal. Bara i 2,6 % av dopförrättningarna fördes inget förrättningssamtal före förrättningen. Oftast fördes dopsamtalet i barnets hem (53 %). Av dopsamtalen fördes 23 % per telefon, 20 % i församlingens utrymmen och 1 % någon annanstans. Platsen för förrättningssamtalet efterfrågades inte för andra förrättningar.

Samtal efter kyrkliga förrättningar fördes oftast efter jordfästningar och vigslar. Av jordfästningarna och vigslarna var 11 % förenade med ett samtal efter förrättningen. Efter dopet träffades man i samtalets tecken i 4 % av det totala antalet dopförrättningar (6 % år 1999).

» Den nya gudstjänstordningen gör det möjligt att planera gudstjänster som liknar församlingarna och att bättre beakta särdragen på orten. Nu gäller det därför att aktivt ta vara på de många möjligheter som förnyelsen för med sig. Gudstjänstfostran och möjligheten att växa in i gudstjänstgemenskapen är en utmaning för både församlingsborna och de anställda.

» När församlingsborna samt vid sidan om prästerna och kantorerna även andra kyrkligt anställda tas med i planeringen och genomförandet av gudstjänsterna kan resultatet i bästa fall bli en gemensam festupplevelse där alla har en egen meningsfull uppgift.

» De kyrkliga förrättningarna är viktiga för finländarna. Det bör reserveras tid för att förrätta dem omsorgsfullt. De nya kyrkliga förrättningsformulären gör det möjligt för de närvarande att delta i allt större utsträckning och att planera förrättningen så att den ”liknar en själv”. Utan förrättningssamtal är det omöjligt att ordna personliga förrättningar och att verkligen möta människorna vid förrättningarna. Avseende bör också fästas vid kontakterna efter förrättningarna.

» Den långsamt sjunkande trenden för de kyrkliga förrättningarna har ett klart samband med det sjunkande antalet medlemmar i kyrkan. Andelen kyrkliga vigslar minskar när åtminstone den ena av de makar som skall

vigas inte hör till kyrkan. När allt fler av föräldrarna inte hör till kyrkan minskar andelen döpta barn. Det är ingen självklarhet att de kyrkliga förrättningarna kommer att behålla sin starka ställning, utan här krävs det kontinuerliga ansträngningar.

3. Musik och kultur

- År 2003 ordnade församlingarna 13 600 musikevenemang och i dem deltog 1,9 miljoner åhörare. Under redogörelseperioden ökade antalet musikevenemang med 13 % och antalet deltagare med 12 %.
- Körerna och instrumentalgrupperna är en viktig form av frivilligarbete, och år 2003 deltog 45 000 körsångare och musikanter. Antalet musikgrupper ökade med 4,8 % under redogörelseperioden. I nästan 60 % av församlingarna deltar en kör i gudstjänstförrättningen minst en gång i månaden.
- Kyrkospel samt vandringar och tablåer i anslutning till kyrkoåret blev vanligare under redogörelseperioden. Påskvandringar och påsktablåer ordnades i 32 % av församlingarna och advents- och julvandringar i 14 % av församlingarna år 2003. Kyrkospel framfördes i 16 % av församlingarna.
- Under redogörelseperioden lät kyrkomötet initiativet om grundandet av ett kyrkomuseum förfalla, men beslöt att klarlägga alternativa lösningsmodeller för genomförandet av projektet för ett lutherskt kyrkomuseum. Församlingarna måste själva sörja för inventeringen av kulturhistoriskt värdefulla föremål. De får experthjälp av kyrkostyrelsens forskare i museibranschen. Landskapsmuseerna försöker hjälpa i mån av sina resurser.

3.1. Musikverksamhet

Kyrkans musikverksamhet består av många olika verksamhetsområden. Gudstjänstmusiken berikas av en riklig musikalisk hobbyverksamhet med körer och instrumentalgrupper. Även innehållet i konsertverksamheten anknyter ofta till kyrkoåret och något element inom gudstjänstlivet: bönen, tacksägelsen och förkunnelsen.

Musikverksamhet i församlingarna

Antalet musikevenemang och antalet deltagare i dem ökade under redogörelseperioden: antalet musikevenemang med 13 % och

antalet deltagare med 12 %. År 2003 ordnade församlingarna sammanlagt 13 600 musikevenemang, i vilka deltog 1,9 miljoner åhörare.

Tabell 17. Antalet musikevenemang i församlingarna och antalet deltagare i dem stiftsvis år 2003 och förändringarna i antalen under redogörelseperioden.

Stift	Antalet musikevenemang 2003	Förändring 1999–2003 %	Antalet deltagare 2003	Förändring 1999–2003 %
Åbo	1 700	13	226 302	6
Tammerfors	1 777	14	259 696	8
Uleåborg	2 143	23	258 168	18
S:t Michel	1 442	9	206 040	3
Borgå	1 054	0	128 857	11
Kuopio	1 353	–1	196 576	2
Lappo	1 370	14	188 975	7
Helsingfors	2 732	21	433 771	28
Hela kyrkan	13 571	13	1 898 385	12

År 2003 samlades närmare 2 800 musikgrupper i församlingarna, vilket är drygt 100 fler musikgrupper (över 4,8 % mer) än år 1999. Under samma tid ökade antalet medlemmar i musikgrupperna med drygt 2 000, dvs. 4,8 %. År 2003 samlade musikgrupperna i församlingarna mer än 44 000 musikintresserade. Antalet framträdanden minskade däremot med 5,6 % under redogörelseperioden. År 2003 ordnades mer än 20 000 framträdanden för musikgrupperna.

År 2003 fanns det mest musikgrupper i Helsingfors stift (cirka 500 grupper), där musikarbetet i församlingarna samlade 7 900 personer för att musicera och där det ordnades närmare 3 000 musikevenemang under året. Under redogörelseperioden ökade deltagandet i musikverksamheten mest i Tammerfors stift, där antalet musikgrupper ökade med 21 % och deras medlemstal med 15 %.

Tabell 18. Antalet musikgrupper, antalet medlemmar i musikgrupperna och antalet framträdanden stiftsvis år 2003 samt förändringarna i antalen under redogörelseperioden.

Stift	Musikgrupper sammanlagt 2003	Förändring 1999–2003 %	Antalet medlemmar i grupperna 2003	Förändring 1999–2003 %	Framträdanden 2003	Förändring 1999–2003 %
Åbo	320	6	4 852	5	2 838	0
Tammerfors	419	21	6 530	15	2 601	–8
Uleåborg	327	1	5 541	8	2 552	–7
S:t Michel	240	–13	3 944	–2	2 084	–11
Borgå	330	–4	5 251	–9	1 971	–18
Kuopio	258	1	4 230	–2	2 544	–1
Lappo	390	13	6 057	13	2 860	–5
Helsingfors	497	8	7 906	7	2 981	2
Hela kyrkan	2 781	5	44 311	5	20 431	–6

Det finns 2 300 körer och nästan 40 000 körsångare i församlingarna. År 2003 uppträdde körerna 18 600 gånger. Det finns nästan 500 instrumentalgrupper med 4 500 musikanter i församlingarna. År 2003 uppträdde instrumentalgrupperna 1 800 gånger.

De vackraste julsångerna är det populäraste enskilda musikevenemanget i församlingarna. Varje år samlas drygt en halv miljon finländare för att sjunga bekanta och också lite mera främmande julsånger. År 2002 fyllde traditionen med De vackraste julsångerna 30 år. Det var Finska missionssällskapet som började med dessa julsångstillfällen. Första gången deltog 140 församlingar, i dag deltar nästan alla församlingar. År 2003 kunde man delta i De vackraste julsångerna också via Internet och digital-tv.

Gudstjänstmusik

Enligt en enkät till församlingarna hösten 2003 var det mest allmänt att andra instrument utöver orgel användes i gudstjänsterna mera sällan än en gång i månaden (65 %). I 29 % av församlingarna spelades också andra instrument minst en gång i månaden och i 3 % varje vecka eller nästan varje vecka. 3 % av församlingarna uppgav att andra instrument aldrig användes.

Det var mest allmänt att en kör eller någon annan musikgrupp deltog i gudstjänsten minst en gång i månaden (59 %). I 35 % av församlingarna anlitades en kör mera sällan än en gång i månaden och i 6 % varje vecka eller nästan varje vecka.

I församlingarna sjöng man andra andliga sånger än psalmer vid gudstjänsterna i genomsnitt mera sällan än en gång i månaden (64 %). I 10 % av församlingarna ersattes psalmerna minst en gång i månaden. Ingen enda församling uppgav att man regelbundet varje vecka eller nästan varje vecka sjöng andra sånger än psalmer. Däremot sjöngs psalmer alltid vid gudstjänsterna i 25 % av församlingarna. I 52 % av församlingarna sjöngs Halleluja varje vecka eller nästan varje vecka i samband med läsningen av evangeliet.

Av de fyra melodiserierna i *Gudstjänstboken* är den andra serien den populäraste i de finskspråkiga församlingarna. 74 % av de finskspråkiga församlingarna uppgav att den andra serien användes; 23 % använde den första melodiserien, 17 % den tredje och 2 % den fjärde. Utöver den primära melodiserien användes också andra melodiserier.

I de svenskspråkiga församlingarna användes oftast den tredje melodiserien, i 76 % av församlingarna. Den första melodiserien användes av 21 % och den andra av 4 %. Den tredje melodiserien är densamma i den finska och den svenska *Gudstjänstboken*. Den fjärde melodiserien i den finskspråkiga versionen av Gudstjänstboken (*Jumalanpalvelusten kirja*) motsvarar den första serien i den svenska versionen. I övrigt är melodiserierna olika.

Kyrkans central för gudstjänstliv och musik producerade en samlad helhet av tre cd-skivor med mässmusik enligt den nya *Gudstjänstboken* och annan gudstjänstmusik och inledde produktionen av *proprie*material år 2000. I kyrkohandbokens mässmelodier ingår bara *ordinarie*musik för de delar där texten förblir oförändrad varje helg (Kyrie, Sanctus och Agnus Dei).

Med propriemusik avses sådan gudstjänstmusik som varierar enligt kyrkoårets helgdagar, såsom musik som komponerats för helgdagens psaltarpsalmer och bibeltexter, bönsånger, svarsmusik vid läsningarna, psalmer i körarrangemang och musik under nattvardsgången. Merparten av den propriemusik som använts tidigare kan inte användas direkt på grund av det ändrade innehållet i

helgdagarna eller på grund av den nya bibelöversättningen. I det första skedet utformades textmotetter och svarsmusik vid bibelläsningarna samt psalmmusik. Det behövdes också nattvardsmusik som anknyter till kyrkoåret samt inlednings- och avslutningsmusik vid gudstjänst. Med anledning av den reviderade Evangelieboken behövdes det också nya arrangemang för växelsång av de nya psalmerna för dagen.

Proprieprojektet har förblivit ganska obekant för kantorerna, och på alla håll har man ännu inte upptäckt att man kan bekanta sig med notmaterialet på webbsidorna. Nivån på propriematerialet har varit ganska brokig och materialet har också ansetts vara för svårt för vanliga kyrkokörer. Materialet omfattar trots allt sådant som lämpar sig såväl för barn-, ungdoms-, kyrko- och kammarkörer som för instrumentalmusik. Genom projektet har man lyft fram nya kompositörer av kyrkomusik och uppmuntrat kantorerna att komponera ny gudstjänstmusik.

Propriemusik på svenska har utkommit i sammanlagt fyra häften (77 tonsättningar). Musiken är bekant i de svenskspråkiga församlingarna, men de mindre kyrkokörerna anser trots allt att den är svår, eftersom de inte är vana vid musik som har komponerats så att den kan framföras av olika typer av sammansättningar i enlighet med församlingens musikaliska resurser.

Kyrkostyrelsen öppnade webbsidor om gudstjänstlivet och en webbkanal för diskussion om gudstjänstlivet år 2000. Under redogörelseperioden länkades också *Verkkovirsikirja* (*Webbpsalmboken*) och *Sana tälle päivälle* (*Ord för dagen*) till webbsidorna. År 2003 togs de finska översättningarna av apokryferna med, webbmaterial på teckenspråk och kyrkliga förrättningar på samiska. På webben finns också kyrkohandboken och Bibeln. Motsvarande webbmaterial finns också på svenska. *Stiftsrådet i Borgå stift* svarar för sidorna.

Diskussion om kyrkomusiken

I upphovsrättskommissionens betänkande *Upphovsrätten i informationssamhället* (2002) föreslogs att offentligt framförande vid gudstjänster inte längre skall vara fritt framförande som inte ersätts. Ändringen motiverades med att sådana kompositörer som är specialiserade på gudstjänstmusik har rätt att få stöd. Gudstjänst

via radio, TV och Internet skulle enligt betänkandet ändras från framförande till överföring och därmed börja omfattas av upphovsrättsersättning. Framförande av musikstycken i samband med undervisning skulle däremot inte heller i fortsättningen berättiga till upphovsrättsersättningar.

Enligt kyrkostyrelsen borde undervisning och gudstjänster alltjämt jämställas så som i den nuvarande lagen, eftersom gudstjänsterna är avgiftsfria, inte ordnas i förvärvssyfte och eftersom framförandet av musikstycken inte är det primära syftet med sammankomsten, utan förkunnelse av Guds ord och undervisning enligt kyrkans bekännelse. Gudstjänster som tillgängliggörs för allmänheten via massmedier bör alltjämt stå utanför upphovsrättsersättningarna. Kyrkostyrelsen antog att en eventuell ändring skulle leda till att musikanvändningen minskar i synnerhet i mindre bemedlade församlingar. Ändringen skulle därmed inte förbättra kyrkomusikkompositörernas ställning utan bara inverka negativt på innehållet i gudstjänsterna.

Det diskuterades också varför bara gudstjänstmusik ansågs berättiga till upphovsrättsersättningar, varför inte också prästens predikan eller böner som utformats av församlingsborna. Om det börjar krävas upphovsrättsuppgifter om all musik som framförts vid gudstjänster och därmed jämförbara sammankomster, behövs det en ökning om 25 årsverken, eftersom redan anmälan om alla musikstycken vid gudstjänsterna innebär att cirka 3 miljoner uppgifter skall skickas vidare.

Under redogörelseperioden blev psalmen en hit när jazzmusiker och symfoniorkestrar gjorde psalminspelningar och psalmboken inspelades vid Rundradion. Psalmerna upplevs som hela folkets egendom och allsången som ett väsentligt element i utövandet av tron. Femtionio psalmer ur den svenskspråkiga psalmboken samlades på trippel-cd:n *Leve psalmen!* År 2003 utkom också Svenska kyrkans psalmbok i finsk översättning.

Kyrkomusikevenemang

Biskop Henriks medeltida liturgi *Gregoriana Fennica* framfördes för första gången på samma sätt som på medeltiden med dräkter och mässformulär i Kuopio och Helsingfors i januari 2000. Rekonstruktionen av liturgin från början av 1300-talet till Sankt

Henriks ära är en betydande prestation för forskningen kring den medeltida kyrksången i Finland, eftersom den är det äldsta finländska musikaliska verk som bevarats i skriftlig form. Vid mässan uppträdde *Schola cantorum Sibelius-Akademin Helsingfors*, *Schola cantorum Sibelius-Akademin Kuopio* och kören *Cetus Noster*.

På festivalen *Kirkko soikoon* (*Må kyrkan ljuda*) i Helsingfors år 2000 framfördes musik från medeltiden till våra dagar, från mässor till klezmer och jazz. På festivalen uppmärksammades 250-årsjubileet till minne av *Johann Sebastian Bach* genom att hans musik framfördes vid flera konserter.

Den fjortonde finlandssvenska kyrkomusikfesten firades i Borgå i maj 2000, och 770 kyrkokörsmedlemmar deltog. Där uruppfördes det beställda verket *Du såg mig* av *Egil Hovland* och *Tua Forsström*. Verket spelades senare in på cd och utkom på våren. *Du såg mig* framfördes också av 200 finlandssvenska kyrkokörsmedlemmar på den första nordiska kyrkosångsfesten i Karlstad i Sverige i maj 2002.

Operan *Kalastaja* (*Fiskaren*), som handlar om Kristus, hade premiär på kyrkomusikfestivalen i Lochteå i augusti 2000. Kompositören *Eero Erkkilä* har inte bara komponerat operan utan också gjort librettot utgående från Markus evangeliet och *Mika Waltaris* roman *Rikets hemlighet*.

En riksomfattande kyrkomusikfestival ordnades i Åbo i juni 2001. Körevenemanget arrangerades av Suomen Kirkkomusiikkiliitto och samarbetspartner, och cirka 9 000 körmedlemmar från församlingarna deltog. Signatursången för kyrkomusikfestivalen var *Hengen tuuli puhaltaa* (*Andens vind blåser*). Under festevenemangen diskuterade kompositörerna vad det är som gör musiken helig eller ond, profan eller andlig.

De finlandssvenska barnkörerna samlas vart tredje år, och under redogörelseperioden samlades barnkörerna i Mariehamn i april 2002. I evenemanget deltog 600 barnkörsmedlemmar. Vid sammankomsten framfördes under ledning av *Jan Hellberg* hans komposition *En mässa för barn i alla åldrar*.

I Tammerforshuset hölls i januari 2003 en festkonsert med anledning av *Jaakko Löyttys* 30-årskonstnärsjubileum. Konserten ordnades av Tammerfors stift och 1 700 åhörare var på plats. TV 2

visade två montage av konserten, *Lauluja luvatusta maasta* (*Sånger från det utlovade landet*), i februari och april 2003. I maj 2004 utkom TV-bandningen på dvd. I samband med konserten utgavs Löyttys första inspelning *Asioita joista vaietaan* (2004) (*Det man tiger om*) i ny version på cd. Via Jaakko Löyttys fond som inrättats i Tammerfors stift kanaliseras intäkterna av cd:n till stöd för kristen kultur för ungdomar.

År 2003 färdigställdes det finskspråkiga materialet *On meillä aarre verraton*, som innehåller psalmer av *Runeberg*. Där finns notmaterial och artiklar inför *Runeberg-jubileumsåret 2004*. Samma år färdigställdes också den svenskspråkiga boken *Runeberg i psalmboken*, som innehåller artiklar om Runeberg som psalmdiktare och alla de psalmer av Runeberg som ingår i den svenskspråkiga psalmbok som används i dag.

Psalmen hade också en anslående ställning under Kyrkodagarna i Helsingfors våren 2003. Gratiskonserten *Psalmens återkomst* på Senatstorget lockade omkring 7 000 åhörare. Vid konserten spelade *Lahti Sinfonietta* kända psalmer med *Osmo Vänskä* som dirigent. *Lasse Pöysti* och *Kati Outinen* läste dikter och texter ur Bibeln. Dessutom uppträdde *Cantores Minores*.

I Ristijärvi ordnades den första psalmsångsfestivalen i Finland, *Veisuuvestivaali*. I tre dagars tid framfördes gamla psalmer, örhängen och andra kända sånger i psalmstil. Programmet bestod av konserter, föreläsningar om den lutherska och den ortodoxa psalmtraditionen, möten, allsång och gudstjänst. Avsikten var att dagarna skulle bli en tradition i Kajanaland.

3.2. Kulturell verksamhet

Värnande om det kyrkliga kulturarvet

Församlingarna har stött den kristna fostran i hemmen och traditionen med andakter i hemmen genom att sedan 1990-talet dela ut *Hemmets bönbok* (på finska *Kotien rukouskirja*) som gåva till hemmen i form av en julhälsning, i familjeklubbar och i samband med dop. Boken utgavs i ny upplaga hösten 2002. Den första upplagan var från 1991. I Hemmets bönbok finns böner för olika händelser i livet och för kyrkoåret, sånger med noter, beskrivningar av innehållet i festerna under kyrkoåret och anvisningar om

kyrkliga fester i hemmet. Texterna lämpar sig för både barn och vuxna.

År 2000 fyllde *Nuoren seurakunnan Veisukirja* 30 år. Samtidigt utgavs den sjunde upplagan av boken. De första upplagorna hade haft en internationell framtoning: de innehöll rikligt med sånger från Tyskland och Förenta staterna samt, via missionsarbetet, från olika kontinenter. Taizésångerna tillförde sin egen nyans på 1980-talet. I upplagen inför 2000-talet var målet att Jubelåret skulle synas. Miniorernas och juniorernas sångbok *Laulutuuli* utgavs år 2003.

Åbo domkyrka fyllde 700 år i juni 2000. Domkyrkan på Sömnens kulle i Åbo är den enda medeltida katedralen i vårt land och en av de drygt 30 stora katolska kyrkorna i länderna kring Östersjön. Till jubileets ära ordnades den historiska kavalkaden *Kristen resa*, där Åbos förflutna gicks igenom med dramats metoder och 180 uppträdande. Vid en fest för inbjudna framfördes musikalen *Herran huone* (*Herrens rum*), och president *Tarja Halonen* och doktor *Pentti Arajärvi* var närvarande. I Helga Korsets kor i Domkyrkan fanns en utställning av sällan skådat slag. Utställningen omfattade biskopskåpor, mitror och biskopsstavar från alla åtta stift i Finland.

Till jubileets ära utgavs ett ingående historiskt verk om nationalhelgedomens mångfasetterade historia, *Nationalhelgedomen – Åbo domkyrka 1300–2000*. Boken utgavs på svenska och finska och som en mera omfattande praktupplaga. I böckerna finns ett sammandrag på engelska. Åbo domkyrkas jubileumsår sågs också på frimärkena. Till Jubelårets ära utgav Posten år 2000 ett häfte med fyra frimärken där temana hade fotograferats i Åbo domkyrka. Utöver nationalhelgedomen åskådliggör märkena grundläggande teman i kristendomen, gudstjänst, dop och bön.

I Finlands Nationalmuseum i Helsingfors ordnades en utställning om traditionen för kyrkliga föremål, *Kyrkan som kulturbärare.* Utställningen ingick i evenemangen under Jubelåret och ordnades av Nationalmuseet och Kyrkostyrelsen. På utställningen presenterades kyrkliga föremål från medeltiden till våra dagar – altare, ämbetsskrudar, ljuskronor och lampetter, dopfuntar och dopkoltar, bröllops- och begravningskläder, psalmböcker, katekeser, kalendrar och almanackor, begravningskarameller och

oblatjärn. Utställningen fördes också till Åbo, Torneå, Rovaniemi och Nyslott. I artikelsamlingen *Kirkko kulttuurin kantajana* (*Kyrkan som kulturbärare*) som Kyrkostyrelsen utgav år 2000 behandlades värnandet om kyrkans kulturarv.

Den tävling som år 2000 ordnades för studerande inom det konstindustriella området gav nya idéer till kollekthåvar, förbönslådor och förbönsljusstakar. Tävlingen arrangerades av Helsingfors kyrkliga samfällighet och *Sacrum* vid Kyrktjänst. Målet var att finna nya sätt att uttrycka det kristna budskapet i kyrkliga föremål. I synnerhet gudstjänstförnyelsen, uppblomstringen för kyrkbyggandet och festerna under Jubelåret skapade ett förnyelsetryck.

Kommittén för fritt bildningsarbete vid Helsingfors universitet ordnade inom ramen för universitetets föreläsningsserie *Studia generalia 2000* en föreläsningsserie för allmänheten med rubriken *Kristinusko kohti kolmatta vuosituhatta* (*Kristendomen på väg mot det tredje årtusendet*). Teman för föreläsningsserien var kristendomens uppkomst; kyrkans tro; kvinnornas och männens kyrka; kyrkan, staten och vetenskapen; kyrkans plats; ett enhetligt Europa – ett kristet Europa samt Kristi tredje millennium.

Det ordnades föreläsningar och evenemang på svenska med anledning av Jubelåret och året *Kulturhuvudstaden Helsingfors*. Serien gick under namnet *I Konstens Spegel*. Konstkortet *Utblick* inspirerade till personlig bibelandakt. I mars 2001 öppnade republikens president utställningen *Anne Frank* på Nationalmuseet. I två års tid ambulerade utställningen i olika delar av landet. På Hanaholmens kulturcentrum ordnades i september 2001 seminariet *Ordets djupa färger*, som handlade om mötesplatser för konst och kristendom.

På Postmuseets påskutställning *Hyvää pääsiäistä* (*Glad påsk*) våren 2001 beskrevs påsken som en religiös och folkloristisk fest. Traditionerna, sederna, föreställningarna och det religiösa inslaget i anslutning till påsken förmedlades via samlingar som lånats av olika filatelister. I utställningen ingick påskpostkort, påskägg, påsktuppar och frimärkssamlingar med påskteman samt ikoner.

Hemaltare väckte intresse på bostadsmässan i Kajana sommaren 2001. Hemaltare förevisades på Kajana lutherska och ortodoxa församlings mässavdelning. Besökarna var speciellt

förvånade över att det kan finnas altare också i lutherska hem. Altaret är vanligen ett litet bord med en duk, ett ljus, ett krucifix, Bibeln och en bönbok. Också vilorummet på bostadsmässan fick beröm. Där kunde besökarna ta det lugnt och vila sig.

Landets äldsta musikhistoriska handboksdokument och unika kvarlevor av medeltida finsk, svensk och brittisk bokkultur presenterades på utställningen *Ex insula lux – Ljus från ön* i Galleriet vid Nationalbiblioteket mot slutet av sommaren 2001. I brottstyckena av gudstjänstböckerna på pergament fanns texter av anglosaxiska och engelska helgon samt melodier och riter, dvs. minnesmässor för helgonen. De äldsta pergamenten var från 900-talet.

Konstutställningarna *Ingen är fullkomlig* i anslutning till insamlingen Gemensamt Ansvar ambulerade i församlingarna år 2002. I båda bildkonstutställningarna dryftades osäkerheten i livet, överraskningar, medmänsklighet, stödnät eller avsaknaden av sådana samt att söka och finna sin plats. Utställningarna hade sammanställts av församlingarnas konstutlåning *Secco*.

Huvudevenemanget med anledning av 700-årsjubileet av den heliga Birgittas födelse var den ekumeniska högtidsgudstjänst som firades i Åbo domkyrka på pingsten 2003. Jubileumsevenemang ordnades framför allt på de platser där det finns en kyrka som tillägnats Birgitta (Tuulos, Lemland, Storkyrå, Halikko, Lappfjärd, Loppis, Nådendal, Vichtis och Padasjoki). I Nådendal fanns också det enda birgittinerklostret i vårt land under medeltiden. I dag finns birgittinerklostret i Åbo.

Med stöd av kyrkolagen bestämde kyrkostyrelsen år 2003 att 27 kulturhistoriskt betydelsefulla kyrkor skulle skyddas. Initiativtagaren Museiverket ansåg att kyrkorna var värdefulla på riksnivå. Det var första gången som det fattades beslut om skydd av kyrkbyggnader. Kyrkor som byggts före år 1917 är skyddade utan något särskilt beslut. Yngre kyrkor kan enligt kyrkolagen skyddas genom ett separat beslut av kyrkostyrelsen.

Vid sitt sista plenum år 2003 tillsatte Kyrkostyrelsen en arbetsgrupp med uppgift att under år 2004 utreda alternativa lösningsmodeller för genomförandet av projektet för ett lutherskt kyrkomuseum. Kyrkomötet lät initiativet om grundandet av ett kyrkomuseum förfalla år 2000, men förutsatte dock att församlingarna skulle låta inventera sina kulturhistoriskt värdefulla föremål.

Inventeringen samordnas av kyrkans delegation för museiväsendet. Kyrkostyrelsens forskare i museifrågor har gett anvisningar om inventeringen och ger församlingarna sakkunnighjälp i frågor som gäller inventeringen, användningen, förvaringen, skötseln och konserveringen av föremålen. Församlingarna får också sakkunnighjälp av de regionala landskapsmuseerna. Församlingarna äger rikligt med gamla mässhakar, nattvardstillbehör, målningar, skulpturer, dopfuntar och takkronor. De är församlingarnas egendom, men samtidigt en betydande del av vårt nationella kulturarv.

Kyrkomusikavdelningen vid Sibelius-Akademin producerade år 2003 en databas om historiska orglar i Finland. I databasen ingår uppgifter förutom om Finlands orgelhistoria också om orgelbyggare, de största orglarna, kammarorglar, orglar som byggts av amatörer, skolorglar och orglar som blivit museiföremål. För närvarande finns det 1 400 orglar i Finland. Orgelbeståndet i vårt land är ett halvt millennium gammalt.

År 2003 blev Finland ordförandeland för Nordiska kyrkliga studierådet, NKS. Det treåriga ordförandeskapet innefattar övergripande ansvar för ekonomin och planeringen vid det nordiska samarbetsorganet. Finlands nationella kommitté består av ordföranden för NKS, stiftssekreterare *Robert Lemberg* samt representanter för Kyrkostyrelsen, Kyrktjänst, Träskända församlingsinstitut och stiftsgården Lärkkulla.

Kyrkospel

Kyrkospel, tablåer och vandringar blev allmännare under redogörelseperioden. I synnerhet i stora stadsförsamlingar ordnades kyrkospel av olika slag samt vandringar och tablåer i anslutning till kyrkoåret där evangeliernas berättelser gestaltas med dramats medel. År 2003 ordnade 14 % av församlingarna advents- och julvandringar och 32 % påskvandringar och påsktablåer. I 16 % av församlingarna framfördes andra kyrkospel. I påskvandringarna deltog sammanlagt mer än 150 000 personer, i advents- och julvandringarna 34 000 personer och i de övriga kyrkospelen 43 000 personer.

I kyrkodramat har alla metoder för att göra teater tagits i bruk för förkunnelsen. Det konstaterades i *Lilja Kinnunen-Riipinens*

doktorsavhandling (2000) om kyrkospel *Teatteri kirkossa – vai kirkko teatterissa. Kirkkonäytelmä Suomessa 1980-luvulla 1960- ja 1970-lukujen kehitys taustanaan* (*Teater i kyrkan – eller kyrkan på teater. Kyrkospel i Finland på 1980-talet mot bakgrund av utvecklingen på 1960- och 1970-talet*). I avhandlingen klarläggs kyrkospelens genombrott i Finland på 1980-talet. Det avgörande för kyrkodramats utveckling var enligt avhandlingen att undervisning i kyrkodrama inleddes vid Lutherinstitutet år 1970. På 1980-talet ökade intresset för kyrkodramat behovet av att bredda utbildningen och väckte kritiska diskussioner om kyrkodramats ställning som en kyrklig arbetsform. Som de mest betydande dramaproduktionerna framstod framför allt Passionsdramat, vandringsdramat Upp till Jerusalem och passionsspelen.

Sommaren 2001 producerade Hyvinge församling sommarteaterföreställningen *Palveleva kerjäläinen* (*Den tjänande tiggaren*), som berättar om den pietistiska väckelseprästen *Nils Gustaf Malmbergs* och skörtistförkunnaren *Paavo Ruotsalainens* liv år 1851. År 2002 bestod sommarteaterprojektet av ett kyrkospel om *Henrik Renqvist*: *Saaren vanki* (*Fånge på en ö*). Skådespelen genomfördes av teateramatörer från Hyvinge. Kyrkoteatern startade i Hyvinge församling som en arbetsform inom ungdomsarbetet år 1982 och organiserades som en officiell teater år 1997. Man har övergått från kyrkodrama till föreställningar som är avsedda för teatersalar och som får ha en tydlig prägel av förkunnelse.

Teatteri Beta (Teater Beta) i samma Hyvinge församling ordnade en riksomfattande kyrkodramamönstring i november 2003. Syftet var att få en bild av kyrkoteaterns nuvarande nivå och riktning, att lära av andra gruppers föreställningar och att ge församlingarna ny kraft att skapa kyrkodrama. För allmänheten ordnades avgiftsfria föreställningar som företrädde alla stilarter.

Kyrkliga kulturpris

Kyrkostyrelsen tilldelade kapellmästaren *Kari Tikka* kyrkans kulturpris år 2000. I motiveringen uttrycktes uppskattning för Tikkas konstnärliga verksamhet som springer fram ur en kristen övertygelse och för hans arbete för musikfostran där musiken och kristna värderingar förenas. Till Jubelårets ära komponerade Tikka en opera om Luther, som uruppfördes i december 2000. År 2001

gick priset till arkitekten *Bey Heng* för hans arbete för begravningsplatskulturen och till föreningen *Sotavainajien muiston vaalimisyhdistys ry* (*Föreningen för värnande om de stupades minne*), som har vårdat fältbegravningsplatser och hjältegravar samt sökt försvunna stupade som blivit kvar på fältet.

Församlingsförbundets första kulturpris år 2000 gick till sångaren *Nina Åström*. Det andra kulturpriset år 2002 gick till sånggruppen *Camerata Aboensis* från Åbo.

År 2002 gick kyrkans kulturpris till professorn, teaterregissören *Paavo Liski*, som har regisserat passionsspelet *Via Crucis* och bibelmonologen *Markuksen evankeliumi* (*Markusevangeliet*). Priset tilldelades honom som erkänsla för hans livsverk som skådespelare, regissör och kulturpersonlighet inom teaterbranschen. Professor *Päivi Setälä* fick priset år 2003 som erkänsla för sitt omfattande arbete som en finländsk kulturpåverkare och sitt arbete i anslutning till 700-årsjubileet till minne av den heliga Birgitta.

Priset Årets kristna bok utdelas av föreningen Kristilliset kustantajat ry (Kristna förläggare). Den kristna boken år 2000 var *Leena Pasanens Daktarin lapset*, år 2001 *Riku Rinnes KK-kuolemankauppias*, år 2002 *Jörn Donners* och *John Vikströms* korrespondensbaserade diskussionsbok *Att leva är att dö* och år 2003 *Anna-Maija Raittilas* bok *Vehnänjyvän päiväkirja 1963–1989*.

Suomen kristillinen rauhanliitto – Finlands kristliga fredsrörelse ry utdelade det kristna fredspriset 2000 till tidningen *Moni-Tori* och dess chefredaktör *Irmeli Tuomarla* för banbrytande arbete för flyktingarnas och invandrarnas ställning och för att föra fram deras egna åsikter.

År 2001 gick fredspriset till institutet Viittakivi International Centre, som ända sedan grundandet år 1951 med tillämpning av kväkarnas verksamhetsidéer har arbetat för samförstånd och vänskap mellan människor som kommer från olika kulturer och som företräder olika religioner. År 2002 stod professor *Jaakko Hämeen-Anttila* i tur. Hämeen-Anttila är en meriterad förmedlare av sansad, tydlig och mångsidig islamkunskap och han har gett finländska läsare och åhörare möjlighet att sätta sig in i islams egna källor och på så vis bidragit till att undanröja felaktiga uppfattningar om en annan religion och dess centrala tankegångar.

År 2003 gick priset till statsrådet *Harri Holkeri* för hans mångsidiga insatser som fredsförhandlare och stärkare av Förenta Nationernas ställning. Holkeri har också aktivt talat för biståndsarbetet.

Finlands svenska kyrkosångsförbund inrättade år 2002 ett nytt vandringspris, *Sulo Salonen* -medaljen, som tilldelas meriterade kompositörer. Medaljen utdelades första gången i december samma år och gick då till *Kaj-Erik Gustafsson* från Lappträsk.

År 2002 gick Europeiska kyrkokonferensens ekumeniska kristliga Templetons filmpris till regissören *Aki Kaurismäki* för hans film *Mannen utan minne*. Som motivering till priset betonades en djup mänsklig förståelse av människorelationer och filmens bibliska teman, såsom död och uppståndelse, fattigdom och girighet, självviskhet och att ta hänsyn till andra.

Kulturforum

I januari 2000 samlades *Mikael Agricola* -forskare till ett vetenskapligt symposium vid Turun kristillinen kansanopisto (Åbo kristliga folkhögskola). Vid symposiet kartlades nuläget inom *Mikael Agricola* -forskningen, nyckelfrågor för forskningen, kartläggningen av arkivkällorna och möjligheterna med arkeologisk forskning. Symposiet riktade blicken mot jubileumsåret 2007 till minne av att det gått 450 år sedan Agricola avled. Symposiet arrangerades av Kristillinen Kulttuuriliitto (Kristliga Kulturförbundet) och Kristna studiecentralen.

Den tilltagande materialismen diskuterades på Vasa kulturforum hösten 2000. Temat för det tionde kulturforumet arrangerat av Kristillinen Kulttuuriliitto (Kristliga Kulturförbundet) var *Tulevaisuuden arvot ja ihmisen hinta* (*Framtida värderingar och priset på människan*). Viktiga programpunkter vid forumen är konstutställningar, musik, dikter, dansuppvisningar, rum för stillhet och taizémässor.

Det nordiska kyrkomusiksymposiet *Jubileums 2000* samlade cirka 800 yrkeskyrkomusiker och kyrkomusikvänner till Helsingfors och Tallinn i september år 2000. Symposiet omfattade mässor, konserter och seminarier samt utställningar, köpstånd och kaféer. Nordiska kyrkomusiksymposiet har sedan år 1993 ordnats vart fjärde år i något av de nordiska länderna.

Vid 200-årsjubileet i Sammatti kyrka i april 2002 med anledning av *Elias Lönnrots* födelse betonade ärkebiskop *Paarma* att Lönnrot genom sitt livsverk hade stärkt finländarnas enhetlighet i fråga om en kristen kultursyn. Lönnrot upplevde det som sin uppgift att tjäna ”vanligt folk” och försvarade dem samt stödde, försvarade, hjälpte och tjänade sina medmänniskor – inte bara som läkare utan också i språk- och nationalitetsfrågor. När Lönnrot hade pensionerats från sin tjänst om professor i finska språket och litteratur kallades han som extra medlem till psalmbokskommittén, och resultatet av hans arbete kan ses i många gamla psalmer. I den nyaste finska psalmboken finns ett tiotal av Lönnrots egna psalmer och tiotals psalmer som han har översatt till finska.

Vid symposiet *Pyhyys ja arkkitehtuuri* (*Helighet och arkitektur*) i Helsingfors vintern 2003 jämfördes begreppet helighet inom den finländska och den europeiska kyrkoarkitekturen samt diskuterades sambandet mellan arkitektur och teologi. Kyrkoarkitekturen i Finland kännetecknas av en okonstlad känsla av helighet, som jämfört med den centraleuropeiska stilen ofta beskriver upplevelsen av det heliga på ett enkelt och anspråkslöst sätt. I anslutning till seminariet ordnades en utställning med fotografier och ritningar av kyrkor i olika delar av Finland och i olika länder i Europa. Åren 2003–2004 ambulerade utställningen i Borgå, Rovaniemi, Uleåborg och Kuopio.

Den nordiska kyrkobyggnadskonferensen *Rum för det heliga – Pyhä tila* samlade cirka 60 deltagare i Åbo i augusti 2003.

» Musikevenemangen lockar också sådana människor till kyrkan för vilka kyrkotröskeln annars är alltför hög. Församlingarnas musikverksamhet är ett sätt att lovprisa Gud.

» Gudstjänstmusiken är en naturlig kanal för församlingarna att medverka i gudstjänsten. Kompositörer, körer, instrumentalgrupper och sånggrupper från orten samt en sjungande församling bidrar till att göra gudstjänsten till en fest.

» Psalmerna och gudstjänstmusiken tilltalar bäst om man kan instämma i dem. Inom alla sektorer inom församlingsarbetet finns det rum för psalm- och gudstjänstfostran.

» Skötseln av kyrkliga föremål och kyrkobyggnader innebär värnande om den egna historien, vilket gör det möjligt att berätta om släktens och folkets kristliga rötter också för kommande generationer. Församlingen och kyrkan sätter en ära i att bevara det kulturhistoriskt värdefulla arvet.

4. Fostran

- När förskoleundervisningen för 6-åringar och den subjektiva dagvårdsrätten utökades sjönk andelen dagklubbsbarn till 41 % av 4–6-åringarna. Dagklubbarna når 50 % av 4–5-åringarna. I allt fler församlingar har dagklubbsverksamheten riktats till 3-åringar när 6-åringarna har börjat i förskolan.
- Kyrkans traditionellaste form av barnarbete, söndagsskolan, utökades en aning under redogörelseperioden, i synnerhet i Helsingfors stift.
- Familjearbete fick en allt starkare position i arbetsbeskrivningen inom barnarbetet. Antalet deltagare i familjeklubbarna ökade med 10 % under redogörelseperioden.
- Den nya planen för konfirmandarbetet antogs år 2001. Planen har fått ett positivt bemötande i församlingarna. Skriftskolan har en stabil popularitet. Varje år deltar nio av tio ungdomar i konfirmandundervisningen.
- Var tredje konfirmand deltog i hjälpledarutbildning. Under redogörelseperioden ökade antalet deltagare i hjälpledarutbildningen med 8 %.

4.1. Riktlinjer för fostran

Den nya Katekesen utkom under jubelåret 2000, och kyrkan försökte dela ut den till alla hem. I och med att Katekesen utkom och spreds initierade kyrkans fostran ett tyngdpunktsarbete för åren 2001–2002 med temat *Dopet bär – livet lär*. Avsikten var att framhäva dopundervisningens betydelse, hemmens uppgift i samband med den och värdet av församlingarnas nätverkssamarbete för att främja dopundervisningen. Som en fortsättning på detta valdes temat *Hemmet – en plats att växa i* som tyngdpunkt för fostran åren 2003–2005. Temat sporrar till att stödja hemmen och till att arbeta med familjen i blickfånget.

Föräldrarnas ansvar för omvårdnad och fostran och de faktorer som sätter ansvaret på prov diskuterades mycket i offentligheten under redogörelseperioden. I synnerhet barns och ungas illabefinnande och barnfamiljernas ställning väckte oro. Dessutom diskuterades bland annat familjepolitiska stödåtgärder och utmaningarna kring möjligheterna att samordna familj och arbete. Centralen för Församlingarnas Barnarbete och Kyrkostyrelsen/Fostran och ungdomsarbete utformade *Tio teser om föräldraskap och ett gott*

liv för barnet i syfte att uppmuntra till att freda barndomen. På Barnkonventionens dag (FN) år 2003 spikades teserna upp i många församlingar. Teserna överlämnades bland annat till riksdagens talman och social- och hälsovårdsministern. Kampanjen väckte massiv publicitet och ökade diskussionerna om betydelsen av en gemensam barndom, uppskattningen av föräldraskapet och ansvaret för att skydda barnen. Teserna spikades upp i uppskattningsvis 400 församlingar.

Älska ditt barn – freda barndomen,
***tio teser om ett gott liv för barnet*:**

1. *Låt ditt barn vara barn*
2. *Våga vara vuxen*
3. *Var närvarande för ditt barn*
4. *Reservera tid för dig själv som vuxen*
5. *Acceptera ditt barns egenart*
6. *Skydda ditt barn för onödig information*
7. *Engagera dig i föräldrarollen*
8. *Ge frihet, dra gränser*
9. *Var viktig för ditt barn*
10. *Freda barndomen*

De minskande åldersklasserna har tydligt påverkat och kommer i fortsättningen att påverka antalet barn som deltar i församlingarnas arbete för fostran. Nativiteten sjönk i någotsånär jämn takt från år 1994 till år 2002. År 2002 föddes 15 % färre barn än år 1994. År 2003 ökade nativiteten en aning. Den sjunkande nativiteten innebär att de åldersgrupper som omfattas av barnarbetet i dag och under kommande år är betydligt mindre än under det senaste årtiondet. År 2002 fanns det 5 % färre 5–9-åringar än fem år tidigare. Under motsvarande tid minskade 0–4-åringarna med 10 %. När man granskar deltagandet i fostran är det därför meningsfullare att fästa uppmärksamhet vid den relativa tillgängligheten inom

de åldersgrupper som verksamheten riktas till än att fästa uppmärksamhet vid förändringarna i det absoluta antalet barn som deltar i verksamheten.

Kyrkans barn- och ungdomsarbete omspänner levnadsåren 0–29 år. Den breda åldersgaffeln och de olika skedena i livet för deltagarna i olika åldrar samt de ständiga förändringarna i skedena i livet utgör en bestående utmaning för barn- och ungdomsarbetet.

4.2. Barnarbete

Dagklubbar

Dagklubbsarbetet har i årtionden utgjort styrkan inom kyrkans barnarbete. Subjektiv rätt till kommunal dagvård och kommunernas skyldighet att ordna avgiftsfri förskoleundervisning har dock lett till att antalet dagklubbsbarn har minskat. Bestämmelserna om avgiftsfri förskoleundervisning trädde i kraft år 2003. I och med ändringarna har andelen dagklubbsbarn bland 4–6-åringarna minskat från 61 % i början av 1990-talet till 41 % i slutet av redogörelseperioden. Vid utgången av den förra redogörelseperioden nådde dagklubbarna 47 % av 4–6-åringarna. Det absoluta antalet dagklubbsbarn har också minskat när åldersklasserna har blivit mindre. Antalet dagklubbsbarn har minskat med 38 % från rekordantalet år 1990. Under redogörelseperioden minskade antalet dagklubbsbarn med cirka 20 000 (–22 %). År 2003 fanns det sammanlagt 71 000 dagklubbsbarn, och av dem var 52 % flickor.

Eftersom merparten av 6-åringarna omfattas av den kommunala förskoleundervisningen är 6-åringarna inte längre i första hand den primära målgruppen för dagklubbsarbetet. Det är därför inte till alla delar meningsfullt att beräkna hur många av 4–6-åringarna som deltar i dagklubbsverksamheten. Sexåringarnas övergång till förskoleundervisning har däremot i allt högre grad riktat dagklubbsverksamheten även till 3-åringarna. År 2003 riktades dagklubbsverksamheten i varannan församling (50 %) också till 3-åringar. Cirka 9 300 treåriga barn deltog i dagklubbarna. I en del av församlingarna fanns det också en särskild dagklubbsgrupp för

6-åringar (förskolebarn). År 2003 fanns sådana grupper i 22 % av församlingarna och 3 400 sexåringar deltog i dem. Totalt är mindre än vart femte dagklubbsbarn 3 eller 6 år och över 80 % (cirka 58 000 barn) är 4 eller 5 år. Det betyder att år 2003 deltog 50 % av 4–5-åringarna i församlingarnas dagklubbar. En realistiskare bild av förändringen i deltagandet i dagklubbarna fås om förändringarna i deltagandet granskas i förhållande till den här siffran. När deltagandet var som störst nådde dagklubbarna 61 % av målgruppen (år 1990). Vid utgången av redogörelseperioden utgjorde deltagarna en 11 % lägre andel (50 % av 4–5-åringarna) av den primära målgruppen.

Utöver den veckovisa klubbverksamheten ordnades år 2003 sammanlagt 8 100 specialevenemang i anslutning till dagklubbsarbetet. Evenemangen besöktes av sammanlagt 418 000 personer. Under redogörelseperioden ökade antalet evenemang med 5 % och antalet deltagare i dem med 10 %.

Antalet dagklubbsgrupper och antalet dagklubbsbarn minskade i alla stift under redogörelseperioden. Minskningen var störst i Tammerfors, Kuopio och S:t Michels stift. Antalet barn som deltog i dagklubbarna minskade minst i Åbo ärkestift och Uleåborgs stift.

Antalet deltagare kan jämföras med Statistikcentralens uppgifter om antalet barn i de olika stiften. Befolkningsuppgifterna gäller dock kommunerna och kan därför inte granskas enligt lokalförsamlingarna i sådana kommuner där det finns flera lokalförsamlingar. Om både en finskspråkig och svenskspråkig församling hör till samma kyrkliga samfällighet går det inte att åtskilja dem och inte heller att granska uppgifterna som separata uppgifter för olika stift. Uppgifterna för en tvåspråkig kyrklig samfällighet har presenterats bland uppgifterna för det stift till vilket en enligt befolkningstalet större andel av församlingsborna i den kyrkliga samfälligheten hör. Därför är granskningen av i synnerhet Borgå stift och i viss mån även andra stift (framför allt Helsingfors stift) förenad med restriktioner. I tabellerna presenteras därför siffrorna på basis av jämförelse av kommunerna inom parentes för Borgå stift.

Relaterat till samtliga 4–6-åriga barn bosatta i stiftet var dagklubbsarbetet år 2003 aktivast i Lappo och Uleåborgs stift. Relativt sett var dagklubbsdeltagandet minst i Helsingfors stift. Också i Tammerfors stift var antalet barn som deltog i dagklubbsarbetet mindre än i snitt.

Tabell 19. Stiftsvisa förändringar i dagklubbsarbetet åren 1999–2003.

Stift	Förändring i antalet dagklubbsgrupper 1999–2003 %	Medlemmar i dagklubbarna	Förändring i medlemstalet i dagklubbarna 1999–2003 %	Andelen dagklubbsbarn av 4–6-åringarna, %
Åbo	–14,2	9 676	–17,9	44,6
Tammerfors	–21,5	9 266	–27,9	36,7
Uleåborg	–16,5	12 283	–18,5	53,0
S:t Michel	–19,0	7 728	–26,5	51,8
Borgå	–9,5	2 659	–21,5	(40,6)
Kuopio	–26,9	8 442	–26,9	50,4
Lappo	–17,2	10 338	–19,0	60,4
Helsingfors	–16,4	10 292	–19,9	21,0
Hela kyrkan	–18,4	70 684	–22,1	40,5

Merparten av finländarna anser att församlingarna har skött dagklubbarna bra. Enligt undersökningen *Gallup Ecclesiastica 2003* ansåg sammanlagt 24 % av finländarna att församlingarna hade skött dagklubbarna mycket bra och 46 % ganska bra. Bara 5 % ansåg att de hade skötts dåligt. Finländarna uppskattar också församlingarnas dagklubbsarbete; 58 % anser att arbetet är en mycket viktig arbetsform och 36 % anser att det är en ganska viktig arbetsform. Också de församlingsanställda uppskattar dagklubbsarbetet; 56 % anser att det är mycket viktigt och 34 % att det är ganska viktigt. Endast 1 % bedömer arbetet som ganska onödigt.

Söndagsskola

Under redogörelseperioden ökade antalet barn i söndagsskolan med 2,4 %. År 2003 deltog 66 000 barn i söndagsskolan, vilket motsvarar 14,9 % av 5–11-åringarna. Det fanns cirka 3 400 söndagsskolgrupper, och 56 % av söndagsskolbarnen var flickor. 6 910 personer verkade som frivilliga söndagsskolledare och av dem var 82 % kvinnor.

Söndagsskolarbetet riktas till övervägande del till samma åldersgrupp som dagklubbsarbetet. År 2003 var varannan av söndagsskolbarnen (47 %) 4–6 år. Söndagsskolan når ungefär vart femte barn (18 %) i denna åldersgrupp. Av söndagsskolbarnen var 15 % under 4 år. Vart fjärde söndagsskolbarn (23 %) var 7–9 år; 15 % var 10 år eller äldre.

Även om antalet barn som deltog i söndagsskolan ökade under redogörelseperioden (+2,4 %) minskade antalet söndagsskolgrupper under samma tid (–5,8 %). Skillnaderna mellan stiften är dock stora. Söndagsskolarbetet ökade kraftigt i Helsingfors stift. I de övriga stiften minskade antalet söndagsskolgrupper. Däremot ökade antalet barn en aning också i S:t Michels, Uleåborgs, Kuopio och Borgå stift.

Tabell 20. Stiftsvisa förändringar i söndagsskolarbetet åren 1999–2003.

Stift	Förändring i antalet söndagsskolgrupper 1999–2003 %	Antalet söndagsskolbarn	Förändring i antalet söndagsskolbarn 1999–2003 %	Söndagsskolbarnens andel av 5–11-åringarna, %
Åbo	–9,7	4 749	–18,7	8,8
Tammerfors	–8,6	7 420	–9,0	11,7
Uleåborg	–8,3	16 212	4,0	27,9
S:t Michel	–1,1	7 432	5,8	19,1
Borgå	–11,5	3 612	1,1	(21,2)
Kuopio	–9,1	8 690	2,1	20,2
Lappo	–14,2	6 897	–6,3	15,9
Helsingfors	15,5	10 575	32,0	8,7
Hela kyrkan	–5,8	65 587	2,4	14,9

Relativt sett var söndagsskolarbetet aktivast i Uleåborgs stift, vars söndagsskolbarn utgör en fjärdedel av alla söndagsskolbarn, trots att stiftets folkmängd utgör bara 13 % av hela kyrkans folkmängd. I Uleåborgs stift deltog mer än var fjärde 5–11-åring i söndagsskola år 2003. Söndagsskoldeltagandet var relativt sett minst i Helsingfors stift, där mindre än var tionde 5–11-åring deltog i söndagsskola. Förutom i Uleåborgs stift var söndagsskolarbetet aktivare än vanligt i Borgå och Kuopio stift, i vilka vart femte barn deltog i verksamheten.

I församlingarna hade samordningen av söndagsskolarbetet oftast fogats till någon anställds övriga uppgifter. Så förhöll det sig i 63 % av församlingarna. I sammanlagt 4 % av församlingarna sköttes samordningen av söndagsskolarbetet av en söndagsskolsekreterare på heltid, i 4 % av en söndagsskolsekreterare på deltid med tjänsten som huvudsyssla och i 4 % av en söndagsskolsekreterare med tjänsten i bisyssla. I var tionde församling samordnades söndagsskolarbetet av en frivillig eller en arvodesavlönad medhjälpare. I 14 % av församlingarna sköttes inte uppgifterna av någon bestämd person.

Sammanlagt 6 900 verkade som frivilliga söndagsskollärare, och av dem var 81 % kvinnor. Under redogörelseperioden sjönk antalet frivilliga inom söndagsskolarbetet med 13 %. I nästan varannan församling (41 %) fanns det också avlönade anställda som arbetade som söndagsskollärare. I 19 % av församlingarna arbetade en barnledare eller flera (också) som söndagsskollärare, i 10 % en barnarbetsledare, i 12 % en ungdomsarbetsledare, i 4 % en diakoniarbetare och i 7 % en präst.

År 2003 ordnades sammanlagt cirka 2 000 specialevenemang i anslutning till söndagsskolarbetet, och i dem deltog sammanlagt 102 000 personer. Antalet evenemang minskade med 2,2 % under redogörelseperioden och antalet deltagare med 10 %.

Av finländarna anser 26 % att söndagsskolan är en mycket viktig verksamhetsform i församlingarna. Enligt 42 % är den ganska viktig. Av de församlingsanställda bedömer 51 % att söndagsskolan är en mycket viktig verksamhetsform och 41 % att den är ganska viktig.

Två av tre finländare (63 %) anser att kyrkan har skött söndagsskolverksamheten bra, 5 % anser att söndagsskolorna sköts dåligt.

Övrig verksamhet inom barnarbetet

Många församlingar närmade sig barnen också på eget initiativ. Av församlingarna uppgav 61 % att de hade skickat födelsedagskort till 1–4-åringarna. Nästan varannan församling (45 %) uppgav att de hade skickat barnen en inbjudan till dagklubben. I nästan lika många församlingar (44 %) ordnades någon form av sammankomst med inbjudan för 1–4-åringarna. I var sjätte församling skänktes *Barnens bibel* eller någon annan andlig bok till hela åldersklassen och i 29 % av församlingarna till en del av åldersklassen. I var femte församling besöktes barnen i sitt hem.

I 16 % av församlingarna fanns det musikklubbar för barn, och mer än 2 900 barn deltog i klubbarna. På det hela taget är antalet barn som deltar i olika former av kör- och musikverksamhet klart högre än denna siffra. Enligt en enkät från 2001 sjöng redan enbart i Borgå stift cirka 1 250 barn i församlingarnas barnkörer. Det finns inte några motsvarande uppgifter från de övriga stiften. Det går inte att separat ta fram antalet barn- och ungdomskörsångare ur det totala antal körmedlemmar som under redogörelseperioden statistikförts i kyrkans gemensamma statistik. Sammantaget fanns det cirka 44 000 medlemmar i musikgrupperna år 2003. Den aktiva verksamhet som Centralen för Församlingarnas Barnarbete bedrev till fromma för barnens körverksamhet bidrog till att stärka barnkörsverksamheten i församlingarna. På vissa orter bedriver församlingarna nära samarbete med musikklasserna i skolorna och med musikinstituten. En viss fingervisning om samarbetets omfattning fås av uppgiften att sammanlagt 21 % av församlingarna regelbundet samarbetade med musikinstituten, 40 % sporadiskt. I församlingarna finns också musiklekskolor och mamma-barngrupper för mammor och spädbarn.

Antalet församlingsanställda inom barnarbetet ökade med 12 % under redogörelseperioden. År 2003 arbetade sammanlagt 2 744 personer inom barnarbetet, och av dem var 99 % kvinnor. Att antalet verksamma inom barnarbetet har ökat visar för sin del att man, eftersom antalet barn inte har ökat, har lyckats uppmärksamma kvaliteten på arbetet och smidigt och i enlighet med behoven har klarat av att ändra accentueringarna i arbetet. Arbetet har i allt högre grad börjat utgå från familjerna, vilket har inneburit

bland annat att familjeklubbsarbetet kvantitativt sett har ökat varje år. Inriktningen av verksamheten i riktning mot vidsträckt familjearbete främjas också av att barnledarutbildningen ändrades till *grundexamen i barn- och familjearbete* under redogörelseperioden.

Familjearbetet ökade också enligt statistiken. År 2003 hade familjeklubbarna sammanlagt 42 000 sammankomster (en ökning om 28 % under redogörelseperioden). Sammanlagt 458 000 vuxenbesök och 705 000 barnbesök registrerades. Antalet deltagare ökade med 10 % under redogörelseperioden. Under redogörelseperioden ökade familjearbetet speciellt kraftigt i Borgå stift, där antalet sammankomster för familjeklubbarna ökade med 53 % och antalet deltagare med 33 %. Familjearbetet ökade i alla andra stift än i Uleåborgs stift, där antalet sammankomster visserligen ökade med 13 % men antalet deltagare minskade med 25 %. En del av minskningen förklaras av att antalet födda har minskat. Alltigenom syns det minskade antalet födda inte bara inom barnarbetet utan också inom familjearbetet. Trots att antalet sammankomster har ökat kraftigt har antalet deltagare inte ökat i samma proportion. Samtidigt blir antalet barn per varje vuxen färre.

Samarbete med den kommunala förskoleverksamheten

Församlingarna höll aktivt kontakt med förskoleverksamheten i samhället, både dagvården och förskoleundervisningen. Religiös och etisk fostran ingår i princip som en lagstadgad del i dagvårdsfostran. Inom dagvården är den religiösa fostran allmänkristlig för att så många barn som möjligt skall kunna delta. Under redogörelseperioden togs etisk fostran och livsåskådningsfostran in i de riksomfattande grunderna för läroplanen för förskoleundervisningen. Församlingarna stöder på många sätt denna uppgift för dagvården och förskoleundervisningen. Mångsidiga kontakter med den kommunala dagvården har etablerats som ett led i församlingarnas barnarbete. Det innebär i praktiken förutom traditionella besök på morgonsamlingar och i gudstjänsttecken också till exempel materialhjälp och gemensamma utbildningsdagar. De aktivaste kontakterna gäller daghemmen.

Merparten av församlingarna samarbetade åtminstone på något sätt med den kommunala dagvården. 83 % av församlingarna

uppgav att de ordnade gudstjänster och kyrkoutflykter för daghemsbarn, 72 % för familjedagvårdsbarn. Av församlingarna höll 70 % morgonsamlingar i daghemmen, 39 % i familjedagvårdshemmen. I varannan församling gjordes andra besök till daghemmen, i var tredje besöktes familjedagvården. Var tredje församling erbjöd daghemmen materialhjälp, var femte familjedagvården. Antalet församlingar som bedriver alla dessa former av samarbete ökade under redogörelseperioden.

I var tredje församling (32 %) ordnades gemensamma utbildningsdagar för daghemsanställda och församlingsanställda, i var fjärde församling (25 %) tillsammans med anställda inom familjedagvården. Som andra arbetsformer nämndes oftast söndagsskolor på vardagar i daghemmen och gemensamma sommarklubbar och sommarläger.

En liten del av församlingarna (5 %) ordnade verksamhet med daghemsfaddrar enligt principen om mentorskap. En församlingsanställd har då ett namngivet daghem eller flera som han eller hon håller regelbundna kontakter med och också stöder daghemspersonalen i till exempel frågor kring religiös fostran. Tillsammans med Centralen för Församlingarnas Barnarbete och Kyrkostyrelsen/Fostran och ungdomsarbete inleddes under redogörelseperioden mentorutbildning kring religiös fostran inom dagvården. Utbildningen ger församlingsanställda bättre färdigheter att sköta kontakterna med dagvården.

I 67 % av församlingarna hade ansvaret för kontakterna med den kommunala dagvården påförts någon av de församlingsanställda, oftast en barnarbetsledare (i 22 % av församlingarna) eller en präst (12 %). I nästan var tionde församling bars ansvaret av en barnarbetare och nästan lika ofta av en ungdomsarbetsledare. I ungefär var tionde församling hade ansvaret fördelats mellan flera anställda, oftast en präst och någon annan anställd.

För att stödja barnarbetet utgav Centralen för Församlingarnas Barnarbete tidningen *Lasten pyhäkoululehti* för 4–12-åringar samt tidningarna *Pyhäkoulu* och *Pikkuväki* för vuxna. Församlingsförbundets Förlag och Stiftsrådet i Borgå stift utgav tillsammans motsvarande tidningar på svenska (*Kyrkposten* och *Nyckeln*).

4.3. Minior- och juniorarbete

Morgon- och eftermiddagsverksamhet

Församlingarna har redan länge varit aktiva anordnare av eftermiddagsverksamhet för de yngre skoleleverna. Morgon- och eftermiddagsverksamheten är avsedd speciellt för 7–8-åriga barn och försiggår i huvudsak på eftermiddagarna efter skolans slut, men delvis också på förmiddagarna före skoldagens början.

Under redogörelseperioden bereddes vid undervisningsministeriet en lag som gäller morgon- och eftermiddagsverksamhet för skolelever. Lagen trädde i kraft i augusti 2004. Den innebär att aktörerna också kan få stöd av kommunen. När kommunerna samordnar och ordnar verksamheten kan de i fortsättningen ingå avtal med olika aktörer och därmed i enlighet med avtalet styra finansiering även till församlingarnas morgon- och eftermiddagsverksamhet.

Under den ekonomiska recessionen avstod en del av församlingarna från den eftermiddagsverksamhet som de redan tidigare hade inlett, men efter konjuktursvackan har verksamheten ökat betydligt. Under redogörelseperioden ökade antalet barn som deltog i morgon- och eftermiddagsverksamheten med 31 % och antalet grupper med 25 %. Mot slutet av redogörelseperioden, år 2003, minskade verksamheten dock på nytt en aning. Antalet grupper minskade med 4,0 % från föregående år och antalet barn som deltog i dem minskade med 2,8 %, vilket delvis berodde på att kommunerna aktiverades i fråga om ordnandet av morgon- och eftermiddagsverksamhet. År 2003 deltog 13,8 % av 7–8-åringarna i församlingarnas morgon- och eftermiddagsverksamhet.

Morgon- och eftermiddagsverksamheten för skolelever ökade i alla stift under redogörelseperioden. Ökningen var störst i Åbo ärkestift (antalet barn +60 %) och i Helsingfors stift (+42 %). I relation till stiftets storlek var eftermiddagsverksamheten år 2003 dock relativt sett aktivast i S:t Michels och Borgå stift. I S:t Michels stift deltog 22 % av 7–8-åringarna i församlingarnas morgon- och eftermiddagsverksamhet, i Borgå stift hela 37 %. Andelen var lägst i Helsingfors stift och Åbo ärkestift.

Tabell 21. Stiftsvisa förändringar i morgon- och eftermiddagsklubbar för skolelever åren 1999–2003.

Stift	Förändring i antalet grupper 1999–2003 %	Antalet deltagare i eftermiddagsklubbar 2003	Förändring i antalet deltagare i eftermiddagsklubbar 1999–2003	% av 7–8-åringarna
Åbo	35,0	1 806	60,4	11,6
Tammerfors	27,3	2 191	36,1	12,2
Uleåborg	11,8	2 111	38,4	12,9
S:t Michel	28,9	2 395	19,3	21,7
Borgå	23,7	1 823	29,7	(37,0)
Kuopio	10,7	1 775	4,4	14,8
Lappo	8,3	1 463	20,2	12,0
Helsingfors	41,8	3 603	41,5	10,5
Hela kyrkan	24,7	17 167	30,6	13,8

År 2003 uppgav mer än hälften av församlingarna (53 %) att de ordnade morgon- och eftermiddagsverksamhet för skolelever. I 60 % av dessa församlingar samlades grupperna varje vardag. I var fjärde församling ordnades verksamheten bara en eftermiddag i veckan. I de övriga församlingarna samlades klubben 2–4 dagar i veckan.

När det gäller morgon- och eftermiddagsverksamheten samarbetade församlingarna aktivt med andra aktörer. Av de församlingar som ordnade morgon- och eftermiddagsverksamhet samarbetade 42 % regelbundet med kommunen, 17 % sporadiskt. 19 % samarbetade regelbundet och 16 % sporadiskt med Mannerheims Barnskyddsförbund. 16 % av församlingarna samarbetade regelbundet eller sporadiskt med 4H-föreningarna, 4 % med Finlands Röda Kors och 14 % med idrottsföreningarna. Som andra samarbetspartner nämndes bland annat skolan, skolornas föräldraföreningar, Ung i Finland rf, Rädda Barnen rf, Settlementförbundet och Folkhälsan.

Finländarna var inte alls lika nöjda med eftermiddagsverksamheten som med många andra former av fostran och ungdomsarbete i församlingarna. Här återspeglas sannolikt mest ett missnöje med resurserna för verksamheten, inte själva verksamheten. Trots allt var 49 % nöjda med verksamheten och bara var tionde (9 %) var missnöjd.

Finländarna uppskattar i regel kyrkans satsningar på eftermiddagsverksamhet för skolelever. Av finländarna ansåg 51 % att församlingens eftermiddagsverksamhet är mycket viktig, 41 % att den är ganska viktig. De kyrkligt anställdas åsikter om nödvändigheten av eftermiddagsklubbar för skolelever är klart mera splittrade än deras åsikter om vikten av andra verksamhetsformer inom barn- och ungdomsarbetet. Var tredje anser att verksamheten är mycket viktig, 54 % anser att den är ganska viktig. Var tionde anser att verksamheten är ganska eller mycket onödig. De splittrade åsikterna visar tydligt att alla församlingsanställda inte anser att verksamheten helt tydligt hör till församlingarna. Verksamheten kräver också förhållandevis stora resurser.

Gruppverksamhet för miniorer och juniorer

Antalet deltagare i grupper för miniorer och juniorer sjönk med 8,4 % under redogörelseperioden. Den relativa andel av 7–14-åringarna som deltog i grupper för miniorer och juniorer sjönk från 16,0 % till 14,5 %. På motsvarande sätt minskade antalet grupper med 332 (–5,4 %). I klubbarna för miniorer och juniorer deltog år 2003 sammanlagt 76 000 barn, av vilka 54 % var flickor. Det fanns 9 300 frivilliga gruppledare, av vilka 69 % var kvinnor. Antalet ledare minskade med 1,7 % under redogörelseperioden.

Av dem som deltog i klubbarna för miniorer och juniorer var 44 % 7–9-åringar och 40 % 10–12-åringar. Av deltagarna var 13 % över 12 år och 4 % under 7 år.

Under redogörelseperioden minskade antalet deltagare i grupperna i alla andra stift än i Borgå stift. Relativt sett var klubbverksamheten inom minior- och juniorarbetet aktivast i Lappo stift, där var femte 7–11-åring deltog i verksamheten. Andelen barn som deltog i verksamheten var nästan lika hög i Uleåborgs och Kuopio stift.

Tabell 22. Stiftsvisa förändringar i minior- och juniorarbetet åren 1999–2003.

Stift	Förändring i antalet klubbgrupper för miniorer och juniorer 1999–2003 %	Deltagare i klubbar för miniorer och juniorer 2003	Förändring 1999–2003 %	% av 7–14-åringarna	Scouter 2003	Förändring 1999–2003 %	% av 7–14-åringarna
Åbo	–4,8	7 149	–11,6	11,2	7 363	–25,7	11,6
Tammerfors	–14,8	10 649	–7,8	14,3	7 477	–15,5	10,0
Uleåborg	–3,0	13 465	–6,5	19,4	5 479	20,8	7,9
S:t Michel	–15,3	7 348	–17,6	15,5	2 439	–33,2	5,2
Borgå	–1,0	2 899	7,3	(14,1)	1 278	–3,3	6,2
Kuopio	–5,9	9 456	–9,8	18,0	3 216	–21,2	6,1
Lappo	–0,5	10 511	–6,8	20,2	3 713	–11,1	7,2
Helsingfors	0,4	14 139	–6,5	10,1	6 842	–19,6	4,9
Hela kyrkan	–5,5	75 616	–8,4	14,5	37 807	–16,1	7,3

Scouting

Under redogörelseperioden minskade antalet barn inom församlingarnas scoutarbete med 16 % (minskning med 9 200 barn). Antalet grupper inom scoutarbetet minskade med 12 % (minskning med 525 grupper). År 2003 hade scoutingen 38 000 medlemmar, vilket motsvarar 7,3 % av 7–14-åringarna. Av församlingarnas scouter var 57 % flickor. År 2003 deltog allt som allt cirka 72 000 i scoutverksamheten (även andra än församlingens scouter medräknade). Över hälften av alla scouter deltar alltså i församlingens scoutkår. Medlemstalet för hela scoutingen har sedan mitten av 1990-talet sjunkit till 1980 års nivå. Också scouternas relativa andel av ungdomarna har minskat tydligt.

I församlingarnas scoutkårer deltog 8 800 frivilliga ledare, av vilka 65 % var kvinnor. Antalet ledare ökade med 1,2 % under redogörelseperioden. Det ordnades 3 500 specialsammankomster för scoutarbetet, och 99 000 besökare registrerades. Under redogörelseperioden minskade antalet sammankomster med 22 % och antalet deltagare med 19 %.

Under redogörelseperioden ökade scoutverksamheten endast i Uleåborgs stift. I de övriga stiften minskade både grupperna och antalet barn som deltog i verksamheten. Antalet barn som deltog i församlingarnas scoutarbete minskade mest i S:t Michels stift och Åbo ärkestift.

Läger- och utfärdsverksamheten inom scoutarbetet förändrades klart mindre än antalet medlemmar. Antalet utfärder minskade med 14 % och antalet deltagare i dem med 8 %. Antalet läger ökade däremot med 9 % och antalet deltagare i dem med 2 %.

Övrig verksamhet bland miniorer och juniorer

Även om antalet deltagare i den samlande verksamheten inom minior- och juniorarbetet minskade i jämn takt under redogörelseperioden säger det inte allt om arbetet, eftersom en betydande del av verksamheten bedrivs i form av nätverkssamarbete med skolor och olika aktörer. Också utfärderna och lägren samlade alltjämt ett stort antal barn i den aktuella åldersgruppen. År 2003 deltog allt som allt 75 000 barn i läger inom minior- och juniorarbetet. Antalet deltagare minskade med 2,4 % under redogörelseperioden. Minskningen förklaras dock av att åldersklasserna har minskat. Det ordnades inalles 2 700 läger (en minskning på 3,2 % under redogörelseperioden), vilket resulterade i 6 500 lägerdygn. Ett typiskt minior- och juniorläger omfattar således två eller tre lägerdygn. Det ordnades 1 400 utfärder inom minior- och juniorarbetet. De var vanligen en dag långa, och i dem deltog sammanlagt 43 000 barn. Under redogörelseperioden ökade antalet barn som deltog i utfärder med 12,5 % och antalet utfärder med 15,3 %. År 2003 deltog cirka 2 500 barn i det jubileumsläger som Centralen för Pojkar och Flickor i Finland och Kyrkostyrelsen/Fostran och ungdomsarbete ordnade i Partaharju.

År 2003 samlade olika slags specialsammankomster inom minior- och juniorarbetet sammanlagt 255 000 deltagare till 4 300 sammankomster. Under redogörelseperioden ökade antalet sammankomster med 21 % och antalet deltagare i dem med hela 38 %.

Figur 28. Deltagande i verksamheten inom fostran och ungdomsarbetet år 2003.

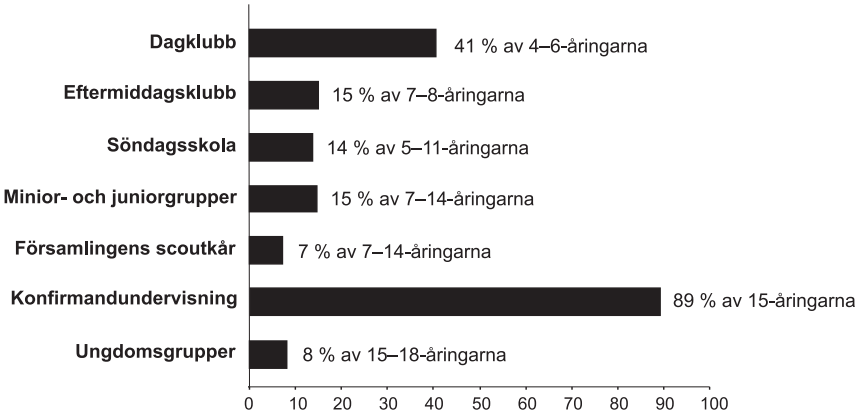

Mot slutet av redogörelseperioden inleddes projektet *Sopuavain* (*Nyckel till försoning*) – ett projekt mot våld bland barn och unga. Projektet finansierades huvudsakligen med medel från insamlingen Gemensamt Ansvar 2003. Ansvariga projektorganisationer var Mannerheims Barnskyddsförbund, Lutherska Ungdomscentret i Finland, Centralen för Pojkar och Flickor i Finland och Centralen för Församlingarnas Barnarbete. Centralen för Pojkar och Flickor i Finland utgav minior- och juniortidningen *Jiipee*. I Borgå stift ordnades en bibelfrågesport (*Bibelkuppen*) för elever i årskurs fem och sex. Bibelkuppen ordnades i form av samarbete mellan stiftet, församlingarna och skolorna. År 2001 deltog 86 skolor och år 2003 deltog 99 skolor (= 34 % av de finlandssvenska skolorna).

4.4. Konfirmandarbete

Deltagande i konfirmandundervisning

Under redogörelseperioden bibehöll skriftskolan på det hela taget sin stabila position som ett led i kyrkans dopundervisning. Det förekom inte några stora svängningar eller kursomläggningar. Konfirmandundervisningen samlar alltjämt 15-åringarna på ett övergripande sätt. Samtidigt erbjuder skriftskolarna en årligen förnyad kontaktyta till de ungas föräldrar och hem.

År 2003 deltog 89,2 % av 15-åringarna i konfirmandundervisningen. Vid utgången av den förra redogörelseperioden år 1999 hade 90,9 % av 15-åringarna konfirmerats. År 2003 fanns det sammanlagt 58 000 konfirmander. På grund av den exceptionellt stora åldersklassen var ökningen 4,1 % jämfört med det föregående året. Åldersklassen var 6 % större än året innan. Andelen skriftskolgångna i förhållande till alla 15-åringar i hela landet minskade trots allt från föregående år (med 1,2 %). Under de övriga åren under redogörelseperioden var andelen skriftskolgångna stabil. Under hela redogörelseperioden uppgick andelen skriftskolgångna bland 15-åringarna till 90,2 %. I och med att åldersklasserna minskade sjönk det absoluta antalet skriftskolgångna med 4,5 % under redogörelseperioden. Antalet konfirmander minskade mest i Uleåborgs stift (–11 %).

Nio av tio ungdomar (88 %) konfirmerades i egen församling. Lägerskriftskolornas andel av konfirmandundervisningen fortsatte att öka under redogörelseperioden. År 2003 gick 90 % i lägerskriftskola. År 2003 deltog bara 6 % av konfirmanderna i dagskriftskola och 2 % i kvällsskriftskola. 2 % av konfirmanderna deltog i enskild konfirmandundervisning. Under redogörelseperioden minskade i synnerhet antalet kvällsskriftskolor (–28 %). Dagskriftskolorna minskade med 12 %, men antalet lägerskriftskolor ökade (+4,1 %).

År 2003 var den relativa andelen skriftskolgångna klart lägst i Helsingfors stift, där mindre än fyra av fem 15-åringar deltog i konfirmandundervisningen. I de övriga stiften var andelen över 90 %.

Den andel som konfirmerats någon annanstans än i den egna församlingen ökade med 7,9 % under redogörelseperioden. År 2003 deltog allt som allt 12 % av ungdomarna i konfirmandundervisning någon annanstans än i den egna församlingen. Andelen konfirmerade någon annanstans var högst i Uleåborgs stift (20 % av konfirmanderna) och lägst i Borgå, S:t Michels och Kuopio stift.

Tabell 23. Antalet konfirmander år 2003 och förändringar i antalet åren 1999–2003 stiftsvis.

Stift	Totalt 2003	Förändring 1999–2003 %	% av 15-åringarna
Åbo	7 215	–7,1	90,4
Tammerfors	8 262	–2,0	90,6
Uleåborg	7 945	–11,1	91,8
S:t Michel	5 679	–7,8	91,9
Borgå	3 403	3,5	(132,3)
Kuopio	6 460	–8,6	90,2
Lappo	6 267	–9,3	92,2
Helsingfors	12 584	4,9	77,1
Hela kyrkan	57 815	–4,5	89,2

De som konfirmerades någon annanstans deltog oftast i kristna organisationers konfirmandundervisning. År 2003 deltog inalles drygt 3 000 ungdomar i de kristna organisationernas konfirmandundervisning. Den höga andelen skriftskolgångna någon annanstans i Uleåborgs stift förklaras just av det stora antalet deltagare i organisationernas konfirmandundervisning, framför allt Suomen Rauhanyhdistys (Fridsföreningen i Finland). Suomen Rauhanyhdistyksen Keskusyhdistys ry (Fridsföreningarnas i Finland centralförening) är den största enskilda organisation som ordnar konfirmandundervisning. År 2003 deltog sammanlagt 1 740 unga (3,0 % av konfirmanderna) i föreningens konfirmandläger.

Konfirmandarbetet är den enda av kyrkans omfattande verksamhetsformer inom fostran och ungdomsarbete som flickor och pojkar deltar i lika ofta. Av de skriftskolgångna år 2003 var 51 % pojkar. Den lilla skillnaden beror på att pojkarnas andel är ungefär en procent större i de unga åldersklasserna. Pojkarna deltar något oftare än flickorna i dag- och kvällsskriftskolor. År 2003 var 57 % av eleverna i dagskriftskolan och 54 % av eleverna i kvällsskriftskolan pojkar.

Tabell 24. Skriftskolformer och förändringar i dem åren 1999–2003 stiftsvis (%).

Stift	Andelen elever i lägerskriftskola	Lägerskriftskolor, förändring 1999–2003	Kvälls-skriftskolor, förändring 1999–2003	Dagskriftskolor, förändring 1999–2003	Gick i skriftskola någon annanstans än i den egna församlingen	Inträdde i kyrkan i samband med skriftskolan
Åbo	86	2,4	–29,6	–12,2	11,9	3,0
Tammerfors	93	2,4	–36,4	0,0	14,5	3,7
Uleåborg	91	6,0	–50,0	–42,6	20,0	2,0
S:t Michel	95	–11,1	–7,1	–28,6	7,6	2,3
Borgå	83	3,5	–20,0	36,8	7,0	2,0
Kuopio	90	2,2	–33,3	–23,3	7,8	2,3
Lappo	92	2,6	–60,0	–8,3	8,5	2,8
Helsingfors	88	17,6	–22,6	7,5	11,0	5,5
Hela kyrkan	90	4,1	–27,8	–11,2	11,7	3,3

I konfirmandundervisningen deltar också en betydande grupp unga som inte hör till kyrkan. År 2003 inträdde 1 899 ungdomar i kyrkan i samband med skriftskolan, vilket motsvarar 3,3 % av konfirmanderna. Såväl absolut som relativt var antalet inträdda i kyrkan i samband med skriftskolan högst i Helsingfors stift, där 5,5 % av konfirmanderna inträdde i kyrkan i samband med skriftskolan.

I många församlingar har fortsättningsskriftskolorna blivit ett etablerat sätt att samla konfirmanderna efter konfirmationen. Fortsättningsskriftskolor ordnades alltid eller i regel alltid efter konfirmationen i var tredje församling (30 %) och ibland i 15 % av församlingarna. I varannan församling (54 %) ordnades det aldrig fortsättningsskriftskolor. Här rörde det sig med största sannolikhet om stora församlingar. I 71 % av församlingarna med mer än 16 000 medlemmar ordnades aldrig någon fortsättningsskriftskola. Andra former av träffar för konfirmanderna efter konfirmationen ordnades i varannan församling.

År 2003 ordnade 4 % av församlingarna (25 församlingar) konfirmandundervisning i något annat land än Finland. Drygt 400 konfirmander deltog. Militärskriftskolor i anslutning till armén och övriga vuxenskriftskolor bildar en egen grupp av skriftskolor. Många av dem som blir konfirmerade som vuxna deltar i konfir-

mandundervisningen enskilt. Av alla konfirmander deltog 2 % i enskild konfirmandundervisning. Allt fler församlingar har ordnat särskild konfirmandundervisning för invandrare, antingen allmänt för invandrare eller för bestämda grupper, oftast för ingermanfinländska och ryska invandrare. En del av invandrarna deltog i den vanliga konfirmandundervisningen.

I 13 % av församlingarna ordnades andra specialskriftskolor och skriftskolor kring en hobby. Som specialskriftskolor nämndes oftast vandringsskriftskolor och slalomskriftskolor, skriftskolor för förståndshandikappade och elever med inlärningssvårigheter samt särskilda skriftskolor för unga som bor i familjehem eller skolhem. Andra specialskriftskolor som nämndes var bland annat skriftskolor med framställningskonst, paddlings- och seglingsskriftskolor samt ridskriftskolor.

Konfirmandarbetet upplevs som viktigt och framgångsrikt

En majoritet av finländarna anser att konfirmandarbetet är en viktig verksamhetsform för kyrkan; 44 % anser den vara mycket viktig och 34 % ganska viktig. De kyrkligt anställda bedömer konfirmandarbetet som en mycket viktig verksamhetsform för kyrkan, till och med något viktigare än gudstjänsterna. 82 % anser att konfirmandarbetet är en mycket viktig verksamhetsform, 17 % att den är ganska viktig. Bara 1 % av de anställda anser att den är ganska onödig, ingen anser att den är mycket onödig.

Majoriteten av finländarna är också nöjda med genomförandet av konfirmandarbetet inom den evangelisk-lutherska kyrkan. Sammanlagt 81 % anser att konfirmandundervisningen sköts bra. Bara 4 % är missnöjda. Samma tillfredsställelse ses också bland de ungdomar som deltagit i konfirmandundervisningen. Enligt *Kati Niemeläs* (2002) undersökning var 75 % av de drygt 1 000 unga som hade deltagit i konfirmandundervisning i församlingarna i Tammerfors nöjda med sin konfirmandtid som helhet. Bara 4 % var missnöjda. Merparten (70 %) av de unga som hade deltagit i konfirmandundervisningen hade sett det som en självklarhet att delta, 26 % nästan som en självklarhet. Merparten av de unga ställer sig också positiva till att delta. Bara 3 % av de unga hade deltagit motvilligt.

Enligt samma studie kring konfirmandundervisningen i församlingarna i Tammerfors baserar sig konfirmandarbetets popularitet på dess etablerade och traditionella ställning och på att de unga har positiva föreställningar och förväntningar. Det är också essentiellt att konfirmandundervisningen till stor del uppfyller de ungas förväntningar eller rentav överträffar dem. Även om de flesta av ungdomarnas förväntningar gäller möjligheterna att få vara tillsammans och göra någonting tillsammans, alltså inte det religiösa, upplever merparten av ungdomarna trots allt att de också har fått ut någonting religiöst av konfirmandundervisningen.

Reviderad plan för konfirmandarbetet

År 2001 godkände biskopsmötet den nya planen för konfirmandarbetet *Livet – tron – bönen.* Undervisningsplanen trädde i kraft vid ingången av 2001. Kyrkans förra undervisningsplan för skriftskolan hade utformats på 1970-talet (läroplan för konfirmandundervisningen 1980). Den pedagogiska utvecklingen i samhället och ibruktagandet av den nya Katekesen hösten 2000 uppmuntrade till att revidera undervisningsplanen. Delområdena i konfirmandundervisningen enligt den nya planen – livet, tron och bönen – reser sig ur Katekesens disposition.

Syftet med reformen av konfirmandundervisningen är att förnya skriftskolan så att den blir en livsskola som utgår från ungdomarnas egna erfarenheter och livssituationer. Enligt planen för konfirmandarbetet 2001 ses skriftskolan som ett led i kyrkans kontinuerliga dopundervisning och konfirmerande verksamhet som omfattar hela livet. Konfirmandundervisningen föregås av fostran i hemmet, likaså av församlingens barn- och familjearbete. Efter konfirmationen erbjuds ungdomsarbete i olika former och församlingens verksamhet bland vuxna. Församlingen, de kristnas uppväxtplats, är en viktig pedagogisk miljö för konfirmandundervisningen. Det är en utmaning för konfirmandarbetet att erbjuda ungdomarna en fungerande församlingskontakt; en erfarenhet av att de redan är medlemmar i församlingen, inte bara på väg att bli medlemmar.

Planen för konfirmandarbetet 2001 är till sin karaktär en ramplan. Avsikten är inte att ge detaljerade anvisningar om hur konfirmandundervisningen borde genomföras. I stället uppmuntrar

den till planering på i synnerhet det lokala planet. Planen ger grunder och riktlinjer för hur konfirmandarbetet kan planeras, genomföras, utvärderas och kontinuerligt utvecklas på lokal nivå. Avsikten är också att den nya planen skall ange ramarna för skriftskolor för grupper med särskilda behov.

Hur har då den nya planen för konfirmandarbetet tagits i bruk i församlingarna? Har församlingarna ändrat skriftskolpraxisen i och med den nya planen? I mer än hälften av församlingarna (59 %) hade praxisen enligt församlingens egna uppgifter ändrats, i 16 % höll man som bäst på att förändra den. I var femte församling (22 %) har man ansett att praxisen inte behöver förändras, eftersom den redan i princip är förenlig med planen. Bara 4 % av församlingarna uppgav att praxisen inte alls hade ändrats, även om det skulle ha behövts. Framför allt i stora församlingar hade man förändrat praxisen: 90 % av församlingarna med 12 001–16 000 medlemmar och 80 % av församlingarna med mer än 16 000 medlemmar uppgav att praxisen hade ändrats.

Enligt den nya planen för konfirmandarbetet bör församlingarna göra upp egna treåriga verksamhetsplaner för konfirmandarbetet i församlingen, en årsplan och en plan för genomförandet av konfirmandundervisningen. Vid ingången av 2004 hade var fjärde församling (27 %) en treårig verksamhetsplan. Lika många församlingar höll på att göra upp en sådan plan. Nästan var tredje församling hade inte någon treårig plan och höll inte heller på att göra upp någon. Verksamhetsplaner saknades i synnerhet i små församlingar. Bara var femte församling med färre än 4 000 invånare hade en sådan plan, och i 56 % av dessa församlingar höll man inte ens på att göra upp någon plan. I var tredje församling med mer än 12 000 medlemmar saknades en treårsplan och någon sådan höll inte heller på att göras upp.

Årsplaner för konfirmandundervisningen var mycket vanligare. Tre av fyra församlingar (77 %) hade en årsplan. I 13 % av församlingarna höll man på att göra upp en årsplan. Var tionde församling saknade en årsplan och höll inte heller på att göra upp någon sådan. Planer för genomförandet av konfirmandundervisningen var nästan lika allmänna. Två församlingar av tre (67 %) hade en sådan plan och i 18 % höll man på att göra upp den. Ungefär var

sjätte församling saknade en plan för genomförandet och höll inte ens på att göra upp någon plan.

Enligt den nya planen för konfirmandarbetet försöker man övergå från skolmässig timindelning till pedagogiska helheter. Den nya planen innebär att teamarbete betonas i undervisningen. Avsikten är att allt fler församlingsanställda, i synnerhet diakonerna och kantorerna, skall delta i konfirmandarbetet aktivare än tidigare. Även hjälpledarna anses ingå i lärarteamet. I planen betonas vikten av samarbete med skolorna och hemmen.

I den nya planen för konfirmandarbetet får en konfirmandgrupp bestå av högst 25 ungdomar. Gruppstorleken får överskridas bara av särskilt vägande skäl. I var tionde församling (10 %) fanns det år 2003 fortfarande grupper med över 30 elever, i var fjärde dessutom konfirmandgrupper där det fanns mer än 25 elever per grupp. Grupper med över 30 elever förekom speciellt allmänt i medelstora församlingar. Sådana stora grupper förekom i var fjärde församling med 12 001–16 000 medlemmar.

I konfirmandgrupper för förståndshandikappade och grupper för andra med särskilda behov får det finnas högst åtta ungdomar. Sådana skriftskolor för smågrupper ordnades i ungefär var tionde församling. I 7 % av församlingarna fanns det grupper med färre än fem elever och i 9 % av församlingarna fanns det grupper med 5–8 elever.

Enligt planen för konfirmandarbetet skall konfirmandundervisningen omfatta minst sex månader. I 7 % av församlingarna fanns det dock grupper där undervisningen varade en klart kortare tid, mindre än tre månader. Antalet kortvariga grupper motsvarar trots allt bara 3 % av antalet konfirmandgrupper.

I var tredje församling (36 %) fanns det konfirmandgrupper där konfirmandundervisningen pågick i 3–6 månader. Av konfirmandgrupperna var 32 % av den längden.

Oftast pågick konfirmandundervisningen från ett halvt år till nio månader. Sådana skriftskolor fanns i 66 % av församlingarna (56 % av konfirmandgrupperna). I var sjätte församling fanns det också konfirmandundervisning som pågick längre än nio månader (10 % av konfirmandgrupperna). Endast i 1 % av församlingarna kunde undervisningen pågå längre än ett år.

I praktiken har reformen av konfirmandarbetet genomförts bland annat genom utbildning av konfirmandarbetare och revidering av läromedlen. Under redogörelseperioden godkände biskopsmötet många nya läroböcker för konfirmandarbetet. År 2002 inleddes i stiften utbildning i konfirmandarbete utifrån den nya planen. Målet är att sammanlagt cirka 4 500 kyrkligt anställda (teologer, kantorer, diakoniarbetare, ungdomsarbetsledare, barnarbetare) skall delta i utbildningen åren 2002–2005. I stiften arbetar 120 utbildare för konfirmandarbete.

Vid ingången av 2003 trädde en ändring av kyrkoordningen i kraft enligt biskopsmötets förslag år 2002. Ändringen gör det möjligt för konfirmandgrupper att delta i nattvarden tillsammans med sin konfirmandlärare. Före nattvardsfirandet skall eleverna få undervisning i nattvardens betydelse. Tidigare fick barn och unga som ännu inte hade konfirmerats delta i nattvarden bara tillsammans med en förälder eller någon annan konfirmerad medlem i kyrkan som ansvarar för deras kristliga fostran.

Figur 29. Åsikterna om konsekvenserna av den nya planen för konfirmandarbetet enligt församlingsanställda som deltar i konfirmandarbetet (%). N=290.

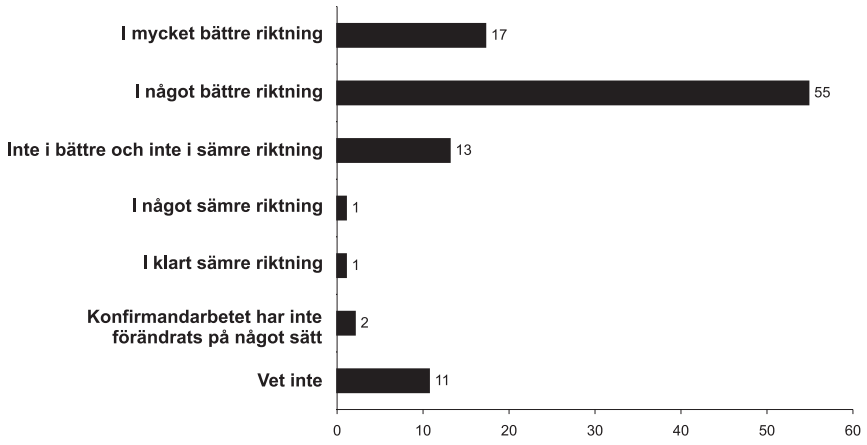

Enligt *Enkät till församlingsanställda 2004* förhåller sig de anställda som deltar i konfirmandarbetet mycket positivt till reformen. Det anses inte bara att den har varit nödvändig utan

också att den har förändrat konfirmandundervisningen till det bättre. Bara 13 % av de anställda anser att reformen är onödig. Var tredje anställd (28 %) anser att reformen är mycket nödvändig och varannan (48 %) att den är ganska nödvändig. 7 % kunde inte fastställa sin ståndpunkt.

Nästa tre av fyra anställda ansåg att konfirmandundervisningen hade förändrats till det bättre i och med reformen. Enligt 17 % hade den förändrats i en mycket bättre riktning och enligt 55 % i en något bättre riktning. Bara 2 % av respondenterna bedömde att reformen hade förändrat konfirmandarbetet till det sämre. De som ansåg att konfirmandarbetet hade förändrats till det sämre var alla präster eller kantorer och oftare män än kvinnor och oftare än vanligt sådana som hade en kritisk inställning till kvinnopräster. Ingen av de ungdomsarbetsledare eller diakoniarbetare som svarade på enkäten upplevde att konfirmandarbetet skulle ha förändrats till det sämre i och med reformen.

Respondenterna fick också öppet ta ställning till skriftskolreformen. Också i de fritt formulerade svaren accentueras en positiv bild av reformen. Av de 188 anställda som kommenterade fritt gav bara var tionde ens i någon mån kritiska kommentarer, vilket är anmärkningsvärt, eftersom det vanligen förhåller sig så att negativa åsikter framhävs i den här typen av svar. Största delen av dem som gav kritiska kommentarer efterlyste ett större mått av kognitiv behållning av konfirmandundervisningen. Även den ökade arbetsbördan lyftes fram. Som positiva omständigheter nämnde de anställda framför allt det övergripande angreppssättet i reformen, slopandet av lektionsorienteringen, flexibiliteten, den förlängda konfirmandtiden och teamarbetet. Förhållandevis många lyfte fram att idéerna i reformen förstärkte redan befintliga arbetssätt och gjorde dem officiella. En liten del (6 %) av dem som besvarade den öppna frågan uppgav sig ha otillräcklig kännedom om reformen.

I enkäten efterfrågades också hur vissa omständigheter i anslutning till reformen av konfirmandarbetet hade genomförts i konfirmandundervisningen i den egna församlingen (se tabell 25). Det som efterfrågades bedömdes i regel ha genomförts ”i någon mån”. Genomförandet av hjälpledarnas roll fick den positivaste bedöm-

ningen. Varannan ansåg att den genomförs bra och 3 % att den genomförs dåligt.

Tabell 25. Åsikterna bland församlingsanställda som deltar i konfirmandarbetet om hur vissa omständigheter som hänför sig till den nya planen för konfirmandarbetet genomförs i konfirmandundervisningen i den egna församlingen (%). N=285–292.

	Genomförs bra	Genomförs i någon mån	Genomförs dåligt	Vet inte
Hjälpledarnas roll i skriftskolan	48	43	3	6
Gudstjänsten om en del av skriftskolan	43	43	8	6
Diskussion om de ungas livsfrågor	42	48	4	7
Orientering i församlingens verksamhet	35	52	8	6
Bönen som en del av skriftskolan	34	50	7	9
Beaktande av de ungas livssituation	34	51	8	6
Musiken som en del av skriftskolan	31	55	7	7
Lärarnas teamarbete	31	45	15	9
Samarbete med skolor	26	45	17	12
Olika grupper av anställdas medverkan i skriftskolan	21	53	19	6
Att leva i en församlingsgemenskap i skriftskolan	20	57	16	6
Skriftskolan som församlingens gemensamma uppgift (inte bara en del av ungdomsarbetet)	18	48	29	5
Samarbete med föräldrar och faddrar	17	58	17	8
Beaktande av olika slags lärande individer	17	51	21	11
De unga stärks i sin tro på den treenige Guden	14	67	7	12

Av de omständigheter som efterfrågades bedömdes det oftast att synen på konfirmandarbetet som församlingens gemensamma uppgift genomfördes dåligt. Var fjärde ansåg att den genomfördes dåligt och var sjätte att den genomfördes bra. Var tionde anställd ansåg att lärarnas teamarbete fungerade dåligt. Var tredje upplevde att teamarbetet fungerade bra. I de öppna svaren fick idén om teamarbete trots allt rikligt med positiva kommentarer. De anställda ansåg att tanken om gemensamt ansvarstagande och olika grupper av anställdas medverkan i konfirmandundervisningen var bra och gav de unga en mera övergripande bild av församlingsarbetet.

Det bedömdes att samarbetet med skolorna samt med föräldrarna och faddrarna hade genomförts i någon mån. Var fjärde upplevde att samarbetet med skolorna fungerade bra, varannan att samarbetet fungerade i någon mån och var sjätte att samarbetet var dåligt. I 63 % av församlingarna ordnas alltid ett föräldramöte i början av skriftskolan, i 30 % någon gång och endast i 7 % aldrig. Under konfirmandtidens gång ordnades föräldramöten alltid i 80 % av församlingarna och ibland i 16 %. Efter konfirmationen var mötena med föräldrarna klart mera sporadiska. Endast i 1 % av församlingarna ordnades alltid ett föräldramöte efter konfirmationen, i 22 % ordnades ett sådant möte ibland. I en liten del av församlingarna (5 %) ordnades kurser eller repeterande föreläsningsserier om konfirmandundervisningen för konfirmandernas föräldrar och andra vuxna.

Som ett stöd för reformen av konfirmandarbetet genomförs projektet *Rippikouluprojekti 2000–2006* (*Konfirmandundervisning 2000–2006*) vid Kyrkostyrelsens verksamhetsavdelning. Projektet utgör ett insatsområde i anslutning till dopundervisningen och består av flera olika delprojekt.

4.5. Ungdomsarbete

Under redogörelseperioden deltog 8 % av 15–18-åringarna i gruppverksamheten inom ungdomsarbetet i församlingarna. Den andel som deltar i verksamheten har i regel sjunkit i långsam takt, men under redogörelseperioden skedde inga betydande förändringar i andelen deltagande. År 1999 deltog 8,5 % av 15–18-åringarna i verksamheten, medan 8,1 % deltog år 2003. Antalet unga som deltog i verksamheten sjönk trots allt med 10 % under redogörelseperioden. Minskningen beror dock till största delen på att åldersklasserna har minskat. Antalet ungdomsgrupper minskade med 6 %.

I relation till antalet ungdomar var deltagandet i ungdomsgrupper aktivast i Borgå, Lappo och Uleåborgs stift, där minst var tionde 15–18-åring deltog i verksamheten. Deltagandet i församlingarnas ungdomsgrupper var passivast i S:t Michels stift, där bara 5,6 % av ungdomarna var medlem i någon ungdomsgrupp.

Antalet ungdomssamlingar kvarstod oförändrat under redogörelseperioden, men antalet deltagare ökade med 3,7 %. Varje 15–18-åring deltog i snitt i 1,9 ungdomssamlingar år 2003. I relation till antalet ungdomar var deltagandet aktivast bland unga bosatta i Borgå och Lappo stift. Deltagandet i ungdomssamlingar var passivast i Åbo ärkestift.

År 2003 ordnades inalles 4 100 specialsammankomster av olika slag inom ungdomsarbetet, och 266 000 besökare registrerades. Under redogörelseperioden ökade antalet deltagare med 9 %, medan antalet sammankomster sjönk med 11 %.

Det ordnades 1 700 utfärder inom ungdomsarbetet och i dem deltog allt som allt 35 000 ungdomar (–2,7 %). Exkursionerna pågick vanligen i ett eller två dygn. Det ordnades 1 800 ungdomsläger. De pågick vanligen i två eller tre dygn och sammanlagt 45 000 ungdomar (–4,9 %) deltog i dem.

Tabell 26. Stiftsvisa förändringar i ungdomsarbetet åren 1999–2003.

Stift	Ungdoms-grupper 2003	Förändring 1999–2003 %	Deltagare i ungdoms-grupper	Förändring 1999–2003 %	% av 15–18-åringarna	Deltagare i ungdoms-samlingar 2003	Förändring 1999–2003 %	Deltagande per år/ 15–18-åring
Åbo	138	–19,8	2 089	–19,6	6,7	41 261	–10,7	1,33
Tammerfors	217	–24,1	3 202	–25,1	9,0	75 003	–4,4	2,11
Uleåborg	214	–15,1	3 515	–14,5	10,0	60 970	–11,9	1,73
S:t Michel	121	4,3	1 355	–12,2	5,6	47 658	15,2	1,96
Borgå	86	19,4	1 179	–1,8	(12,1)	29 875	–57,7	3,07
Kuopio	165	1,9	2 347	0,0	8,3	42 424	–3,0	1,50
Lappo	191	–9,0	2 778	–16,9	10,4	66 545	3,3	2,50
Helsingfors	281	22,7	4 130	20,3	6,6	108 328	38,5	1,74
Hela kyrkan	1 413	–5,7	20 595	–9,9	8,1	472 064	3,7	1,87

Det förekommer stora stiftsvisa skillnader i fråga om förändringarna i verksamheten inom ungdomsarbetet. Både antalet ungdomsgrupper och antalet deltagare i dem liksom antalet deltagare i ungdomssamlingar ökade kraftigt i Helsingfors stift. Antalet deltagare i ungdomssamlingar ökade med hela 39 %. I Tammerfors stift minskade däremot både antalet ungdomsgrupper och antalet ungdomssamlingar. I stiftet minskade antalet deltagare i ungdoms-

grupperna med 25 %; minskningen var mindre beträffande ungdomssamlingarna, bara 4 %. Också i Åbo ärkestift och Lappo stift minskade antalet deltagare i ungdomsgrupperna tydligt under redogörelseperioden. Antalet deltagare i ungdomssamlingar minskade mest i Borgå stift.

Kyrkans anställda ser ungdomsarbetet som en viktig verksamhetsform för kyrkan. Ingen av de anställda som besvarade *Enkät till församlingsanställda 2004* ansåg att ungdomsarbetet var onödigt. Däremot ansåg 77 % att det var mycket viktigt och 23 % att det var ganska viktigt.

Hjälpledarverksamhet

En betydande del av ungdomsarbetet byggs upp kring hjälpledarverksamheten. Hjälpledarna i skriftskolan har blivit en viktig kategori av frivilliga medarbetare inom vår kyrka. År 2003 deltog nästan 23 000 ungdomar i hjälpledarutbildningen, och av dem var 68 % flickor. Antalet deltagare i hjälpledarutbildningen ökade med 7,9 % under redogörelseperioden. År 2003 var sammanlagt 13 400 ungdomar verksamma som hjälpledare. Av dem var 67 % flickor. Även om det absoluta antalet konfirmander minskade under redogörelseperioden (–4,5 %), ökade antalet ungdomar som verkade som hjälpledare med 5,1 %. Det visar att anlitandet av hjälpledare i skriftskolan relativt har ökat ännu mera än vad det ökade antalet hjälpledare ger vid handen. Under redogörelseperioden växte hjälpledarverksamheten i synnerhet i Borgå stift. Också i Åbo ärkestift och i Helsingfors stift ökade hjälpledarverksamheten tydligt under redogörelseperioden.

Relativt sett var deltagandet i hjälpledarutbildningen aktivast i Lappo och S:t Michels stift, där 44 % av ungdomarna (relaterad till antalet konfirmander) deltog i hjälpledarutbildning. Deltagandet i hjälpledarutbildningen var relativt sett passivast i Uleåborgs stift, där 28 % av ungdomarna deltog i hjälpledarutbildningen, vilket delvis beror på det stora antalet deltagare i organisationernas (i första hand Fridsföreningens) konfirmandundervisning i Uleåborgs stift. I Uleåborgs stift minskade också hjälpledarverksamheten under redogörelseperioden, likaså i S:t Michels stift.

Hälften (47 %) av hjälpledarna inom konfirmandundervisningen hade konfirmerats föregående år (16-åringar). Var tredje

(35 %) hade konfirmerats året före det (17-åringar). 15 % var 18–20 år och 2 % var över 20 år.

Tabell 27. Stiftsvisa förändringar i hjälpledarverksamheten under redogörelseperioden 1999–2003.

Stift	Deltagare i hjälpledarutbildning 2003	Förändring 1999–2003 %	% av konfirmandernas åldersklass	Verksamma som hjälpledare 2003	Förändring 1999–2003 %
Åbo	2 636	19,8	33,0	1 802	25,2
Tammerfors	3 116	4,2	34,2	1 850	4,0
Uleåborg	2 396	–2,5	27,7	1 783	–4,1
S:t Michel	2 686	0,0	43,5	1 303	–9,2
Borgå	1 052	27,1	(40,9)	763	30,7
Kuopio	2 673	–1,8	37,3	1 626	1,7
Lappo	2 990	–0,7	44,0	1 615	–0,9
Helsingfors	4 971	25,2	30,4	2 636	9,4
Hela kyrkan	22 520	7,9	34,8	13 378	5,1

Hjälpledarpraxisen har etablerats inom konfirmandundervisningen, också i dag- och kvällsskriftskolorna. Enligt *Jouko Porkkas* hjälpledarstudie är hjälpledare med på lägerskriftskolorna i nästan alla församlingar (97 %). I varannan församling var hjälpledare med i dagskriftskolan, och i nästan varannan församling var de med i kvällsskriftskolan. Hjälpledare anlitas speciellt mycket inom konfirmandundervisningen i Tammerfors stift, där hjälpledare deltar i 97 % av skriftskolorna i stiftet. Hjälpledare anlitas minst i Borgå stift, där hjälpledare finns med på 75 % av skriftskolorna i stiftet.

Var tionde församling har brist på hjälpledare. Hjälpledarbristen är ett problem i synnerhet för små församlingar. I var fjärde församling med färre än 3 000 medlemmar finns det inte tillräckligt många som vill bli hjälpledare. I stora församlingar är problemet oftast det motsatta. I 62 % av församlingarna med över 8 000 medlemmar finns det inte plats för alla intresserade hjälpledare. I skriftskolorna finns det i genomsnitt sex hjälpledare och för varje hjälpledare finns det i genomsnitt fyra konfirmander.

År 2003 ordnades hjälpledarutbildning i 86 % av församlingarna. I 56 % av de församlingar som ordnade hjälpledarutbildning pågick utbildningen från ett halvt till ett år och i var tredje församling (30 %) 1–2 år. Endast i var tionde församling (9 %) pågick utbildningen en kortare tid än ett halvt år. I 5 % av församlingarna pågick den i mer än två år. Dessa församlingar var med största sannolikhet stora församlingar med över 16 000 invånare. Sammanlagt 70 % av dem som hade inlett hjälpledarutbildning år 2003 slutförde den.

Samarbete inom ungdomsarbetet

Inom ungdomsarbetet bedrevs aktivt nätverkssamarbete med olika instanser. Sammanlagt 43 % av församlingarna samarbetade regelbundet med det kommunala ungdomsarbetet, 32 % tillfälligt. 12 % av församlingarna samarbetade regelbundet och 41 % tillfälligt med kyrkliga organisationer och väckelserörelser. I 24 % av församlingarna bedrevs regelbundet och i 20 % tillfälligt samarbete med scoutkårer. På ungdomsarbetsfältet samarbetade 8 % av församlingarna regelbundet med idrottsföreningarna och 30 % tillfälligt. Uppdateringen av organisationssamarbetet och de därtill anslutna *Järki-avtalen* skapar klarhet i samarbetsmodellerna inom fostran och ungdomsarbetet.

Nätverkssamarbetet hänför sig till den diskussion som i samband med uppgörandet av de strategiska riktlinjerna för kyrkans barn- och ungdomsarbete fördes om hur det skall gå att förena kravet på tillräcklig närvaro på de platser där ungdomarna befinner sig med kravet på att samtidigt utforma en församlingsgemenskap som bygger upp de unga kristnas identitet och stöder deras tillväxt. I vilken mån kan församlingens ungdomsarbete bestå av verksamhet i ungdomarnas naturliga omvärld utan någon tydlig eller uppenbar församlingsgemenskap och i vilken mån borde verksamheten bestå av verksamhet som tydligt försiggår ”i församlingen”?

Kyrkostyrelsen/Fostran och Ungdomsarbete utgav tidningen *Kristillinen Kasvatus* (*Kristen fostran*) samt tillsammans med Lutherska Ungdomscentret i Finland och Centralen för Pojkar och Flickor i Finland en yrkestidning som sänds till ungdomsarbetarna, *Villi – ihmisille nuorisotyössä* (*Vild – till människor i ungdomsar-*

bete). Tidningarna publiceras också på Internet. Tillsammans med Församlingsförbundets Förlag utgav stiftsrådet i Borgå stift tidningen *Nyckeln,* som också riktar sig till ungdomsarbetare.

Suomen luterilainen evankeliumiyhdistys (Lutherska Evangeliföreningen i Finland) ordnade årligen tillsammans med S:t Marie och Mikaels församling i Åbo det största evenemanget för ungdomar, *Maata Näkyvissä* (*Land i sikte*). Dagarna slog varje år deltagarrekord, och år 2003 lockade evenemanget 11 500 ungdomar. Folkmissionens evenemang *Nuorten kesä* (*De ungas sommar*) samlade tusentals ungdomar varje år. Kyrkans ungdomsdagar ordnades vartannat år självständigt, vartannat år tillsammans med Kyrkodagarna. För arrangemangen svarade Lutherska Ungdomscentret i Finland och Kyrkostyrelsen/Fostran och ungdomsarbete tillsammans med lokalförsamlingarna.

På den svenskspråkiga sidan ordnades *Ungdomens Kyrkodagar* (*UK*) traditionsenligt det sista veckoslutet i januari vartannat år. Som arrangörer stod stiftsrådet, Lärkkulla ja Karis svenska församling. Förbundet Kristen Skolungdom och Tammerfors svenska församling ordnade årliga Höstdagar under allhelgonaveckoslutet. Dagarna började ordnades redan på 50-talet, och de fick ny vind i seglen under redogörelseperioden. På Pörkenäs lägergård utanför Jakobstad ordnades varje år midsommarfester för kristna ungdomar, och hundratals ungdomar deltog.

Specialungdomsarbete

Specialungdomsarbetet har ingått i församlingarnas ungdomsarbete sedan år 1968. Till en början användes benämningen gängarbete, men senare etablerades benämningen specialungdomsarbete. Med specialungdomsarbete avses uppsökande ungdoms-, minior- och juniorarbete som utgår från medmänniskan och riktar sig till barn och unga som kan antas löpa risk att bli utslagna eller som redan blivit utslagna.

Specialungdomsarbetet omfattar bland annat följande verksamhetsformer: verksamhet i smågrupper, uppsökande gatuarbete, Steg för steg -verksamhet, festivalverksamhet, nattkaféverksamhet, öppna dörrar -evenemang och fängelsearbete. Personliga samtal med ungdomarna utgör också en tydlig del av arbetet. Enligt de uppgifter som för en verksamhetsrapport om specialung-

domsarbetet samlades in av ledarna för specialungdomsarbetet i början av 2003 ingick personligt arbete i uppgiftsbeskrivningen inom specialungdomsarbetet i 85 % av församlingarna. Knappt hälften av de ungdomar som konfronterades var 15–18 år, en tredjedel äldre än så och en femtedel under 15 år.

I församlingarna arbetar cirka 140 specialungdomsarbetare i cirka 95 församlingar eller kyrkliga samfälligheter. Församlingarnas specialungdomsarbete stöder sig trots allt på en stor grupp frivilliga medarbetare. Nästan 1 200 deltar som frivilliga medarbetare i Steg för steg -verksamheten, mer än 700 i nattkaféerna och cirka 150 i öppna dörrar -evenemang.

Steg för steg -verksamheten firade sitt 30-årsjubileum år 2002. År 2003 bedrevs Steg för steg -verksamhet i 83 församlingar.

Öppna dörrar -evenemang ordnades i 46 % av församlingarna, i synnerhet i stora församlingar och allra mest i Helsingfors stift. Dylik verksamhet ordnades i 74 % av församlingarna med mer än 16 000 medlemmar. Smågruppsverksamhet inom specialungdomsarbetet ordnades i nästan var fjärde församling (23 %), också här i synnerhet i stora församlingar. I Helsingfors stift och i församlingar med mer än 16 000 medlemmar förekom dylik verksamhet i två församlingar av tre (62 %). Uppsökande arbete bedrevs i var tredje församling (32 %).

När det gäller specialungdomsarbetet samarbetade församlingarna aktivt med det kommunala ungdomsarbetet. Endast var fjärde församling (26 %) med specialungdomsarbete samarbetade inte med det kommunala ungdomsarbetet. Regelbundet samarbete bedrevs i varannan församling (48 %). Varannan församling (53 %) med specialungdomsarbete samarbetade med polisen. Var femte församling (19 %) med specialungdomsarbete samarbetade med kriminalvården. 59 % av församlingarna samarbetade med socialväsendet, och i 15 % av dessa församlingar bedrevs samarbete med familjestödscentraler. Var fjärde församling med specialungdomsarbete samarbetade med *Mannerheims Barnskyddsförbund*, kyrkliga organisationer och väckelserörelser.

Under Jubelåret 2000 anslog Kyrkostyrelsen ett projektanslag om 7 miljoner mk (cirka 1,2 miljoner euro) att sökas av församlingar och stift. Anslaget var avsett för stödjande av ungdomar som

blivit utslagna eller som löpte risk att bli utslagna. Med hjälp av pengarna inleddes 52 projekt året därpå.

Unga vuxna

Åldersgruppen unga vuxna faller in mellan ungdomsarbetet och vuxenfostran. Det har i många församlingar setts som en speciell utmaning att ordna verksamhet för just denna åldersgrupp. På det hela taget gjorde de unga vuxnas förhållande till kyrkan, ställning i kyrkan och utträde ur kyrkan frågan till ett mycket aktuellt och krävande tema under redogörelseperioden. Merparten av dem som utträder ur kyrkan är unga vuxna. Enligt studier som granskar religiositeten är den aktuella åldersgruppen den allra passivaste i religiöst hänseende. Undersökningar visar att i synnerhet unga män har ett mycket löst förhållande till kyrkan och religionen. I ljuset av forskningar förefaller varannan man i åldern 18–35 år vara religiöst likgiltig, och medlemskap i kyrkan har inte någon speciell betydelse för dem. På många håll ansågs det vara nödvändigt att ordna särskild verksamhet för unga vuxna, samtidigt som det också betraktades som en svår och krävande uppgift. I syfte att stödja möjligheterna att nå unga vuxna inledde Helsingfors kyrkliga samfällighet tillsammans med Kyrkans forskningscentral, teologiska fakulteten vid Helsingfors universitet och yrkeshögskolan Diakonia år 2003 ett projekt med målsättningen att finna metoder för att nå åldersgruppen och aktivera den för kyrklig verksamhet.

Det är också svårt att statistikföra hur de unga vuxna nås; bara en del av den verksamhet som når unga vuxna riktar sig tydligt till dem. I 22 % av lokalförsamlingarna ordnades särskild verksamhet för unga vuxna. Också en del av de kyrkliga organisationerna ordnade verksamhet för unga vuxna. År 2003 fanns det sammanlagt 229 grupper för unga vuxna i församlingarna, och i dem deltog 3 246 personer. Antalet grupper för unga vuxna ökade med 7,5 % under redogörelseperioden, men antalet deltagare i dem kvarstod dock nästan oförändrat (+0,7 %). Mest verksamhet för unga vuxna ordnades i Åbo ärkestift, Helsingfors stift och Lappo stift. I dessa stift samt i Borgå stift ökade verksamheten liksom också antalet deltagare. Minskningen var störst i S:t Michels stift (antalet deltagare i grupperna minskade med 60,5 %). Utöver den egentliga

verksamheten för unga vuxna har unga vuxna hand om olika frivilliguppgifter i församlingarna, som söndagsskollärare, ledare för minior- och juniorgrupper och hjälpledare i konfirmandundervisningen. Av hjälpledarna var 17 % minst 18 år. Största delen av dem som deltar i Steg för steg-verksamheten är unga vuxna. Också kyrkliga förrättningar – i synnerhet kyrkliga vigslar och dop – når starkt ut just till åldersgruppen unga vuxna.

4.6. Arbete i läroanstalter

Med arbetet i läroanstalterna avses kyrkans arbete i grundskolor, gymnasier, yrkesläroanstalter, yrkeshögskolor, universitet och vuxenutbildningscentra. Samarbetet har sin utgångspunkt i fostran, där kyrkans och läroanstalternas grundläggande uppgifter korsar varandra.

Den särskilda uppgiften för arbetet i läroanstalter är att stödja och främja värdefostran i läroanstalterna. Den andra uppgiften består i att främja den andliga, mentala och sociala välfärden för eleverna, de studerande, lärarna och övriga anställda samt hela läroanstaltssamfundet. Det tredje arbetsfältet går ut på att främja tillgodoseendet av människovärdet, jämlikhet, rättvisa, miljöansvar och nästankärlek i läroanstaltssamfunden, inom utbildningen och i samhället.

År 2003 fanns det sammanlagt cirka 40 läroanstaltspräster och läroanstaltsdiakoner i huvudsyssla i de kyrkliga samfälligheterna och i de största församlingarna. I många församlingar har man dessutom i arbetsfördelningen kommit överens om att någon av de anställda skall ansvara för samarbetet med läroanstalterna i området vid sidan om sina övriga uppgifter.

Nästan alla församlingar (98 %) uppgav att de hade någon form av samarbete med skolorna. I nästan alla församlingar (93 %) hölls skolgudstjänster. Allt som allt ordnades skolgudstjänster 3 800 gånger och i dem deltog totalt 990 000 personer. I nästan alla församlingar (96 %) brukade någon av de anställda hålla morgonsamlingar i skolorna. I 41 % av församlingarna förekom samarbete i anslutning till ordnandet av lägerskolor. I 60 % av församlingarna besöktes skolorna. I var tredje församling bedrevs skolpas-

torsverksamhet. I 13 % av församlingarna bedrevs samarbete i anslutning till ordnandet av utbildningsdagar för lärare.

Församlingarna har aktiverats att utveckla samarbetet med yrkesläroanstalterna och yrkeshögskolorna. I församlingarna inrättades under redogörelseperioden sju tjänster med betoning på arbetet i läroanstalter. År 2003 hade 15 % av församlingarna regelbundet och 30 % sporadiskt samarbete med yrkesläroanstalterna. Samarbetet var naturligtvis vanligast i stora församlingar med mer än 16 000 invånare. Av sådana församlingar hade bara var femte inte samarbetat med yrkesläroanstalterna.

Den nya religionsfrihetslagen som trädde i kraft vid ingången av 2003 skapar klarhet i förhållandena mellan religionsutövning i skolan, traditionsbaserad verksamhet och religionsundervisning. Religionsutövning hör inte till skolans uppgifter. Genom lagreformen ingrep man dock inte i skoltraditionerna. Enligt riksdagens utstakningar är exempelvis sång av traditionella psalmer på vår- och julfester inte utövning av religion i den mening som avses i religionsfrihetslagen. Festerna anses ha betydelse för att bevara och förmedla kulturen, och därmed kan alla elever delta oavsett trossamfund. Den nya lagen ger på det hela taget en god grund för fortsatt samarbete mellan kyrkan och skolan och stärker religionens ställning som ett läroämne i skolan.

Kyrkan deltog aktivt i utarbetandet av de nya läroplanerna, i den utbildningspolitiska diskussionen och i diskussionen om riktningen för fostran - framför allt genom omfattande samarbetsprojekt på riksnivå, till exempel projektet *Barnen i livets skola*, projektet *Fostran för framtiden* och projektet *Läsbussen*, som informerade om inlärningssvårigheter. Lutherska Ungdomscentret i Finland var med om att genomföra metoden *Alis* för att identifiera och förebygga underprestationer bland skoleleverna samt metoden *Valis* för att stödja föräldrarna (”föräldrarnas Alis”).

Reformen av yrkesinriktade grundexamina på andra stadiet fortgick ännu under redogörelseperioden. Kyrkan deltog aktivt genom att stödja arbetet för en revidering av examina och grunderna, i synnerhet när det gäller utvecklingen av etik, yrkesetik, värdefostran och värdegrunden för examina.

4.7. Förändringstrender inom barn- och ungdomsarbetet

I ljuset av statistiken över barn- och ungdomsarbetet har många former av verksamhet med regelbundna sammankomster försvagats något. Inom barnarbetet har i synnerhet antalet deltagare i dagklubbarna minskat. Förändringen i dagklubbsarbetet är trots allt mindre, om man i själva verket granskar bara de åldersgrupper som i och med förändringarna till följd av förskoleundervisningen aktivt deltar i dagklubbsverksamheten. Antalet söndagsskolgrupper har minskat, men antalet deltagare har ökat något. Också många av specialevenemangen inom barnarbetet och arbetet med familjeklubbar har blivit populärare.

Församlingarna själva bedömer att i synnerhet projektartad verksamhet och enskilda evenemang inom barnarbetet har ökat; det upplevs endast sällan att den formen av verksamhet har minskat. Församlingarnas egna bedömningar ger vid handen att dylika verksamhetsformer har ökat i ungefär var tredje församling. Det upplevs oftast att regelbunden gruppverksamhet har minskat. I var tredje församling upplevs gruppverksamheten ha minskat under redogörelseperioden, men i var femte församling har den dock ökat.

I likhet med barnarbetet minskade den traditionella verksamheten med regelbundna samlingar inom minior- och juniorarbetet under redogörelseperioden, i fråga om både klubbar och scoutkårer. Det gick trots allt inte på samma sätt för den övriga verksamheten. Församlingarnas eftermiddagsverksamhet når 14 % av barnen på årskurs ett och två. Under redogörelseperioden utökades verksamheten i alla stift. Också utflykter och specialevenemang för miniorer och juniorer ökade tydligt i popularitet under redogörelseperioden.

Figur 30. Församlingarnas syn på förändringarna i verksamhetsformerna inom barn- och ungdomsarbetet åren 2000–2003 (%).

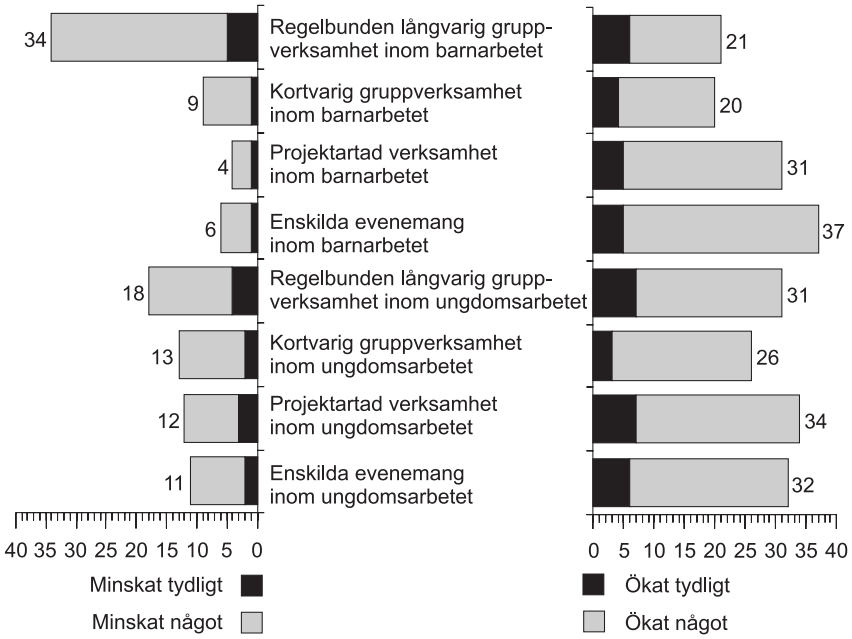

Konkurrensen med hobbyer och medier syns trots allt på många sätt inom minior- och juniorarbetet. Det är därför en utmaning för kyrkan att rikta arbetet så att församlingarna kan finnas med i de uppväxande barnens liv under detta viktiga åldersstadium. Projektet *KIVA – kirkon varhaisnuorisotyön kehittämisprojekti* (*KIVA – projekt för utveckling av kyrkans minior- och juniorarbete*) har pågått under åren 2000–2004. Det är ett samarbetsprojekt för att utveckla dopundervisningsmodeller som lämpar sig särskilt för 12–14-åringar. Åldersgruppen är på många sätt en utmaning för kyrkan i en tid när barn i ett allt tidigare skede dras in i de ungas och de vuxnas värld och kultur. Ett problem när det gäller att nå 12–14-åringarna är också att kyrkan inte har några tydliga eller etablerade verksamhetsformer för åldersgruppen när minior- och juniorklubbarna och den övriga verksamheten knappast alls längre når åldersgruppen samtidigt som ungdomsarbetet huvudsakligen riktas till åldersgrupperna efter skriftskolan.

Inom ungdomsarbetet har hjälpledarutbildningen behållit sin starka ställning som en samlande verksamhetsform för

åldersklassen efter skriftskolan. Övrig gruppverksamhet för ungdomar samlar relativt sett nästan lika många unga som vid utgången av den förra redogörelseperioden. När åldersklasserna har minskat har dock antalet deltagare minskat. Ungdomssamlingar och specialevenemang inom ungdomsarbetet blev däremot populärare under redogörelseperioden.

» När nativiteten har sjunkit har åldersklasserna inom barnarbetet minskat och kommer att fortsätta att minska, om inte nativiteten börjar stiga. Samtidigt har antalet anställda ökat, vilket gör det möjligt att rikta resurserna för barnarbetet mera vidsträckt och göra arbetsbeskrivningen mångsidigare. De minskande åldersklasserna medför trots allt i fortsättningen också ett tryck på att minska antalet anställda inom barn- och ungdomsarbetet.

» På det hela taget har kyrkan en bred kontaktyta med barnen, ungdomarna och familjerna. På många håll har dock verksamheten med regelbundna sammankomster för barn och unga falnat av. I synnerhet 12–14-åringarnas kontaktyta med kyrkans arbete har blivit snävare. Möjligheterna att nå unga vuxna är en fråga som måste lösas.

» För alla åldersgrupper gäller att barn- och ungdomsarbetet når fler flickor än pojkar. Konfirmandarbetet är den enda formen av fostrande arbete som når flickor och pojkar i lika stor utsträckning. Inom kyrkan måste man fundera ut metoder för att nå pojkarna aktivare redan när de är i dagklubbsåldern och på så vis stärka deras band till kyrkan redan i ett tidigt skede.

» En utgångspunkt för att konfirmandarbetet har lyckats har varit att kyrkan har haft förmåga och mod att ständigt förnya sin konfirmandundervisning. När konfirmandarbetet har förnyats har man tydligt tagit hänsyn även till utvecklingen inom det pedagogiska tänkandet. Den nyaste reformen av konfirmandarbetet har fått ett positivt bemötande i församlingarna och den har faktiskt påverkat skriftskolpraxisen i merparten av församlingarna. Ett liknande mod att förnya många andra verksamhetsformer skulle kunna bidra till att en vidare krets av församlingsborna nås.

5. Själavård

- Antalet sorggrupper i församlingarnas regi ökade med 18 % under redogörelseperioden. Prästernas på förhand överenskomna själavårdande samtal i november 2003 minskade däremot till antalet med 7 % jämfört med november 1999. Alla former av själavårdande stöd som församlingarna ger syns dock inte i statistiken. Själavårdande samtal förs också ofta i samband med kyrkliga förrättningar.

- Den öppna vården har fört med sig utmaningar för både församlingarnas och sjukhussjälavårdarnas arbete. Öppenvård har blivit vanligare inte bara inom den psykiatriska vården utan också inom den allmänna sjukvården. Sjukhussjälavårdarnas resurser räcker inte till för övergripande hembesök inom den öppna vården.
- Parrelationskurser och parrelationsevenemang intresserar unga vuxna och församlingsbor i arbetsför ålder – både kvinnor och män. Efterfrågan på familjerådgivning är större än utbudet.
- Kyrkan deltog i samhällsdebatten om äktenskap och familj och underströk betydelsen av ett bestående parförhållande mellan mannen och kvinnan och betydelsen av hela familjer. Under redogörelseperioden diskuterades skilsmässa, sexuellt utnyttjande av barn, familjevåld, registrerat partnerskap samt adoptionsrätt och fertilitetsbehandling för sexuella minoriteter och ensamstående kvinnor.

5.1. Själavård i församlingarna

Prästernas själavårdande samtal i november minskade till antalet med 7 % jämfört med november 1999. I november 2003 uppgav prästerna att de hade fört 3 900 på förhand överenskomna själavårdande samtal (4 200 år 1999), dvs. 47 000 samtal på årsbasis. Utöver på förhand överenskomna samtal förde prästerna i november 4 900 andra själavårdande samtal av vilka 950, dvs. vart tionde, ledde till bikt. I siffrorna ingår inte de själavårdande samtal som förts i samband med kyrkliga förrättningar.

Själavårdande samtal i samband med kyrkliga förrättningar – vid själva förrättningen eller före den – utgör ett viktigt element i själavården i församlingarna. De kyrkliga förrättningarna i november 2003 var nästan alltid förenade med förrättningssamtal. Av exempelvis dopförrättningarna förrättades bara 2,6 % utan ett dopsamtal före dopet. Också samtal efter kyrkliga förrättningar håller på att bli vanligare. Av jordfästningarna och vigslarna var 11 % och av dopen 4 % förenade med samtal efter förrättningen.

Också diakoniarbetarna för själavårdande samtal. År 2003 hade diakoniarbetarna 780 000 klientkontakter, av vilka 42 % på diakonimottagningen och 29 % på annat håll. Andliga frågor utgjorde det huvudsakliga innehållet i 15 % av klientkontakterna.

Antalet sorggrupper ökade med 18 % under redogörelseperioden. Ökningen gällde stads- och landsbygdsförsamlingar på

samma sätt. Det ordnades sammanlagt 450 grupper och i dem deltog 2 800 anhöriga. Det fanns 47 ledare.

Församlingarna ordnade 170 retreater år 2003, vilka nådde sammanlagt mer än 2 400 personer. Retreatverksamhet ordnades i 17 % av församlingarna. Mest retreater ordnades i de stora stadsförsamlingarna. 56 % av församlingarna med mer än 16 000 medlemmar erbjöd retreatverksamhet. 48 % av församlingarna i Helsingfors stift ordnade retreater. Retreatverksamheten samordnas av Hiljaisuuden Ystävät ry (Stillhetens vänner), och vid sidan om den ordnar också många andra föreningar och organisationer retreater.

I stiften och församlingarna har man också börjat fästa allt mera avseende vid andlig vägledning. Andlig vägledning och utbildning i anslutning till den erbjuds inte bara församlingsbor utan också anställda inom kyrkan.

5.2. Samtalstjänst

Telekommunikationsreformen genom vilken de tidigare nätgrupperna ersattes av vidsträcktare telekommunikationsområden har ända sedan 1990-talet inneburit att Samtalstjänsten har centraliserats. De lokala Samtalstjänsterna har ingått olika slags samarbetsavtal där små verksamhetsställen har anslutits till större. Till följd av det har Samtalstjänsternas verksamhetsområde och befolkningsunderlag breddats, medan antalet har minskat. År 2003 verkade sammanlagt 31 Samtalstjänster och bedrevs jourverksamhet på 45 orter.

Journumret för finskspråkiga är 10071 i hela landet. Journumret för svenskspråkiga är 10072 i Nyland I (riktnummer 09) och inom Vasa teleområde samt 0800-19072 inom övriga teleområden. Jourtiderna framgår av de lokala telefonkatalogerna. På vissa orter hålls jour klockan 21–24, inom teleområdet 09 klockan 21–03, men det finns också orter där jourhållningen börjar redan tidigare på kvällen. Samtalstjänsten har också jour under helger såsom jul och midsommar, då känslan av ensamhet är som mest akut.

Orsakerna till och antalet uppringningar förändrades inte i någon betydande grad under redogörelseperioden. År 2003

mottogs 44 100 samtal. Det fanns 2 200 jourhavande. Av dem som ringde upp var 53 % kvinnor och 47 % män. De som ringer Samtalstjänsten är oftast ensamma, lider av psykisk ångest eller genomgår en akut kris. Sedan 1990-talet har en tredjedel av samtalen gällt livets yttersta frågor.

I *Hannu Sorris* undersökning *Lama ja ahdinko – Henkinen pahoinvointi Palvelevan puhelimen soittojen valossa* (*Recession och ångest – Psykiskt illabefinnande i ljuset av uppringningar till Samtalstjänsten*), som publicerades år 2001, utforskades samtal som tagits emot under åren 1991–1996. Tidsperioden omfattade först en recession och sedan ett kraftigt ekonomiskt uppsving. Vågrörelsen sorterade de svaga och de starka. Enligt undersökningen klarade de som blev arbetslösa sig bättre om de var aktiva, ingick i ett nätverk, var beredda att förändras och utbilda sig och om människorelationerna var i skick. De som var passiva, de som saknade ett nätverk av människorelationer och de som inte var så bra på människorelationer hade svårare att anpassa sig till förändringarna. Enligt undersökningen hade familjen och relationerna till de närmaste mycket stor betydelse: en stabil position i arbetslivet och familjeförhållanden gick vanligen hand i hand.

Inom Samtalstjänstens jourkår har tonvikten förskjutits från kyrkans anställda i riktning mot frivilliga. Av Samtalstjänstens jourhavande är redan två av tre frivilliga. Till följd av det har utbildningen av frivilliga utvecklats och arbetshandledningen har börjat ägnas större uppmärksamhet. Dessutom har man diskuterat de frivilligas ställning, engagemang och tystnadsplikt. År 2000 färdigställdes materialmappen för grundkursen för jourhavande. Den finskspråkiga handboken *Päivystäjän opas* reviderades år 2002, och den svenskspråkiga *Församlingarnas Samtalstjänst – handbok för jourmedarbetare* reviderades år 2003. År 2000 fick tidningen Päivystäjän lehti namnet *Linkki*. I tidningen ingår också utbildningsmaterial.

De frivilliga jourhavande är själva mycket motiverade att utveckla sig och delta i utbildning: 500–600 jourhavande deltar varje år i rådplägningsdagar på riksnivå och regionalt. I Rovaniemi ordnades år 2001 en nordisk kongress kring temat att hjälpa per telefon, och 300 jourhavande från nio länder i Europa deltog. De jourhavande i Finland deltar också aktivt i det internationella

IFOTES-förbundets kongresser, som ordnas vart tredje år på olika håll i Europa.

Planer på att utvidga Samtalstjänstens verksamhet till Internet har varit aktuella sedan slutet av 1990-talet. Kyrkostyrelsens arbetsgrupp för förhandsutredning om hjälp via Internet överlämnade sitt förslag hösten 2003. I december samma år tillsatte Kyrkostyrelsen en ny arbetsgrupp med uppgift att planera praktiska åtgärder för inrättandet av service med Internethjälp på riksnivå.

Under redogörelseperioden gjorde enskilda församlingar och församlingsanställda egna ”webbprästsidor”. Exempelvis via webbsidorna för arbetet bland studerande i Esbo kyrkliga samfällighet fås kontakt med en präst som ger själavård över nätet. Alla studentpräster i församlingarna deltar i webbarbetet. Också andra än prästernas ”stamkunder” tar kontakt via nätet. Tröskeln för att kontakta en församlingsanställd är låg på nätet, eftersom man kan vara anonym eller använda signatur. Att skriva kan i sig vara terapeutiskt på samma sätt som att skriva dagbok, och skrivandet riktar sig då lika mycket till en själv som till webbprästen. På webben går det trots allt bara att behandla vissa frågor, och rätt många av de själavårdskontakter som startat virtuellt leder förr eller senare till ett personligt möte.

5.3. Familjerådgivning

Tyngdpunkten inom familjerådgivningen ligger på frågor som gäller parrelationer. Förutom vid kriser i parförhållandet, såsom skilsmässa, ges i mån av möjlighet hjälp också i andra frågor som gäller människorelationer i familjen och fostran. Också enpersonsfamiljer som funderar på människorelationsfrågor kan kontakta familjerådgivningen.

År 2003 fanns det mer än 16 000 klienter inom familjerådgivningen och av dem var 60 % kvinnor. Svårigheter i parförhållandet hörde till de vanligaste orsakerna till att klienterna sökte sig till familjerådgivningen, men också otrohet som orsak ökade. Åren 2000–2003 ökade den totala mängden vårdande arbete till drygt 354 000 klienter från 317 000 under den förra fyraårsperioden.

Verksamhetsperioden präglades av frågor kring familjerådgivningsarbetets volym, kvalitet och yrkesövergripande karaktär. Möjligheten att få hjälp i ett tillräckligt tidigt skede vid kriser inom familjen och i parrelationen försvårades ytterligare inom alla hjälpsystem – också inom kyrkans familjerådgivning. När hjälpen dröjer kompliceras problemen. I huvudstadsregionen kan i värsta fall bara var femte som söker hjälp tas emot som klient.

Kyrkostyrelsens nämnd för familjefrågor framförde därför år 2002 en vädjan till församlingarna och kommunerna om en ökning av antalet tjänster inom familjerådgivningen så att det i hela landet skulle finnas en familjevårdartjänst per 20 000 invånare. Dessutom sändes ställningstagandet av arbetsgruppen för utveckling av familjerådgivningen, *Kvalitet och kvantitet vid familjerådgivning*, för kännedom och eventuella åtgärder till alla församlingar.

År 2003 fanns det 162 familjerådgivare inom kyrkan. Antalet familjerådgivare har ökat i jämn takt sedan år 1956, då det fanns fem familjerådgivare i vårt land. Under recessionen på 1990-talet blev en del av familjerådgivartjänsterna deltidstjänster. För närvarande är antalet heldagsfamiljerådgivare på samma nivå som före recessionen. Dessutom arbetar ett tjugotal familjerådgivare på deltid.

Förnyelsen inom familjerådgivarkåren har ökat när de stora åldersklasserna närmar sig pensionsåldern. De ökade deltidspensionsarrangemangen och familjeledigheterna har lett till omsättning bland arbetstagarna samt ökat behovet av lämplighetstest och utbildning. Systemet med 2,5–3-årig specialutbildning för familjerådgivare reviderades år 2000. Förutom det pastoralpsykologiska perspektivet har man inom utbildningen utökat utbildningshelheterna om förlikningsarbete i familjefrågor enligt äktenskapslagen, konfrontation med familjevåld och beaktande av barnens synvinkel. Fortbildningen har i hög grad överförts på utomstående utbildare.

Av familjerådgivarna har 50 genomgått psykoterapiutbildning på specialnivå och 16 familjerådgivare har genomgått psykoterapiutbildning på krävande specialnivå. Våren 2003 fattade biskopsmötet ett beslut om att behörighetsvillkor för tjänsterna som familjerådgivare och föreståndare för en familjerådgivningscentral är lämplig högre högskoleexamen.

De stiftande medlemmarna för arbetsformen familjerådgivning *Kaarle Viika* och *Matti Joensuu* avled, Viika den 1 juni 2002 och Joensuu den 17 oktober 2003. Bådas arbetsinsatser som utvecklare av själavården inom kyrkan, som upphovsmän till arbetshandledningen samt som deltagare i äktenskaps- och familjedebatten utgör ett viktigt led i kyrkans historia.

Under redogörelseperioden utkom två doktorsavhandlingar som handlar om familjerådgivning. I *Jouko Kiiskis* studie *Rakkaus lamassa* (2000) (*Kärlek under recessionen*) utforskades hur den ekonomiska krisen på 1990-talet påverkade parrelationerna. För forskningen intervjuades sådana klienter vid familjerådgivningscentralen som hade upplevt arbetslöshet, konkurs, överskuldsättning eller andra följder av recessionen. Utifrån intervjuerna utformades tre typiska kärlekshistorier: evig kärlek, tragisk kärlek och vardagskärlek.

Kari Ruotsalainen undersökte kyrkans familjerådgivare i sin avhandling *Auttajana kirkon ja yhteiskunnan leikkauspisteessä* (2002) (*Som hjälpare i skärningspunkten mellan kyrkan och samhället*). Familjerådgivarens uppfattning om familjerådgivningsarbetets karaktär avgjorde om han eller hon såg sig själv som en av kyrkan avlönad och utbildad terapeut eller som en andlig arbetstagare som skötte en diakonal tjänaruppgift. En del familjerådgivare uppfattade familjerådgivningen i första hand som terapi, där själavården tydligt utgjorde ett eget separat område. Enligt ett integrerande synsätt ingår familjerådgivningen i kyrkans själavård, varvid familjerådgivningen i sig har en själavårdande uppgift. Det behövs då inte något särskilt förkunnande arbetsgrepp. De intervjuade hade samma uppfattning om innehållet i familjerådgivningen: familjerådgivningen är terapeutiskt arbete med tonvikt på frågor som gäller människans inre värld och människorelationer.

Familjefostran och familjearbete i församlingarna

År 2003 ordnade församlingarna mer än 300 evenemang som riktade sig särskilt till äkta par. Nästan 15 000 personer deltog i evenemangen. 25 % av församlingarna erbjöd evenemang för äkta par. Församlingarna i Helsingfors stift var aktivast i fråga om att möta äkta par. Av församlingarna i stiftet ordnade 42 % evenemang för äkta par. I församlingarna ordnades ett hundratal läger

för äkta par och 2 300 personer deltog i lägren. Av församlingarna ordnade 11 % läger för äkta par, i Helsingfors stift 23 % av församlingarna.

Det riksomfattande samarbetsprojektet med Kataja ry inom arbetet med äkta par, *Med liv och lust*, som hade inletts 1997 avslutades år 2002 med evenemanget *Med liv och lust till havs*. Föreningen Kataja, *Kestävän parisuhteen kasvu ry* (*Att växa i ett hållbart parförhållande*) är en samarbetskoordinerande organisation för det arbete med parrelationer som bedrivs av församlingarna och olika organisationer. Kataja utvecklar utbildningen och arbetsmetoderna för arbetet med äkta par samt informerar på riksnivå om evenemang, kurser, veckoslutssammankomster och läger som stöder parrelationen. På olika orter genomfördes projektet *Med liv och lust* tillsammans med de lokala församlingarna, staden, kristna organisationer, marthorna och Mannerheims Barnskyddsförbund.

Slutrapporten för projektet *Med liv och lust 97–99* offentliggjordes sommaren 2000. Projektet samlade cirka 20 000 deltagare på 32 orter runtom i Finland. Till de populäraste evenemangen hörde *Ilta rakkaudelle* (*Kväll för kärleken*) som lockade 11 500 deltagare. Andra evenemang var föreläsningsdagar och smågruppsmöten där parrelationsfrågor behandlades. Enligt slutrapporten lyckades projektet till skillnad från många av församlingens traditionella arbetsformer nå människor med olika världsåskådning och människor i olika åldrar, både män och kvinnor. Av deltagarna i smågrupper var 52 % kvinnor och 48 % män. Av paren var 83 % gifta. Nästan 80 % av dem som besvarade enkäten ansåg att de upplevde en lycklig eller bra tid i sin parrelation. Den största förändringen i respondenternas parrelationer var att de hade blivit medvetna om de starka sidorna i sitt förhållande tack vare projektet. Som det bästa med sammankomsterna upplevdes att få dela erfarenheter, att frågor diskuterades öppet, att sammankomsterna präglades av aktivitet och att atmosfären var otvungen. De som svarade på enkäten hoppades att församlingarna ordnar parrelationsverksamhet även i fortsättningen.

Samarbetet med Kataja ry fortsatte inom arbetsgruppen för projektet ALKU (vardagskärlek, närhet, tillväxt, drömmar). I arbetsgruppen utformades evenemang för att stödja unga pars

vardagskärlek. Evenemangen syftar till att bygga upp ett skyddsnät speciellt för par som tänker gifta sig och par som väntar sitt första barn. Arbetet är av förebyggande karaktär och ett svar på den oro som anställda vid rådgivningsbyråerna uttryckt över att stödet för unga familjer inte är tillräckligt. Rådgivningsbyråerna och församlingarna är samarbetsparter. I anslutning till projektet färdigställde Vanda kyrkliga samfällighet och Kataja ry den lilla boken *Tahdon sanoa tahdon – ajatuksia parisuhteesta ja avioliitosta*, som såldes i 50 000 exemplar under redogörelseperioden. Den översattes också till svenska med titeln *Kärlek är mer än en känsla*. Material för det svenskspråkiga familjearbetet översattes och togs i bruk.

Parrelationskurserna för unga par, *Virtaa välillämme – suhdekurssi nuorille pareille*, riktar sig till 18–30-åriga unga vuxna och innebär en möjlighet för dem att utveckla sin parrelation och bekanta sig med församlingens verksamhet. Målet är att med hjälp av evenemang och massmedier lyfta fram de ungas livsfrågor och vikten av att vårda parrelationen. Huvudevenemanget består av en parrelationskurs för unga vuxna. Projektet omfattar också *Iltajuhla* (*Kvällsfest*) för unga par och *Messu nuorille pareille* (*Mässa för unga par*). Syftet är att etablera projektet som ett led i församlingens permanenta verksamhet i anslutning till arbetet med äkta par och arbetet för parrelationen samt att ge församlingsanställda en färdig handlingsmodell, material och utbildning. Kyrkostyrelsens enhet för familjefrågor svarar för planeringen, och projektet anknyter till det studentarbete som utförs av *Kansan Raamattuseura* (*Folkets Bibelsällskap*). Verksamheten framskrider stiftsvis. Projektet inleddes år 2003 i Tammerfors stift och spreds senare till Lappo, Helsingfors och Esbo stift. Projektet har egna webbsidor.

Inom *Vanhemmuusosaprojekti* (*Delprojekt rörande konfirmandernas föräldrar*) i anslutning till reformen av konfirmandarbetet kartlades församlingarnas praxis och utvecklingsbehov när det gäller att uppmärksamma de övriga familjemedlemmarna och släkten under den tid de unga deltar i konfirmandundervisningen. Kartläggningen sammanställdes till en rapport och planeringen av *Vanhempien kirja* (*Föräldraboken*) inleddes. Avsikten är att boken skall spridas ut till församlingarna som grundläggande material för konfirmandernas föräldrar.

Parrelationskurser och parrelationsläger med olika teman ordnas runtom i Finland. På kurserna och lägren söker paren de starka sidorna i sitt förhållande, uppställer nya mål och försöker lösa upp knutarna i sitt förhållande. Genom att dela erfarenheter med andra par får paren nya infallsvinklar också när det gäller det egna förhållandet. Kurserna riktar sig till äkta par, sambor och par som sällskapar. Arrangörer är förutom församlingarna även många kristna organisationer såsom HNMKY (Helsingin Nuorten Miesten Kristillinen yhdistys, Kristliga Föreningen av Unga Män i Helsingfors), Folkets bibelsällskap och Folkmissionen.

Av *Maria Bucherts* lärdomsprov *Pettäjän tie – tutkimus uskottomuudesta* (2002) (*Den otrognes väg – en studie i otrohet*) framgår att människor undviker att tala om otrohet med kyrkans anställda. Det beror delvis på skam och skuld, delvis på att de som har ett förhållande utanför parrelationen anser att kyrkan har en svartvit syn på otrohet. De som varit otrogna är rädda för att bli föremål för moralisering. De anser att kyrkan fäster mera avseende vid moral än vid de problem i parrelationen och den personliga historien som ligger bakom otroheten. Forskningsmaterialet bestod av 60 brev där personerna på basis av en begäran enligt en tidningsannons berättade om sin otrohetsprocess. I undersökningen utformades fyra olika typer av otrohet: otrohet i samband med en traumatisk kris, otrohet som ett medel för att orka med vardagen, otrohet för att komplettera behovet av ömhet och otrohet för att främja en livsförändring.

5.4. Sjukhussjälavård

Sjukhussjälavården följer förändringarna inom hälso- och sjukvården. De förkortade vårdtiderna och betoningen av öppenvård inom den psykiatriska vården påverkar också själavårdsarbetet. Sjukhussjälavården har utvidgats från traditionell själavård till utbildning och arbetshandledning samt sakkunniguppgifter i religiösa och etiska frågor. Å andra sidan har också användningen av traditionella själavårdsinstrument ökat – enskild bikt, nattvard och smörjelse med olja.

Förutom i församlingarna finns det sorggrupper på sjukhusen för dem som förlorat sin make eller maka, en närstående eller sitt barn och för anhöriga till dem som begått självmord. Antalet sorggrupper som leddes av en sjukhuspräst kulminerade år 2001. Det ordnas allt fler sorggrupper i församlingarna, vilket har påverkat antalet sorggrupper som leds av sjukhusprästerna. Exempelvis mässan för en tom famn på allhelgonadagsafton för dem som förlorat sitt barn eller som är barnlösa har spridit sig till olika delar av Finland.

Antalet terminalandakter, dvs. andakter när en närstående har avlidit, var som högst år 2002. En sådan andaktsstund ordnas på anhörigas begäran efter dödsfallet, antingen på avdelningen för de anhöriga, medpatienterna och vårdpersonalen eller hos en nära anhörig för den avlidnes närmaste. Sjukhusprästerna höll 190 terminalandakter i november 2002 och 180 i november 2003.

Antalet nattvardsgångar på sjukhusen har ökat men antalet nattvardsgäster har minskat en aning. Det beror sannolikt dels på att vårdperioderna har förkortats, dels på att långvårdspatienterna är i allt sämre kondition. Sjukhusprästerna förde 6 400 personliga samtal och statistikförde 5 800 nattvardsgäster i november 2003.

Under redogörelseperioden nådde antalet sjukhussjälavårdare upp till antalet tjänster före recessionsåren. År 2003 fanns det 121 heltidsanställda sjukhussjälavårdare och 15 deltidsanställda. Största delen av dem var präster; sex var lektorer och antalet lektorer minskar ständigt. Kvinnornas andel av tjänsteinnehavarna ökade: av de heltidsanställda sjukhussjälavårdarna var 58 % kvinnor (54 % år 1999) och 42 % män (46 % år 1999). Sextiosju sjukhusteologer verkade som arbetshandledare.

Av sjukhusteologernas arbete bestod cirka 10–15 % av arbetstiden av själavård inom den öppna vården. Den tid som används för själavård inom den öppna vården har minskat under de senaste åren och sjukhussjälavårdarna upplevde att arbetstiden inte alltid räcker till för hembesök. När det gäller själavården inom den öppna vården behövs det därför större satsningar från lokalförsamlingarnas sida, beträffande både anställda och frivilliga. I synnerhet psykiatriska patienter, personer som nyligen kommit hem från sjukhuset och ensamma behöver stödpersoner.

Europeiska konferensen för själavård och rådgivning (ECPCC, European council of pastoral care and councelling) arbetar för att främja växelverkan och inlärning inom själavårdssektorn. ECPCC har ordnat själavårdskonferenser vart fjärde år sedan år 1972. Konferenserna är ett viktigt forum för pastoralpsykologi där själavårdens uppgift skisseras upp i en mångreligiös värld som sekulariseras. Finländarnas insats i arbetet inom det europeiska själavårdsnätverket har från första början varit betydande. Vid konferensen i Republiken Tjeckien år 2001 valdes ledande sekreteraren för Kyrkans central för sjuhussjälavård *Kirsti Aalto* till ordförande för ECPCC för den följande fyraårsperioden.

Kyrkostyrelsen antog *Principer för sjukhussjälavården* hösten 2003. De etiska principerna för sjukhussjälavården gäller tystnadsplikt, förhållandet till patienten, själavårdarens yrkeskunskaper och vårdenheten. Principerna utarbetades i en grupp som bestod av företrädare för kyrkostyrelsen, social- och hälsovårdsministeriet, rättsskyddscentralen för hälsovården och Finlands kommunförbund. Grundtexten avfattades av docent *Martti Lindqvist.* Sommaren 2002 ordnade Europeiska nätverket för sjukhussjälavård (ENHCC, European network in health care chaplaincy) en konsultation i Åbo, där *Rekommendationer för sjukhussjälavård i Europa* (Standards for health care chaplaincy in Europe) godkändes. Enligt rekommendationerna tjänar själavården såväl patienternas som vårdarnas existentiella och andliga behov enligt personliga, religiösa, kulturella och individuella resurser.

År 2002 tillsatte kyrkostyrelsen en *kommitté för bioetik inom hälsovården* med biskop *Ilkka Kantola* som ordförande. Kommittén har till uppgift att dryfta de utmaningar som den snabba biomedicinska utvecklingen uppställer i fråga om livets ändlighet i början och slutet av livet. Eutanasi och terapeutisk kloning stod också på agendan för den bioetiska konsultation som Europeiska kyrkokonferensen ordnade hösten 2003. På basis av ett seminarium kring etik och prioritering inom hälso- och sjukvården redigerades år 2000 skriften *Yksi otetaan, toinen jätetään* (*Den ena tas bort, den andra lämnas kvar*). I *Pirjo Hakalas* doktorsavhandling behandlades verkningsfullheten för specialutbildningen i själavård, och i *Matti Sippos* doktorsavhandling behandlades sjukhussjälavårdarnas yrkesidentitet. Båda utkom år 2000.

Juha Lankinen kartlade i sin doktorsavhandling år 2001 de pastorala förväntningarna bland cancerpatienter. För var femte finländare är dödsorsaken malign tumör, och cancersjukdomarna beräknas öka i framtiden. För forskningen intervjuades 32 personer bosatta i Birkaland vilka nyligen eller på nytt insjuknat i cancer. De hade många slags, till och med motstridiga, förväntningar på sjukhusprästens roll. Å ena sidan representerar prästen andlig, psykisk och moralisk makt, å andra sidan närhet, vilket gör det svårare för cancerpatienterna att kontakta sjukhussjälavårdaren. Cancerpatienterna förväntade sig att deras präst skulle visa omsorg och taktfullhet, inge förtroende, vara mänsklig och värdesätta medmänniskorna. En del förväntade sig traditionell själavård av typen andakt. Andra betonade vars och ens skyldighet att själv klara av sin sjukdom, varvid prästens uppgift består i att stödja människovärdet. En tredje grupp förhöll sig problemcentrerat, men positivt, till prästen. Det förväntades att prästen skulle ge stöd inte bara i fråga om andliga problem utan också i fråga om andra problem i livet. Cancerpatienterna förväntade sig framför allt uppmuntran till att våga hoppas; hoppet hänför sig i sin tur till möjligheten att bli frisk.

Orsaker till och botemedel för dagens folksjukdom, depression, söktes under det seminarium som Kyrkans central för sjukhussjälavård ordnade i Helsingfors år 2001 med rubriken *Syvyydestä minä huudan* (*Ur djupen ropar jag*). Som teman stod såväl djup depression som depression bland barn och unga.

Sielunhoidon Aikakauskirja (*Tidskrift för själavård*), som utkommer årligen, tog i likhet med tidigare år upp själavårdsteman som är viktiga för kyrkans anställda och studerande inom området. Under redogörelseperioden utkom temanummer om själavård för sjuka (2000), arbetshandledning (2001) samt brott och straff (2002). De sjuka fick en egen bönbok år 2000, *Sinua kantavat ikuiset käsivarret* (*Hit ner når den Eviges armar*). Bönboken har sammanställts som ett själavårdsinstrument för patienten, de anhöriga och vårdarna. Texterna, psalmerna och formulären i boken gör det möjligt att hålla andakt ensam och tillsammans, på sjukhuset eller hemma.

» Hela kyrkan – inte bara kyrkans familjerådgivningsarbete – bör försvara familjen genom konkreta gärningar, inte bara i festtal.

» Värnandet om parrelationen samt kurser och evenemang kring temat når unga vuxna och personer i arbetsför ålder. Kyrkan har också uttryckt att den har som mål att stödja möjligheterna att hålla samman parrelationen och familjen. Församlingarna kunde erbjuda parrelationskurser i samband med kyrkliga förrättningar, till exempel för dem som ämnar gifta sig, för dem som nyss ingått äktenskap och för föräldrar till barn som blir döpta.

» Köerna framför familjerådgivningsdörrarna är en utmaning för kyrkan och dess familjerådgivning. Hur prioritera klienterna när alla är mitt uppe i en svår kris? Hur svarar kyrkan på familjernas nöd och äktenskapskriserna?

» Bioetik, genmanipulation, prioritering inom vården och en värdig ålderdom kräver etiska diskussioner. Det förväntas att kyrkan aktivt deltar i diskussionerna.

» Patienterna inom den öppna vården är också kyrkans medlemmar som behöver frivilliga stödpersoner samt tid och stöd av församlingsanställda och sjukhussjälavårdare.

» För många av kyrkans verksamhetsformer gäller att frivilliga medarbetare behövs för att verksamheten skall lyckas. Exempelvis vid Samtalstjänsten är hela två av tre jourhavande frivilliga. Det är en angelägenhet för alla anställda inom kyrkan att visa de frivilliga tillräcklig uppskattning samt ge utbildning och stöd.

6. Diakoni- och samhällsarbete

- Klientkontakterna inom diakoniarbetet minskade med 14 % och antalet klienter med 10 % under redogörelseperioden. Personer i åldern 40–64 år är alltjämt den största åldersgrupp som anlitar diakonitjänsterna.
- Både behovet av arbete bland äldre och behovet av diakoniarbete bland barn blev uppenbart under redogörelseperioden. Diakoniarbetarna framförde önskemål om merresurser för familjearbete och förebyggande arbete.
- Hembesöken minskade med en femtedel (22 %) under redogörelseperioden. Av klientkontakterna äger 42 % rum på diakoniarbetarnas mottagning.
- Överskuldsatta och personer som blivit utslagna på grund av skuldsättning fick hjälp av församlingarna samt genom kyrkans gemensamma projekt.

6.1. Församlingsdiakoni

Antalet klienter inom diakoniarbetet minskade med 10 % under redogörelseperioden. År 2003 hade diakonin 288 000 olika klienter, av vilka 182 000 fanns i stadsförsamlingar och 106 000 i landsbygdsförsamlingar. 6,6 % av kyrkans folkmängd var klienter inom diakoniarbetet.

Tabell 28. Antalet klienter för diakoniarbetarna stiftsvis åren 2003 och 1999 samt förändringen i antalet olika klienter.

Stift	Olika klienter 1999	Olika klienter 2003	Förändring 1999–2003 %
Åbo	50 999	42 261	–17,1
Tammerfors	47 193	40 007	–15,2
Uleåborg	45 795	41 286	–9,8
S:t Michel	31 770	29 720	–6,5
Borgå	16 858	18 545	10
Kuopio	41 073	38 249	–6,9
Lappo	39 456	38 077	–3,5
Helsingfors	46 655	40 228	–13,8
Hela kyrkan	319 799	288 373	–9,8

Klientkontakterna inom diakoniarbetet minskade med 14 % under redogörelseperioden. År 2003 uppgick antalet klientkontakter till sammanlagt 780 000, av vilka 42 % var besök på diakoniarbetarnas mottagning (330 000 klientkontakter), hemma 29 % (230 000) och någon annanstans 28 % (220 000). Minskningen var störst i fråga om klientkontakter i hemmet (–22 %), medan kontakterna någon annanstans än i hemmet eller på mottagningen ökade med 9 %.

Tabell 29. Diakoniarbetarnas klientkontakter stiftsvis åren 2003 och 1999 samt förändringarna i antalet klientkontakter.

Stift	Klientkontakter inom diakoniarbetet		
	1999	2003	Förändring 1999–2003 %
Åbo	160 427	123 506	–23,0
Tammerfors	134 536	115 834	–13,9
Uleåborg	110 084	91 788	–16,6
S:t Michel	88 966	82 675	–7,1
Borgå	54 727	58 641	7,2
Kuopio	115 385	98 223	–14,9
Lappo	103 721	97 337	–6,2
Helsingfors	142 061	112 266	–21,0
Hela kyrkan	909 907	780 270	–14,2

I många församlingar har man infört mottagningstider inom diakoniarbetet, och då reserverar klienterna tid till diakoniarbetaren. Ställvis förutsätts tidsbeställning för att ett klientförhållande skall uppkomma, och vem som helst antecknas inte längre som klient inom diakonin. Ibruktagandet av nya ADB-tillämpningar i församlingarna har också preciserat statistikföringen.

Under redogörelseperioden minskade klientkontakterna inom alla åldersgrupper. Antalet klientkontakter minskade mest när det gäller personer under 18 år (–27 %). Av åldersgrupperna möter diakoniarbetet mest 40–64-åringar, som utgör 39 % av antalet klientkontakterna. Den näst största gruppen består av personer över 74 år (23 %). Av klientkontakterna gällde 18 % personer i 18–39 års ålder och 17 % 65–74-åringar. År 2003 utgjorde personer under 18 år 4 % av klientkontakterna.

Tabell 30. Antalet klientkontakter inom diakoniarbetet per åldersgrupp åren 2003 och 1999 samt förändringarna i åldersgrupperna.

Ålder	1999	2003	Förändring 1999–2003
Under 18 år	37 800	27 600	–27 %
18–39-åringar	184 600	136 700	–26 %
40–64-åringar	335 900	305 200	–9 %
65–74-åringar	155 600	134 600	–14 %
Över 74 år	196 000	176 200	–10 %

Ekonomiska frågor sysselsätter klienterna inom diakoniarbetet allra mest (247 000 klientkontakter), även om de minskade något under redogörelseperioden (–12 %). Nästan lika viktiga grupper var frågor som gäller hälsa och sjukdom (246 000 klientkontakter) och människorelationer (221 000 klientkontakter), vilka båda ökade något. Andliga frågor var det primära temat för 171 000 klientkontakter. Frågor i anslutning till arbete och arbetslöshet var viktigast för 112 000 klientkontakter. Dessutom togs övriga frågor upp i 121 000 klientkontakter.

Figur 31. Klientkontakterna inom diakoniarbetet enligt innehåll år 2003.

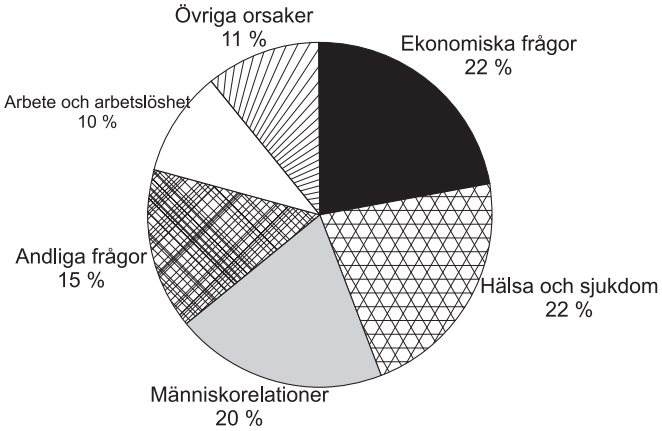

Att lågkonjunkturen passerades syns också i förändringarna i innehållet i klientkontakterna. Frågor i anslutning till arbete och arbetslöshet minskade allra mest under redogörelseperioden (–30 %), i S:t Michels stift hela 37 %. Också ekonomiska orsaker som grund för att uppsöka diakoniarbetarna minskade med 12 %. Även om andliga frågor som innehåll i klientkontakterna inom diakonin minskade bara en aning (–2 %) inom hela kyrkan, minskade de exempelvis i Tammerfors stift med nästan 11 %. På nivån för hela landet ökade frågor i anslutning till hälsa och sjukdom en aning (+4 %), likaså problem med människorelationerna (+2 %).

Tabell 31. Förändringarna i innehållet i klientkontakterna för tjänsteinnehavare inom diakoni åren 1999–2003 (%).

Stift	Andliga frågor	Hälsa och sjukdom	Arbete/arbetslöshet	Människorelationer	Ekonomiska orsaker	Övriga orsaker	Sammanlagt
Åbo	–3,7	–5,3	–47,8	–0,9	–34,9	4,3	–17,1
Tammerfors	–10,7	–4,2	–23	3,6	–7,2	–6,7	–7,4
Uleåborg	–3,3	–11,1	–34,3	–4,3	–2,5	3,8	–8,2
S:t Michel	1,9	14,7	–37	16,4	–6,3	8,4	0,3
Borgå	19,9	26,3	11,4	71,4	23,4	21,4	30,3
Kuopio	–9,2	3	–36	–14,4	–14,9	0,8	–12
Lappo	–1,1	–4,7	–2,5	–0,8	17,4	2,3	2
Helsingfors	–1,7	31,7	–23,6	–6,5	–16,3	51,5	–1,7
Hela kyrkan	–2,5	3,6	–28,8	1,6	–11,7	8,8	–5,1

Mängden mathjälp som utdelades via diakonin minskade under redogörelseperioden (–5 %) men beloppet i euro ökade (+21 %). År 2003 utdelades mathjälp i församlingarna till ett belopp av 2,5 miljoner euro och till ett antal av cirka 200 000. Annat ekonomiskt bistånd gavs för 3,2 miljoner euro (–25 %), i över 35 000 enskilda fall (–4 %).

Diakoniarbetarnas besök riktades oftast till hemmen (160 000 besök), men hembesöksarbetet minskade också mest under redogörelseperioden (–22 %). Det gjordes nästan 20 000 (+7 %) institutionsbesök och 5 400 (+20 %) skolbesök. Övriga besök var 13 000 (+9 %). År 2003 gjorde diakoniarbetarna sammanlagt 199 000 besök, vilket innebär att besöken minskade med nästan 18 % under redogörelseperioden.

Under redogörelseperioden minskade också antalet diakonikretsar och diakonigrupper med 20 % och antalet deltagare i dem med 25 %. År 2003 ordnade församlingarna sammanlagt nästan 600 diakonikretsar och i dem deltog 7 000 personer. Det fanns också 600 kombinerade diakoni- och missionskretsar med 8 000 (–30 %) medlemmar. Det fanns nästan 1 600 (–7 %) pensionärsgrupper med 28 000 (–11 %) medlemmar. Antalet människorelationsgrupper ökade däremot med 18 % (500 grupper) under redo-

görelseperioden och antalet deltagare med 19 % (4 500 medlemmar).

Antalet deltagare i utflykter inom diakoniarbetet uppgick till 89 000 och i läger 55 000. År 2003 uppgick antalet lägerdygn till sammanlagt 5 500 och antalet utflyktsdygn till 3 500. Det gjordes 77 utlandsresor.

Antalet frivilliga medarbetare inom diakonin ökade under redogörelseperioden (+8 %). År 2003 fanns det mer än 28 000 frivilliga inom diakoniarbetet. Öppna dörrar -verksamheten ökade med 2 %. Det ordnades nästan 17 000 öppna dörrar -evenemang.

Av församlingarna hade 35 % och av de kyrkliga samfälligheterna 56 % ordnat en mötesplats med öppna dörrar eller en stödpunkt för frivilligverksamhet i stil med *Mormors kammare*. Under år 2003 ökade besöken på mötesplatserna i 48 % av de enskilda församlingarna och i 78 % av de kyrkliga samfälligheterna.

Mötesplatsen var ofta av typen ett utrymme med öppna dörrar där vem som helst kan titta in under öppettiden till exempel för att dricka en kopp kaffe. I de flesta av mötesplatserna inom frivilligarbete ordnades också samtalskretsar, andaktsstunder, hobby- och talkoverksamhet samt föredrag. En del av mötesplatserna förmedlade frivillighjälp till hemmen och institutionerna.

Mot slutet av 2003 fick församlingarna svara på frågor om hurdana problem som hade ökat och hurdana som hade minskat bland de klienter som konfronterats inom församlingsdiakonin under åren 2000–2003. Enligt svaren hade problem som gäller den mentala hälsan, utkomst, ensamhet, familjen och parrelationen ökat under de fyra åren. I största delen av församlingarna hade problem som gäller missbruk, våld, rasism, hunger, inlärd hjälplöshet, arbetslöshet och andra människorelationer kvarstått oförändrade.

Regelbunden långvarig verksamhet inom diakoniarbetet, kortvarig gruppverksamhet, projektartad verksamhet och enskilda evenemang inom diakoniarbetet hade enligt församlingarnas bedömning allmänt taget kvarstått oförändrade till antalet i församlingarna. Inom de kyrkliga samfälligheternas diakoniarbete hade kortvarig gruppverksamhet ökat i 57 % och projektartad verksamhet i 77 % av samfälligheterna.

Tabell 32. Förändring av tyngdpunkten inom församlingarnas och de kyrkliga samfälligheternas diakoniarbete.

	Församlingar (%)			Kyrkliga samfälligheter (%)		
	Ökat	Bibehåll-lits	Minskat	Ökat	Bibehåll-lits	Minskat
Regelbunden långvarig verksamhet	26	47	27	33	60	7
Kortvarig gruppverksamhet	36	57	7	57	43	0
Projektartad verksamhet	38	55	6	77	15	8
Enskilda evenemang	45	49	6	20	80	0

Diakonibarometer 2002 visade att problem som gäller utkomst och mental hälsa hade ökat bland de människor som konfronterades inom diakoniarbetet åren 1998–2002. Direkt arbetsrelaterade problem minskade men inlärd hjälplöshet ökade. Diakoniarbetarna efterlyste merresurser för förebyggande arbete och familjearbete. Det framfördes också önskemål om mersatsningar på frivilligarbetet och påverkan i samhället.

Enligt barometern hade arbetstillfredsställelsen förbättrats jämfört med de tidigare barometrarna. Nästan 90 % av diakoniarbetarna var mycket eller ganska nöjda med sitt arbete. Upplevelserna av otrygghet och utbrändhet hade minskat. I denna tredje diakonibarometer av Kyrktjänst och Kyrkostyrelsen/Diakoni och samhällsansvar deltog 350 diakoniarbetare.

Professor *Paavo Kettunens* studie *Leipää vai läsnäoloa? – Asiakkaan tarve ja diakoniatyöntekijän työnäky* (2001) (*Bröd eller närvaro? – Klientens behov och diakoniarbetarens arbetssyn*) visade att 89 % av klienterna inom diakoniarbetet ansåg sig ha fått hjälp av diakonin. Ekonomiskt bistånd och samtal var faktorer som bidrog till upplevelsen av att ha fått hjälp. En betydande majoritet av diakoniklienterna (62 %) såg ekonomiska problem som orsak till att de hade sökt hjälp, men diakoniarbetarna bedömde att ekonomiska frågor betydligt oftare (82 %) var den primära orsaken till att klienterna sökte sig till mottagningen. Församlingarna satsade trots allt mest på att ge personlig samtalshjälp. På det hela taget var klienterna mycket nöjdare med de anställdas verksamhet som hjälpare än vad de anställda själva var. Enligt studien förändrades församlingarnas diakoniarbete till följd av recessionen:

klientelet ökade och tyngdpunkten försköts från pensionärer till personer i arbetsför ålder och från hembesök till mottagning.

6.2. Handikapparbete

Under år 2003 ordnade församlingsdiakonin 560 olika slags grupper för handikappade (+2,6 %). I grupperna deltog närmare 7 000 personer (+2,8 %). Det fanns sammanlagt 230 gruppledare.

En viktig strategisk riktlinje för kyrkans handikapparbete var programmet *En kyrka för alla* som godkändes vid Kyrkostyrelsens plenum i augusti 2003. Kyrkans handikappolitiska program är avsett som handbok för församlingsanställda, förtroendevalda och församlingsbor. Programmet syftar till att hjälpa kyrkan och de handikappade själva att bli medvetna om och utveckla de handikappades möjligheter att delta i församlingsverksamheten. Programmet är också kyrkans inlägg för de handikappades jämlikhet i samhället.

Ett viktigt incitament till uppgörandet av programmet var det symposium kring temat En kyrka för alla som ordnades i Jyväskylä i februari 2002. I symposiet deltog kyrkans anställda inom handikapparbetet och företrädare för handikapporganisationerna och de kommunala handikappråden samt företrädare för församlingarna. Symposiet beredde ett utkast till kyrkans handikapprogram som bearbetades av Kyrkostyrelsen.

Under *Europeiska handikappåret* år 2003 firades den årliga nästans dag kring temat En kyrka för alla. Under handikappåret initierade Kyrkostyrelsen också planering av utvecklings-, utbildnings- och materialproduktion för specialskriftskolor för åren 2003–2005 som ett delprojekt inom reformen av konfirmandarbetet. Projektet fick namnet *Rippikoulu kaikille* (*Skriftskola för alla*), och avsikten är att diskutera specialelevernas ställning inom det reviderade konfirmandarbetet och producera material för dem i enlighet med den nya planen.

En betydande prestation med tanke på församlingens arbete bland döva var att kyrkliga texter började översättas till teckenspråk. År 2002 blev förslagen till översättningarna av bönen Fader vår,

Herrens välsignelse och trosbekännelsen klara för att användas på prov. Dessutom ordnades ett öppet seminarium om översättningsarbetet. I seminariet deltog kyrkans anställda inom arbetet bland döva, teckenspråkstolkar och ansvariga för tolkutbildningen. Kyrkostyrelsen fick en heltidsanställd teckenspråksöversättare sommaren 2002. År 2003 fortsatte arbetet med översättning av Lukasevangeliet och dessutom utkom ett förslag till översättning av julevangeliet på video, dvd och webben.

År 2000 utkom boken *Kyllä Jumala On Armokas* (*Visst Är Gud Nådig*) som handlar om uppkomsten och utvecklingen av omsorgsarbetet i församlingarna. Kyrkans arbete bland förståndshandikappade (omsorgsarbete) syftar till att finna metoder som möjliggör kristen fostran och en levande församlingskontakt för förståndshandikappade. Omsorgsarbetet utförs i församlingarna, i servicecentraler eller serviceinrättningar. För arbetet finns det heltidsanställda omsorgspräster, lektorer och diakoniarbetare i specialomsorgsdistrikten och vid deras centralinrättningar eller servicecentraler. I församlingarna ingår arbetet dessutom i någon av diakoniarbetarnas uppgiftsbeskrivning. Kyrkans anställda inom omsorgsarbetet ordnar verksamhet för personer med särskilda behov, såsom grupper och läger för förståndshandikappade och deras föräldrar. Inom kyrkan har man i flera års tid utvecklat specialskriftskolor för såväl lindrigt förståndshandikappade som gravt handikappade.

År 2002 fick kyrkans anställda inom omsorgsarbetet en introduktionsmapp och en första lång utbildning om förståndshandikapp och själavård för förståndshandikappade. År 2003 började omsorgsprästen vid Stiftsrådet i Borgå stift få hela sin lön från helhetskyrkan. Omsorgsprästen hade i 15 års tid fått sin lön i form av specialunderstöd från de svenskspråkiga församlingarna.

År 2001 fyllde kyrkans arbete bland synskadade 50 år. Vid jubileumsseminariet i Helsingfors behandlades höjdpunkterna i arbetet samt framtidsutsikterna. Kyrkans första heltidsanställda inom arbetet bland synskadade var en blindvårdare med hela landet som ansvarsområde. Senare överfördes tonvikten på stiftsvisa kyrkhelger och kursverksamhet för blinda. Efter det har också internationalism kommit med i bilden, och till följd av detta inrät-

tades en skola för synskadade i Namibia. Psalmboken översattes till punktskrift år 1988 och Bibeln år 1992.

6.3. Missbruks- och kriminalarbete

Förstärkt social trygghet och ökad livsbalans för människor som råkat i svårigheter hör till de viktigaste målen med missbruksarbetet. När svårigheterna kumulerar börjar människorna använda berusningsmedel mera än vanligt. Tydliga tecken på detta kan skönjas på barnrådgivningsbyråerna, i skolframgången, på olycksfallsstationerna, på företagshälsovårdarens mottagningar och i semesterfirandet.

Det har blivit lättare att få tag på narkotika. Ämnena rör sig i vidare kretsar än tidigare och de mängder som beslagtagits från dem som blivit fast för smuggling har ökat. Den försämrade kontrollen vid EU:s inre gränser har i väsentlig grad bidragit till situationen.

År 2003 ordnade församlingsdiakonin 230 grupper för arbetet bland missbrukare. Mer än 1 900 medlemmar deltog i grupperna. Antalet grupper ökade med 7 % under redogörelseperioden, men antalet medlemmar minskade något (–3 %). Det fanns 150 gruppledare.

En stor del av kyrkans fängelsearbete sköts av lokalförsamlingarna. Församlingspräster, kantorer och diakoner håller gudstjänster och andaktsstunder i fängelserna. I de kyrkliga samfälligheterna och i de större församlingarna finns det några specialdiakoner som har koncentrerat sig på kriminalarbetet. Dessutom utför ungdomsarbetarna och i större städer specialungdomsarbetarna i viss mån fängelsearbete bland unga fångar.

Prästerna och diakonerna kan träffa enskilda fångar på fångarnas begäran. År 2003 fanns det 16 heltidsanställda lutherska fängelsepräster och 3 heltidsanställda fängelsediakoner vid slutna inrättningar. Vid öppna inrättningar fanns det dessutom 5 deltidanställda fängelsepräster som höll kontakt med fängelset vid sidan om arbetet som församlingspräst. Fängelsesjälavårdare och församlingsanställda hjälpte dessutom fångarnas anhöriga inom ramen för sitt grundläggande arbete.

Arbete bland bestraffade utfördes också på annat håll än i fängelserna. I synnerhet diakoni- och ungdomsarbetarna mötte i sitt arbete både frigivna och bestraffade som utförde samhällstjänst eller dömts till villkorligt fängelsestraff. Församlingarna erbjöd också platser för samhällstjänst.

Eftervården är ett av de viktigaste delområdena inom det kyrkliga kriminalarbetet. Kyrkan förväntas särskilt stödja fångarnas familjer, parrelation, missbruksproblem och boende. I församlingarna i Tammerfors verkade samtalstjänsten *Sylvia – vankien omaisten palveleva puhelin* för fångarnas anhöriga. Församlingarna i Helsingfors ordnade en bostad för fångarnas permissions- och familjeträffar.

Projektet *Kirkko ja poliisi* (*Kyrkan och polisen*), som hör till det förebyggande arbetet, ordnade tillsammans med polisavdelningen vid inrikesministeriet och polisinrättningen i Helsingfors härad ett seminarium med temat Kyrkan och polisen i samband med polisens riksomfattande kyrkliga helg år 2000. Man hoppades att polisens kyrkliga helg i egenskap av en tillsynssöndag skulle bli en tradition i församlingarna och stiften och att den kyrkliga helgen skulle stärka kontakterna mellan polispersonalen och kyrkan och deras samarbete som uppbyggare av medborgarnas säkerhet och ett tryggt samhälle.

Publikationen *Vaitiolosta ilmiantoon* (2001) (*Från att tiga till att ange*) hörde ihop med projektet Kyrkan och polisen. I samband med överlämnandet av slutrapporten om projektet tillsattes år 2002 arbetsgruppen Kyrkan och polisen med uppgift att fortsätta att utveckla samarbetet mellan kyrkan och polisen. Som gemensamma intresseobjekt sågs bland annat förebyggandet av ungdomsbrottslighet, familjevåldet och otryggheten bland de äldre.

6.4. Samhällsarbete

Enligt en församlingsenkät hade 42 % av församlingarna haft samarbete med föreningar för arbetslösa år 2003. Av församlingarna hade 35 % samarbetat med arbetskraftsbyråerna. Det klart mest utbredda samarbetet i församlingarna gällde det kommunala

social- och hälsovårdsväsendet. Hela 84 % av församlingarna hade samarbetat med social- och hälsovårdsväsendet och 20 % med det kommunala ungdomsarbetet. Medborgar- och arbetarinstituten var samarbetspartner i 8 % av församlingarna, och fackföreningarna var samarbetspartner i 3 % av församlingarna.

Figur 32. Församlingarnas och de kyrkliga samfälligheternas verksamhet för att stödja arbetslösa år 2003 (%).

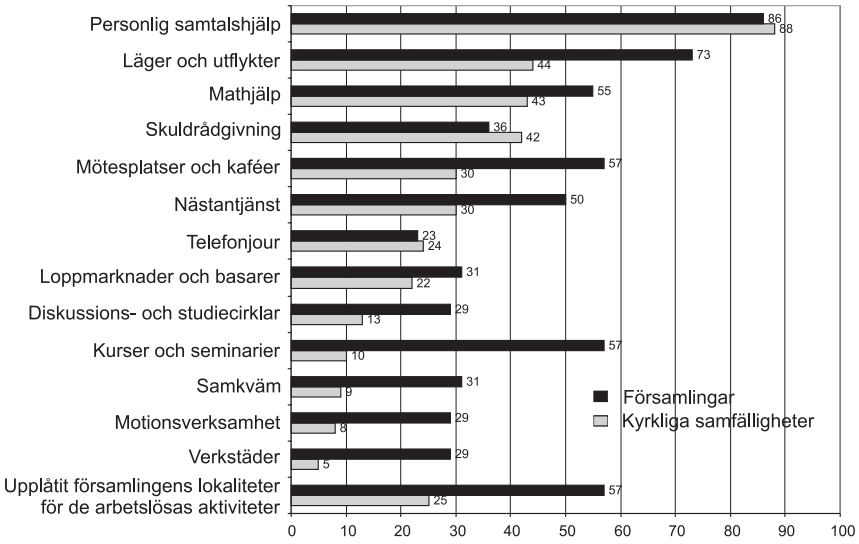

Samarbetet ser ut att vara vedertagen praxis i de kyrkliga samfälligheterna. Av dem samarbetade 85 % med föreningar för arbetslösa, 77 % med arbetskraftsbyråerna, 93 % med det kommunala social- och hälsovårdsväsendet, 55 % med det kommunala ungdomsarbetet, 31 % med medborgar- och arbetarinstituten och 46 % med fackföreningarna.

Enligt egen bedömning har 70 % av församlingarna använt budgetmedel och 44 % kollektmedel för att stödja arbetslösa. Av de kyrkliga samfälligheterna har 86 % använt budgetmedel och 29 % kollektmedel för ändamålet.

För att stödja arbetslösa har församlingarna ensamma eller tillsammans med andra parter oftast ordnat personlig samtalshjälp samt läger och utflykter. Många församlingar och kyrkliga samfäl-

ligheter tillhandahåller mathjälp och skuldrådgivning. Församlingslokaliteter har också upplåtits för de arbetslösas aktiviteter (25 % av församlingarna och 57 % av de kyrkliga samfälligheterna).

År 2003 ordnades i församlingarna närmare 17 000 öppna dörrar -evenemang för arbetslösa, vilka nådde 417 000 personer, 11 000 mattjänstevenemang, i vilka deltog 444 000 matgäster, och 1 800 andra sammankomster som lockade 64 000 personer. Den största förändringen under fyraårsperioden gällde antalet frivilliga medarbetare (+8 %). År 2003 deltog mer än 28 000 frivilliga medarbetare.

Åren 1999–2001 genomförde kyrkans samhällsarbete projektet *Det goda arbetet*, som syftade till att förändra åsiktsklimatet och synsättet och värderingarna hos de olika parterna i arbetslivet i en riktning som innebär att människans och skapelsens värde intar en central position i diskussionen om arbetslivet. Med olika parter diskuterades vad ett gott arbete innebär i en tid som kännetecknas av avreglering och ekonomisk globalisering. Den önskade informationseffekten uppnåddes dock inte.

Kyrkostyrelsen utformade ett eget miljöledningssystem och inrättade kyrkans miljödiplom år 2001. Kyrkostyrelsen beviljar diplomet till en församling som förbinder sig att utveckla sin verksamhet i enlighet med miljöledningssystemet och som uppfyller kriterierna för diplomet. Diplomet har disponerats enligt strukturen för internationella miljöledningssystem (ISO 14 001 och EMAS). *Handbok för kyrkans miljödiplom* publicerades år 2001. Kyrkans ställningstaganden i frågor kring bland annat miljö, arbete och samhälle samlades i *Maarit Hytönens* bok *Kirkko ja nykyajan eettiset kysymykset* (2003) (*Kyrkan och moderna etiska frågor*).

Enligt enkäten Församlingarnas påverkare som riktades till församlingsanställda och förtroendevalda ansåg 89 % att församlingen bör tjäna som exempel för andra när det gäller miljöfrågor. Mer än hälften av de 1 300 respondenterna ansåg att församlingen också i offentligheten bör ta ställning för miljövården. Behandlingen av miljöfrågor ansågs lämpa sig bäst för scoutkåren och ungdomsarbetet. Det framfördes också önskemål om att frågan skulle tas upp i konfirmandundervisningen, dagklubbarna,

söndagsskolorna och i informationen. Enligt respondenterna lämpar sig miljöfrågor också bra för diakoni- och samhällsarbetet och missionsarbetet, som föremål för insamlingen Gemensamt Ansvar eller till exempel i gudstjänsten. Svarsresultaten offentliggjordes år 2000.

Figur 33. Församlingsanställdas och förtroendevaldas åsikter om församlingens roll i miljöfrågor (%).

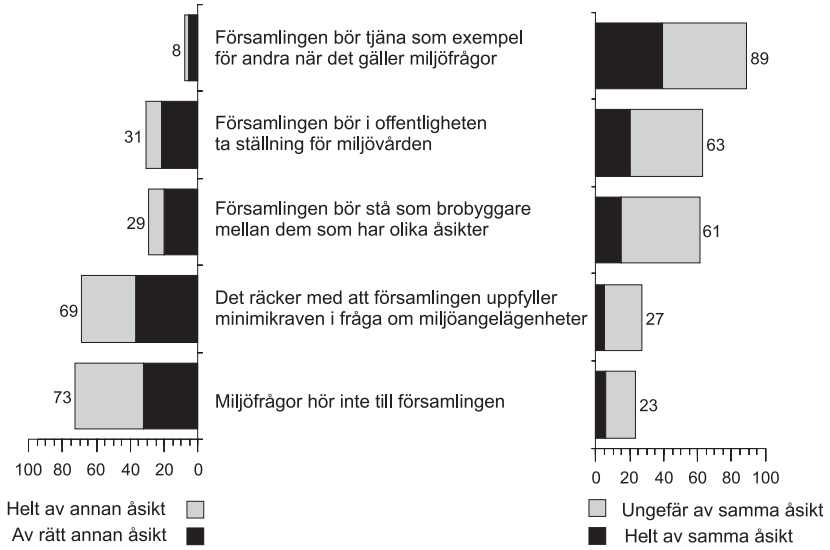

Temat för kyrkornas internationella ansvarsvecka åren 2002–2003 var *Vems bröd äter vi?* Ansvarsveckan syftade till att väcka frågan varför var sjätte människa i världen lider av undernäring trots att det produceras mera mat i världen än någonsin tidigare. I det inhemska materialet för Ansvarsveckan ingick bland annat ett Matspel och ett matköpskort med hjälp av vilket man kunde granska sina egna inköp. År 2000 var temat *Konsumera vettigt.* Då diskuterades frågor i anslutning till konsumtion och rättvis handel.

Inom försvarsmakten utfördes ekumeniskt kyrkligt arbete, där alla betjänas oavsett religionssamfund eller övertygelse. Samarbete bedrivs också med andra kyrkor och kristliga samfund samt med försvarsorganisationerna. År 2003 var sammanlagt 26 lutherska och ortodoxa militärpräster anställda inom försvarsmakten samt cirka 20 deltidsanställda och arvodesavlönade.

Utöver dessa utfördes kyrkligt arbete också av de präster, teologie studerande och ungdomsarbetsledare som fullgjorde sin värnplikt, prästerna och diakonerna i reserven samt av de präster och diakoner som tjänstgör i FN:s fredsbevarande styrkor.

Militärprästerna leds av fältbiskopen. Inom försvarsmaktens organisation hör militärprästerna som en egen grupp till militärpersonalen och befälet. De använder militär uniform när de är i tjänst men liturgisk dräkt vid gudstjänster och kyrkliga förrättningar.

Det kyrkliga arbetet inom försvarsmakten indelas i tre huvudområden: förkunnelse, undervisning och själavård. Gudstjänster ordnas i synnerhet under kyrkoårets festtider och i anslutning till faneden, självständighetsdagen och truppförbandets årsdag. Efter reformen av utbildningssystemet för beväringarna hålls andakter och gudstjänster allt oftare i terrängförhållanden. Som stöd för andaktslivet får beväringarna *Soldatens psalmbok.*

6.5. Beredskap vid storolyckor och kriser

Av storolyckorna under redogörelseperioden visade i synnerhet terrorattacken i USA i september 2001 och explosionen i Myyrmanni i hemlandet i oktober 2002 hur viktigt det är att kyrkan reagerar snabbt vid olyckshändelser. Församlingar runtom i Finland ordnade med mycket kort varsel andaktsstunder och möjlighet att samtala med församlingsanställda och förlängda öppettider i kyrkorna så att människorna kunde komma för att stilla sig. Sammankomsterna visade också att finländarna känner till vägen till kyrkan i nödens stund och söker hjälp och tröst i kyrkan.

Miia Moisio utforskade i sin studie *Auttaja – onnettomuudesta osallinen* (*Hjälparen – delaktig av olyckan*) hur församlingsanställda klarade av katastrofarbete. Forskningsmaterialet bestod av intervjuer med 13 församlingsanställda som hade arbetat inom *Henkinen huolto* (Hehu, *Andlig vård*), katastroforganisationen för församlingarna i huvudstadsregionen, och av forskarens observationsdagböcker från organisationens utbildningsdagar och övningar. Beträffande frågan om hur hjälparen klarar sig vilar tonvikten på katastrofarbetarens roller, som kommer till uttryck

under fem olika faser i katastrofarbetet. Enligt studien är rollkonflikter och orealistiska rollförväntningar ett problem. Möjligheterna att klara av situationen främjas av åtgärder som stöder internaliseringen av rollen, lindrar rollkonflikterna och stärker katastrofarbetarens roll. Forskningen publicerades som webbpublikation av Kyrkans forskningscentral år 2003.

Kyrkans central för diakoni och samhällsansvar meddelade år 1990 genom ett cirkulär anvisningar om uppgörandet av en beredskapsplan för katastrofarbete i församlingarna. Som ett resultat av det sammanställdes på flera orter beredskapsgrupper i församlingarna och utvecklades larmorganisationer. Målet är att upprätta ett riksomfattande beredskapssystem för kyrkan baserat på kretsalarmeringscentralernas verksamhet. Vid omfattande storolyckor samarbetar ärkebiskopens kansli med biskoparna, Kyrkans informationscentral och Kyrkostyrelsen. Av Kyrkostyrelsens enheter tillhandahåller och förmedlar Diakoni och samhällsansvar, Familjefrågor och Sjukhussjälavård sakkunnighjälp i katastrofsituationer. Om katastrofområdet är avgränsat sörjer stiften och församlingarna för krishjälpen. Vid varje domkapitel har en ansvarig person förordnats med tanke på undantagsförhållanden. I församlingarna ansvarar kyrkoherden utifrån kyrkans beredskapsplan för de åtgärder som församlingarna vidtar i händelse av en katastrof.

Hehu är ett exempel på en larmorganisation som grundar sig på stiftsindelningen. För närvarande är ett hundratals församlingsanställda verksamma inom organisationen, huvudsakligen präster och diakoniarbetare. Hehus verksamhetsområde omfattar larmområdet för Helsingfors kretsalarmeringscentral, vilket är indelat i tre larmgrupper (Helsingfors, Esbo och Vanda). På de orter där det inte finns någon larmorganisation som baserar sig på stiftsindelningen är församlingsanställda verksamma inom kommunens yrkesövergripande kris- och debriefinggrupper.

6.6. Övriga gemensamma projekt för kyrkan

Under Jubelåret 2000 inleddes inom diakoni- och samhällsarbetet många slags projekt för att hjälpa utslagna och skuldsatta. I budgeten för 2000 reserverade kyrkomötet ett specialanslag

om 10 miljoner mk för förebyggande av utslagning bland unga. Med hjälp av medlen inledde församlingarna 52 projekt för att förebygga utslagning bland unga samt för att utveckla samarbetet med anställda vid kommunala myndigheter och organisationer. Projektens framskridande följdes på utbildningsdagar i stiften. *Raili Gothóni* gjorde en evaluerande undersökning av projekten, *Siivet kantaa elämään* (*Vingarna bär i livet*).

Katekesen, som hade delats ut till alla hem under Jubelåret, utkom också som talbok, i punktskrift och i storstil. De delades på olika sätt ut till 11 000 synskadade församlingsmedlemmar. De grupper av anställda som använder lättläst språk i sitt arbete bland äldre, förståndshandikappade och invandrare fick besvara en enkät om nödvändigheten av material på lättläst språk. Enkäten besvarades av 71 anställda, som ansåg att det lättlästa språket var mycket nödvändigt i deras arbete. De framförde önskemål om kyrklig andaktslitteratur på lättläst språk och lättläst material som stöder förrättningarna. Under redogörelseperioden utarbetades material av Kyrkostyrelsens arbetsgrupp för lättläst språk.

Det tredje diakonala jubelårsprojektet gällde publicering av berättelser av utslagna överskuldsatta i anslutning till projektet *Katakombi* (*Katakomben),* som hade inletts år 1998. På vårvintern 2000 samlades berättelser av närmare 300 utslagna överskuldsatta. Berättelserna renskrevs och framfördes under stilla veckan i Gamla kyrkan i Helsingfors och på trapporna till Domkyrkan samt senare på Diakonidagarna i Uleåborg, på Konstens natt i Helsingfors och på de utslagnas självständighetsfest på Salutorget. Ärkebiskop Paarma överlämnade berättelserna jämte kyrkostyrelsens skrivelse till statsministern i september 2000. Några berättelser skickades också till riksdagen och till olika ämbetsverk och frågan diskuterades med justitieministern, omsorgsministern och riksdagsledamöter. Pjäsen *Illallisvieras katakombissa* (*Supégäst i katakomben*), som berättar om de utslagna skuldsattas liv och trångmål, framfördes elva gånger på olika håll i landet.

Under tiden för projektet Katakomben framkom att en del av de utslagna överskuldsatta hade råkat i skuldkris på grund av merkostnaderna till följd av devalveringen. En del hade råkat ut för svårigheter efter att ha fått skuldsanering efter det att ekonomin hade försämrats omåttligt. Vissa hade i egenskap av borgensmän

för lån förlorat både sin egendom och sina möjligheter till ekonomisk utkomst. Ständig stress, depression och misströstan ledde till att psykiska, fysiska och sociala problem anhopades. Kyrkans diakonifond startade ett pilotprojekt för att hjälpa utslagna överskuldsatta och gäldenärer att klara av sin skuld. Via en ackordfond reserverade Kyrkans diakonifond 673 000 euro för understöd. Inom Uleåborgs och Kuopio stift donerade affärslivet 170 000 euro för skuldproblem inom den egna regionen. Fram till utgången av 2003 hade sammanlagt 140 understöd beviljats till ett sammanlagt värde av 400 000 euro som har använts för att betala skulder till ett belopp av mer än 4 miljoner euro. Det har också blivit vanligare att ta hänsyn till mänskliga faktorer vid frivillig jämkning.

Åren 2001–2003 följdes projektet Katakomben av projektet *Katakombista uuteen elämään* (*Från katakomben till ett nytt liv*). Syftet med projektet var att reda upp situationen för dem som löpte risk att bli utslagna på grund av skuldsättning, att finna nya lösningsmodeller och metoder samt att utveckla den psykiska, fysiska, ekonomiska och andliga rehabiliteringen av dem som hamnat i fattigdoms- och skuldfällor. I syfte att hjälpa utslagna överskuldsatta upprättade statsmakten och bankerna i maj 2002 ett skuldjämkningsdokument, som än så länge haft ringa betydelse för att hjälpa de mest skuldsatta. På initiativ av den finska avdelningen EAPN-Fin inom nätverket European Antipoverty Network initierade statsrådet år 2001 ett nationellt handlingsprogram mot fattigdom och utslagning (NAP), där kyrkan har en egen representant.

År 2000 hölls det avslutande seminariet för projektet *Matbanken*, som hade varit huvudobjekt för insamlingen Gemensamt Ansvar 1997. Samhällspåverkan och Hungergruppen var de största synliga resultaten av projektet. Eftersom församlingarna fortfarande hade behov av matbanksstöd beslöts det att projektet skulle fortsätta med kollektmedel. Efter det att projektet Matbanken hade avslutats och Kyrkans hungergrupp hade avslutat sin verksamhet tillsatte Kyrktjänst en arbetsgrupp för att klarlägga resultaten och de fortsatta åtgärderna. I publikationen *Ruokapankeista vaikuttamisen foorumeille* (2002) (*Från matbankerna till forum för påverkan*) föreslogs att det skulle inrättas ett Kyrkans socialforum samt lokala och regionala socialforum som instrument

för samhällspåverkan. Kyrkans socialform, som initierades av Kyrktjänst, inledde sin verksamhet år 2003. Till forumet kallades 25 medlemmar som företrädde olika instanser i samhället och kyrkan. Forumet höll tre sessioner, och då diskuterades den framtida sociala tryggheten, barnskyddet och arbetslösheten.

Insamlingen Gemensamt Ansvar gjorde sin 50-åriga historia festligare år 2000 genom att satsa på synlighet och utveckling av nya insamlingssätt. Insamlingen slog också alla tiders rekord, mer än 5,2 miljoner euro vilket är 27 % mera än år 1999. Temat för jubileumsinsamlingen var *Barnen – världens hopp.* På det internationella planet riktades pengarna till barnen i Bangladesh, Etiopien och Peru. I hemlandet gick pengarna till barnskyddsprojektet *Toivo och Ilona*, som syftade till att inom vård utom hemmet och inom förebyggande barnskydd utveckla verksamhetsformer som stöder föräldrarollen. Inom det förebyggande projektarbetet utvecklades yrkesövergripande samarbete mellan kommunerna och församlingarna, och inom den avhjälpande delen utvecklades en handlingsmodell för att stärka dialogen mellan de biologiska föräldrarna och fosterföräldrarna. Det avslutande projektseminariet hölls i anslutning till Kyrkodagarna i Helsingfors år 2003. *Riksförbundet för Familjevård i Finland*, stiftelsen Suomen Kirkon Seurakuntaopiston Säätiö och Kyrkans diakonifond deltog i seminariearrangemangen.

Bär varandras bördor var temat för Gemensamt Ansvar 2001. I hemlandet koncentrerade man sig på att hjälpa närståendevårdare via projektet *Nära omsorg är bäst*, som organiserades av Närståendevårdare och Vänner rf. Med insamlingsmedlen understöddes också matbankerna. Av de utländska objekten nämndes särskilt barn i Uganda som blivit föräldralösa på grund av hiv och aids. Insamlingen inbringade sammanlagt 4,7 miljoner euro.

År 2001 avslutades också projektet *Artteli*, som hade inletts genom insamlingen Gemensamt Ansvar 1999. Inom tio delprojekt utformade församlingarna handlingsmodeller för att hjälpa de mest utsatta. Projektet visade att det går att förbättra den kommunala socialservicens kvalitet och kostnadseffektivitet med hjälp av samarbetsnätverk. Inom delprojekten utformades också nya arbetsformer till exempel för att aktivera svårt utslagna långtidsarbetslösa.

Temat för insamlingen Gemensamt Ansvar 2002 var *För ett människovärdigt liv och boende*. I hemlandet gick hjälpen till psykiatriska rehabiliteringsklienter med komplexa problem och till handikappade genom stöd för socialt serviceboende via Boendeservicestiftelsen ASPA. Som internationellt objekt stöddes bland annat återuppbyggnadsprojekt i El Salvador. Insamlingen inbringade 5,2 miljoner euro.

År 2003 granskade insamlingen Gemensamt Ansvar våld av och mot barn och unga under temat *Från våld till ansvar.* Det inhemska specialobjektet – projektet *Sopuavain* (*Nyckel till försoning*) – genomfördes av Mannerheims Barnskyddsförbund, Lutherska Ungdomscentret i Finland, Centralen för Församlingarnas Barnarbete och Centralen för Pojkar och Flickor i Finland. Projektet syftade till att minska våldet av och mot barn och unga samt att hjälpa barn och ungdomar som hade blivit offer för våld. Insamlingen inbringade totalt 4,8 miljoner euro.

Kyrkans nämnd för diakoni- och samhällsansvar (KNDS) tillsatte år 2000 en arbetsgrupp för att utforma riktlinjer för kyrkans diakoni- och samhällsarbete fram till 2010-talet. I riktlinjerna skulle hänsyn tas till kyrkans lokala nivå, regionala nivå och riksnivå. Kyrkostyrelsens plenum godkände riktlinjerna hösten 2003 med titeln *En gemenskap av ansvar och delaktighet – riktlinjer för diakoni- och samhällsarbete 2010.* Dokumentet sändes till församlingarna, domkapitlen, diakonianstalterna och olika organisationer för att de skulle beakta riktlinjerna när de beredde sina egna strategier. Det handlade om den första av kyrkostyrelsen godkända allmänna utstakningen av kyrkans diakoni och samhällsansvar. I dokumentet behandlas grunderna för diakoni- och samhällsarbetet samt förändringar i omvärlden och fastslås den grundläggande uppgiften, värderingarna, visionen, de gemensamma målen och utvecklingsmålen. De egentliga strategierna måste dock göras upp i församlingarna och andra diakonala verksamhetsenheter utgående från de allmänna riktlinjerna så att ledningen och arbetstagarna förbinder sig vid strategin.

Figur 34. Utvecklingen av intäkterna av insamlingen Gemensamt Ansvar åren 1950–2003 (indexändrade intäkter).

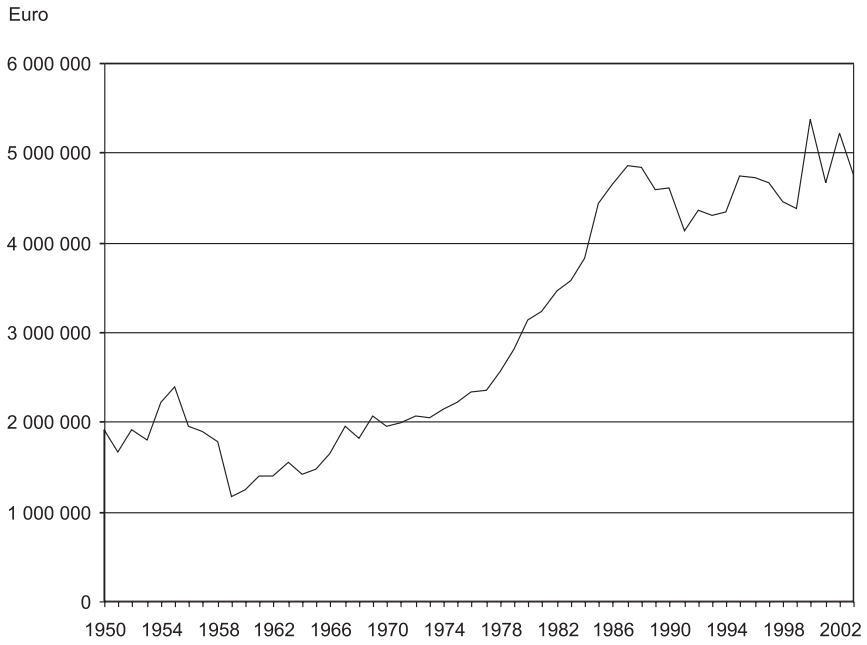

Grunderna och praxisen för diakoni och samhällsansvar klarlades också i handboken *Diakonian käsikirja* (*Handbok i diakoni*) som utgavs i december 2002. Handboken är den första samlade presentationen av diakonin, dess historia, grunder och praktiska former för genomförandet sedan 1970-talet. Diakonins grunder och dess förhållande till det ordinerade ämbetet klarlades i betänkandet av kyrkans ämbetsstrukturkommitté, *Vigda att tjäna* (2002). Stiftsrådet i Borgå stift utgav tillsammans med Uppsala stift studiematerialet *Diakonala utmaningar.* Boken uppmuntrar till att begrunda och analysera kyrkans uppgift och riktar sig till både anställda och förtroendevalda inom kyrkan.

År 2000 tillägnades Förenta Nationernas frivilligarbete. På nästans dag år 2001 uppmanades församlingarna att visa de frivilliga medarbetare som deltog i verksamheten erkänsla. Kyrkostyrelsen producerade idématerial för frivilligarbetet samt ett diplom avsett för uppmärksammande av frivilliga medarbetare och ett pins. Nästans dag firas på hösten då medmänniskan står som tema

för kyrkoåret. Frivilliga medarbetare blev också ihågkomna under kyrkans evenemang i Lahtis med temat *Välittäminen on ihmisyyttä* (*Att bry sig är att vara människa*). Evenemanget samlade cirka 5 000 frivilliga medarbetare verksamma i församlingarna och i olika organisationer. Frivilligverksamheten som helhet och dess framtid diskuterades på ett seminarium om frivilligverksamheten som Kyrkostyrelsens arbetsgrupp för frivilligarbete ordnade år 2002.

Frågor kring åldrandet aktualiserades särskilt år 2001 då det ordnades en FN-världskonferens om åldrande och ett medborgarorganisationsforum där frågor kring åldrandet diskuterades. Konferensen och forumet ansåg enhälligt att icke-statliga organisationer aktivt borde delta i uppgörandet av konkreta planer som påverkar de äldre. Också på de årliga rådplägningsdagarna om arbetet bland äldre som ordnades för församlingarnas diakoniarbetare kartlades de äldres behov av diakonal och andlig vård. Arbetstagarna inom arbetet bland äldre såg det som en viktig framtida utmaning att öka samarbetet i församlingarna. På rådplägningsdagarna år 2002 diskuterades de äldres trygghet, sociala gemenskap och delaktighet i kyrkan.

Utöver arbetet bland äldre aktualiserades under redogörelseperioden också behovet av diakonala insatser för barn. År 2002 ordnades den första dagen för barndiakoni (*Lapsidiakonian päivä*). Under dagen kartlades barnfamiljernas diakonala behov samt gemensamma utmaningar och verksamhetsmöjligheter för fostran och diakoni.

» Diakoni ingår i församlingens grundläggande uppgift, och kyrkan är kyrka när den utför diakoniarbete. Diakonin hör till hela kyrkan – alla anställda och medlemmar i kyrkan – inte bara diakoniarbetarna.

» Församlingarna har mycket olika möjligheter att utföra diakoniarbete. Församlingsborna bör vara jämlika i förhållande till de diakonala tjänsterna så att diakonala tjänster kan tillhandahållas också i de församlingar som minskar på grund av ett utflyttningsöverskott.

» Under recessionen försköts tyngdpunkten i församlingsdiakonin till personer under 65 år. I fortsättningen bör man se till att också de äldre får tillräckligt med diakonala tjänster. Det förutsätter i sin tur att arbetet med hembesök effektiviseras så att också rörelsehindrade äldre har möjlighet att träffa en diakoniarbetare.

» Familjernas problem avspeglar sig även hos barnen och ökar behovet av diakoniarbete bland barn. Diakoni innebär allt oftare omsorg om hela familjen och dess övergripande situation.

» Mitt i kriser och olyckor är finländarna medvetna om vägen till kyrkan och uppskattar församlingarnas snabba andliga och materiella hjälp. Kyrkoherden ansvarar för församlingens krisberedskap.

7. Mellankyrklig verksamhet

- De ändringar i kyrkolagen och kyrkoordningen som Borgåöverenskommelsen förutsatte företogs år 2001.
- Det gemensamma dokumentet för Europeiska kyrkokonferensen (EKK) och Rådet för de katolska biskopskonferenserna i Europa (CCEE), *Charta Oecumenica*, undertecknades år 2001. Avsikten är att dokumentet skall ange riktlinjer för mera omfattande samarbete mellan de europeiska kyrkorna. I anslutning till samma process godkände Ekumeniska rådet i Finland rekommendationerna *Takt och ton inom ekumeniken* år 2002.
- Till följd av terrorattackerna i september 2001 ordnade olika religioner i Finland för första gången gemensamma bönestunder för fred.
- Lutherska världsförbundet bytte namn år 2002. I det nya namnet *Lutheran World Federation – A Communion of Churches* accentueras kyrkornas andliga kommunion, dvs. gemenskap. Det svenska uttrycket Lutherska världsförbundet (och det finska Luterilainen maailmanliitto) kan fortfarande användas.
- Nordiska ekumeniska rådet drogs in år 2003 efter det att kyrkorna i Danmark och Norge hade trätt ut ur rådet.

7.1. Ekumenik i Finland

Det ekumeniska samarbetet mellan kyrkorna och de kristna samfunden i Finland bedrivs på många olika nivåer: i det arbete som utförs av helhetskyrkan, stiften, församlingarna, missionsorganisationerna och Ekumeniska rådet i Finland. Under redogörelseperioden befästes och stärktes samarbetet ytterligare. Det mest betydelsefulla exemplet på detta var att Jubelåret firades ekumeniskt.

Kyrkorna i Finland beslöt att fira Kristi födelses jubileumsår under temat *Jubelåret 2000 – Hoppets år.* Jubelåret började första

söndagen i advent 1999 och fortsatte till påsken 2001, då påsken exceptionellt firades samtidigt i kyrkorna i öst och i väst. Jubelåret skapade goda förutsättningar för ökad inbördes förståelse bland de kristna och för djupare gemenskap. Ekumeniken och de kristnas gemenskap överskred de gränser som traditionerna uppställt. Därmed kunde kristna på många orter samlas till högtid och andaktsstunder som ett enda Guds folk.

Betydelsefullt för synligheten hos det ekumeniska samarbetet och ekumeniken är också att de offentliga gudstjänsterna på självständighetsdagen och vid riksmötets öppnande är ekumeniska. Likaså var Kyrkodagarna i Helsingfors i maj 2003 ekumeniska. Kyrkorna och de kristna samfunden deltog också tillsammans i beredningen av den nya religionsfrihetslagen.

Lokalförsamlingarnas ekumeniska verksamhet

Församlingarna samarbetar på många olika sätt med de kristna samfund som verkar inom deras område. Mest allmänt förekom samarbete med ortodoxa kyrkosamfundet; 235 församlingar samarbetade med ortodoxa kyrkosamfundet år 2003, med pingstväckelsen (217 församlingar) och med Frikyrkan i Finland (112 församlingar).

De lokala ekumeniska kontakterna har många olika former. Mest vanligt år 2003 var att ordna gemensamma evenemang (39 % av församlingarna), att ta emot besök av talare från andra församlingar och sända talare till dessa (34 %), att använda lokaliteterna gemensamt (32 %) och att ordna gemensamma sammankomster för församlingsanställda (28 %). Av de lutherska församlingarna uppgav 25 % att de hade ordnat Böneveckan för kristen enhet tillsammans med andra kyrkosamfund. Däremot uppgav bara 6 % av församlingarna att de hade bedrivit ekumeniskt samarbete inför Ansvarsveckan.

De församlingsanställdas positiva inställning till samarbetskyrkorna ger en god grund för det ekumeniska samarbetet. Den positiva inställningen framgår av figur 35. De anställda förhåller sig positivast till ortodoxa kyrkosamfundet (89 % av de anställda positivt inställda), Frälsningsarmén (76 %), romersk-katolska kyrkan (59 %), Frikyrkan i Finland (38 %) och pingströrelsen (38 %).

Av samma figur framgår att en tredjedel av de församlingsanställda förhåller sig positivt till judendomen och 14 % negativt. Däremot förhåller de anställda sig oftast negativt till andra religioner. De allra negativaste attityderna gäller hinduismen (91 % av de anställda negativt inställda), Jehovas vittnen (90 %), mormonerna (79 %) och scientologin (75 %).

Figur 35. Inställningen till olika kyrkosamfund och trossamfund hos församlingsanställda. Enkät till församlingsanställda 2004, N=730.

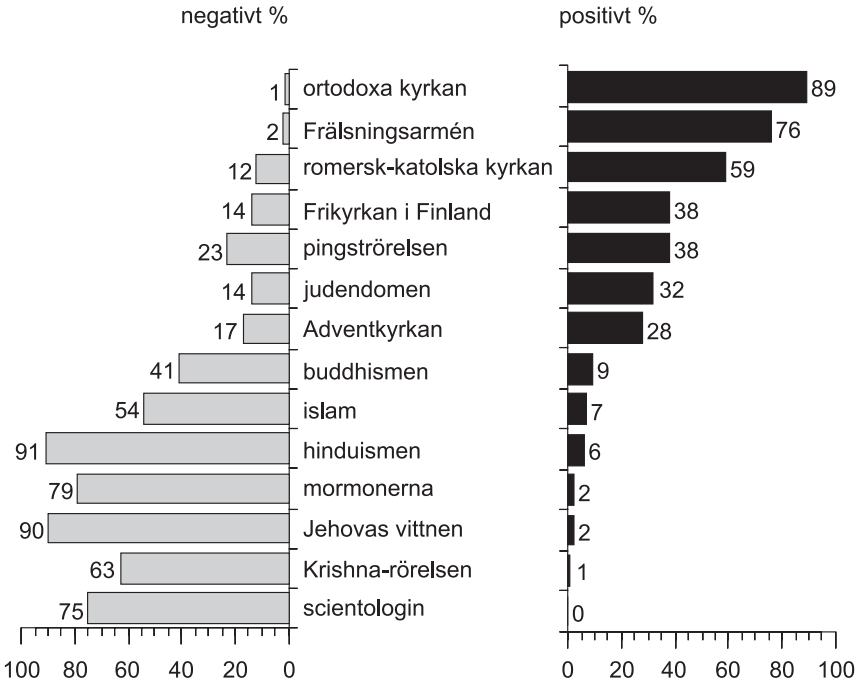

Bilaterala kontakter i hemlandet

Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland hade regelbundna kontakter med nästan alla andra kyrkor och kristna samfund i Finland, i synnerhet via verksamheten vid Ekumeniska rådet i Finland.

Den sjunde teologiska rådplägningen med ortodoxa kyrkosamfundet i Finland ordnades i Uleåborg i december 2001. Temana var förutsättningar för kyrkans enhet och kyrkans diakonala uppgift i samhället.

Kontakterna med Frikyrkan i Finland och pingstväckelsen har befästs som regelbundet samarbete inom gemensamma delegationer. Med Frikyrkan i Finland och Pingstväckelsen i Finland ordnades rådplägning på trepartsbasis i Kulla i november 2001 under temat *Uusi elämä Kristuksessa ja armolahjat* (*Ett nytt liv i Kristus och nådegåvor*). Med både Frikyrkan och pingstväckelsen, som organiserades till Pingstkyrkan, fortsatte separata diskussioner i form av små gemensamma sammankomster halvårsvis.

Ledarna för den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland och Frikyrkan i Finland samlades i april 2002 under ledning av ärkebiskop *Jukka Paarma* och kyrkoföreståndare *Olavi Rintala*. Vid mötet behandlades den aktuella reformen av religionsfrihetslagen och kyrkornas kontakter på det lokala planet. I anslutning till religionsfrihetslagen diskuterades bland annat dubbelt medlemskap och kyrkans andel av intäkterna av samfundsskatten. Det konstaterades att kyrkorna har nått betydande framsteg i många frågor. Praktiskt samarbete har nåtts inom bland annat personalutbildningen i sjukhussjälavård och firandet av årliga ekumeniska evenemang.

Med baptistsamfunden ordnades den andra och den tredje teologiska rådplägningen år 2002 och år 2003. År 2002 var temat våra kyrkors historiska bild av den andra parten och trons betydelse i frälsningen. Under det senare mötet frågades *Vad är vi delaktiga av i Kristus?* och *Till vad är vi kallade i Kristus?*

De länge förberedda lärosamtalen med de finsk- och svenskspråkiga metodistkyrkorna inleddes mot slutet av 2002. Dialogen inleddes med en översikt av våra kyrkors självförståelse samt de dialoger som lutheraner och metodister fört på annat håll och de överenskommelser som utformats.

Förhandlingarna kommer att fortsätta i flera år. I samråden beaktas den dialog som Lutherska världsförbundet och Metodistkyrkans världsråd förde åren 1979–1984 samt dess rekommendationer. Exempelvis de överenskommelser som ingicks i Sverige och Norge på 1990-talet kan inte direkt överföras till vår kyrka. Avsikten är att den lokala dialogen skall fördjupa den gemensamma förståelsen av rättfärdiggörelseläran. Diskussionen fortsatte i Karis redan i september 2003 med temat *Nåd och frälsningsvisshet.*

År 2001 inträffade två betydande personbyten i de inhemska samarbetskontakterna. Polacken *Józef Wróbel* vigdes till ny biskop i Helsingfors katolska stift i lutherska Johanneskyrkan i Helsingfors. Ärkebiskop Johannes i ortodoxa kyrkosamfundet i Finland gick i pension i oktober. Till efterträdare utsågs metropoliten av Helsingfors *Leo*, som installerades i tjänsten av *Johannes* i klostret Nya Valamo i december 2001.

I november 2000 tog kyrkomötet ställning till förhållandena mellan kyrkan och judarna. ”Kyrkan medger att den har tigit om judeförföljelserna och ber därför judarna om förlåtelse”, sades i det betänkande som kyrkomötet godkände. Kyrkomötet ansåg att församlingarna borde få mer undervisning om judendomen och judendomens och kristendomens gemensamma rötter, gemensamma arv och heliga skrifter. Enligt kyrkomötet är det också skäl att grundligt utreda Luthers förhållande till judendomen.

Ekumeniska rådet i Finland

Ekumeniska rådet i Finland (ERF) är den viktigaste ekumeniska organisationen i Finland. Vid utgången av 2003 var tolv kyrkor och kristna samfund medlemmar i ERF och 20 var observatörer. Som generalsekreterare för ERF fortsatte pastor *Jan Edström* från Finlands svenska baptistmission.

ERF godkände rekommendationerna *Takt och ton inom ekumeniken* vid sitt höstmöte år 2002. Rekommendationerna syftar till att klargöra vad ekumenik innebär och till vad den förpliktar. Ekumeniskt samarbete innebär strävan efter Kristi kyrkas synliga enhet. Det förutsätter att andra respekteras som kristna kyrkor och samfund. Ekumenisk enhet bygger också på tillit och öppenhet. I Takt och ton inom ekumeniken betonas vikten av samarbete mellan lokalförsamlingarna. När man på det lokala planet lär känna andra kyrkosamfund och erkänner inbördes enhet och olikhet kan man finna vägen till ett gemensamt och trovärdigt vittnesbörd. I dokumentet påpekas att mission hör till kyrkans väsen. Evangelisation får inte sträva efter att försvaga eller bryta människornas band till den egna kyrkan eller det egna kristna samfundet. Man vill göra åtskillnad mellan evangelisation och proselytism, strävan efter att få medlemmar ur ett annat kristet samfund att övergå till det egna samfundet.

Efter en långvarig beredning färdigställde ERF år 2002 den lokalekumeniska idébanken *Den lokala ekumenikens möjligheter.* Idébanken finns på rådets webbsidor på adressen *www.ekumenia.fi* och den ger aktörerna i de lokala församlingarna uppslag till hurdan ekumenisk verksamhet som kan ordnas på lokal nivå och exempelvis hur det lönar sig att planera och genomföra ekumeniska gudstjänster.

ERF:s plats på den ekumeniska kartan förtydligades när relationerna till internationella ekumeniska samarbetspartner àjourfördes. År 2001 ansökte ERF om observatörsstatus i Nordiska ekumeniska rådet, där det tidigare hade varit medlem, och i Europeiska kyrkokonferensen.

Behovet av mellanreligiös verksamhet konkretiserades efter terrorattacken i september 2001. Terrorismen och ”kriget mot terrorismen” innebar ett hot mot världsfreden. Kyrkorna och de ekumeniska organisationerna försökte med alla medel främja fredliga konfliktlösningar. Republikens president *Tarja Halonen* kallade företrädare för olika religioner till samråd för att diskutera mellanreligiösa relationer och förebyggande av konflikter. Olika religioner ordnade för första gången i Finland gemensamma bönestunder för fred.

Också ERF:s diskussioner om möten mellan religionerna stärktes. Oavsett ERF:s ambition att stärka i första hand de kristnas enhet ansåg rådet att det också ville utveckla relationerna till andra religioner i vårt land. I Finland finns det inte något mellanreligiöst organ på nationell nivå, men det behövs trots allt mötesplatser för ledarna för de olika religionerna.

ERF och dess ungdomssektion deltog tillsammans med nästan 30 kristna kyrkor, samfund och organisationer i genomförandet av jubelårets avslutningsfest. Evenemanget gick under namnet De ungas ekumeniska påsk och ordnades i Tammerfors i april 2001 med temat *I honom är vi alla ett.* En viktig verksamhetsform för ekumenisk fostran var Utbildningsprogrammet för internationell och ekumenisk verksamhet, Ketko, som ungdomssektionen har ordnat ända sedan 1980-talet. Under redogörelseperioden deltog sammanlagt cirka 100 ungdomar i utbildningsprogrammet.

Både religionsfrihetslagen och begravningslagen siktar till jämlikhet för religionssamfunden. Bestämmelserna om statligt

ekonomiskt stöd till minoritetskyrkorna, de ekonomiska följdverkningarna av begravningslagen och religionen i skolan väckte diskussion inom olika religionssamfund.

7.2. Kyrkans internationella kontakter

Vänförsamlingsarbete

Vänförsamlingsarbetet utgör en viktig del av kyrkans och lokalförsamlingarnas utrikesrelationer. När vänförsamlingsverksamheten är som bäst främjar den kyrkornas, församlingarnas och deras medlemmars inbördes gemenskap samt en tillväxt i en gemensam kristen tro och i ett ansvar att tjäna. År 2003 fanns det cirka 250 vänförsamlingsrelationer. De flesta vänförsamlingsrelationerna gällde de lutherska församlingarna i Estland (97), Ingermanland (88) och Ungern (54). På 2000-talet har det ingåtts färre vänförsamlingsavtal än tidigare – största delen av dem med församlingarna inom kyrkan i Estland eller Ingermanland.

Åren 2000–2003 samordnade Kyrkostyrelsens utrikesavdelning vänförsamlingsarbetet med de lutherska kyrkorna i Estland, Lettland, Ungern och Rumänien samt med S:t Petersburgs och Ladoga stift inom Rysslands ortodoxa kyrka. Församlingarna, prosterierna och stiften i Finland har dessutom vänförsamlingsrelationer med många andra utländska kyrkor i bland annat Sverige, Tyskland och Namibia.

Karaktären hos och tyngdpunkterna för vänförsamlingsarbetet i Finlands närområden och östra Centraleuropa har förändrats när samhällssituationen i dessa områden har börjat stabilisera sig och kyrkornas ekonomi har fått en något stabilare grund. Vid decennieskiftet efter 1990-talet började de finländska församlingarnas Ingermanlandsentusiasm avmattas trots att församlingarna inom kyrkan i Ingermanland fortfarande i hög grad är beroende av hjälp från utlandet. Ett samarbetsavtal mellan den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland och i Ingermanland undertecknades i april 2000. Projektet för iståndsättning av S:ta Maria kyrka i S:t Petersburg har varit det största enskilda projekt som i huvudsak genomförts med finländska medel. Projektet samordnades av Kyrkans Utlandshjälp och slutfördes år 2002.

De finländska församlingarna har alltmer självständigt tagit ansvar för sina vänförsamlingsrelationer. Arbetet har samordnats av helhetskyrkan och i tilltagande grad koncentrerats till att utbilda ansvariga personer. I maj 2000 godkände kyrkans utrikesråd nya anvisningar om vänförsamlingsverksamheten. Efter det har rådet inte fastställt några nya vänförsamlingsavtal.

Vänförsamlingsarbetet utfördes delvis på ekumenisk basis. Församlingarna i Harjavalta, Åbo, S:t Michel och Villmanstrand knöt vänrelationer med S:t Petersburgs och Ladoga stift inom Rysslands ortodoxa kyrka. Samarbete bedrevs än så länge i liten skala inom barn- och ungdomsarbete, diakoni och kyrkomusik.

Som medlemskyrka i Lutherska världsförbundet

Lutherska världsförbundets råd samlades till sitt årliga möte i Åbo i juni 2000. Ett av mötets viktigaste beslut gällde det fortsatta arbetet enligt den gemensamma deklaration som hade undertecknats föregående höst. Dokumentet Gemensam deklaration om rättfärdiggörelseläran undertecknades i Augsburg på reformationens minnesdag den 31 oktober 1999.

Biskop *Eero Huovinen* har varit rådsmedlem i Lutherska världsförbundet sedan den nionde generalförsamlingen i Hongkong år 1997. Världsförbundets tionde generalförsamling hölls i Winnipeg i Kanada i juli 2003. Temat var *For the Healing of the World* (*Helandet av vår värld*). Vid generalförsamlingen utsågs förutom Huovinen även teologie studerande *Riikka Myllys* till rådsmedlem. Huovinen valdes till vicepresident för LVF.

Vid mötet i Wittenberg år 2002 fattade Lutherska världsförbundets råd beslut om att ändra förbundets namn. Till namnet fogades bestämningen ”en kommunion av kyrkor” (*Lutheran World Federation – A Communion of Churches*). Namnbytet fastställdes vid generalförsamlingen i Winnipeg året därpå. Namnbytet beskriver den andliga karaktären hos kyrkornas enhet: i Nya testamentet betyder kommunion (lat. *communio*, gr. *koinonia*) gemenskap med både Kristus och andra människor. Ordet har många betydelser som också hänvisar till nattvardens sakrament och delning av de kristnas gemensamma resurser. Ordet ”förbund” (*federation*) utan någon bestämning hade i internationella sammanhang upplevts som en beskrivning av en politisk allians. Av praktiska skäl får

man dock på svenska alltjämt använda uttrycket Lutherska världsförbundet (och på finska Luterilainen maailmanliitto).

Generalförsamlingen i Winnipeg drog inte upp några stora teologiska riktlinjer, men den utsatte genast kommunionidealet för ett test. Två frågor reste sig som de största diskussionstemana för konferensen. De kanadensiska myndigheterna nekade visum till cirka 50 medborgare från södra halvklotet, i synnerhet från Asien och Afrika. Därmed fick inte alla medlemskyrkor sina representanter till de gemensamma förhandlingarna. De homosexuellas ställning i kyrkan var det andra temat för livliga diskussioner. Temat hade lyfts fram av Svenska kyrkan och det tillspetsades i skillnader i synsätt mellan kyrkorna i norr och väst å ena sidan och kyrkorna i öst och syd å andra sidan. Diskussionerna utmynnade i en formulering som tillfredsställde alla parter och enligt vilken medlemskyrkorna förband sig att i frågor som gäller äktenskap, familj och människans sexualitet föra en respektfull dialog på ett sätt som svarar mot varje medlemskyrkas behov och att verka för allas mänskliga rättigheter och människovärde utan hänsyn till kön eller sexuell inriktning.

Den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland har ansett det vara viktigt att Lutherska världsförbundet främjar teologisk forskning och ekumeniska lärosamtal. Den har uppmuntrat till fortsatta rådplägningar med den romersk-katolska kyrkan. I den enhetskommission som LVF och katolska kyrkan tillsatt i detta syfte har vår kyrka företrätts av TD *Pirjo Työrinoja.* Under redogörelseperioden verkade biskop *Eero Huovinen* som ordförande för direktionen vid ekumeniska forskningsinstitutet i Strasbourg och *Risto Saarinen* var gästande professor.

Verkställighet av Borgåöverenskommelsen

Verkställigheten av *Borgådeklarationen*, som förenar de lutherska kyrkorna i Norden och Baltikum samt de anglikanska kyrkorna i Storbritannien, slutfördes administrativt då kyrkomötet och riksdagen år 2001 godkände de ändringar av kyrkolagen och kyrkoordningen som överenskommelsen förutsatte. En präst inom en kyrka som undertecknat Borgåöverenskommelsen kan beviljas dispens från kravet på att tillhöra den evangelisk-lutherska kyrkan för att få verka som präst inom vår kyrka. Också det tidigare kravet

på finskt medborgarskap för innehavare av tjänsten som kyrkoherde, ecklesiastikråd och biskop slopades bland villkoren.

Borgåöverenskommelsens betydelse sträcker sig till samarbete och delning av resurser både andligt och materiellt. Den anglikanska kyrkan i Finland bedriver verksamhet inom alla våra stift. Engelskspråkiga gudstjänster har redan länge förrättats på flera orter, men Borgåöverenskommelsen har gjort det möjligt att tillsammans med den anglikanska kyrkan ordna verksamhet som tidigare varit uteslutande luthersk. Många präster i lutherska församlingar har fått rätt att förrätta kyrkliga tjänster enligt den anglikanska handboken. Pastor *Mika Pajunen* vigdes till prästämbetet i den lutherska kyrkan i Helsingfors år 2001 och berättigades att till hälften verka i den anglikanska församlingens tjänst. En betydande del av den anglikanska kyrkans verksamhet bekostades av Kyrkostyrelsen samt Helsingfors och Esbo kyrkliga samfälligheter.

Med stöd av Borgåöverenskommelsen firades en mässa i London i februari 2002 där nordiska präster gavs rätt att verka som befullmäktigade präster i Southwarks anglikanska stift och välsignades för stiftsarbetet. Välsignelsen gällde Finlands Sjömanskyrkans präster i London *Tapani Rantala* och *Ulla Kosonen* samt två norska och en rikssvensk präst. Dessa finländska präster i London får vid behov förrätta tjänster inom den anglikanska kyrkan och delta i stiftsverksamheten på olika sätt.

Kontaktpersonerna för Borgågemenskapen (*Porvoo Contact Grop*) samlades till möten varje år. På initiativ av kyrkliga ledare ordnade kontaktgruppen en teologisk konferens i Durham i England i september 2000. Konferensen baserade sig på förbindelserna enligt överenskommelsen att ”åstadkomma lämpliga former för kollegialt och konciliärt rådslag vad gäller avgörande frågor om tro och kyrkoordning, liv och tjänst”. Temat var *Diversity in Communion* (olikhet i enheten), och till temat anknöt två fallstudieteman, *Människans sexualitet* och *Kvinnans ämbete i kyrkan.*

Kyrkoledarnas gemenskap konstruerades på den konferens som ordnades i Tallinn i mars 2002 under temat *Att leda kyrkan i en värld som förändras.* Under konferensen skärskådades kyrkans ledarskap ur ett missionariskt perspektiv och utformades också idéer om aktivering av informationen mellan medlemskyrkorna

samt om hur de yngre medlemmarna i kyrkorna kunde fås med i interaktionen på ett synligare sätt än för närvarande.

En jubileumsfest med anledning av att tio år förflutit sedan texten i Borgåöverenskommelsen blev färdig firades i Borgå och Helsingfors i oktober 2002 (*Porvoo Day*). Företrädare för nästan alla kyrkor inom Borgågemenskapen deltog. Den internationella anglikansk-lutherska föreningen The Anglican Lutheran Society stod för arrangemangen. Utöver gudstjänsten i Borgå domkyrka omfattade festligheterna ett seminarium där huvudtalare var domprosten *John Arnold* från kyrkan i England och biskop *Juha Pihkala.* Temat för festligheterna var Gemensam uppgift och tjänst (*Common Mission and Service*).

Kontakter med mellankyrkliga samarbetsorgan

I maj 2000 grundade kyrkomötet en fond för internationella och ekumeniska kontakter. Fonden stöder Lutherska världsförbundet och andra ekumeniska organisationer genom att bevilja medel för att utjämna verkningarna av oförutsedda och plötsliga förändringar. Det beslöts att 10 miljoner mark från överskottet i Kyrkans centralfonds bokslut för 1999 skulle överföras som grundkapital till fonden. Fondmedlen utökas genom kollekter och andra medel till fonden samt genom ränteinkomster. Kyrkans utrikesråd beslutar om användningen av medlen, men kyrkomötet beslutar dock om grundkapitalet.

De ortodoxa kyrkor som varit verksamma inom Kyrkornas världsråd (KVR) framförde på 1990-talet stark kritik mot rådets representativa struktur och beslutsfattande. Kritiken gällde i huvudsak de små västerländska protestantiska kyrkornas dignitet i samband med beslut om den ekumeniska rörelsens diskussionsteman och riktning. Antalet ortodoxa kyrkor är litet, men de kan ha rent av mycket höga medlemstal och stort inflytande. Andra frågor som skapade friktion gällde bland annat ordnandet av ekumeniska gudstjänster, inställningen till homosexualitet och inställningen till kvinnopräster. Den tillspetsade situationen kulminerade i att de ortodoxa kyrkorna i Georgien och Bulgarien utträdde ur världsrådet år 1997 och 1998. Efter det tillsatte KVR vid sin generalförsamling i Harare 1998 en specialkommission för att utreda de ortodoxa kyrkornas deltagande.

I kommissionen företräddes den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland av biskop *Voitto Huotari*. Kommissionen avslutade sin verksamhet vid ett möte i Träskända i juni 2002. Kommissionen gav rekommendationer om att beslut vid Kyrkornas världsråds möten skulle fattas enligt konsensusprincipen och inte enligt majoritetsprincipen. Kommissionen behandlade också frågan om de ortodoxas möjligheter att delta i ekumeniska gudstjänster och rekommenderade graderade gemenskapsformer för ekumeniska bönestunder, som kan vara ”konfessionella” eller ”icke-konfessionella”. Konfessionella gudstjänster förrättas av en viss kyrka på det sätt som dess handbok och kyrkoordning förutsätter, och kyrkan kan bjuda in andra kristna som gäster. Med icke-konfessionella gudstjänster avses däremot ekumeniska gudstjänster som förrättas av kyrkorna tillsammans. Kommissionen föreslog också en stadgeändring, enligt vilken medlemskyrkorna i KVR skulle indelas i två kategorier: medlemmar eller ”associerade kyrkor” (*churches in association*). Ändringen kunde göra det möjligt för till exempel katolska kyrkan och kyrkor inom pingströrelsen att bli medlemmar med närvaro- och yttranderätt men utan rösträtt.

Mot slutet av redogörelseperioden inleddes inom KVR en diskussion om omgestaltning av den ekumeniska rörelsen (*re-configuration*), vilket kan betyda flera olika strävanden. För det första kan omgestaltningen innebära att KVR:s kontakter utvidgas till den romersk-katolska kyrkan och pingströrelsen. För det andra kan den betyda att gemenskapen fördjupas genom bilaterala förhandlingar mellan kyrkorna och för det tredje att nätverken för olika slags nuvarande ekumeniska aktörer, såsom hjälporganisationer, stärks. Det förväntas också att projektet skall undanröja verksamhetsformer som överlappar varandra och att den ekumeniska rörelsen tydligare skall uppfattas som kyrkornas egen rörelse.

I KVR:s centralkommitté företräddes vår kyrka av pastor *Mari Kinnunen*. I kommissionen Faith and Order, som behandlar lärofrågor, företräddes vår kyrka av pastor *Antti Saarelma.* Hösten 2003 valdes kenyanen *Sam Kobia* till generalsekreterare för KVR efter det att *Konrad Raiser*, som hade lett världsrådet i elva år, gick i pension. Kobia inledde sitt arbete i januari 2004.

KVR har beslutat att åren 2001–2010 skall vara ett årtionde för att övervinna våldet. Den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland har beslutat att delta i kampanjen med temat *Från våld till försoning.* I kampanjen prioriteras frågor som man vill ingripa i i Finland: familjevåld, våldskulturen i barnens och de ungas värld samt rasism och främlingshat.

Den gemensamma stadgan för ekumenisk verksamhet i Europa, *Charta Oecumenica* som skrivits av *Europeiska kyrkokonferensen* (EKK) och *Rådet för de katolska biskopskonferenserna i Europa* (CCEE), undertecknades i Strasbourg i april 2001. Dokumentet utgavs på finska av Ekumeniska rådet i Finland. Samarbetsdokumentet består av tolv grundläggande proklamationer. I dokumentet anges sektorer där samarbetet bör utökas. Hit hör undervisnings- och själavårdsarbete, undervisning och teologisk utbildning, andligt samarbete, kännedom om varandras tradition och seder samt arbete för rättvisa, fred och mänskliga rättigheter. Kyrkorna vill tillsammans delta i formandet av Europa, i synnerhet dess värden och sociala ansvar. Strävan är att stärka relationerna till judendomen och islam. I dokumentet uppmanas kyrkorna också till dialog med andra religioner.

I september 2001 ordnade EKK en stor diakonikonferens i Träskända. Över 130 representanter samlades för att diskutera diakonins ställning och uppgift i ett föränderligt Europa, diakonins roll i flyttningsrörelsen och flyktingfrågor samt rasism, människohandel och sexindustri. I samma månad stod den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland värd för en gemensam konsultation i Helsingfors för EKK:s ortodoxa medlemskyrkor och reformerta kyrkor. Enligt temat för konsultationen var avsikten att bedöma ”om fälten har vitnat för att skördas”.

Planerare *Sylvia Raulo* från Kyrkans Utlandshjälp var medlem i EKK:s centralkommitté ända till den tolfte generalförsamlingen i Trondheim i juni–juli 2003. Temat för generalförsamlingen var *Jesus Christ Heals and Reconciles: Our Witness in Europe*. Vid generalförsamlingen invaldes pastor *Matti Peiponen* som medlem i centralkommittén.

Europeiska ekumeniska kommissionen för kyrka och samhälle (EECCS) gick samman med EKK från början av år 1999. Inom EKK bildades en *kommission för kyrka och samhälle* (CSC) som

därefter har utgjort EKK:s viktigaste och mest omfattande verksamhetsform med uppgift att bevaka de olika mellanstatliga organisationernas verksamhet i Europa (framför allt EU men även OSCE, Europarådet och FN). CSC har haft verksamhet såväl i Bryssel, Strasbourg som i Genève.

Vår kyrka har haft ett mycket nära samarbete med CSC. Stiftsdekan *Gunnar Grönblom* och informationschef *Eeva Kemppi-Repo* har varit medlemmar i CSC och Gunnar Grönblom dessutom medlem i dess exekutivkommitté. Vidare har ett flertal medlemmar i vår kyrka deltagit i de av CSC tillsatta arbetsgruppernas verksamhet.

Från och med ingången av 2001 var biskop *Juha Pihkala* ordförande för *Nordiska ekumeniska rådet* (NER). Rådet förlorade dock sina förutsättningar att verka efter det att den norska och den danska kyrkan beslöt att utträda ur medlemskapet samma år. De hade redan tidigare kritiserat rådets struktur och verksamhet, men de hade inte speciellt aktivt gått in för att åstadkomma förändringar. Kyrkornas utträde ledde till att också vissa mindre samfund lämnade NER. Eftersom rådet inte längre var nordiskt på ett heltäckande sätt och eftersom det av ekonomiska skäl inte längre kunde verka som tidigare beslöts det vid årsmötet på Island i augusti 2003 att rådet skulle dras in. Samma år inrättade Sigtunastiftelsen *Ekumeniskt institut för Norden* (EIN) i syfte att främja det nordiska ekumeniska arbetet. Kyrkorna i Sverige och Finland bidrog med en betydande startinsats genom att utlova finansiering för de tre första åren.

Teologiska överläggningar och övriga ekumeniska kontakter

Teologiska lärosamtal med Rysslands ortodoxa kyrka ordnades för tolfte gången i Moskva i oktober 2002. Deltagarna utvärderade förloppet och resultaten av den dialog som i drygt 30 års tid hade förts mellan den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland och Rysslands ortodoxa kyrka. Vardera parten ansåg att överläggningarna hade ökat samförståndet mellan kyrkorna på många sätt och fört dem närmare varandra. Likaså diskuterades utvecklingsplanerna för dialogen och prioriteringen för framtida samtal. Delegationerna fäste särskilt avseende vid förändringarna i alla kyrkors liv under de senaste åren. Förändringarna gäller teologi, samhälls-

tänkande, mellankyrklig verksamhet, relationerna mellan kyrkan och staten och relationerna mellan kyrkan och samhället. Följande frågor konstaterades vara centrala: källorna till tron och läran, bönundervisningen, det socialetiska innehållet och mottagandet av resultaten av lärosamtalen. Parterna var eniga om att överläggningarna bör fortgå.

Hösten 2002 inledde den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland och Svenska kyrkan lärosamtal med företrädare för Helsingfors och Stockholms katolska stift. Rådplägningen inledde en serie teologiska samtal som avses pågå i fem år. Som samtalstema valdes *Rättfärdiggörelse i kyrkans liv.* I bakgrunden till samtalen står dokumentet Gemensam deklaration om rättfärdiggörelseläran, som gäller kyrkornas syn på frälsningen. Enligt deklarationen är lutheranerna och katolikerna eniga om de grundläggande sanningarna i rättfärdiggörelseläran. De samtal som nu inletts fördjupar deklarationens ekumeniska betydelse i Norden. Impulserna till samtalen kan spåras ända till påven *Johannes Paulus II*:s besök i Finland och Sverige år 1989. Det första samtalet fördes vid Heponiemi kurscenter i Karislojo i oktober 2002, det andra i Djursholm i närheten av Stockholm i maj 2003 och det tredje i Åbo i oktober 2003. Under de två sistnämnda samtalen anslöt man sig också till den heliga Birgittas jubileumsår i och med att mötena hölls i birgittinerkloster och deltagarna deltog i bönestunderna i klostren.

Lutheranernas och katolikernas gemensamma mässa i Rom, Sankt Henriks mässa, har blivit en viktig händelse under böneveckan för kristen enhet. Den gemensamma mässan firades regelbundet varje år, och olika biskopar från den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland förrättade i tur och ordning mässa tillsammans med företrädare för den katolska kyrkan.

I november 2002 besökte ärkebiskop *Jukka Paarma* och en delegation Kina, där det ingicks ett mellankyrkligt samarbetsavtal mellan Kinas kristna kyrka och den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Avtalet har aktiverat direkta kontakter mellan finländska församlingar och församlingar inom kyrkan i Kina.

Den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland och den evangelisk-lutherska kyrkan i Namibia fördes närmare varandra under redogörelseperioden. I mars 2000 undertecknade det västra stiftet inom den evangelisk-lutherska kyrkan i Namibia och Helsingfors

stift ett samarbetsavtal. Ett motsvarande avtal hade tidigare ingåtts mellan det östra stiftet i Namibia och Tammerfors stift. År 2001 ingick kyrkorna i Finland och Namibia ett samarbetsavtal. Ärkebiskop *Jukka Paarma* besökte Namibia år 2002. Besöket omfattade nya slags samarbetsförhandlingar som förde samman finländska och namibiska parter som samarbetar med den evangelisk-lutherska kyrkan i Namibia.

Kardinal *Edward Idris Cassidy*, som i betydande grad bidragit till uppkomsten av deklarationen om rättfärdiggörelseläran, besökte Finland i juni 2003. Republikens president *Tarja Halonen* hade beviljat honom Storkorset av Finlands Lejons orden med anledning av hans insatser för att främja de ekumeniska relationerna. Ordenstecknet överräcktes av ärkebiskop Paarma i Åbo. Kardinal *Walter Kasper*, Cassidys efterträdare som ordförande för Påvliga enhetsrådet, besökte Finland hösten 2003 på inbjudan av både lutherska och katolska kyrkan. Han höll *open hearing* vid Kyrkostyrelsen och en föreläsning för allmänheten om ekumenik vid Helsingfors universitet.

Stipendieutbyte

Under fyraårsperioden samordnade utrikesavdelningen vid Kyrkostyrelsen stipendieutbyte med Ingermanlands, Estlands och Ungerns lutherska kyrkor och Rysslands ortodoxa kyrka. Programmet finansierades tillsammans med Kyrkans Utlandshjälp. Kyrkan finansierade dessutom årligen kortvariga studier i Finland för stipendiater från Suomi-synoden i Nordamerika och förmedlade studiestipendier till Tyskland och Nordamerika.

Efter en paus på nästan tio år vaknade stipendiatverksamheten till liv mellan teologiska fakulteten vid Helsingfors universitet och S:t Petersburgs andliga akademi: hösten 2003 började en studerande från S:t Petersburgs akademi studera i Helsingfors och samtidigt började en studerande från Helsingfors studera i S:t Petersburg. Dessutom skickade utrikesavdelningen vid patriarkatet i Moskva en stipendiat till teologiska fakulteten vid Åbo Akademi. På höstterminen 2002 inledde den första stipendiaten från kyrkan i Ingermanland examensinriktade studier vid Helsingfors universitet.

Kyrkans stipendieprogram har förlorat sin konkurrenskraft när utbudet inom det internationella studentutbytet har blivit mångsidigare. Öppnandet av de efterkommunistiska samhällena har ytterligare sänkt attraktionskraften för stipendier till Ryssland och Ungern. Finländska studerandes intresse för stipendier till exempelvis Ryssland har minskat på grund av att det är svårt att räkna studier i Ryssland till godo i finländska examina.

Engelskans dominerande ställning avspeglas också i stipendieprogrammet: också när det gäller kortvariga stipendier till Tyskland har efterfrågan minskat tydligt, språkkraven höjer tröskeln för att söka sig till Ungern och Ryssland, och kunskaper i finska börjar bli allt sällsyntare bland ungerska stipendiater. Efterfrågan på stipendier till Nordamerika har däremot hållits på en stabil nivå.

Inrättandet av teologiska fakulteten vid Joensuu universitet har erbjudit en naturlig samarbetspartner inom stipendieprogrammet, i synnerhet när det gäller studentutbytet med ryska läroanstalter.

7.3. Arbete bland finländare utomlands

Hela den finländska emigrantrörelsen har ändrat karaktär. Begreppet ”emigration” är inte längre riktigt lämpligt för företeelsen, eftersom det till största delen handlar om periodiskt arbete utomlands i en värld där Finland och finländarna ingår i en vidsträckt global gemenskap. Inom den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland har arbetet bland finländare utomlands traditionellt baserat sig på mellankyrkligt samarbete och integrering av det finländska församlingsarbetet i de lokala kyrkornas arbete. Principen och verksamhetsmodellen lämpar sig illa i den förändrade situationen där de som flyttar ut är borta från Finland bara tillfälligt. Många finländare utomlands ser sig ofta som finländska medlemmar i den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland och antar att de kommer att återvända till Finland. De har då inget behov av att permanent integrera sig i samhället eller kyrkan i stationeringslandet. Ofta handlar det om affärsmänniskor eller studerande och forskare. Samma inställning gäller också delvis för turistförsamlingarna, där merparten av medlemmarna tillbringar vintern i söderns värme och återvänder till Finland när det blir sommar.

I dagens läge arbetar människorna ofta bara några år utomlands, till exempel medan de är tjänstlediga. Makens eller makans arbetsarrangemang under tiden för utlandsvistelsen innebär ofta en särskild extra utmaning. Ett nytt utbildningsprogram har skräddarsytts för situationen, *Sparraa parempi startti maailmalle* (*Sparring för en bättre start ut i världen).* Programmet har beretts och genomförs i samarbete med andra parter som är verksamma i utlandet (Kyrkans missionscentral, Finska Missionssällskapet och Finlands Sjömanskyrka).

Sverige är kvantitativt sett det överlägset största fältet för finländare utomlands. Svenska kyrkan har engagerat sig starkt i arbetet genom att inrätta närmare 100 tjänster för det finskspråkiga arbetet. De flesta av tjänsterna är prästtjänster. Svenska kyrkan har också översatt sina kyrkböcker till finska. Den senaste översättningen gällde den finskspråkiga upplaga av Svenska kyrkans psalmbok som togs i bruk vid advent 2003. Kyrkoordningen från år 2002 har dock medfört osäkerhet i fråga om det finskspråkiga arbetet och dess framtid. Enligt den nya kyrkoordningen ansvarar de lokala församlingarna för arbetet på minoritetsspråk inom Svenska kyrkan, vilket innebar att stiftens och helhetskyrkans (Uppsala centralbyrås) roll har reducerats avsevärt. Situationen har i betydande grad påverkat den stödjande rollen för Finska kyrkans enhet för arbetet bland finländare utomlands bland annat i rekryteringsfrågor. Vid redogörelseperiodens slut kvarstod många öppna frågor om hur samarbetet inom arbetet bland finländare utomlands överlag borde uppfattas mellan våra kyrkor.

När den finländska flyttningsrörelsen splittras över olika delar av världen och när Internet samtidigt erbjuder även kyrkan ett kontaktnät och en kommunikationskanal har det medvetet satsats på denna möjlighet. Våren 2003 togs nya webbsidor för arbete bland finländare utomlands i bruk.

Vid utgången av 2001 undertecknades ett nytt samarbetsavtal om arbete bland finländare utomlands med Finlands Sjömanskyrka. Målet är ett sådant samarbete och ett sådant partnerskap som syns som en och samma kyrkas arbete samt som ett gemensamt kristet vittnesbörd och gemensam kristen tjänst bland dagens finländare utomlands. En gemensam utmaning är i synnerhet arbetet bland nyemigranter och bland finländare utomlands som

vistas kortare tider ute i världen. Vid tiden för de tragiska terrorattackerna i New York inleddes en föreningsprocess i de två finländska församlingarna i New York. Utvecklingen kulminerade i en samgång år 2003 och den äldre församlingens 100-årsjubileum i oktober samma år. Processen krävde betydande stödåtgärder och uppföljning från Finska kyrkan.

I samarbete med Finlands Sjömanskyrka, Suomi-Seura och utlandsfinländarnas parlament gjordes insatser för seniorarbetet, dvs. specialfrågor som gäller äldre finländare utomlands. Den princip om dubbelt medborgarskap som finska staten antog år 2003 bemöttes med glädje ute i världen. Däremot väcker priset ibland protester: i synnerhet i de fattigaste länderna är priset ett hinder för att anhålla om finskt medborgarskap.

I samband med sessionerna för utlandsfinländarnas parlament i november 2000 och 2002 ordnades vid Kyrkostyrelsen seminarier med temat *Finländska seniorer i utlandet.*

Inom arbetet bland turister utfördes en lägesanalys och behovskartläggning, vilka konkret utmynnade i till exempel att arbetet på Rhodos och Cypern överfördes från Sjömanskyrkan till Kyrkostyrelsens arbete bland turister från och med sommaren 2002 och att det ingicks ett samarbetsavtal om att Finska Missionssällskapets anställda i Bangkok skulle börja delta i arbetet bland utlandsfinländare i Thailand från och med år 2002. Inom arbetet bland turister upphörde utsändandet av en vinterpräst till Florida år 2002, vilket delvis var en avspegling av de konsekvenser som terrorattacken i september 2001 hade på turismen. Den ordinarie turistprästtjänst som varit placerad på Teneriffa överfördes år 2003 som andra prästtjänst till spanska solkusten. Tonvikten för tjänsten vilar på diakonalt arbete. Kyrkostyrelsen besatte tjänsten i slutet av 2003. Den projektartade tjänsten som koordinator för arbetet bland turister (turistpräst) vid utrikesavdelningen vid Kyrkostyrelsen permanentades vid ingången av 2003.

I oktober 2002 undertecknades ett samarbetsavtal med Evangeliska kyrkan i Tyskland (EKD). Avsikten är att utveckla kyrkornas samarbete och trygga de kyrkliga tjänsterna för finländare bosatta i Tyskland och tyskar bosatta i Finland. Kyrkorna har haft ett samarbetsavtal sedan 1970-talet, men det nya avtalet är förenat med en vidsträckt gemensam teologisk motivering i form av en

gemensam lärogrund. Evangeliska kyrkan i Tyskland består av lutherska, reformerta och unierade landskyrkor. I avtalet motiverades den mellankyrkliga prediko- och nattvardsgemenskapen särskilt med hänvisning till Borgåöverenskommelsen och Meissen-avtalet mellan Anglikanska kyrkan och EKD. Samtidigt firades 25-årsjubileet med anledning av det finländska arbetet i Tyskland och för dess centralorganisation Suomalaisen kirkollisen työn keskus (SKTK) – Zentrum der finnischen kirklichen Arbeit e.V. (ZFKA).

Under redogörelseperioden fick de minskande finländska församlingarna i Australien delvis nöja sig med kortvariga gästande projektpräster. Samma tendens har börjat skymta fram också på annat håll, exempelvis i Kanada. Det innebar en betydande förlust för arbetet bland finländare i Latinamerika att den finländskbördiga präst från Svenska kyrkan som ansvarade för arbetet under åren 2000–2003 återvände från Brasilien till sitt hemland vid utgången av 2003. Medverkan i julkyrkan och besök från Finland till Brasilien, Argentina och Chile fortgick varje år.

» I Finland förlöper det mellankyrkliga ekumeniska samarbetet väl. I kyrkorna känner man till andra kyrkor och kristna samfund, och personrelationerna på ledningsnivå är goda. De bilaterala förhandlingarna mellan den evangelisk-lutherska kyrkan och minoritetskyrkorna har varit och är fortfarande synnerligen viktiga. Förmedlingen av resultaten av förhandlingarna till lokalplanet bör effektiviseras. Likaså gäller det att ytterligare effektivisera metoderna för att förmedla resultaten av den internationella ekumeniska verksamheten till lokalförsamlingarna.

» Under redogörelseperioden förekom det både operativa och ekonomiska problem inom den internationella ekumeniska rörelsen, vilket kunde ses i verksamheten inom såväl Kyrkornas världsråd, Lutherska världsförbundet som Nordiska ekumeniska rådet. I en sådan situation bör den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, som har en stark identitet och ett starkt teologiskt utbyte samt en internationellt sett stark ekonomi, bära det ansvar som den förväntas bära när det gäller att förnya och utveckla de ekumeniska strukturerna.

» Vänförsamlingsarbetet har befäst sin position som ett led i lokalförsamlingarnas och prosteriernas verksamhet. Inom vänförsamlingsarbetet bör man i stället för ensidigt bistånd, i högre grad inse rikedomen med och möjligheterna till ömsesidig inlärning. Den utbildning som tillhandahålls de ansvariga personerna i församlingarna bör likaså avspegla den utveckling som redan nu äger rum i många församlingar och som innebär att

missionsarbetet, den internationella diakonin och vänförsamlingsarbetet ses som en del av hela församlingens och hela kyrkans uppgift.

» Den kraftigt förändrade strukturen inom den finländska emigrantrörelsen och utresandet och splittringen även till helt nya områden är en stor utmaning för kyrkans arbete bland finländare utomlands. Utmaningen tvingar också till att allt mera kraftfullt utveckla samarbetet med andra aktörer. Likaså gäller det att finna andra alternativ till den integreringsbaserade verksamhetsmodellen. Frivilliga medarbetare är en viktig resurs för arbetet bland finländare utomlands, men all verksamhet kan dock inte basera sig på frivilligarbete.

8. Mission och internationell diakoni

- Inom processen kring Hela kyrkans mission söktes ett nytt tänkesätt för missionsarbetet och den internationella diakonin, enligt vilket kyrkan skulle ha en centralare och aktivare roll än tidigare när det gäller att ordna och genomföra kyrkans missionsuppgift. Under redogörelseperioden dryftades frågan särskilt av den delegation för kyrkans missionsarbete som leddes av biskop *Jorma Laulaja*.
- Det samlade understödet för missionsarbetet ökade, i synnerhet församlingarnas budgetunderstöd. En bidragande orsak var biskopsmötets vädjan till församlingarna om att de år 2002 skulle ge en procentenhet av sina skatteintäkter som jubelårsgåva till kyrkans missionsorganisationer och till Kyrkans Utlandshjälp. Budgetunderstöden fortsatte att öka också efter Jubelåret.
- Antalet missionärer fortsatte att sjunka under fyraårsperioden. Antalet har minskat med 35 % sedan år 1990. Det har varit svårt för missionsorganisationerna att finna tillräckligt många som vill resa ut. Samtidigt har formerna för missionsarbetet blivit mångsidigare och baserar sig inte uteslutande på utsända missionärer.
- Efter det att Kyrkans Utlandshjälps långvariga direktor *Tapio Saraneva* avled år 2003 utsågs teologie magister *Antti Pentikäinen* till ny verksamhetsledare.

8.1. Hela kyrkans mission

Processen Hela kyrkans mission inleddes på 1980-talet utifrån kyrkomötets önskemål om att Kyrkans missionscentral och kyrkans missionsorganisationer tillsammans skulle börja bereda en gemensam strategi eller en generell plan för kyrkans missionsar-

bete. I samband med detta framgick att det behövs ett mera långtgående samarbete mellan olika aktörer, vilket ansågs förutsätta ändringar i hela den dåvarande verksamhetsstrukturen. Missionsorganisationernas strategier skulle sammanställas till en sådan samlad vision och ett sådant handlingssätt för missionsarbetet som företrädde vår kyrka. Inom utvecklingsprocessen, som nu fortgått i drygt tio år, har man försökt åstadkomma ett intensivare samarbete och en ny fördelning av ansvaret dels mellan kyrkan och missionsorganisationerna, dels mellan missionsorganisationerna. Det har också ansetts att det behövs närmare växelverkan och samarbete mellan missionsorganisationerna och den internationella diakonin.

Under redogörelseperioden framskred denna process på så vis att kyrkan för en bestämd tid tillsatte en delegation för kyrkans missionsarbete i april 2000. Delegationen fick i uppgift att för fullgörandet av kyrkans missionsuppgift utveckla samarbetet mellan kyrkan och dess missionsorganisationer och Stiftelsen för Kyrkans Utlandshjälp. För utförandet av sitt uppdrag skulle delegationen utarbeta ett förslag till kyrkostyrelsen om ordnandet av verksamheten och förvaltningen i fråga om kyrkans missionsarbete och den internationella diakonin.

Delegationen, som leddes av biskop *Jorma Laulaja*, avgav sitt enhälliga mellanbetänkande *Kirkon lähetystehtävä* (*Kyrkans missionsuppgift*) till kyrkostyrelsen år 2002. Enligt det teologiska motiveringskapitlet i betänkandet ingår missionsuppgiften på ett bestående sätt i kyrkans väsen, och den centrala genomföraren är lokalförsamlingen. Enligt betänkandet bör missionsarbetet vara trinitariskt, kontextuellt, ekumeniskt och dialogbaserat. Missionsarbetet bör också vara övergripande: i missionen ingår både förkunnelse och tjänande som oskiljaktiga delar. Man har därför börjat tala om kyrkans missionsuppgift och fullgörandet av den som ”mission och internationell diakoni”. I samband med behandlingen av mellanbetänkandet ombad kyrkostyrelsen delegationen att fortsätta i synnerhet arbetet för att klarlägga förvaltnings- och verksamhetsmodellen. Delegationen blev klar med sitt arbete år 2004.

Det viktigaste enskilda evenemanget inom denna sektor under redogörelseperioden var den konferens om kyrkans missionsarbete

och internationell diakoni med temat *Kyrkans mission på 2000-talet* som hölls i Tammerfors i januari 2000. Vid storkonferensen möttes livet i församlingarna och den internationella diskussionen om mission. I evenemanget deltog 1 200 företrädare för olika församlingar och organisationer.

En av responserna på kongressen gällde förvirringen i fråga om innehållet i och betydelsen av de begrepp och ord som används. Det förefaller som om orden ”mission” och ”missionsarbete” i Finland har ett snävare semantiskt innehåll än det engelska ordet ”mission”. På det internationella planet och också inom de lutherska kyrkornas gemensamma språkbruk har det redan i flera årtionden ansetts att begreppet inrymmer inte bara vittnesbörd om evangeliet med ord och gärningar utan också försvar av social och ekonomisk rättvisa och främjande av de kristnas enhet. Även hos oss har man småningom börjat tillägna sig missionsuppgiftens övergripande karaktär. Beskrivande för situationen är att man i flera sammanhang måste använda uttrycket ”mission och internationell diakoni” i stället för mission eller missionsarbete för att försäkra sig om att man avser kyrkans eller församlingens hela missionsuppgift.

Den verksamhet i närområdena (framför allt i Ingermanland och Estland) som öppnades i början av 1990-talet har bidragit till att man i många församlingar har inlett en ny typ av utåtriktad verksamhet och begett sig iväg för att hjälpa hjälpbehövande. Den tilltagande utländska befolkningen i Finland har varit en annan faktor som bidragit till att väcka församlingarnas missionariska ansvar. I många församlingar har man fått upp ögonen för att det också i hemlandet råder ett större behov än tidigare av kristet vittnesbörd och tjänande. I flera församlingar har man initierat utvecklingsprocesser där man tydligare och på bredare basis än tidigare försöker se församlingens internationella och missionariska ansvar som ett led i församlingens verksamhetsidé. Genom processerna har man sökt nya verksamhetssätt och verksamhetsstrukturer som bättre uttrycker församlingens initiativtagande. Utvecklingen har konkretiserat den tanke som redan i årtionden förekommit i de internationella diskussionerna och som går ut på att missionsarbete utförs i alla världsdelar och att uppdraget börjar vid hemmets dörr också i Finland.

Insikten om missionen och den internationella diakonin som kyrkans uppgift har också påverkat den utbildning som gäller detta, vilket ses tydligast i den nya utbildningen av församlingarnas missionssekreterare. Utbildningen av missionssekreterare förnyades i början av redogörelseperioden då biskopsmötet fastställde behörighetsvillkoren för missionssekreterare. Missionssekreterarutbildningen anslöts till utbildningen av kyrkans diakoni- och ungdomsarbetare på så vis att de yrkesstudier för missionssekreterare omfattande fem studieveckor som ingår i den nämnda utbildningen ger behörighet för tjänsten som missionssekreterare. Reformen gäller inte missionssekreterare i arbetsavtalsförhållande, arvodesavlönade missionssekreterare eller frivilliga missionssekreterare.

Under redogörelseperioden genomfördes i form av en pilotkurs den första specialkursen i mission och internationell diakoni för teologer. Kursen motsvarar de långa utbildningar som redan länge ordnats i själavård och kristen fostran. Det beslöts att utbildningen skall fortsätta.

Inom missionärsutbildningen har det länge förts diskussioner med de missionsorganisationer som ansvarar för utbildningen om hur man skulle kunna både förenhetliga utbildningen och bättre infoga den som ett led i kyrkans personalutbildning. Diskussionerna fortsätter.

8.2. Missionsarbete

Utvecklingstrender inom missionsarbetet

Det internationella, ekumeniska och också det finländska missionsteologiska arbetet blev livligare under fyraårsperioden, vilket i hög grad berodde på att situationen inom missionsarbetet på det hela taget hade förändrats. Redan under en längre tid har antalet kristna ökat på södra halvklotet och minskat på norra halvklotet. Utvecklingen innebär att tyngdpunkten för hela kristendomen håller på att förskjutas söderut. Det betyder bland annat ökad synlighet för frågor som gäller kyrkorna i ekonomiskt fattiga länder och för deras verklighet. Kyrkor som oftast står i minoritet i

sina samhällen håller på att utöka sina missionssatsningar. Det ökade medlemstalet i det egna landet är oftast ett resultat av aktivt lokalt missionsarbete.

Lutherska världsförbundet fortsatte att arbeta fram ett nytt missionsdokument. Från vår kyrka kallades teologie licentiat *Tiina Ahonen* som medlem i den kommitté som förbereder dokumentet. Missionsteologen docent *Risto Ahonen* från Finska Missionssällskapet kallades till kommitténs teologiska sekreterare. De sydliga kyrkornas röst hörs tydligare i accentueringarna i det nya dokumentet, i synnerhet när det gäller övergripande förståelse av missionen och uppfattning av kontexten. Missionsdokumentet offentliggörs antagligen år 2004.

Vår kyrkas ekumeniska samarbetsorgan, Kyrkornas världsråd och Europeiska kyrkokonferensen (EKK) ordnade på sina håll konsultationer om mission och mellanreligiösa relationer. EKK samlade för första gången företrädare för protestantiska och ortodoxa kyrkor i Europa i syfte att bland annat utforma gemensamma mål och spelregler för missionen. Missionsarbetet i en europeisk kontext aktualiserades på många sätt i både de västra och de östra delarna av Europa.

De västerländska kyrkorna har vaknat till insikt om behovet av mission i den egna kontexten, det egna landet och den egna kulturkretsen. Många kyrkor i väst förlorar hela tiden medlemmar. Kännedomen om innehållet i kristendomen försämrades eller försvann helt under det kalla krigets årtionden på samma sätt som många av länderna i Östeuropa. Det växande antalet invandrare har också ökat antalet anhängare av andra religiösa samfund och gjort dem synligare. Mellanreligiös fredlig samexistens, umgänge och mission håller på att bli vardagliga företeelser i största delen av Europa. Frågorna om religionsfrihet, relationerna mellan religiösa majoriteter och minoriteter och religiös tolerans ställs i en ny kontext i Europa.

Missionsformerna håller också på att förändras, i synnerhet missionärernas ställning och uppgift. Den traditionella verksamheten som tagit fasta på att sända ut missionärer håller på att omformas till en mångsidigare verksamhet som baserar sig på ömsesidighet.

I augusti 2003 beslöt kyrkostyrelsen att godkänna anvisningar om mellankyrkligt utbyte av anställda. Anvisningarna skickades till församlingarna, och i dem behandlas grunderna för utbyte av anställda, möjligheterna till internationell växelverkan och frågor kring de praktiska arrangemangen.

Största delen av finländarna är positivt inställda till missionsarbetet, men attityderna inrymmer också motstridigheter. Av den enkät som Finlands Missionssällskap lät utföra genom Finska Gallup år 2000 framgick att drygt 60 % av finländarna ansåg att missionsarbetet var viktigt. Största delen av de övriga respondenterna tolkade arbetet som omvändelseverksamhet som de inte vill befatta sig med. Det sistnämnda enkätresultatet utmanar till en självkritisk granskning av missionsvokabulären.

Enligt undersökningen *Kyrkomonitor 2004* anser 72 % av finländarna att missionsarbetet är en mycket viktig eller ganska viktig arbetsform för kyrkan. Enligt undersökningen *Gallup Ecclesiastica 2003* ansåg 56 % av finländarna att kyrkan och församlingarna har utfört missionsarbetet väl och 7 % ansåg att kyrkan och församlingarna har utfört arbetet dåligt.

Missionsarbete i församlingarna

Av församlingarna uppgav 50 % att det år 2003 fanns en missionsdirektion i församlingen, och 20 % uppgav att församlingen hade en missionskommitté, en ansvarsgrupp eller något annat mindre officiellt organ. Av församlingarna har 17 % gått in för en lösning med ett gemensamt organ för missionsarbetet och något annat ansvarsområde (till exempel diakoni, förkunnelse, evangelisation, vuxenfostran), och 12 % av församlingarna uppgav att de inte har något separat förtroendeorgan för missionsarbetet.

Tabell 33. Skötseln av missionssekreterarens uppgifter i församlingarna år 2003. Statistikblankett B4, N=569.

	N	%
Heltidsanställd missionssekreterare	46	8,1
Deltidsanställd missionssekreterare i huvudsyssla	55	9,7
Missionssekreterare med befattningen som bisyssla	22	3,9
Arvodesavlönad eller frivillig missionssekreterare	168	29,5
Kombinerad tjänst eller uppgift	75	13,2
Uppgifterna ingår i någon av de anställdas befattning	155	27,2
Ingen har anvisats uppgifterna	48	8,4
Sammanlagt	569	100,0

Av tabell 33 framgår hur missionssekreterarens uppgifter sköttes i församlingarna år 2003. Det vanligaste var att församlingarna hade en arvodesavlönad eller frivillig missionssekreterare eller att missionssekreterarens uppgifter ingick i någon av de anställdas uppgifter. Enligt enkäten fanns det heltidsanställda missionssekreterare eller missionssekreterare i huvudsyssla i cirka 100 församlingar.

De vanligaste formerna för frivilligverksamhet inom missionsarbetet i församlingarna var basarer (91 % av församlingarna år 2003), missionsevenemang (90 %), missionskretsar (78 %) och missionsluncher (70 %). I 42 % av församlingarna fanns det en missionskrets, i 35 % en missionsloppmarknad och i 31 % ett missionskafé. Sammanlagt 68 församlingar (12 %) nämnde att de hade haft en missionsbutik och 37 församlingar (6 %) hade ordnat en missionsstudiegrupp eller missionsstudiegrupper år 2003. I sammanlagt 54 församlingar (9 %) hade det ordnats verksamhet för att möta icke-kristna invandrare.

Församlingarnas missionskretsar var verksamma och samlade alltjämt ett betydande antal människor som aktivt tar ansvar för församlingens missionsuppgift. Under redogörelseperioden sjönk antalet verksamma missionskretsar i församlingarna från 2 238 till 2 003, dvs. med cirka 10 %, och antalet deltagare med cirka 14 %. Samtidigt sjönk antalet missions- och diakonikretsar ännu kraftigare, från 833 till 609 (cirka 27 %). Minskningen av antalet missionskretsar har försnabbats jämfört med den förra fyraårsperioden. När församlingarnas traditionella verksamhet med

missionskretsar avtar förändras också den verksamhetskultur för missionsarbetet som baserat sig på kretsverksamheten.

I syfte att kompensera minskningen har man i många församlingar inlett utvecklingsarbete som siktar till att bättre än tidigare inlemma församlingens missionsuppgift i hela församlingens verksamhet och samtidigt förstå det i vidare bemärkelse än tidigare. Det skedde inte några betydande förändringar i antalet understödsavtal i församlingarna eller i antalet missionsevenemang.

Av församlingarna hade 80 % deltagit i missionsevenemang i prosteriet eller stiftet, och 73 % hade sänt en representant till åtminstone någon missionsorganisations fest på riksnivå år 2003. De vanligaste formerna för missionsfostran och fostran till internationalism i församlingarna år 2003 var missionssammankomster för vuxna (83 % av församlingarna), församlingsbesök av avtalsmissionärer (74 %) och besök av andra företrädare för missionsorganisationerna (78 %). I 51 % av församlingarna hade läroanstalter besökts av missionärer, i 47 % av församlingarna hade det ordnats missionssammankomster för barn, miniorer, juniorer och ungdomar och i 30 % hade det ordnats missionskurser. Sammanlagt 167 församlingar (29 %) uppgav att de hade ordnat minst en missionsutställning år 2003.

Direkt växelverkan mellan lokalförsamlingarna och kyrkorna på missionsfältet har ökat. År 2003 besökte företrädare för samarbetskyrkorna 141 församlingar (24 %), och 84 församlingar (14 %) rapporterade om besök till utländska arbetsfält år 2003.

Församlingarnas stöd till missionen via kyrkans missionsorganisationer fortsatte att öka, dock långsammare än under den förra fyraårsperioden. Det totala understödet ökade från 31,6 miljoner euro (1999) till 35,4 miljoner euro (2003), vilket betyder en ökning med cirka 12 %. Församlingarnas budgetanslag för missionen ökade speciellt mycket. En bidragande orsak var biskopsmötets rekommendation till församlingarna att som jubelårsgåva år 2000 ge en extra procent av sina skatteintäkter till kyrkans missionsorganisationer och till Kyrkans Utlandshjälp (KUH). Det är svårt att bedöma appellens direkta verkan och omöjligt att räkna ut den på basis av understödssiffrorna för år 2000. De budgetanslag som anvisades kyrkans missionsorganisationer och KUH år 2000 steg med cirka 3,3 miljoner euro från föregående år, vilket innebar ett

betydande tilläggsstöd, om än inte riktigt helt den ”extra procent” som hade rekommenderats. De särskilda anslagen möjliggjorde ett flertal projekt och olika slags projekt inom olika verksamhetsområden. Som exempel kan nämnas bibelarbete och teologisk utbildning i Kina, utbildning och hälsovårdsarbete i Etiopien och byggande av kyrkor i Namibia.

Figur 36. Församlingarnas understöd till missionen åren 1980–2003.

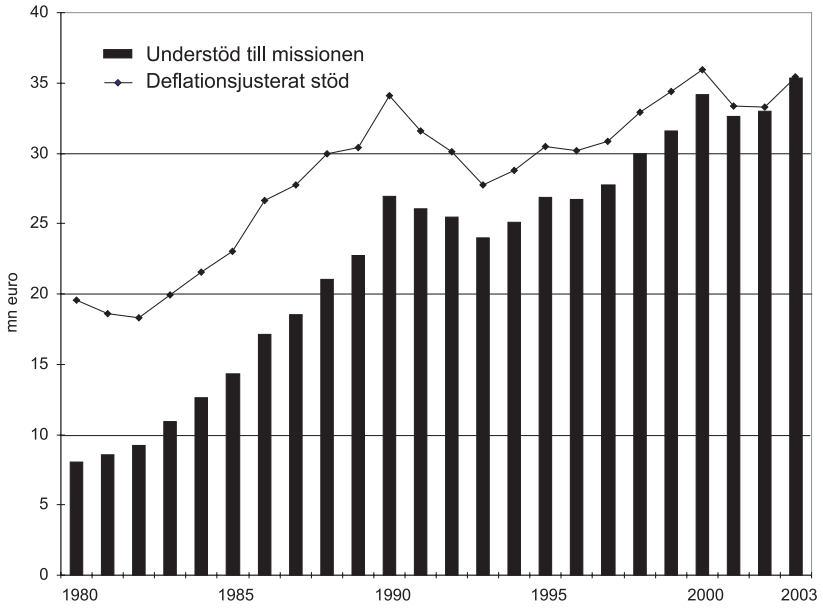

Ökningen av budgetanslagen blev dock inte bara en engångsföreteelse. Under redogörelseperioden ökade de budgetanslag som församlingarna anvisade via kyrkans missionsorganisationer från 35 % till 43 % av det totala stödet till organisationerna. Under samma tid steg beloppet från 11,1 miljoner euro till 15,3 miljoner euro, vilket betyder en ökning med cirka 38 %. Under samma tid sjönk det frivilliga understödet till missionen utan testamentsintäkter från 17,7 miljoner euro till 15,6 miljoner euro, dvs. med 12 %. Testamentsintäkternas andel varierar betydligt från år till år och utgör i genomsnitt mindre än 10 % av det totala understödet.

Kyrkans missionsarbete

Missionsarbetet uppfattas i allt högre grad som en uppgift som tilldelats kyrkan och som bör fullgöras i form av mellankyrkligt samarbete. Utvecklingen har lyft fram vår egen kyrkas ansvar och roll på det verksamhetsfält som traditionellt har ansetts höra till missionsorganisationerna. Frågan konfronterades på ett konkret sätt i de samarbetsavtal som under redogörelseperioden ingicks med kyrkan i Ingermanland (år 2000), Kinas kristna råd (år 2000) och den evangelisk-lutherska kyrkan i Namibia (år 2001). Missionsorganisationerna mötte utvecklingen i sina samarbetskyrkor, som försöker bygga upp samarbete enligt principerna om jämlikt partnerskap. Många av samarbetskyrkorna i söder hoppas kunna knyta mellankyrkliga kontakter och ingå mellankyrkliga avtal om missionssamarbete i stället för att så som för närvarande knyta kontakter och ingå avtal med missionsorganisationerna. Å andra sidan efterlyser också de finländska församlingarna i tilltagande grad en aktivare roll än tidigare när det gäller att planera och genomföra missionsarbetet.

Terroristattacken i New York i september 2001 hade vittgående konsekvenser för världsläget. Ur perspektivet för kyrkans missionsuppgift innebar attacken både att kyrkornas verksamhet försvårades i islamska länder och att vikten av en religionsdialog som ett centralt element i det kristna vittnesbördet accentuerades. Finländska missionärer måste tillfälligt evakueras från många islamska länder, från Israel och från palestinska områden på Västbanken, från landsbygden i Nepal och, på grund av sars-epidemin, från Hongkong. De besök som Islamarbetsgruppen vid kyrkans utrikesråd gjorde till Iran år 2002 samt till Syrien och Libanon år 2003 var ett uttryck för vår kyrkas aktiva deltagande i den mellanreligiösa dialogen, som också fortsatte med de islamska samfunden i Finland.

Tabell 34. Kyrkans officiella missionsorganisationers missionärer i olika världsdelar vid utgången av 2003.

Länder i olika världsdelar	Antalet missionärer	Länder i olika världsdelar	Antalet missionä-rer
Bangladesh (EMS)	11	England (FEFM)	2
Hongkong (FMS)	11	Österrike (FEFM)	1
Israel (FMS)	19	Kroatien (SANSA)	4
Japan (EMS, SANSA, FEFM, SLEY)	35	Frankrike (SANSA, FMS)	7
Jordanien (FMS)	3	Tyskland (FEFM, FMS)	8
Mellanöstern (FEFM)	29	Slovakien (SANSA)	1
Mongoliet (EMS, FMS)	14	Ryssland (EMS, FEFM, SLEY, FMS)	44
Nepal (FMS)	9	Estland (FEFM, FMS)	5
Pakistan (FMS)	6	EUROPA SAMMANLAGT	72
Taiwan (FMS)	12		
Thailand (FMS)	14	Venezuela (FMS)	13
Övriga (EMS)	18	LATINAMERIKA SAMMAN-LAGT	13
ASIEN SAMMANLAGT	181		
		Papua Nya Guinea (FEFM, FMS)	14
Angola (FMS)	14	OCEANIEN SAMMANLAGT	14
Botswana (FMS)	14		
Etiopien (EMS, FEFM, FMS)	43	ALLA VÄRLDSDELAR SAMMANLAGT	445
Kamerun (SLEY)	9		
Kenya (FEFM, SLEF, SLEY, FMS)	25		
Namibia (FMS)	8		
Zambia (SLEY)	3		
Senegal (FMS)	26		
Tanzania (FMS)	23		
AFRIKA SAMMANLAGT	165		

Antalet missionärer hade börjat minska i början av 1990-talet, och minskningen fortsatte. Under redogörelseperioden minskade antalet med 11,5 %. Antalet har minskat med 35 % sedan år 1990. Det har varit svårt för missionsorganisationerna att finna tillräckligt många som är villiga att resa ut. Samtidigt visade både statistiken över understödet till missionen och missionsorganisatio-

nernas bokslut att omfattningen av verksamheten hade åtminstone samma omfattning som tidigare. Trots att missionärer fortfarande behövs både i samarbetskyrkorna och på de platser där det ännu inte finns någon kyrka, har missionssamarbetet blivit mångformigare. Missionssamarbete utfördes och utförs bland annat genom anvisande av ekonomiskt stöd för olika projekt inom samarbetskyrkans församlingsarbete, utbildningsverksamhet, uppförande av kyrkor och utvecklingsprojekt. Det finländska missionsarbetet har fortfarande en internationellt sett hög volym med hänsyn till befolkningsunderlaget. Finska Missionssällskapet är den största traditionella missionsorganisationen i den lutherska världen. Antalet missionärer är bara en av mätarna när verksamhetens volym mäts. Under redogörelseperioden inleddes också en reform av statistiskföringen av mission och internationell diakoni.

Figur 37. Antalet missionärer inom den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland åren 1972–2003.

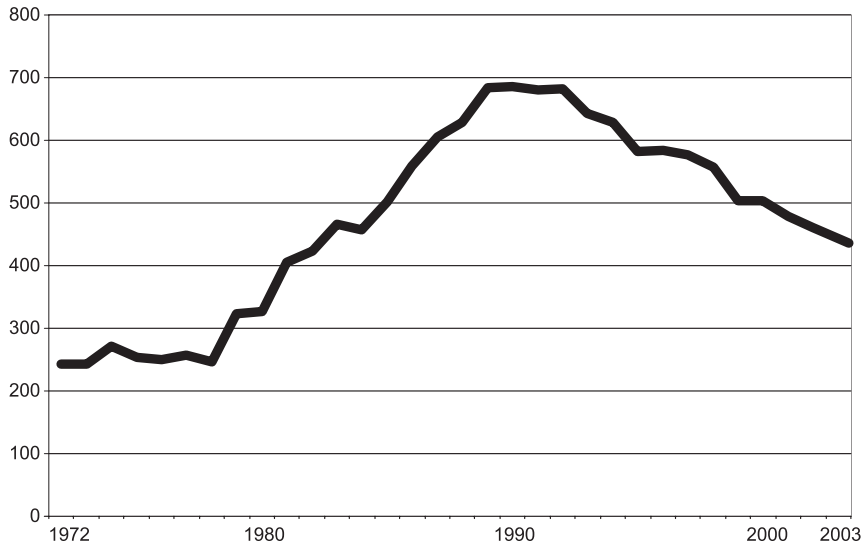

När arbetstagarresurserna i kyrkorna i söder stärks behövs det kanske inte lika många traditionella missionärer på gräsrotsnivå och de behöver inte företräda lika många yrken som tidigare. Antalet utsända arbetstagare har också sjunkit i många

kyrkor. Trenden har kunnat skönjas också i Finland sedan 1990-talet. I framtiden måste man därför införa smidigare och mångsidigare lösningar när det gäller att sända ut arbetstagare för en viss tid eller för längre tider. Inom missionsorganisationerna och deras samarbetskyrkor hoppas man trots allt att missionärer sänds ut även i fortsättningen. Missionärer tas också emot i Finland.

I såväl kyrkliga som rikstäckande medier fördes år 2003 ett visst mått av offentlig diskussion om antalet missionsorganisationer, deras förhållande till församlingarna, öppenheten för insyn i deras medelsanvändning och deras olika kyrkopolitiska plattformer. Också 100-årsjubileet av arbetet i Japan år 2000 och 100-årsjubileet av arbetet i Kina år 2002 syntes på många sätt i församlingarna och i offentligheten.

Den lutherska trosteologin var ett av insatsområdena för Kyrkostyrelsens utrikesavdelning under redogörelseperioden. År 2003 utgavs boken *Teologia uskontojen maailmassa* (*Teologi i religionernas värld*) som hade sammanställts av en arbetsgrupp för missions- och trosteologi. Tanken var att den skulle kunna betjäna personalutbildningen inom kyrkan, dem som deltar i kyrkans missionsuppgift och den breda allmänheten. Dessutom publicerade Kyrkostyrelsen år 2001 boken *Dialogiopas seurakunnille* (*Dialoghandbok för församlingarna*). I anslutning till detta utförde utrikesavdelningen vid Kyrkostyrelsen rikligt med utbildnings-, informations- och rådgivningsarbete under redogörelseperioden.

Missionsorganisationerna

Som ett resultat av mångårigt arbete färdigställde Finska Missionssällskapet i slutet av 2000 ett eget missionsteologiskt dokument: *Mission: En gemensam tro – en gemensam uppgift.* I dokumentet behandlas missionsarbetets förändrade situation samt grunderna och principerna för missionssamarbetet. Dokumentet distribuerades till alla församlingar. Ledarna för Missionssällskapets samtliga samarbetskyrkor kallades till rådplägning om det grundläggande dokumentet i Paldamo år 2001.

Utgående från det grundläggande dokumentet gjorde Missionssällskapet upp en ny strategi för åren 2004–2009. I strategin betonas missionens församlingsorientering, multilateralism och ömsesidighet. Vid sidan om utsända missionärer ses i framtiden också en växande mängd av andra samarbetsformer. Nätbildning framhävs bland arbetssätten.

Missionsdirektor, prosten *Seikku Paunonen* avgick med pension vid utgången av 2001. Direktionen kallade kyrkoherden, teologie doktor *Seppo Rissanen* till efterträdare från ingången av 2002.

Missionssällskapet reviderade sin organisation vid ingången av 2001. I den nya strukturen samlades verksamheten under tre avdelningar (utrikes-, inrikes- och förvaltningsavdelningen) och i två separata enheter (informationsbyrån och förlaget). År 2003 infogades förlaget som en enhet vid förvaltningsavdelningen. I syfte att utveckla personaladministrationen fick Missionssällskapet sitt första personalpolitiska program år 2003.

I syfte att behandla människorättsfrågor tillsammans med samarbetskyrkorna och för att lyfta fram frågorna i olika projekt antog Missionssällskapets direktion ett princip- och handlingsprogram som gäller de mänskliga rättigheterna inom missionsarbetet, *Ihmisoikeudet lähetystyössä*. Handlingsprogrammet var det första i sitt slag för Missionssällskapet.

Den snabba spridningen av aids framför allt i södra Afrika översteg alla internationella prognoser och krävde snabba insatser inom en vidsträckt sektor, inbegripet kyrkorna och deras internationella aktörer. Det här syntes också i Missionssällskapets verksamhet, eftersom hiv/aids föranledde specialprojekt i många länder. Missionssällskapet gav också ekonomiskt stöd till LVF:s aidskampanj, där kyrkoledarna intar en central roll. Frågan om att utrusta kyrkoledarna för att i sina kyrkor leda arbetet i kampen mot aids intar också en central roll.

En stor del av den extra hjälp som församlingarna gav under Jubelåret kanaliserades via Missionssällskapet. Tack vare församlingarnas särskilda understöd och stora donationer kunde Missionssällskapet genomföra sådana större projekt än vanligt som hade väntat på att bli genomförda. Kyrkans Jubelår syntes i Missionssällskapets ekonomi som ett rekordartat understödsre-

sultat, 122,6 miljoner mk (cirka 20,5 miljoner euro), vilket innebar en ökning med 13 % från det föregående året. Specialstödet under Jubelåret stärkte både präst- och lekmannautbildningen i många kyrkor. Efter resultatet för Jubelåret återgick man till en måttfull ekonomisk tillväxt.

År 2002 firade Missionssällskapet 100-årsjubileet med anledning av arbetet i Kina. Det aktiverade direkta kontakter mellan finländska församlingar, kyrkliga samfälligheter och stift samt Kinas kristna råd. I november 2002 firade Missionssällskapet 140-årsjubileet av missionärsutbildningen i Finland. Missionskyrkan i anslutning till Missionshuset i Helsingfors firade sitt 100-årsjubileum år 2001. På sin tid var kyrkan den fjärde kyrkan som invigdes i Helsingfors.

Projekt för att utveckla evangelisationsmodeller för bland annat en urban miljö syftade till att nå nya människor och nya grupper av människor. Traditionella evangelisationsteam styrdes till nya områden i Thailand. I Angola, Etiopien och Tanzania tillämpades evangelisationsmetoder bland rotlösa människor som flyttat från landsorterna. Till stöd för arbetet byggdes nya bykyrkor i Etiopien, Namibia och Kina med specialstöd i anslutning till Jubelåret. I Angola, Etiopien, Tanzania, Namibia, Botswana och Thailand genomfördes projekt för vård och behandling i anslutning till hiv/aids-epidemin. Exempelvis i Botswana inleddes ett program för förebyggande av utslagning bland dem som insjuknat i aids och deras närmaste. Det ordnades stödprogram för barn som blivit föräldralösa på grund av aids.

Missionssällskapet fortsatte sitt nära samarbete med avdelningen för utvecklingssamarbete vid utrikesministeriet. Missionssällskapet hörde till de organisationer som kanaliserade mest av utrikesministeriets biståndsstöd. Årligen genomfördes flera tiotals projekt i Asien, Mellanöstern, Afrika och Latinamerika.

Tabell 35. Antalet missionärer inom de officiella missionsorganisationerna inom den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland år 2003.

Missionsorganisation	Missionärer
Finska Missionssällskapet (FMS)	239
Lutherska Evangeliföreningen i Finland (SLEY)	47
Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland (SLEF)	6
Finlands evangelisk-lutherska Folkmission (FEFM)	88
Finska Bibelsällskapet (SPS)	–
Evangelisk-lutherska Missionsföreningen Såningsmannen (EMS)	56
Budbärarna (SANSA)	9

Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys (SLEY) (Lutherska Evangeliföreningen i Finland) fyllde 130 år och dess första, fortfarande verksamma, andliga blandkör Helsingin evankelinen kuoro (Helsingfors evangeliska kör) fyllde 120 år. Tidningen Sanansaattaja fyllde 125 år och evangeliska studentarbetet (tidigare Evankelinen Ylioppilasliitto, EYL, i dag Evankeliset Opiskelijat, EO) fyllde 70 år. År 2000 var 100-årsjubileumsår för missionen i Japan. Japanmissionens betydelse som främsta missionsfält för SLEY accentuerades.

Yttre mission hörde fortfarande till SLEY:s viktigaste arbetsformer, och den yttre missionen fortgick i Japan, Kamerun, Kenya, Zambia och Ryssland. Dessutom stöddes de lutherska kyrkorna i Sydkorea, Malawi, Papua Nya Guinea och Estland eller deras organisationer.

SLEY fortsatte med sitt strategiarbete. I den strategi som godkändes år 2003 understryks den grundläggande ställningen för nådens evangelium och evangeliets vittnesbörd i alla arbetsformer, vid alla avdelningar och i alla lokaldistrikt. Uppmärksamhet fästs vid resurshushållningen inom verksamheten och vikten av att bygga upp kontakter i olika riktningar betonas.

Missionsarbetet för Svenska Lutherska Evangeliföreningen (SLEF) fortsatte i Kenya inom den lutherska kyrkan där. Situationen i Kenya var svår på grund av försämrade levnadsvillkor för de infödda, aids och korruption. Klasskillnaderna och kriminaliteten ökade i det kenyanska samhället. Antalet föräldralösa och änkor ökade oroväckande till följd av aids. SLEF satsade i Kenyaarbetet särskilt på kursverksamhet och litteraturarbete. I västra

Kenya genomfördes ett par vattenprojekt som var betydelsefulla för lokalbefolkningen. Dessa projekt, understödda av finska staten, innebär att man med solenergi förser en hel trakt med vatten genom att en av solceller driven pump pumpar upp vatten från 90 meters djup i en torr trakt.

I slutet av 2003 drogs ett utbildningsprogram för landsbygdsungdom i gång, kallat *Rural Education Programme*. Det syftar till att ge ett sextiotal ungdomar möjlighet att studera. Projektet understöds av finska staten och pågår i fyra år.

I Finland hölls traditionellt årligen en missionsfest med missionärsvälsignelse. Avtalsverksamheten med församlingar fortsatte. År 2003 firades Kenyamissionens 40-årsjubileum. En särskild jubileumsfest hölls i Vasa.

I missionsarbetet för Finlands evangelisk-lutherska Folkmission (FEFM) accentuerades under fyraårsperioden särskilt det arbete som utförs i islamska länder i Främre Asien och Centralasien. Folkmissionen anslöt sig till organisationen Sat-7 som producerar kristna TV-program som riktas till arabländerna. Folkmissionen är också delägare i ett annat motsvarande omfattande medieprojekt, Turk-7. Under senare hälften av redogörelseperioden ställdes Japan och Etiopien i blickfånget.

Folkmissionen beviljades rätt att driva en folkhögskola. Vid Kansanlähetysopisto (Folkmissionsinstitutet) i Ryttylä inrättades vid sidan om den traditionella missionslinjen, bibellinjen och teologiska linjen en teamlinje med betoning på ungdomsarbete samt en kristen konstlinje och en linje för internationalism. Antalet studerande visade en tydligt stigande trend.

Visionen *Nuorten maailma* (*De ungas värld*) godkändes som en del av Folkmissionens strategi. I enlighet med visionen försöker Folkmissionen i all sin verksamhet i hemlandet och utomlands särskilt beakta dem som är under 29 år, dvs. den största befolkningsgruppen i världen. Det betyder att arbetet bland barn, miniorer och juniorer, ungdomar och unga vuxna betonas allt starkare.

Suomen Pipliaseura (SPS) (Finska Bibelsällskapet) firade sitt 190-årsjubileum år 2002. Under redogörelseperioden fortsatte Bibelsällskapet med att översätta Bibeln och att sprida den till olika delar av världen. Bibelsällskapet utförde sitt bibelarbete i samarbete med det världsomspännande nätverket United Bible

Societies (De Förenade Bibelsällskapen), med olika kyrkosamfund och andra missionsorganisationer inom vår kyrka. Bibelsällskapets generalsekreterare *Markku Kotila* valdes i mars 2001 till ordförande för De Förenade Bibelsällskapens regionala styrelse i Europa och Mellanöstern. Bibelarbetet och arbetet för läskunnighet bland ursprungsbefolkningen i Sydamerika hörde till de nya prioriteringarna för Finska Bibelsällskapets verksamhet under redogörelseperioden. Det blev möjligt för församlingarna att ansluta sig som medlemmar i Finska Bibelsällskapet år 2002, och år 2003 hade redan 166 församlingar blivit medlemmar i organisationen.

Under de senaste åren har tyngdpunkten i arbetet för Evangelisk-lutherska Missionsföreningen Såningsmannen förskjutits till de asiatiska fälten. Till de viktigaste händelserna hör utvidgningen av församlingsarbetet i Mongoliet och uppkomsten av en ny församling i Ulanbatar, inledandet av arbetet på ett nytt område i Tsetserleg samt den officiella registreringen av arbetet i Mongoliet. Ett Luthercenter för studerande öppnades i huvudstaden.

Såningsmannens arbete i Centralasien kunde fortgå trots de oroliga förhållandena. Arbetstagarna fortsatte sitt arbete inom olika slags bistånds- och hälsoprojekt, tidvis mitt i ett krigstillstånd. På Såningsmannens Afrikafält i Tanzania och Etiopien minskade antalet utsända vid ingången av det nya årtusendet, men började öka på nytt i Etiopien under år 2003. Kyrkan *Mekane Yesus* i Etiopien har kämpat med många problem och spänningar, men de har inte försvårat missionsorganisationernas praktiska arbete. År 2002 firades församlingens 30-årsjubileum i Kebre Mengist i Etiopien. Mer än 6 000 gäster deltog i festligheterna.

I Bangladesh har det förekommit problem både inom kyrkan (ledarskapsproblem och stamkonflikter) och med myndigheterna när det gällt att få olika tillstånd. I slutet av 2000 var det dags för festligheter i Bangladesh, eftersom det då hade förflutit 20 år sedan den första församlingen grundades inom den evangelisk-lutherska kyrkan i Bangladesh. Samtidigt färdigställdes den översättning av Nya testamentet till sadri som hade producerats av Såningsmannen och Bibelsällskapet. Tillsammans med Folkmissionen och två utländska hjälporganisationer genomförde Såningsmannen ett

projekt där 83 barackbostäder uppfördes på ett jordbävningsområde i Turkiet. Projektet slutfördes år 2000.

Såningsmannens första missionärs- och ledargeneration håller på att gå i pension och organisationen behöver nya medarbetare. Missionskurser har i regel ordnats en gång om året. Ett generationsskifte är också aktuellt på ledarnivå: missionsdirektor *Juhani Lindgren* gick i pension den 1 april 2003, och han efterträddes av *Pekka Mäkipää* som länge hade tjänstgjort som missionär i Främre Asien och som missionssekreterare.

Budbärarnas arbete utomlands fokuserade på att finansiera kristna radioprogram för Asien, Mellanöstern och Fjärran Östern, Afrika och Europa samt på att stödja lutherska minoritetskyrkor i Europa. Ett betydande generationsskifte ägde rum i organisationsledningen när organisationens direktor *Per-Olof Malk*, som varit med om att bilda organisationen, gick i pension och den nye missionsdirektorn *Juha Auvinen* inledde sitt mandat i september 2002. Under redogörelseperioden inleddes en ny verksamhetsform, *Hanna*-arbetet, där ett kvinnonätverk som omspänner nästan hela Finland stöder sändningen av programmen *Naiset toivon lähteillä* (*Kvinnor vid hoppets källor*), som riktar sig till asiatiska kvinnor. År 2003 radierades program understödda av Budbärarna på 38 språk i Asien, Afrika och Europa.

8.3. Internationell diakoni

Kriget mot terrorismen påverkade också klimatet för den internationella biståndsverksamheten. Terrorismen hade åtminstone delvis sin upprinnelse i den fattigdom och orättvisa som råder i världen. Internationellt sett kom dock de konkreta åtgärderna och de internationella förpliktelserna att minska på fattigdomen att stå i skuggan av de militära föranstaltningarna. I en sådan situation blev kyrkornas arbete för rättvisa, fred och försoning allt viktigare. Under sådana tider är det av grundläggande vikt att de kristna kyrkorna också genom sina handlingar visar sin samhörighet med alla människor i världen och sin vilja att hjälpa dem som har det sämre ställt, oavsett deras religion eller politiska åskådning.

I en värld som globaliseras behövs det allt mångsidigare metoder i kampen mot fattigdom. Också inom Kyrkans Utlandshjälp (KUH) blev det vid sidan om biståndsverksamheten och som ett led i den allt viktigare att sätta sig in i och påverka de strukturella orsakerna till fattigdomen. KUH:s verksamhet inom området för lobbying syftar till att påverka medborgarnas attityder i Finland samt att inom projektverksamheten gå på djupet med orsakerna till fattigdom.

Den utländska biståndsverksamheten präglades dessutom av stora katastrofer som fick publicitet och som människorna själva eller naturen hade orsakat. Som exempel kan särskilt nämnas flyktingproblemen i Afghanistan, Irak, Balkanområdet, Tjetjenien, Västafrika och Mellanöstern, livsmedelsbristen i östra och södra Afrika, översvämningarna i Mocambique och jordbävningarna i Kongo, Iran och El Salvador. Livsmedelsproblemen berodde ofta på dålig administration och andra strukturella problem i staterna. Många av flyktingproblemen i Afrika var så kallade tysta katastrofer som inte har stått i offentlighetens strålkastarljus. KUH satsade också på dessa katastrofer. En positiv utveckling var att förhållandena blev lugnare i Angola, Rwanda och Burundi. KUH:s princip har varit att betona hållbar utveckling, men i praktiken har det funnits ett stort tryck på att i tilltagande grad svara på humanitära behov till följd av katastrofer.

KUH är en av de viktigaste organisationer som stöder Lutherska världsförbundets (LVF) och Kyrkornas världsråds (KVR) biståndsarbete. KUH deltog aktivt i bildandet av Ekumeniska alliansen för samhällspåverkan (Ecumenical Advocacy Alliance, EAA) i anslutning till KVR år 2000. Med hjälp av detta nätverk mellan kyrkorna och organisationerna i söder och norr kan olika kyrkliga aktörer samarbeta för att lösa strukturella, politiska och tendentiösa fattigdomsproblem. Alliansens första samarbetsprojekt gällde världshandeln och hiv/aids-situationen.

Bland den internationella verksamhet som KUH stöder bör nämnas det mellanreligiösa fredsprojekt för Afrika som organiseras av Lutherska världsförbundet och vars första mer omfattande konsultation hölls i Johannesburg i oktober 2002. Arbetet fortgår nu via regionala möten, utbildning och besöksprogram. En annan viktig konferens var Lutherska världsförbundets diakonikonsulta-

tion som också hölls i Johannesburg. Enligt konsultationen är den massiva fattigdomen, våldet och hiv/aids de utmaningar som kyrkorna framför allt bör svara på i världen. Ett viktigt nytt steg inom biståndsverksamheten togs när KUH registrerade sig som operativ organisation i Bosnien-Hercegovina, där den genomför ett efterkrigstida återuppbyggnadsprogram.

En höjdpunkt för närområdesarbetet inföll i maj 2002 när huvudhelgedomen för den ingermanländska kyrkan, S:ta Maria kyrka i S:t Petersburg, återinvigdes efter grundlig renovering. Republikens president deltog också i återinvigningen. Renoveringen av S:ta Maria kyrka hade inletts år 1999 och kostnaderna rörde sig kring 3,4 miljoner euro. KUH svarade för renoveringsprojektet, som i första hand finansierades av församlingarna inom den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland och av Kyrkans centralfond. S:ta Maria kyrka är den enda av de lutherska kyrkorna i S:t Petersburg där det ordnas finskspråkiga gudstjänster.

KUH stödde genom olika evenemang strävandena att höja Finlands offentliga anslag för utvecklingssamarbete till 0,7 % av bruttonationalinkomsten. Tillsammans med Finska Missionssällskapet ordnade KUH år 2001 en postkortskampanj som riktade sig speciellt till församlingarna och där medborgarna uppmanades att vädja till riksdagsledamöterna om en höjning av anslagen för utvecklingssamarbete. Församlingarna beställde närmare 60 000 postkort. En annan kampanj genomfördes år 2003. Specialtemat för kampanjen var det växande hot som hiv/aids utgör mot en hållbar utveckling och de ekonomiska resurser som behövs för att avvärja hotet. En adress med över 20 000 namn överlämnades till representanter för riksdagsgrupperna.

KUH:s strategi för åren 2002–2004 tillhandahöll en grund för att utveckla arbetet. Enligt strategin verkar KUH i första hand via nätverk och människor på lokal nivå. Det primära målet är således inte att KUH själv skall dela ut hjälp, utan att hjälparbetet utförs så kostnadseffektivt som möjligt och i så hög grad som möjligt med lokala krafter. I synnerhet Lutherska världsförbundets avdelning för världstjänst och dess landsprogram är fortfarande KUH:s viktigaste instrument för det praktiska arbetet. Det är en prioritet för KUH att avdelningens arbete hålls på högklassig nivå och fortsätter att utvecklas. Andra prioriteter gällde en kontrollerad tillväxt

av de ekonomiska resurserna, starkare församlingskontakter, ökad namnkunnighet samt utveckling av verksamheten för samhällspåverkan och av medborgarsamhället. Inom det geografiska arbetet vilar tonvikten på Afrika och bland verksamhetsformerna betonas långsiktigt utvecklingssamarbete, även om den humanitära hjälpens andel ökar.

KUH:s ledning genomgick ett betydande person- och generationsskifte. Teologie doktor *Tapani Saraneva,* som hade lotsat KUH i tio års tid, avled i augusti 2003. I november samma år utsåg stiftelsens styrelse teologie magister *Antti Pentikäinen* till ny ledare för verksamheten.

Under redogörelseperioden utökades antalet anställda vid KUH. Samtidigt förutsätter den stigande kravnivån ett allt professionellare grepp inom olika sektorer. Antalet anställda utökades inom sektorn för humanitär hjälp och inom hemlandsarbetet.

Arbetet bland invandrare överfördes från KUH till Kyrkostyrelsen vid ingången av 2001. Inom arbetet bland invandrare var målet å ena sidan att påverka Finlands migrationspolitik i en riktning som innebär att de mänskliga rättigheterna respekteras. Å andra sidan ville man värna om det interna attitydklimatet i kyrkorna.

Vid utgången av 2003 övergick man från ramavtal mellan utrikesministeriet och organisationerna till partnerskapsavtal, vilket innebär att organisationerna får större flexibilitet för sina projektplaner men att de samtidigt också tvingas bära ett större ansvar för projektens kvalitet. Utrikesministeriet sköter därmed i högre grad efterkontrollen av projekten.

Inom KUH:s arbete i hemlandet ökades satsningarna på kontakterna med stiften och församlingarna samt satsningarna på samhällspåverkan. År 2002 inleddes kampanjen *Yle Hjälpen* som en ny inhemsk verksamhetsform. Kampanjen ordnas gemensamt av Rundradion, Finlands Röda Kors, Unicef i Finland och KUH. Avsikten är att kampanjen skall ordnas varje år och målsättningen gäller attitydfostran och insamling av medel för organisationernas arbete. Temat det första året var hiv/aids-situationen i södra Afrika och för det andra året flyktingsituationen i Västafrika.

Vissa fluktueringar förekom i fråga om tillförda medel till KUH, även om situationen som helhet var stabil. Under förra

hälften av redogörelseperioden fick KUH några stora privata donationer, som ökade de totala intäkterna. Den offentliga finansieringens andel ökade ytterligare. Ökningen var störst inom sektorn för humanitär hjälp och inom återuppbyggnadssektorn. Intäkternas utveckling under rapporteringsperioden framgår av figur 38.

Figur 38. Kyrkans Utlandshjälps intäkter åren 1999–2003.

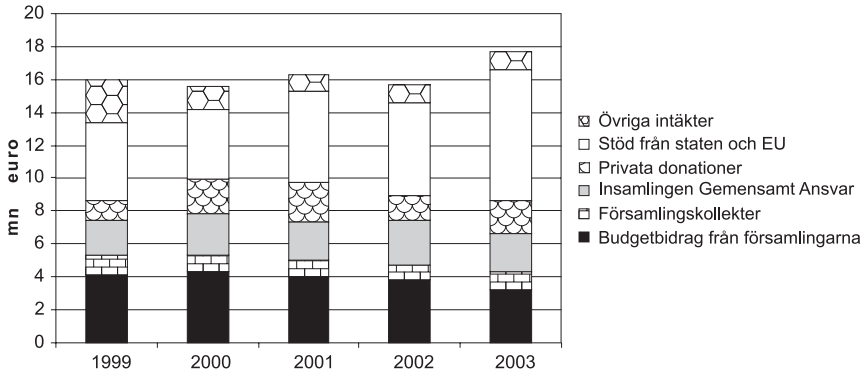

Den ökade konkurrensen inom området för tillförda medel är ett beaktansvärt fenomen inom verksamheten i hemlandet. Utöver inhemska aktörer verkar också internationella aktörer i Finland, och de tar sin del av både medborgarnas understöd och av offentliga medel. Organisationernas behov av att höja sin profil och konkurrensen om biståndsmedlen orsakade spänningar också på det internationella organisationsfältet.

Enligt *Tapio Leskinens* doktorsavhandling (2003) baserar sig understödet för frivilligt biståndsarbete i hög grad på dragningskraften hos de medborgarorganisationer som bedriver utvecklingssamarbete, anhängarnas positiva grundvärderingar och förmåga att upprätthålla sociala kontakter samt observationer av den globala situationen och hjälpbehovet i olika delar av världen. Utifrån värderingar, attityder och deltagande i utvecklingssamarbete kunde respondenterna indelas i fyra kategorier av globala ansvarstagare: negativa småhjälpare, positiva minihjälpare,

positiva storhjälpare och globala altruister. För 48 % av respondenterna var vilja att hjälpa den viktigaste orsaken till att delta i biståndsorganisationernas verksamhet. För 39 % var kärlek till medmänniskorna den viktigaste orsaken.

Genom gemensamma möten och rådplägningsdagar gjordes framsteg i utvecklingen av samarbetet inom internationell diakoni och mission. I kyrkans delegation för missionsarbete fördes också ingående diskussioner om KUH:s ställning inom kyrkans gemensamma missionsuppgift.

» Helhetsbilden av kyrkans internationella ansvar är mångfasetterad, rent av splittrad. Missionsarbetet, den internationella diakonin, det ekumeniska arbetet, närområdesarbetet, arbetet bland finländare utomlands, arbetet bland invandrare och vänförsamlingsverksamheten uppfattas allt tydligare som en helhet inom församlingens internationella ansvar. Uppfattningen av det samlade internationella ansvaret som ett led i lokalförsamlingens arbete utmanar till ökat samarbete mellan olika aktörer också på nivån för planering, beslutsfattande och genomförande inom helhetskyrkan.

» Under redogörelseperioden visade det sig att Hela kyrkans mission var en svår process som kräver uthålligt arbete. Kyrkans missionsorganisationsmodell har möjliggjort fortsatt rik, omfattande och mångformig missionsverksamhet för kyrkan samt utveckling av verksamheten. Samtidigt har modellen dock också möjliggjort en viss passiv roll för kyrkan och församlingarna. Inom missionsorganisationsmodellen har de olika missionsorganisationernas funktioner också delvis överlappat varandra och inte samordnats tillräckligt. För att missionen i högre grad skall uppfattas som kyrkornas gemensamma uppgift förutsätts att både helhetskyrkan och församlingarna intar en aktivare och direktare roll som missionsaktörer. Förändringsbehov föranleds också av att många kyrkor som står i arbetskontakt med finländska missionsorganisationer hoppas på att i fortsättningen i tilltagande grad få vara med om att ingå mellankyrkliga avtal.

» Det har varit svårt att finna tillräckligt många som vill resa ut som missionärer. Kyrkan och missionsorganisationerna bör utreda vad det ringa antalet villiga beror på.

» Erfarenhet som fåtts inom missionsarbetet och handlingsmodeller som prövats i utlandet bör bättre och mera målmedvetet utnyttjas inom kyrkans och församlingarnas arbete i hemlandet, där strävan är att genom evangeliet nå dem som inte hör till kyrkan och också de medlemmar som fjärmats från kyrkan. Här utgör arbetstagare med erfarenhet av missionsarbete och annat internationellt arbete en viktig resurs.

» Kyrkans Utlandshjälps verksamhet i hemlandet konkurrerar om samma biståndsmedel som andra inhemska och internationella organisationer som bedriver biståndsarbete. Arbetets kvalitet och biståndsverksamhetens tillförlitlighet är två viktiga kriterier som bör uppmärksammas vid utvecklingen av arbetet. Kyrkan måste försvara sina biståndskanaler när konkurrensen hårdnar.

9. Kommunikation

- Kyrkans nya kommunikationsstrategi *Kyrkan i dialog* sändes för utlåtande år 2002. I strategin framhävdes tre strategiska huvudmål: att stärka en dialogkultur, att stärka betydelsen av medlemskap och att stärka kyrklig närvaro i medierna.
- Nätkommunikation och dess betydelse ökade tydligt. Vid utgången av redogörelseperioden hade största delen av församlingarna öppnat egna webbsidor. För dem som använder sidorna är det fortfarande ett problem att sidorna utgår från organisationen.
- Inom kyrkans finskspråkiga televisionsverksamhet utökades antalet TV-gudstjänster. Förändringen innebar emellertid inte att tittarantalet ökade; i stället minskade det genomsnittliga tittarantalet för TV-gudstjänsterna.
- Den samkristna, privatägda radiokanalen Radio Dei breddade sin verksamhet till de flesta av de största städerna.

9.1. Förändringar på kommunikationsfältet

Kommunikationsfältet har förändrats på så sätt att nätkommunikation har blivit allt viktigare i västländerna. Samtidigt har kommunikationsklyftan mellan olika länder ökat, eftersom bara en mycket liten del av befolkningen i många av de fattiga länderna har möjlighet att ta del av nätkommunikationen.

På det internationella kommunikationsfältet kan tydligare försök att styra mediekommunikationen skönjas bland annat i Ryssland och Italien, och efter terrorattacken i september 2001 även i USA.

I Finland antogs under redogörelseperioden en ny lag om yttrandefrihet i masskommunikation. Lagen trädde i kraft i januari 2004. Lagbestämmelserna tillämpas med samma innehåll på all

masskommunikation oavsett med vilken teknik meddelandena har upptagits, publiceras och distribueras. Lagen uppställer därmed nya krav på upptagning av så kallade nätpublikationer, på redaktörernas ansvar och på rätten till genmäle och rätten till rättelse.

De första digitala TV-sändningarna inleddes år 2001, men digitaliseringen framskred långsammare än förmodat. De analoga TV-sändningarna upphör år 2007. Trots många försök har man ännu inte funnit någon välfungerande eller framgångsrik handlingsmodell inom mobilkommunikationen. Också församlingarna deltog i försöken. I några församlingar testade man hur kommunikation med hjälp av mobiltelefon lämpar sig för till exempel konfirmandarbetet.

Under redogörelseperioden färdigställdes kyrkans nya kommunikationsstrategi *En kommunikativ kyrka.* Man försökte engagera så många parter som möjligt i beredningen av strategin. På det omfattande seminarium om kyrklig kommunikation som hölls på Hanaholmen år 2000 utformades grunden till processen för en reform av kyrkans kommunikationsstrategi. Kyrkostyrelsen tillsatte hösten 2000 en kommunikationsstrategisk arbetsgrupp, som gav sitt betänkande år 2002. Betänkandet, *Kyrkan i dialog,* sändes för utlåtande till vida kretsar. Både resultaten av remissförfarandet och kyrkans verksamhet i övrigt visar att man inom kyrkan blivit allt mera medveten om kommunikationens betydelse. Efter remissförfarandet godkändes strategin i april 2004 med titeln *En kommunikativ kyrka.*

I strategin konstateras att kyrkan till sitt väsen, sin uppgift och i sin verksamhet är en kommunicerande gemenskap och att evangeliet är en uppgift som kyrkan inte kan underlåta att sköta. Förkunnelse och predikan lyfts fram som ett väsentligt kommunikationselement. Som kännetecken på en kommunikativ kyrka nämns i kommunikationsstrategin att respektera varje människas människovärde, att lyssna och fråga, att värdesätta olikheter, att bygga upp en gemenskap och att kommunicera med mottagaren i blickfånget. I strategin fokuseras tre strategiska huvudmål: 1) att stärka dialog med personlig kommunikation som prioriterat område, 2) att stärka betydelsen av medlemskap med barn, unga och unga vuxna som prioriterat område och 3) att stärka

den kyrkliga närvaron i medierna med nätkommunikation som prioriterat område.

Samtidigt är det enligt strategin viktigt att kyrkan finns med i den allmänna masskommunikationen i stället för att till exempel inrätta en egen radio- eller TV-kanal. I strategin betonas likaså starkare än tidigare att mottagaren, dvs. församlingen, bör stå i blickfånget i stället för sändaren. *Ingmar Lindqvist*, kommunikationsdirektor vid Kyrkans informationscentral (KI), konstaterade följande i den finskspråkiga webbtidningen *Kirkonkello*:

> *”Det är inte fråga om en samling anvisningar som dikterats från Helsingfors, utan avsikten är att materialet ska vara ett hjälpmedel. Olika aktörer på fältet kan plocka idéer ur materialet och tillämpa dem på utmaningarna i sin kommunikation…*
> *… Varje medlem i kyrkan ingår i processen. Och det är fritt fram att helt och fullt delta när trosfrågor diskuteras.”*

Religionsjournalistik stod som tema för omfattande diskussioner vid kongressen Sacred Media i Jyväskylä år 2003. Under kongressen ordnades en seminariedag för journalister med temat *Kyrkan i medierna*. Seminariedagen lockade närmare 100 deltagare och resulterade i en omfattande offentlig debatt i finländska medier.

För att de begränsade resurserna skall räcka så långt som möjligt har synergieffekter sökts genom nätbildning. Kommunikationsansvariga vid KI och i stora församlingar och kyrkliga samfälligheter har träffats regelbundet. De stora församlingarna, de kyrkliga samfälligheterna och KI:s radioredaktion har tillsammans börjat producera radiokampanjer för de kommersiella radiokanalerna.

Olika alternativa modeller för kyrkans TV-, AV- och radioprogramproduktion kartlades mellan de stora församlingarna, de kyrkliga samfälligheterna och kyrkostyrelsen. År 2003 nåddes enighet om att en kyrklig mediestiftelse skulle vara den bästa handlingsmodellen. Stiftelsens uppgift skulle vara att stödja framställningen av religiösa program och livsåskådningsprogram för olika medier. Verksamheten skulle finansieras av Kyrkostyrelsen samt genom årliga avgifter för de största församlingarna och

kyrkliga samfälligheterna. Stiftelsen kommer antagligen att inrättas år 2004.

9.2. Kyrkan i medierna

Mediediskussionerna om kyrkan, kristendomen och religionerna ökade vid ingången av det nya årtusendet. Det var anmärkningsvärt att diskussionerna mera än tidigare tog fasta på innehållsfrågor. När det gäller elektroniska medier kunde det skönjas att representanter för kyrkan mera än tidigare inbjöds till olika slags diskussionsprogram. Kyrkan syntes också på underhållningsfronten. Präster och andra kyrkligt anställda figurerade oftare än tidigare i fiktiva program, till exempel som rollfigurer i TV-serier.

Kyrkans lära väckte diskussioner i synnerhet under Jubelåret 2000, då den nya Katekesen delades ut till alla hem. Också den nya gudstjänsten, som introducerades vid advent år 2000, väckte intresse och mångsidig utvärdering.

Kristna seder och bruk fick rikligt med utrymme i offentligheten. Sommaröppettiderna i affärerna och det partiella upphävandet av nöjesförbudet på helger föranledde oro för att helgdagarna skulle försvinna. Det sågs som viktigt att sommarpsalmen och krubbtablån fick kvarstå på skolornas och daghemmens fester efter det att religionsfrihetslagen hade trätt i kraft. Böndagspraxisen blev föremål för publicitet år 2003.

Kyrkan fortsatte att ta ställning i samhällsfrågor. I stilla veckan under Jubelåret reciterades berättelser av överskuldsatta i kyrkorna i Helsingfors. I pressen konstaterades att kyrkan på ett anslående sätt hade gått in för att försvara utslagna.

Många biskopar varnade för att ojämlikheten i samhället ökar och betonade vikten av etiskt tänkande i företagen och företagens samhällsansvar. Kyrkans Hungergrupp försökte påverka beslutsfattarna. Budskapet väckte också kritik i medierna. ”Biskoparna kämpar om vem som mest populistiskt lyckas slå de rika”. Kyrkan fick däremot beröm för sina etiska ställningstaganden och handlingar som de svagas försvarare.

Kyrkans och församlingarnas ekonomi intresserade offentligheten. En av reformerna gällde systemet för understöd till små församlingar. Kyrkans andel av samfundsskatten var ett fortlöpande tema, som tillfördes extra stoff genom förslaget om att ersätta samfundsskatten med statsanslag.

Dispyterna inom kyrkan fick relativt sett mycket stor publicitet. I synnerhet olämpligt beteende hos vissa enskilda kyrkligt anställda blev lätt nyhetsstoff och präglade föreställningen om kyrkan.

Kvinnoprästernas ställning ventilerades i offentligheten under hela redogörelseperioden. Vigningen av den första kvinnliga prästen i Uleåborgs stift efter biskopsbytet år 2001 fick rikligt med positiv publicitet. Biskoparna meddelade att det inte längre ordnas särskilda vigningar av kvinnoprästmotståndare.

Den negativa inställning till kvinnopräster som kyrkoherden i Valkeala företrädde blev ett fortlöpande tema i medierna sommaren 2002. Det rikliga spaltutrymmet skapade en felaktig bild av företeelsens allmänna spridning. Händelsen ökade också utträdena ur kyrkan i den aktuella församlingen. Ärkebiskopen underströk att kvinnoprästmotståndarna inte omfattas av dispens.

Kyrkans, väckelserörelsernas och de kyrkliga opinionsbildarnas ställningstaganden till registrering av parförhållanden mellan personer av samma kön, homosexuella parförhållanden, togs upp på ett synligt sätt. Frågan om registrerat partnerskap för homosexuella föreföll att vara en prövning för kyrkans enhet. Både de knäböjande bedjare på riksdagstrappan som motsatte sig lagförslaget och de kyrkliga liberaler som understödde förslaget fick publicitet.

När lagen hade antagits började man diskutera homosexuella pars möjlighet att få kyrklig vigsel. Biskoparna hade olika åsikter i frågan. Bland mötesärendena på kyrkomötena intresserade medierna sig mest för de initiativ till kyrkomötet som gällde homosexuella parförhållanden.

Olika slags kriser gjorde att medierna riktade mera förväntningar i kyrkans riktning än tidigare. Efter terrorattacken i New York år 2001 och bombexplosionen i Myyrmanni i Vanda år 2002 förmedlade både pressen och elektroniska medier biskoparnas kondoleanser samt skildringar och inspelningar av fredsböner och

minnesandakter i församlingarna. Ärkebiskopens kritiska ställningstaganden till konflikten i Israel och USA:s anfall mot Irak fick positiv publicitet.

När det gäller den nya religionsfrihetslagen, som trädde i kraft i augusti 2003, lyfte medierna fram hur lätt det var att utträda ur kyrkan samt att religionsundervisningen breddades till allt fler trossamfund. Utträdena ur kyrkan började öka i snabb takt. Trenden förstärktes när det informerades om begravningslagen som riksdagen hade antagit och enligt vilken grundprincipen är att alla skall få begravningsplats till samma pris. Frågan om rättvisan i systemet ventilerades i medierna när medlemmarna i kyrkan gick miste om sin ”medlemsförmån”. De höga siffrorna för utträde ur kyrkan mot slutet av året fick synlig publicitet.

Andra medieintressanta frågor var bland annat presidentkandidaternas förbindelse vid kyrkan, församlingsvalet, vigningen av cp-skadade *Sami Mustakallio* till prästämbetet, delningen av Helsingfors stift, biskopsvalet i Esbo, den karismatiska väckelsen i Nokia, psalmjubileumsåret 2001, arbetsklimatet i församlingarna, de tio teserna om föräldraskap och ett gott liv för barnet och den heliga Birgittas jubileumsår år 2003. Utöver dessa teman i de rikstäckande medierna tog medierna på landskapsnivå, regional nivå och lokal nivå upp sådana nyhets- och debattfrågor i anslutning till församlingslivet och kyrkans liv som var av intresse för området i fråga.

9.3. Kyrklig information

Församlingarnas information

År 2003 meddelade sammanlagt 41 församlingar och 13 kyrkliga samfälligheter att deras informationsverksamhet sköttes av en heltidsanställd informatör med tjänsten i huvudsyssla. Antalet heltidsanställda informatörer i de enskilda församlingarna ökade tydligt under fyraårsperioden. Dessutom fanns det en deltidsanställd informatör i 14 församlingar. Största delen av församlingarna hade således inte någon egentlig professionell informatör. I de flesta församlingar (68 %) hade informationsuppgifterna integrerats i befattningsbeskrivningen för

någon av tjänsteinnehavarna, men i 104 församlingar (18 %) hade det inte utsetts någon informationsansvarig. År 1999 fanns det 129 sådana församlingar. Dessa församlingar var oftare än andra små landsbygdsförsamlingar.

Våren 2001 publicerade Kyrkans informationscentral webbguiden *Kommunicera!*, som riktar sig speciellt till församlingar där det inte finns någon särskild anställd professionell informatör. Avsikten var att tillhandahålla verktyg, tankar, kontaktuppgifter, exempel och stimulerande tips för praktiska situationer inom det kommunikativa arbetet. Webbsidorna skördade beröm i synnerhet bland anställda som ensamma knogade på med information. Under redogörelseperioden besöktes sidorna ungefär 300 gånger i veckan. Webbplatsen uppdateras med aktuella teman.

Kommunikationstänkandet i församlingarna har avancerat på så sätt att många församlingar har gjort upp egna kommunikationsplaner och kommunikationsstrategier. Av församlingarna uppgav 9 % att de hade en separat plan eller strategi och 14 % uppgav att den ingick i en minst treårig verksamhets- och ekonomiplan. Dessutom uppgav 16 % av församlingarna att åtminstone en del av de församlingsanställda hade deltagit i kommunikationsutbildning år 2003.

De informationskanaler som församlingarna oftast använde var år 2003 alltjämt annonser i lokaltidningar (76 % av församlingarna regelbundet) och anslagstavlor (78 %). Andra informationskanaler var bland annat utomhusreklam (38 %), församlingstidningen (33 %), informationsblad som församlingen delar ut (34 %) och annonser i gratistidningar (27 %). Internets andel i informationen ökade tydligt under fyraårsperioden. År 1999 uppgav 25 % av församlingarna att de använde Internet som sin informationskanal regelbundet, medan andelen nu var uppe i 49 %. Dessutom uppgav 10 % av församlingarna att de använde Internet då och då.

En tredjedel av församlingarna uppgav att de skickade och likaså en tredjedel av församlingarna att de lämnade redaktionerna meddelanden (notiser) minst en gång i månaden år 2003. Något mer än hälften av församlingarna sände regelbundet kyrkofullmäktiges föredragningslistor till redaktionerna och informerade också regelbundet om kyrkofullmäktiges beslut. Däremot uppgav bara 22 % av församlingarna att de regelbundet sände kyrko- eller

församlingsrådens föredragningslistor till redaktionerna och 28 % att de informerade redaktionerna om kyrko- och församlingsrådens beslut. Av församlingarna uppgav 32 % att de informerade om ärenden som bereddes.

Frågor som gällde en enskild församling togs oftast upp i lokaltidningen. År 2003 hade 45 % av församlingarna enligt egen uppgift figurerat i lokaltidningen minst en gång i månaden och 46 % minst en gång under året. Av församlingarna uppgav 10 % att de hade figurerat i spalterna i någon annan regional tidning och 14 % i gratistidningar minst en gång i månaden år 2003.

De som är intresserade av kyrklig kommunikation träffades årligen på de kommunikationsdagar som Kyrkans informationscentral ordnade tillsammans med stiften och församlingarna. Dagarna inrymde delvis också kommunikationsutbildning. Förutom att diskutera aktuella kyrkliga kommunikationsfrågor var det också viktigt att utbyta erfarenheter och få impulser för det egna praktiska arbetet. Kyrkliga informatörer och redaktörer från församlingarna, stiften och olika organisationer deltog. I stiften ordnades också utbildningsliknande kommunikationsdagar för informatörer och informationsansvariga.

Församlingstidningar

Något mer än hälften av finländarna läste en församlingstidning eller någon annan kristen tidning minst en gång om året. Enligt undersökningen *Gallup Ecclesiastica 2004* uppgav 14 % av finländarna att de läste församlingstidningen eller någon annan kristen tidning minst en gång i veckan, 38 % mera sällan än så men minst en gång om året.

Av församlingarna uppgav 95 och av de kyrkliga samfälligheterna 12 att de år 2003 hade gett ut en egen församlingstidning som utkom minst två gånger om året. De till spridningen största finskspråkiga församlingstidningarna var *Kirkko ja kaupunki* (Helsingfors), *Kirkko ja Me* (Åbo), *Tampereen Kirkkosanomat*, *Vantaan Lauri* och *Espoon Seurakuntasanomat.* I norra Finland utkom den regionala församlingstidningen *Rauhan Tervehdys,* som gavs ut av 21 församlingar i Uleåborgs stift.

Av de svenskspråkiga kyrkliga tidningarna har *Kyrkpressen* störst upplaga. Nästan alla församlingar i Borgå stift prenumererar

på den för sina medlemmar. Eftersom tidningen är svenskspråkig är den den mest lästa finländska kyrkliga tidningen i Norden.

Kustannus-Osakeyhtiö Kotimaas dotterbolag Suomen Kirkko-Mediat Oy var fortfarande den största förläggaren med församlingstidningar. Vid utgången av 2003 omfattade dess förlagsverksamhet 23 församlingstidningar och sex centralförvaltningstidningar och kyrkliga organisationstidningar. Den sammanlagda upplagesiffran för tidningarna rörde sig kring 1,1 miljoner och läsarantalet uppskattades till närmare 1,5 miljoner. Antalet elektroniska tidningar ökade, och av de tidningar som hade Kirkko-Mediat som förläggare utkom tolv även i webbversion. Den kvalitativa utvecklingen av församlingstidningarna fortsatte tillsammans med församlingarna, bland annat genom undersökningar, tidningsreformer och utbildning.

Kyrkans gemensamma information

Kyrkans gemensamma information sköts av informationsenheten vid Kyrkans informationscentral i samarbete med kyrkans gemensamma organ, stiften, församlingarna och de kyrkliga organisationerna. Den svenskspråkiga informationen sköts av informatören vid stiftsrådet i Borgå stift.

Informationsenheten bistod notisbyråerna, de riksomfattande medierna samt landskaps- och lokalmedierna vid behandlingen av kyrkliga och religiösa ämnen genom konsultverksamhet, genom att hålla kontakt med redaktörerna och genom att sända ut notiser. Under redogörelseperioden övergick enheten från att sända notiser per post och fax till att uteslutande sända dem via e-post. Enheten verkade även som kyrkans gemensamma informationstjänst för olika instanser i samhället och för medborgarna.

Informationsenheten skötte kyrkans offentliga information i fråga om kyrkans gemensamma verksamhet och förvaltning liksom även i fråga om kyrkliga ställningstaganden och händelser av allmänt intresse i församlingarna. Informationsenheten deltog också i planeringen och genomförandet av offentlighetskampanjerna i anslutning till Jubelåret och utdelningen av Katekesen samt i produktionen av kyrkligt informationsmaterial. Enheten deltog i planeringen och genomförandet av kommunikationsplanen, offent-

lighetskampanjen, den allmänna informationen, webbsidorna och resultattjänsten för församlingsvalet år 2002.

Under år 2000 utvecklades stiftsrådets *Information till församlingarna* visuellt. Informationsbladet betjänar i huvudsak de svenskspråkiga församlingarna, men även organisationer och de finska stiften, med information på svenska om aktuella satsningar på stifts- och helhetskyrkans nivå. Informationsbladet utkommer numera i fyrfärgstryck med åtta nummer per år.

Stiftsrådets informatör svarar för *Kyrklig Tidningstjänst* (KT) och sänder årligen ut över 200 nyheter på svenska om kyrkan. Samtliga nyheter publiceras på kyrkans webbplats på adressen www.evl.fi/svenska/nyheter/nyheter.htm. Från och med hösten 2003 har de svenska nyheterna om kyrkan distribuerats till massmedierna via e-post.

Kyrkliga tidningar

Med hänsyn till folkmängden utkommer det många kyrkliga tidningar i Finland. Förutom de allmänkyrkliga tidningarna och församlingstidningarna har många stift, väckelserörelser, kyrkliga organisationer och sektioner sina egna tidningar. År 2003 var den sammanlagda upplagan för de kyrkliga tidningarna cirka 650 000, dvs. cirka 15 % mindre än fyra år tidigare.

Den mest betydelsefulla allmänkyrkliga tidningen är *Kotimaa*, som är en kristen veckotidning. År 2003 var tidningens upplaga cirka 51 000, dvs. över 10 % mindre än fyra år tidigare. Av exemplaren är mer än 40 % församlingarnas prenumerationer.

Enligt de uppgifter som Kyrkans forskningscentral samlat in utges 45 kyrkliga tidningar också i webbversion. Vissa tidningar ger bara en allmän presentation av tidningen på Internet eller där finns bara en mycket liten del av materialet i tidningen, men 16 tidningar utger hela tidningen och 6 tidningar en del av materialet på Internet.

Figur 39. Hur några kyrkliga medier följs. Gallup Ecclesiastica 2004, N=1 032.

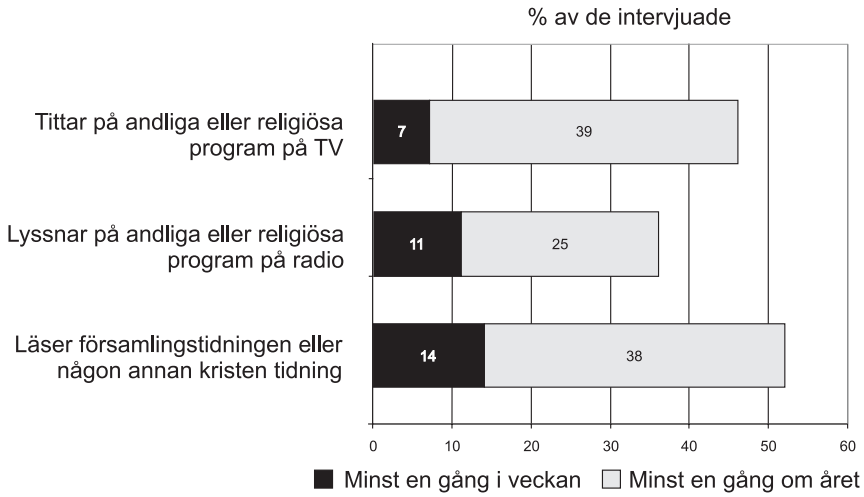

Reklamkampanjer

Under perioden godkändes reklam och marknadsföring i vida kretsar som en kommunikationsform även för kyrkan. På riksnivå genomfördes bland annat mediekampanjer i anslutning till insamlingen Gemensamt Ansvar och kampanjer i anslutning till Jubelåret 2000 och församlingsvalet. Vissa stora samfälligheter, såsom Åbo, Helsingfors och Tammerfors, producerade större mediekampanjer som stöd för sin verksamhet.

Den riksomfattande offentlighetskampanjen för församlingsvalet 2002 var den andra i sitt slag. Kyrkomötet reserverade sammanlagt cirka 610 000 euro för valinformationen på riksnivå. Tillsammans med en reklambyrå och en mediebyrå ansvarade Kyrkans informationscentral för planeringen av kampanjen. Temat var *Olet tärkeä / Du behövs.* Inför valet uppgjordes en skriftlig kommunikationsplan till hjälp för alla som förberedde sig inför valet: församlingsanställda, förtroendevalda och andra som på olika sätt deltog i valarbetet. Planen gav en övergripande bild av vad allt som ingick i valinformationen och enligt vilken tidtabell och om hurdant stöd och hurdan service som stod till förfogande. För offentlighetskampanjen utarbetades för första gången en egen logotyp, som förenade den rikstäckande kampanjen.

9.4. Kyrklig kommunikation i televisionen

Digitaliseringen av televisionsverksamheten kom i gång under redogörelseperioden. De första digitala sändningarna inleddes hösten 2001, men utvecklingen framskred inte så som man hade hoppats eftersom konsumenterna inte skaffade digitalboxar i den utsträckning som det hade antagits. Också en del av de digitala kanaler som hade beviljats koncession avslutade sin verksamhet eller avstod från sin koncession i brist på tittare. Vid utgången av perioden befann sig 70 % av hushållen inom täckningsområdet för digital-tv.

Nästan hälften av finländarna tittade på andliga eller religiösa TV-program minst en gång om året. Enligt undersökningen *Gallup Ecclesiastica 2004* uppgav 7 % av finländarna att de tittade på andliga eller religiösa TV-program minst en gång i veckan och 39 % mera sällan än så men minst en gång om året.

Inom televisionsverksamheten vid Kyrkans informationscentral försköts tonvikten i andaktsprogrammen tillbaka till gudstjänstsändningar. Antalet gudstjänster utökades tydligt i TV 2. Det producerades 30–37 gudstjänster om året mot 14–17 under den förra redogörelseperioden. Ökningen möjliggjordes av att man avstod från programmen *Credo – Minä uskon* (*Credo – Jag tror*) och i deras ställe planerade ett ungefär femminuters andaktsprogram en gång i veckan, *Pisara – Ajatus uskosta* (*Droppen – Tankar om tro*). Det ökade antalet gudstjänster hade trots allt inte någon positiv inverkan på tittarsiffrorna.

Tabell 36. Antalet finskspråkiga TV-gudstjänster och tittarsiffrorna åren 1999–2003, TV 2.

	1999	2000	2001	2002	2003
TV-gudstjänster	17	30	30	37	36
Antalet tittare i genomsnitt för alla gudstjänster	155 000	138 000	177 000	136 000	129 000
Antalet tittare i genomsnitt för lutherska gudstjänster	199 000	156 000	191 000	150 000	139 000

Under redogörelseperioden hade lutherska gudstjänster på TV årligen i genomsnitt 139 000–191 000 tittare. *Droppen – Tankar*

om tro nådde med sina nyheter i genomsnitt 159 000–230 000 tittare under olika år.

Vid ingången av februari 2003 övergick man till en ny avtalspraxis med Rundradion, enligt vilken Kyrkostyrelsen och YLE mera detaljerat skulle komma överens om produktionssamarbetet för TV-gudstjänsterna. Avtalet förtydligade arbetsfördelningen mellan Kyrkans informationscentral och TV 2. Samarbetet med MTV3 fortsatte med den tredje serien av biskop *Wille Riekkinen: Paavalin monet kasvot* (*Paulus många ansikten*).

Stiftsrådet i Borgå stift producerade årligen ungefär en gång i månaden gudstjänster på TV tillsammans med *Finlands svenska television* (FST). Gudstjänsterna hade cirka 40 000 tittare. Antalet gudstjänster minskade från 14 till 12 under redogörelseperioden. År 2003 användes de resurser som reserverats för en gudstjänst till ett psalmsångsprogram. Under redogörelseperioden fattades beslut om att från och med år 2004 televiseras åtta gudstjänster per år och att ett 30 minuters veckoandaktsprogram inleds i FST hösten 2004.

Sammanlagt 23 församlingar och 2 kyrkliga samfälligheter uppgav att de hade producerat program för lokaltelevisionen år 2003 (34 församlingar och 5 kyrkliga samfälligheter år 1999). Båda de kyrkliga samfälligheterna och sex församlingar uppgav att de betalade för programtiden, de övriga fick gratis programtid.

En församling och en kyrklig samfällighet uppgav att de producerade program för lokaltelevisionen minst en gång i veckan och två församlingar minst en gång i månaden. Det vanligaste var att församlingarna medverkade några gånger om året. För det mesta sändes andakts- eller aktualitetsprogram. Under den förra redogörelseperioden uppgav tre församlingar att deras gudstjänster sändes i lokaltelevisionen minst en gång i månaden, men denna gång uppgav inte en enda församling att de hade regelbundna gudstjänstsändningar varje vecka eller varje månad.

Den nya privata kristna televisionskanalen TV7 inledde sina provsändningar i kabelnätet i huvudstadsregionen i december 2003. Det digitala televisionsnätet erbjöd nya möjligheter för olika sammanslutningar, även församlingarna, eftersom det enligt lagstiftningen blev möjligt att få kortvariga TV-koncessioner från år 2003. Än så länge genomfördes dock inte några egentliga försök i församlingarna.

9.5. Kyrklig kommunikation i radion

Bland kommunikationsmedierna var radion det medium vid vilket finländarna tillbringade mest tid. År 2003 lyssnade finländarna dagligen i genomsnitt 3 timmar 26 minuter på radio (3 timmar 10 minuter år 1999). Hälften av antalet minuter gällde YLE:s kanaler och hälften kommersiella radiokanaler. Radion nådde dagligen 82 % av finländarna över 9 år, och 97 % av finländarna lyssnade på radio under veckan. YLE Radio Suomi var den populäraste kanalen, som dagligen nådde 36 % av finländarna.

Mer än en tredjedel av finländarna lyssnade på andliga eller religiösa radioprogram minst en gång om året. Enligt undersökningen *Gallup Ecclesiastica 2004* uppgav 11 % att de lyssnade på andliga eller religiösa radioprogram minst en gång i veckan och 25 % mera sällan än så men minst en gång om året.

År 2003 reviderade YLE radiokanalerna. Gudstjänsterna och andakterna kvarstod bland programutbudet på YLE Radio 1, men kanalreformen innebar att deras sändningsomgivning ändrades. Morgon- och aftonandakterna fick olika profiler för att bättre passa in i sin sändningsomgivning. Morgonandakten erbjuder ett tillfälle att före nyhetsverkligheten berätta om möjligheterna i livet och inge hopp i vardagen utifrån kristendomens budskap. Aftonandakten erbjuder ett tillfälle att fördjupa och bredda det kristna livets dimensioner och avspegla kyrkornas traditioner och andaktsliv.

I samband med kanalreformen försökte YLE ändra programschemat för morgnarna så att den finskspråkiga morgonandakten klockan 7.50 skulle ha sänts mitt bland nyheter och aktualiteter, vilket föranledde livliga diskussioner och kommentarer från lyssnarna. Planerna slopades på grund av lyssnarnas kommentarer.

Årligen producerades i genomsnitt 56 lutherska finskspråkiga radiogudstjänster. Radiogudstjänsterna är alltjämt de program i YLE Radio 1 som har de flesta lyssnarna, men lyssnarsiffrorna har sjunkit tydligt. År 2000 hade radiogudstjänsterna i genomsnitt 270 000 lyssnare och år 2003 i genomsnitt 214 000, medan antalet lyssnare ännu på 1990-talet överskred 300 000 med rent av klar marginal.

Morgonandakterna klockan 6.15 hade i genomsnitt 79 000 lyssnare år 2003. Antalet ökade en aning under redogörelseperioden. Lyssnarsiffrorna för morgonandakterna klockan 7.50 sjönk en aning under redogörelseperioden: år 2003 i genomsnitt 190 000 lyssnare. Samma år hade aftonandakterna på vardagarna i genomsnitt 101 000 lyssnare och på lördagarna 113 000 lyssnare. Antalet var stabilt under redogörelseperioden.

Det har blivit svårare att göra program för kanaler med framför allt unga och unga vuxna lyssnare. Radioredaktionen vid Kyrkans informationscentral började köpa kampanjer från partiellt riksomfattande kedjor för att kunna nå även dessa grupper. År 2003 gjordes ett samarbetsförsök med församlingarna: sex församlingar och KI:s radioredaktion köpte kampanjen *Sadan kilon pikkuenkeli* (*En liten ängel på hundra kilo*) av den största kommersiella radiokanalen, Radio Nova. Kampanjen innehöll korta, manusförfattade inlägg inför julen som framfördes av skådespelare. Webbsidor som komplement till radioprogrammen representerade en ny verksamhetsmodell: *www.lalli.info*, *www.radiopavlov.net*. Också för kampanjen Sadan kilon pikkuenkeli gjordes webbsidor, där det fanns bland annat en adventskalender.

Av de religiösa faktaprogrammen redigerades varje vecka YLE-programmet *Horisontti – ajankohtaista uskonnoista* (*Horisont – aktuellt om religioner*). Modellen för religiösa faktaprogram ändrades så att det ingås avtal om programmen och så att programmen redigeras nästan färdigt vid KI. Förfarandet är således i hög grad detsamma som i de produktionsbolag som producerar program för YLE. Det nya förfarandet gjorde det nödvändigt att utöka den tekniska beredskapen. För Sävelradio producerades serien *Ihmisen osa* (*Människans lott*) från september 2001 till mars 2003. I Radio Nova sändes dessutom *Päivän ajatus* (*Dagens tanke*) varje vardag år 2000.

Kyrkans informationscentral stödde lokalförsamlingarnas verksamhet i lokalradion genom att årligen ställa 1–3 färdiga materialpaket till fritt förfogande. Två materialpaket anknöt till Jubelåret, och i samband med församlingsvalet producerades kampanjer som uppmuntrade både till att uppställa kandidater och till att rösta. För kommersiella radiostationer producerades serien *Rappunero* (*Trappgeniet*), som handlade om etik och livsstil. KI ordnade årligen en

temadag om kommersiell radio för de personer i församlingarna och de kyrkliga organisationer som bedriver radioarbete.

Under redogörelseperioden producerade stiftsrådet i Borgå stift tre svenskspråkiga radioandakter per dag, dvs. 909–921 radioandakter per år. Andakterna sändes i Radio Vega. *Morgonandakten* blev kortare än sju minuter. Av andakterna nådde *Andrum* klockan 6.55 cirka 32 000, *Morgonandakt* klockan 8.53 cirka 49 000 och *Aftonandakt* klockan 19.20 cirka 19 000 lyssnare. Årligen producerades 60–64 radiogudstjänster, som hade i genomsnitt cirka 35 000 lyssnare. *Ett ord inför helgen* sändes regelbundet på lördagskvällarna. Stiftsrådet producerade också religiösa program och livsåskådningsprogram i synnerhet i anslutning till de största kyrkliga helgerna, sammanlagt 5–10 program om året.

Sammanlagt 45 församlingar och fyra kyrkliga samfälligheter uppgav att de hade producerat program för YLE:s landskapsradio år 2003 (58 församlingar och åtta kyrkliga samfälligheter år 1999).

Efter det att Radio Suomi övergått från program med en egen rubrik till ett oavbrutet sändningsflöde har det i många regioner blivit omöjligt för församlingarna att producera egna program för landskapsradion. *Taivaskanava*-programmen i Radio Keski-Suomi fortsatte också efter kanalreformen, men antalet program minskade från fem program i veckan till ett program i veckan.

Förbundet för Radiorna i Finland (tidigare *Suomen Paikallisradioliitto*) hade 38 medlemsföretag med sammanlagt 83 radiostationer år 2003. Till följd av kedjebildningen mellan lokalradiostationerna uppkom många partiella riksradiokanaler, vilket innebar att det blev svårare att regelbundet producera församlingsprogram för kommersiella radiokanaler.

Sammanlagt 96 församlingar (56 församlingar självständigt, 45 församlingar tillsammans med andra församlingar och 9 församlingar tillsammans med en organisation) och 8 kyrkliga samfälligheter uppgav att de hade producerat program för kommersiella radiokanaler självständigt år 2003 (134 församlingar och 11 samfälligheter år 1999). Ungefär hälften av församlingarna hade fått programtiden gratis.

De flesta församlingarna producerade information om församlingens kommande verksamhet, aktualitetsprogram, andaktsprogram eller motsvarande för den kommersiella radion. Samman-

lagt 29 församlingar uppgav att deras gudstjänster sändes i lokalradion minst en gång per månad och dessutom uppgav 39 församlingar att deras gudstjänster sändes mindre än en gång per månad. 60 % av församlingarna planerar programinnehållet ensamma, 26 % tillsammans med radion. I de återstående 14 % av fallen svarar radion ensam för planeringen av innehållet.

Den privatägda samkristna radiokanalen Radio Dei utvidgades till en partiell rikskanal under redogörelseperioden, och också många lutherska församlingar blev dess samarbetspartner.

Under redogörelseperioden utvidgades Radio Dei till följande nya orter: Uleåborg, Åbo, Tammerfors, Lahtis, Tavastehus, Jyväskylä, Seinäjoki, Kuopio, Karleby, Björneborg och Rovaniemi. Vid utgången av 2003 bodde drygt 3 miljoner människor inom Radio Deis sändningsområde. Av dem lyssnade 74 000 dagligen på Radio Dei och 174 000 varje vecka. Hösten 2003 började Radio Dei profilera sig för att under prime time-tiden allt tydligare nå grundförsamlingsborna och på kvällarna betjäna de aktiva församlingsmedlemmarnas behov.

Sammanlagt 88 församlingar inom den evangelisk-lutherska kyrkan och 7 kyrkliga samfälligheter uppgav att de hade deltagit i Radio Deis verksamhet år 2003. 22 församlingar och 5 kyrkliga samfälligheter uppgav att de hade köpt programtid. De enskilda summorna varierade från 140 till 30 000 euro och rörde sig sammanlagt kring 216 000 euro. 21 församlingar och 2 kyrkliga samfälligheter uppgav att de hade bidragit finansiellt, sammanlagt cirka 23 000 euro.

Många kristna organisationer deltog i radioverksamheten. *Radiobibelskolan* som hade inletts av Budbärarna år 1997 fortsatte. Sändningarna kunde höras över ett flertal lokalradiostationer och dessutom som en riksomfattande mellanvågssändning. Folkmissionen utökade sin andel i programmet *Avaimia Raamattuun* (*Nycklar till Bibeln*) i Radio Dei.

9.6. Kyrklig nätkommunikation

Inom kyrkan har man målmedvetet och genomgående satsat på nätkommunikation. År 1999 hade ungefär 100 församlingar egna

webbsidor, medan redan mer än 450 församlingar eller kyrkliga samfälligheter hade webbsidor år 2003. Vid utgången av redogörelseperioden hade redan enbart kyrkans gemensamma sidor mer än 25 000 olika besökare per vecka och närmare en miljon sidor laddades ned per månad. Över hälften av församlingarna (57 %) uppgav att man i församlingarna dagligen använde kyrkans gemensamma webbtjänster och intranätstjänster år 2003. Bara 3 % av församlingarna uppgav att de inte alls använde tjänsterna.

Under den period som granskningen gäller utvecklades församlingarnas nätkommunikation i snabb takt, såväl kvantitativt och tekniskt som innehållsmässigt. Många församlingar och kyrkliga samfälligheter övergick från statiska sidor till dynamiska och interaktiva sidor, där det också går att kommunicera elektroniskt och lyssna på församlingarnas radioprogram. När det gäller innehållet och tekniken höll församlingarnas nätkommunikation trots allt mycket olika standard. Resurserna för ansvar för innehållet och personalutbildning räckte inte alltid till för att svara på utmaningarna.

Vid utgången av 2003 uppgav sammanlagt 246 församlingar att de hade egna webbsidor, och 117 församlingar uppgav att de hade webbsidor bland den kyrkliga samfällighetens webbsidor. En tredjedel av de församlingar som inte hade webbsidor planerade att göra sådana före utgången av 2004, en tredjedel i ett senare skede och en tredjedel av dessa (oftast små landsbygdsförsamlingar) hade inga planer i den riktningen.

Församlingarnas webbsidor uppdaterades oftare än under den förra fyraårsperioden. Hälften av församlingarna uppdaterade sidorna minst en gång i veckan. Trots det uppgav 22 % av församlingarna att sidorna uppdaterades mera sällan än en gång i månaden.

I Helsingfors genomfördes ett betydelsefullt projekt på lokal nivå, nämligen projektet *Månsas hemkyrka*, som Helsingfors kyrkliga samfällighet genomförde åren 2002–2003. Månsas kyrka utrustades med kameror, och församlingens gudstjänster och andra program som gjorts i församlingen förmedlades via Internet.

På radiosidan producerade redaktionen *Toivontuottajat* i experimentsyfte julmusik via nätet. Toivontuottajat är en gemensam redaktion för de kyrkliga samfälligheterna i Esbo, Helsingfors och

Vanda. Responsen uppmuntrar till att fortsätta med liknande försök.

Eftersom fältet för den kyrkliga nätkommunikationen är splittrat började man under redogörelseperioden planera en gemensam kyrklig portal. Portalen blir en gemensam ingång till kyrkans webbsidor. Avsikten är att göra det lättare för medborgarna att finna tillförlitlig information om kyrkan och kristendomen på Internet. Utgångspunkten är att användaren skall stå i blickfånget, och också i övrigt genomförs portalen interaktivt i enlighet med principerna i kommunikationsstrategin En kommunikativ kyrka. Avsikten är att portalen skall tas i bruk i början av 2005.

Utvecklingen av kyrkans webbtjänst, som genomförts med gammal nätkommunikationsteknik, begränsades under redogörelseperioden närmast till att utveckla innehållet. Den planerade portalen för kyrkan medförde att många projekt för utveckling av kyrkans webbtjänst och många förnyelser av innehållet uppsköts under den period som granskningen gäller, vilket i sin tur minskade satsningarna på att utveckla webbtjänstens användbarhet och servicenivå.

Mot slutet av perioden inleddes anskaffningen av ett nytt publikationssystem för Kyrkostyrelsen. Det valda publikationssystemet *iPublisher* pilotinfördes inom webbtjänsten för arbetet bland finländare utomlands, och med hjälp av det genomfördes Kyrkostyrelsens intranät i början av 2004.

9.7. Kyrklig AV-verksamhet

Förändringarna på mediefältet och de ökade möjligheterna med Internet har i väsentlig grad påverkat förmedlingen av undervisningsmaterial. Det har också uppkommit olika slags digitala inlärningsmiljöer. I hela Finland har dvd-skivorna passerat eller håller på att passera videokassetterna. Den tekniska utvecklingen i församlingarna släpar dock efter i viss mån, och därför var VHS-kassetterna fortfarande det viktigaste formatet inom kyrkans AV-verksamhet.

Produktfamiljetänkandet blev vanligare inom AV-verksamheten. Många produkter innehåller olika slags material på ett

mångsidigt sätt, bland annat rörliga bilder, ljudupptagningar, tryckt material och elektroniskt digitalt material. Också vid Kyrkans informationscentrals AV-redaktion utarbetades kompletterande material för största delen av de program som färdigställdes.

Med kortfilmen *Sovinto* (*Försoning*) vann AV-redaktionen första pris i den första kristna kortfilmstävlingen, som ordnades i Ryttylä år 2003. Filmen hade regisserats av *Ville Talola.*

Användarorientering och målgruppstänkande accentuerades i kyrkans AV-verksamhet. Också användarnas kravnivå steg, vilket ökade kraven på producenternas yrkesskicklighet. Arbetsmängden och svårighetsgraden inom AV-produktionen ökade på grund av att upphovsrättsfrågorna och avtalsfrågorna ständigt blev allt mera komplicerade.

» Mediekommunikationens betydelse ökar kontinuerligt. Kyrkan måste ta hänsyn till utvecklingen, vilket också den nya kommunikationsstrategin utmanar till. Enligt imageforskare behövs det både bra verksamhet och bra kommunikation för att imagen skall bli bra. Det gäller trots allt att fundera över vad som är god kommunikation: Bör man snarare försöka ge en så positiv bild som möjligt av saker och ting än att försöka vara objektiv och neutral?

» Det gäller att fundera över vilka nyheter och nyhetsuppslag kyrkan och dess församlingar ger massmedierna. Kyrkan tillhandahåller ofta bara få uppslag som gäller förvaltning, ekonomi, namn, utnämningar och internationella frågor. Det gäller att utveckla förfaranden för att tillhandahålla stoff för inslag som behandlar substansen i församlingsverksamheten på ett intressant sätt.

» I Internet- och digital-tv-ruset händer det lätt att innehållsfrågor fördunklas när tekniken blir billigare och enklare. Det är viktigt att först koncentrera sig på innehållet och klargöra vad man vill säga och till vem. Därefter är dags för de tekniska lösningarna. Å andra sidan har mottagarnas kravnivå stigit: all teknisk kommunikation måste vara tillräckligt högklassig för att bli uppmärksammad och för att budskapet skall förmedlas.

» Andaktsprogrammen i radion har långa traditioner och många lyssnare. När radiovärlden splittras kan man dock inte invagga sig i en föreställning om att det alltid kommer att förhålla sig så. Nya lyssnargenerationer har inte nödvändigtvis längre barndomserfarenheter av att lyssna på andaktsprogram i radion. Andaktsprogrammen måste utvecklas så att de betjänar nya lyssnare samtidigt som traditionerna och förväntningarna hos de nuvarande lyssnarna respekteras. Det är trots allt nästan omöjligt

att få in andaktsprogram på kanaler som ungdomar och unga vuxna lyssnar på. För att nå dessa grupper via radion har kyrkan redan köpt och tvingas i fortsättningen köpa kampanjer och producera dem så att de lämpar sig för kanalprofilerna.

» Det organisationsinriktade angreppssättet för kyrkans och församlingarnas webbtjänster var alltjämt ett problem för användarna. Utgångspunkten för kyrkans planerade gemensamma portal är att användarna står i blickfånget. Det är viktigt att också församlingarna fäster avseende vid webbsidornas användbarhet med tanke på församlingsborna.

10. Ekonomi

- Under redogörelseperioden ökade församlingarnas skatteintäkter med 15 %. Under samma tid ökade verksamhetskostnaderna med 22 %.
- Församlingarnas andel av avkastningen av samfundsskatten ökade från 1,63 % till 1,7 % under redogörelseperioden. På grund av den ekonomiska recessionen sjönk dock beloppet i euro.
- Kyrkostyrelsen reviderade systemet för understöd till församlingarna, vilket balanserade skillnaden mellan de områden som blev fattigare och de områden som blev rikare och minskade antalet ekonomiska enheter som uppvisade ett negativt årsresultat.
- På grund av övergången till bokföring enligt bokföringslagen vid ingången av 1999 började man under redogörelseperioden få allt korrektare information om församlingarnas ekonomiska situation.

10.1. Allmän utveckling av kyrkans och församlingarnas ekonomi

Inom den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland övergick man vid ingången av 1999 i tillämpliga delar till bokföring enligt bokföringslagen. Under redogörelseperioden etablerades bokföring enligt bokföringslagen i församlingarna. Under åren 2002 och 2003 uppdaterades anvisningarna till församlingarna om uppgörandet av verksamhets- och ekonomiplaner samt upprättandet av resultaträkning, balansräkning, finansieringskalkyl, bokslut och koncernbokslut. Dessutom började församlingarna fördela avkastningarna och utgifterna på uppgiftsområden i enlighet med orsaksprincipen, vilket innebär att det från och med

år 2004 finns allt korrektare uppgifter om församlingarnas verksamhet och ekonomi.

Inom församlingarnas ekonomi övergick man från mark till euro vid ingången av 2002, vilket innebar att datasystemen måste uppdateras. Ändringen vållade dock inte församlingarna några större problem.

Under redogörelseperioden ökade verksamhetsbidraget, dvs. skillnaden mellan verksamhetsintäkterna och verksamhetskostnaderna, med 22,5 % och investeringarna med 29,6 %. Under samma tid ökade församlingarnas skatteintäkter med 15 %. Under fyraårsperioden räckte inte församlingarnas årsbidrag till för att täcka alla kostnader för egen anskaffning av investeringar eller för alla amorteringar.

Skillnaderna mellan rika och fattiga områden ökade under fyraårsperioden. Inom S:t Michels, Borgå och Kuopio stift räckte inte församlingarnas årsbidrag till för utgifterna för egen anskaffning av investeringar eller för amorteringar, dvs. betalningarna ur kassan var större än de medel som inflöt i kassan. Under de gångna fyra åren var det sammanlagda årsbidraget per medlem inom de tre stiften lägre än i andra delar av landet, även om understöden ur Kyrkans centralfond under samma tid ökade mest just i dessa områden. Inom samma områden var räkenskapsperiodens resultat per medlem, kassamedlen, låneskötselbidraget och många andra ekonomiska nyckeltal per medlem sämre än i andra delar av landet. Inom Borgå stift var skatteintäkterna per medlem betydligt större än i landet i snitt, men församlingarnas lilla storlek vållade ekonomiska problem. I församlingarna inom Borgå stift är verksamhetskostnaderna per medlem betydligt högre än i hela kyrkan i snitt, och därför är årsbidragen och räkenskapsperiodens resultat per medlem lägre än i landet i snitt.

Den negativa regionala utvecklingen lindrades av det nya systemet för understöd ur Kyrkans centralfond, vilket innebar att beloppen av verksamhetsunderstöden ökade med cirka 50 % under fyraårsperioden. Under fyraårsperioden fördelades dessutom verksamhetsunderstöd till de församlingar där behovet var störst. Inom S:t Michels och Kuopio stift ökade beloppet av verksamhetsunderstöd per medlem med 140–150 % under redogörelseperioden, medan motsvarande siffra för hela landet var 53 %.

Församlingarnas inkomstskattesats steg måttfullt under perioden. År 2000 var hela kyrkans inkomstskattesats viktad med intäkterna av kyrkoskatt 1,30 % och år 2003 1,32 %. De viktade inkomstskattesatserna var störst inom Uleåborgs, S:t Michels, Borgå, Kuopio och Lappo stift. Där rörde sig den viktade inkomstskattesatsen från 1,43 % till 1,61 %, medan motsvarande siffra för Helsingfors stift var 1,08 %.

Vid utgången av redogörelseperioden hade hela kyrkan fortfarande en stadig ekonomi. Församlingarnas kassamedel motsvarade beloppet av nästan nio månaders betalningar ur kassan. I balansräkningen var förhållandet mellan penningmedel och främmande kapital gott, likaså förhållandet mellan främmande kapital och årliga inkomster. Soliditetsgraden hade hållits kring 93 % i likhet med de föregående åren.

Med ekonomisk enhet avses i denna text en församling och en kyrklig samfällighet. Också en kyrklig samfällighet med partiell ekonomisk gemenskap räknas som en ekonomisk enhet.

Inom flera stift finns det tvåspråkiga kyrkliga samfälligheter som från år till år grupperats i den ekonomiska statistiken enligt majoritetsspråket i stiftet. Därmed är de ekonomiska uppgifterna för olika stift jämförbara från år till år.

10.2. Församlingarnas ekonomi

Skatteintäkter

Största delen av församlingarnas inkomster utgörs av den kyrkoskatt som församlingarnas medlemmar betalar. Församlingarna får också en andel även av den samfundsskatt som staten uppbär.

Jämförelsen av skatteintäkterna för åren 2000–2003 försvåras av att församlingarna fick en del av förskotten för 2000 år 2001 och en avsevärt stor andel först år 2002. År 2003 stabiliserades skatteredovisningarna för det innevarande och de tidigare åren på normala nivåer. Landets regering beslöt att höja den övre gränsen för förvärvsinkomstavdragen och avdragen för inkomstens förvärvande, vilket minskade församlingarnas skatteintäkter av förvärvsinkomster markant.

Tabell 37. Beloppen av kyrkoskatt och samfundsskatt i tusen euro åren 2000–2003 samt de årliga förändringarna i beloppen.

	Kyrkoskatt	Förändring %	Samfundsskatt	Förändring %	Skatteintäkter totalt	Förändring %
2000	591 227	2,0	124 770	6,3	715 998	2,7
2001	670 736	13,4	110 744	–11,2	781 479	11,8
2002	727 188	8,4	98 786	–10,8	825 974	3,0
2003	714 042	–1,8	86 438	–12,5	800 480	–3,1
Under redogörelseperioden		23,1		–26,4		15,0

På grund av den ekonomiska recessionen minskade avkastningen av samfundsskatten med 26,4 % under redogörelseperioden, cirka 31 miljoner euro. För hela landet uppgick församlingarnas andel av avkastningen av samfundsskatten till 1,63 % åren 2000–2001 och till 1,7 % åren 2002–2003. År 2004 är andelen 1,8 %.

Figur 40. Församlingarnas skatteintäkter åren 1990–2003.

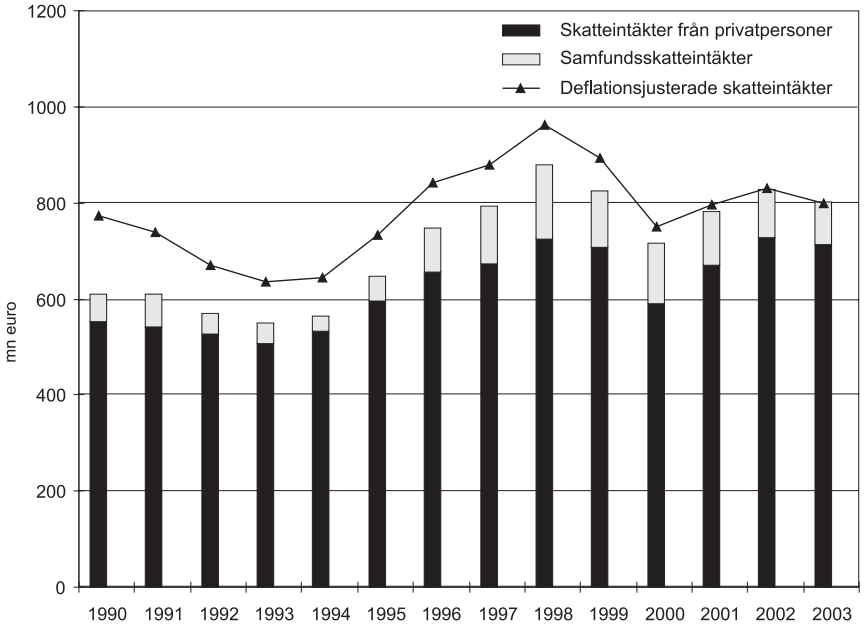

Tabell 38. Skatteintäkterna i euro/medlem stiftsvis åren 1999 och 2003.

Stift	1999	2003	Förändring 1999–2003
Åbo	154	176	14,3 %
Tammerfors	157	182	15,9 %
Uleåborg	143	166	16,1 %
S:t Michel	157	178	13,4 %
Borgå	190	202	6,3 %
Kuopio	145	163	12,4 %
Lappo	154	176	14,3 %
Helsingfors	175	204	16,6 %
Hela kyrkan	159	182	14,5 %

Verksamhetsintäkter och verksamhetskostnader

Under redogörelseperioden ökade församlingarnas verksamhetskostnader med 21,8 %. Den största kategorin av verksamhetskostnader, personalkostnaderna, ökade med 18,3 %. Personalkostnadernas andel av verksamhetskostnaderna var 61–62 %.

Största delen av verksamhetskostnaderna täcks med skatteintäkter. I hela landet uppgick verksamhetsintäkternas andel av verksamhetskostnaderna till 14,4 % år 2003. Täckningen av verksamhetskostnader med verksamhetsintäkter var störst inom S:t Michels stift (16 %) och minst inom Uleåborgs stift (11 %).

Tabell 39. Församlingarnas verksamhetsintäkter och verksamhetskostnader i miljoner euro samt förändringsprocent åren 2000–2003.

	2000	2001	2002	2003
Verksamhetskostnader	691	730	762	790
Förändring från föregående år	6,5 %	5,6 %	4,4 %	3,7 %
Verksamhetsintäkter	102	106	111	114
Förändring från föregående år	5,2 %	3,9 %	4,7 %	2,7 %

Figur 41. Församlingarnas verksamhetsintäkter år 2003.

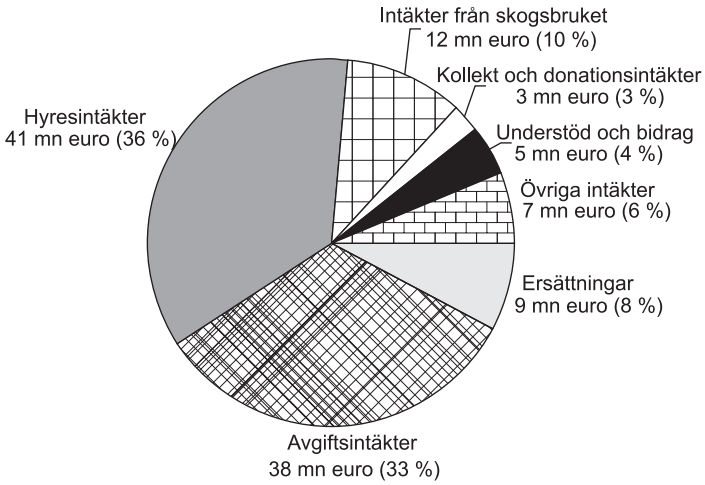

Figur 42. Församlingarnas verksamhetskostnader år 2003.

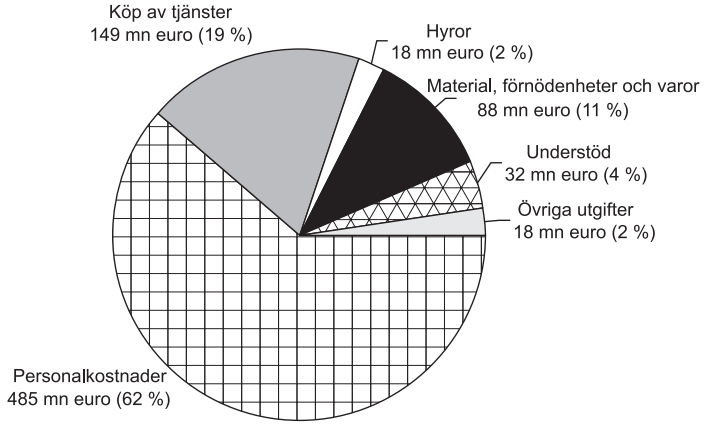

Investeringsutgifter

Församlingarna har ökat sina investeringar rundligt under de gångna tio åren. Det beror antagligen delvis på att församlingarna minskade sina investeringar på grund av recessionen under förra hälften av 1990-talet och att de nu har rättat till ”investeringsunderskottet” under de senaste åren.

Figur 43. Församlingarnas investeringsbelopp åren 1990–2003.

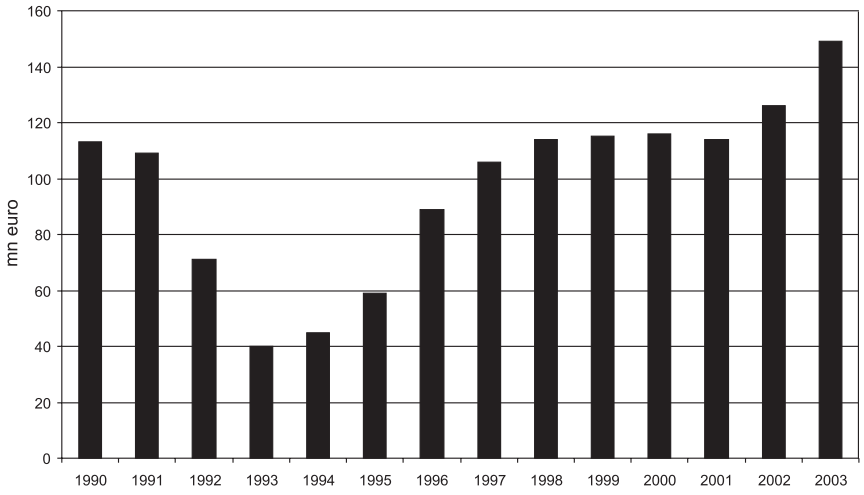

Med investeringsbelopp avses här de årliga bruttoutgifterna för investeringar i anläggningstillgångar. Investeringarna ökade mot slutet av redogörelseperioden; i synnerhet i Helsingfors stift där investeringarnas andel av hela kyrkans investeringar ökade från 26 % till 46 % under fyraårsperioden.

Figur 44. Investeringsbeloppen stiftsvis åren 2000–2003.

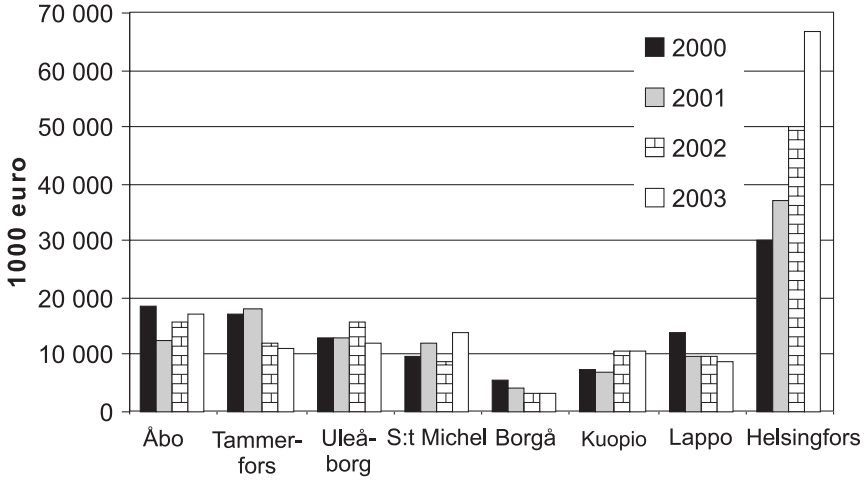

Av de investeringar som slutfördes under år 2003 uppgick andelen för nybyggande till cirka 24 %, reparationsbyggande 33 %, begravningsväsendet 18 % och förvärv av mark- och vattenområden 12 %. Övriga investeringar (bland annat aktier och andelar i anläggningstillgångar, maskiner och inventarier samt köp av orglar) stod för cirka 13 %.

Tabell 40. Investeringarna i euro/medlem stiftsvis åren 1999 och 2003.

Stift	1999	2003	Förändring 1999–2003 (%)
Åbo	33	30	–9,1
Tammerfors	21	19	–6,3
Uleåborg	22	24	+6,1
S:t Michel	16	34	+100,9
Borgå	66	25	–62,3
Kuopio	18	24	+26,1
Lappo	28	20	–29,5
Helsingfors	28	62	+127,0
Hela kyrkan	26	34	+30,0

Församlingarnas ekonomiska situation

Under redogörelseperioden var församlingarnas ekonomiska situation i regel god. Kassamedlen räckte till för att täcka utgifterna, och under de föregående årtiondena hade det samlats förmögenhet i balansräkningen. Lånebeloppen var små i förhållande till penningmedlen och förmögenheten. Endast några församlingar betalade sina löpande utgifter med kassalån. Situationen för de minst bemedlade församlingarna förbättrades tydligt av kyrkostyrelsens verksamhetsunderstöd, som samtidigt utjämnade den ekonomiska ojämlikheten mellan rika och fattiga församlingar.

I denna text bedöms församlingarnas ekonomiska situation utifrån resultaträkningen, finansieringskalkylen och balansräkningen samt de nyckeltal som beräknas på basis av dem.

Tabell 41. Församlingarnas förkortade resultaträkning i miljoner euro för åren 2000–2003.

	2000	2001	2002	2003
Verksamhetsintäkter	102	106	111	114
Verksamhetskostnader	–691	–730	–762	–790
Verksamhetsbidrag	–589	–624	–651	–676
Skatteintäkter	716	781	826	800
Kostnader för beskattningen	–14	–15	–16	–16
Avgifter till centralfonden	–41	–41	–47	–43
Verksamhetsunderstöd ur Kyrkans centralfond	7	8	8	9
Finansiella intäkter	48	36	34	38
Finansiella kostnader	–17	–17	–28	–6
Årsbidrag	109	129	126	106
Avskrivningar och nedskrivningar	–44	–47	–48	–55
Extraordinära poster	13	8	10	24
Räkenskapsperiodens resultat	78	90	88	74
Ökn. eller minskn. i avskrivningsdifferens	–7	–5	–12	–19
Bokslutsöverföringar	–33	–39	6	3
Räkenskapsperiodens över-/underskott	38	46	82	58

I församlingarnas resultaträkning hänförs till årsbidraget intäkter och kostnader för verksamheten, skatteintäkter, kostnader för beskattningen, avgifter till centralfonden, verksamhetsunderstöd ur centralfonden samt finansiella intäkter och kostnader. Poster ur kassan vilka inte hänförs till årsbidraget är utgifter för investeringar, amorteringar och extraordinära poster. Under redogörelseperioden uppgick församlingarnas årliga årsbidrag till 24–29 euro per medlem. Åren 2001 och 2002 var årsbidraget per medlem större än under andra år, eftersom det då inkom mera skatteredovisningar för tidigare år än normalt.

Tabell 42. Årsbidraget per medlem stiftsvis åren 2000–2003 (euro).

Stift	2000	2001	2002	2003
Åbo	29	29	39	32
Tammerfors	21	20	27	21
Uleåborg	17	36	41	28
S:t Michel	9	17	29	19
Borgå	13	15	31	20
Kuopio	5	17	23	13
Lappo	18	25	32	19
Helsingfors	50	47	18	29
Hela kyrkan	25	29	29	24

Verkningarna av det reviderade systemet för understöd ur Kyrkans centralfond ses i siffrorna för S:t Michels och Kuopio stift, där årsbidraget per medlem steg under redogörelseperioden så att det tydligt närmade sig motsvarande siffror för de övriga stiften. Inom Helsingfors stift minskade årsbidraget per medlem betydligt under fyraårsperioden, vilket berodde på bland annat den snabba ökningen av verksamhetsutgifterna, de minskade redovisningarna av samfundsskatt och nedskrivningarna för investeringarna.

Under fyraårsperioden var församlingarnas sammanräknade årsbidrag dubbelt så stort som avskrivningarna. Det här ger en alltför positiv bild av räkenskapsperiodens resultat, eftersom beloppet av avskrivningarna under redogörelseperioden var låga jämfört med investeringarna. I församlingarna innebär stora positiva resultat för räkenskapsperioden inte att motsvarande belopp skulle ha blivit oanvända för att kunna användas under kommande år. Avskrivningarnas andel av utgifterna för egen anskaffning av investeringar rörde sig kring 40 % under redogörelseperioden. Som årsbidragsbehov har under en längre tidsperiod fastställts summan av utgifterna för egen anskaffning av investeringar och amorteringarna.

Tabell 43. Årsbidragets tillräcklighet för utgifter för egen anskaffning av investeringar och amorteringar stiftsvis åren 2000–2003.

Stift	2000	2001	2002	2003
Åbo	93 %	119 %	142 %	104 %
Tammerfors	77 %	73 %	133 %	107 %
Uleåborg	69 %	156 %	147 %	116 %
S:t Michel	44 %	66 %	144 %	55 %
Borgå	38 %	65 %	188 %	76 %
Kuopio	33 %	113 %	105 %	48 %
Lappo	60 %	115 %	152 %	103 %
Helsingfors	176 %	134 %	37 %	44 %
Hela kyrkan	94 %	113 %	99 %	70 %

Församlingarna i S:t Michels, Borgå och Kuopio stift lyckades inte finansiera sina utgifter för egen anskaffning av investeringar eller amorteringar med sin inkomstfinansiering under fyraårsperioden. Inom Helsingfors stift har investeringsutgifterna ökat i rikt mått från år till år samtidigt som årsbidraget har minskat. Också för hela kyrkan var de ovan nämnda utgifterna sammanlagt något större än årsbidragen under redogörelseperioden.

Räkenskapsperiodens resultat påverkas förutom av avskrivningar också av extraordinära poster. Extraordinära intäkter eller kostnader kan vara poster av engångsnatur som avviker från församlingens sedvanliga verksamhet och som är betydande med hänsyn till församlingens storlek. För församlingarna uppkommer sådana extraordinära intäkter och kostnader närmast i samband med försäljning av fastigheter. När försäljningspriset överstiger balansvärdet antecknas differensen som extraordinär intäkt i resultaträkningen.

Tabell 44. Extraordinära intäkter och kostnader i miljoner euro åren 2000–2003.

	2000	2001	2002	2003
Extraordinära intäkter	14,4	8,7	11,8	27,4
Extraordinära kostnader	–1,1	–0,9	–1,6	–3,8

Tabell 45. Antalet ekonomiska enheter med negativt årsbidrag och underskott i räkenskapsperiodens resultat samt de sammanräknade resultaten av räkenskapsperioder som uppvisade underskott åren 2000–2003.

	2000	2001	2002	2003
Församlingar med negativt årsbidrag	114	71	32	51
Församlingar med negativt resultat för räkenskapsperioden	195	120	78	112
Det sammanräknade beloppet av resultat som uppvisade underskott	11,6 mn euro	5,3 mn euro	4,6 mn euro	5,9 mn euro

Det minskade underskottet och den betydande minskningen av antalet ekonomiska enheter som uppvisar underskott med början år 2000 visar att församlingarna nådde bättre balans mellan utgifterna och inkomsterna. Kyrkostyrelsens uppdaterade grunder för fördelningen av verksamhetsunderstöd inverkade avsevärt på detta. Det dåliga resultatet år 2000 berodde delvis på att det redovisades för lite förskott på skatt till församlingarna.

Vid utgången av 2003 fanns det 35 ekonomiska enheter som i enlighet med 15 kap. 1 § 3 mom. i kyrkoordningen var skyldiga att besluta om hur räkenskapsperiodens underskott i balansräkningen skall täckas. Beloppet av underskotten i balansräkningen i de ovan nämnda ekonomiska enheterna uppgick till sammanlagt 1,3 miljoner euro, vilket utgjorde 6 % av de aktuella församlingarnas verksamhetskostnader år 2003. Relationstalen var störst i Uukuniemi församling, 67,6 %, i Strömfors, 34,3 %, och i Kökar, 29,7 %.

Beloppen av bokslutsöverföringarna minskade i väsentlig grad åren 2002 och 2003, vilket huvudsakligen berodde på att församlingarna avreglerade fonder från tiden för administrativ bokföring.

När det gäller församlingarnas finansieringskalkyl kan det konstateras att församlingarnas årsbidrag i det närmaste räckte till för utgifterna för egen anskaffning av investeringar under redogörelseperioden. Med utgifter för egen anskaffning avses investeringsutgifterna minskade med finansiella understöd beviljade av Kyrkans centralfond eller till exempel EU. Åren 2001 och 2002 räckte årsbidraget väl till för de ovan nämnda utgifterna, men år 2003 lyckades församlingarna finansiera bara 73 % av utgifterna

för egen anskaffning med inkomstfinansieringen, dvs. med hjälp av årsbidraget.

Församlingarnas kassatillgångar var fortfarande på god nivå. Församlingarnas kassamedel den 31 december 2003 skulle ha räckt till för 262 dagars avgifter ur kassan, dvs. för utgifterna för närmare nio månader. Med kassamedel avses likvida medel samt finansiella värdepapper bland rörliga aktiva. Endast några få församlingar befann sig i en kassakris där de löpande utgifterna betalades med kassalån. Under år 2003 ökade församlingarnas lånebelopp med 16,3 miljoner euro och kassamedlen minskade med sammanlagt 1,4 miljoner euro.

Inkomstfinansieringen räckte väl till för låneskötseln. Vid utgången av 2003 var låneskötselbidraget 14, vilket omtalar att årsbidraget 14-faldigt räckte till för amorteringar och ränteutgifter. Under redogörelseperioden lyfte församlingarna inte några extra lån för utgifterna för skötseln av främmande kapital. Låneskötselbidraget försämrades något jämfört med tidigare år.

Tabell 46. Församlingarnas förkortade balansräkning i miljoner euro för åren 2000–2003.

	2000	2001	2002	2003
Aktiva				
Bestående aktiva	1 371	1 430	1 513	1 600
Uppdragsmedel	199	208	209	228
Rörliga aktiva	690	720	736	733
Totalt	2 260	2 358	2 458	2 561
Passiva				
Eget kapital	1 845	1 924	1 997	2 059
Avskrivningsdifferens och frivilliga reserveringar	66	77	94	108
Obligatoriska reserveringar	0	0	3	3
Uppdragskapital	211	221	224	236
Främmande kapital	137	136	140	155
Sammanlagt	2 260	2 358	2 458	2 561

Församlingarnas balansräkning stärktes under redogörelseperioden. Tillsammans ökade anläggningstillgångarna och övriga långfristiga placeringar samt tillgångarna bland rörliga aktiva med

19 % under redogörelseperioden. Eget kapital stärktes med 17 % under de fyra åren. Även andelen främmande kapital och därav andelen lån med ränta ökade, men siffrorna är ganska små jämfört med de andra siffrorna i balansräkningen.

Beträffande församlingarnas balansräkningar kan det konstateras att församlingarnas soliditetsgrad var mycket god. Under hela redogörelseperioden rörde den sig kring 93 %, vilket vittnar om det egna kapitalets styrka jämfört med främmande kapital. När församlingarnas soliditetsgrad beräknas omfattar kalkylen inte uppdragskapital (bland annat gravvårdsavtal).

I samband med bokslutet för 2003 räknade församlingarna ut det återstående ansvarsbeloppet enligt gravvårdsavtalen och jämförde det återstående ansvarsvärdet med de disponibla penningmedlen för ändamålet. I de flesta av församlingarna såg medlen ut att räcka till även för långvariga avtal.

Under åren 2001–2003 skedde det inte några väsentliga förändringar i beloppet av finansförmögenheten, dvs. i differensen mellan pengar och främmande kapital. Trots att skatteintäkterna minskade år 2003 samtidigt som både verksamhets- och investeringsutgifterna ökade, minskade finansförmögenheten per medlem i hela kyrkan med endast fyra euro per medlem jämfört med det föregående året. Den största förklaringen är att församlingarnas extraordinära intäkter uppgick till 23 miljoner euro år 2003. En annan förklarig är att församlingarna i balansräkningen har överfört sådan placerad finansiell egendom från bestående aktiva till placerad egendom bland rörliga aktiva där målet är vinst. I placeringarna bland bestående aktiva bokförs bara sådana anläggningstillgångsvärdepapper som skaffats för att möjliggöra verksamheten och andra långsiktiga placeringar.

Den relativa skuldsättningen var liten inom hela kyrkan. Den relativa skuldsättningen anger hur mycket av driftsinkomsterna under räkenskapsåret som behövs för återbetalning av främmande kapital. Relativ skuldsättning är ett användbarare nyckeltal än soliditetsgraden, eftersom anläggningstillgångarnas ålder, värderingen av anläggningstillgångarna eller avskrivningsmetoderna inte påverkar nyckeltalet. Nyckeltalet för åren 2000–2003 vittnar om ett litet lånebelopp i förhållande till driftsinkomsterna.

Andelen främmande kapital i summan av verksamhetsintäkterna, skatteintäkterna och verksamhetsunderstöden beviljade av Kyrkans centralfond var bara cirka 15–16 %. Den relativa skuldsättningen förändrades knappast alls under de fyra åren.

Församlingarnas lånestock, dvs. beloppen av räntebelagda kort- och långfristiga lån, var alltjämt liten. År 2000 var lånestocken cirka 7 euro per medlem, de två följande åren cirka 8 euro per medlem och år 2003 cirka 10 euro per medlem. Församlingarna inom Tammerfors, Kuopio och Lappo stift hade minst räntebelagt lån per medlem.

Tabell 47. Nyckeltal som beskriver församlingarnas ekonomiska situation åren 2000–2003.

	2000	2001	2002	2003
Kyrkoskatteintäkter, e/medlem	134	152	166	163
Andel av avkastningen av samfundsskatt, e/medlem	28	25	22	20
Skatteintäkter sammanlagt, e/medlem	162	177	188	182
Verksamhetskostnadernas andel av skatteintäkterna, %	96,5	93,4	92,2	98,7
Verksamhetskostnader, e/medlem	157	166	173	180
Investeringar, e/medlem	26	26	29	34
Årsbidragets andel av avskrivningarna	246 %	277 %	263 %	204 %
Årsbidrag, e/medlem	25	29	29	24
Årsbidragets tillräcklighet för utgifter för egen anskaffning av investeringar och amorteringar	94%	113%	99%	70%
Investeringarnas inkomstfinansiering	99 %	119 %	104 %	73 %
Kassamedlens tillräcklighet i dagar	277 dagar	286 dagar	273 dagar	262 dagar
Låneskötselbidrag	16,2	17,4	17,1	14,3
Soliditetsgrad	92,8 %	93,1 %	93,2 %	93,3 %
Finansförmögenhet, e/medlem	122	131	136	132
Lånestock, e/medlem	7	8	8	10
Relativ skuldsättning	16,4 %	15,0 %	14,6 %	16,6 %

År 2003 var alla församlingars finansförmögenhet (= penningmedel minskade med främmande kapital) cirka 132 euro per medlem och lånestocken cirka 10 euro per medlem. Förhållandet mellan penningmedel och lån kvarstod nästan oförändrat under fyraårsperioden. Eftersom församlingarna hade ett litet lånebelopp var årsbidraget mångdubbelt jämfört med låneskötselkostnaderna.

Låneskötselbidraget anger hur inkomstfinansieringen (= årsbidraget) räcker till för att betala räntor och amorteringar på främmande kapital. Församlingarnas låneskötselbidrag 14,3 år 2003 anger att årsbidraget var 14,3-faldigt jämfört med summan av räntorna och amorteringarna på främmande kapital.

10.3. Det ekonomiska läget inom Kyrkans centralfond

Kyrkans centralfond verkar som kyrkans pensionsanstalt, jämnar ut inkomstskillnaderna mellan församlingarna och finansierar verksamheten inom kyrkans centralförvaltning och stiftsverksamheten. Av centralfondens ekonomi består cirka 75 % av pensionsfonden, 10 % av understöd och 15 % av annan verksamhet.

Kyrkans pensionsanstalt

Under den period som granskningen gäller gjordes målmedvetna insatser för att utveckla kyrkans pensionsanstalt så att den fungerar enligt samma principer som alla andra pensionsanstalter.

I enlighet med kyrkomötets beslut i maj 1999 tillsatte kyrkostyrelsen i december 1999 en kommitté för att utreda framtiden för kyrkans pensionssystem. Kommittén blev klar med sitt arbete i mars 2001.

I kommitténs rapport diskuterades huruvida det skulle löna sig att överföra nya förmånstagare till APL-systemet och på så vis stegvis avveckla kyrkans eget system. Kommittén ansåg att alternativet i högre grad skulle medföra nya problem än lösa gamla. Om nya kyrkligt anställda försäkrades enligt APL, skulle situationen om 30–50 år vara den att kyrkans pensionssystem omfattar ett stort antal pensionärer men inga försäkrade från vilkas lön pensionerna kan finansieras.

Kommittén utforskade också möjligheten att utsträcka den så kallade samgarantiprincipen till kyrkans pensioner. Inom samgarantisystemet ansvarar de övriga pensionsanstalterna tillsammans för betalningen av arbetspensioner, om någon av pensionsanstalterna löper risk att bli insolvent. Enligt kommittén finns det i

dagens läge inte några förutsättningar att anknyta kyrkans pensionssystem till samgarantin. Däremot gäller det att försöka utöka kyrkans pensionsfond. Om det finns 1,0–1,1 miljard euro i fonden kan det i ett senare skede öppnas möjligheter att koppla kyrkans system till samgarantin enligt ett större system.

I andra pensionssystem har pensionsbelastningen och betalningsskyldigheten riktats, dvs. arbetsgivaren åsamkas en extra kostnadsbelastning i samband med pensioneringar före den normala ålderspensionsåldern. På så vis blir arbetsgivaren medveten om de ekonomiska konsekvenserna av tidig pensionering. Till följd av detta har intresset ökat för att utveckla verksamhet för bevarande av arbetsförmågan och rehabilitering. Kommittén ansåg att det är motiverat att också inom kyrkans pensionssystem införa en teknik som bättre tar hänsyn till pensionsbelastningen och betalningsskyldigheten. Det nya systemet körs i gång i början av 2005.

Kommittén föreslog att tillsynen över kyrkans pensionssystem skulle utformas enligt samma principer som inom andra offentliga pensionssystem. Det betyder i praktiken att kyrkans pensionsfond börjar omfattas av Försäkringsinspektionens tillsyn. Tillsynen inleddes i början av 2003.

Under förra hälften av den period som granskningen gäller beslöts det att också kyrkans pensionsanstalt skall gå med i den reform som genomförs inom pensionssystemet i Finland vid ingången av 2004. Enligt arrangemanget med sista pensionsanstalt betalas alla pensioner och sköts pensionsanstaltens uppgifter endast av den pensionsanstalt vars pensionsskydd pensionssökanden senast har omfattats av (*Vilma-systemet*). För arrangemanget behövdes det bland annat mycket omfattande utredningar utifrån registret över anställningsförhållanden, och alla församlingar deltog i utredningsarbetet.

Våren 2003 ingick kyrkostyrelsen, Tietoenator Oyj och FPA ett viktigt samarbetsavtal, enligt vilket FPA fick tillgång till kyrkans pensionsdatasystem Kiela för att kunna handlägga sina personalpensioner. Kiela-systemet jämte Vilma-ändringarna anpassades och bearbetades så att systemet lämpade sig för FPA. Avsikten är att fortsätta att samarbeta för att upprätthålla och utveckla systemet. Nästa mera omfattande utvecklingsprojekt gäller plane-

ring av de ändringar som förutsätts för de pensionsreformer som träder i kraft år 2005. Planeringen inleddes under den period som granskningen gäller.

Syftet med pensionsfonden är att trygga utbetalningen av pensioner och jämna ut utvecklingen av församlingarnas pensionsavgifter också när de stora åldersklasserna går i pension. Pensionsfonden har inte bundits vid individuella pensionsansvar, utan den är en så kallad buffertfond.

Vid utgången av 1999 uppgick pensionsfondens marknadsvärde till 444 miljoner euro och vid utgången av 2003 till 489 miljoner euro. Vid utgången av 2003 var kyrkans kalkylerade pensionsansvar 2 786 miljoner euro, varav pensionsfonden täcker 16,8 %.

Placeringsverksamheten för kyrkans pensionsfond leds och övervakas av pensionsfondens direktion. Under redogörelseperioden hade placeringarna följande neutrala allokering:

Aktier 40 %
Långfristiga räntor 40 %
Fastigheter och bostäder 15 %
Kortfristiga räntor 2 %
Övriga 3 %

Aktiernas andel i pensionsfonden var relativt stor. Åren 2000–2002 var mycket tunga för aktieplacerarna. Först år 2003 började aktiemarknaden utvecklas uppåtgående efter tre nedåtgående år. Åren 2000–2002 gav pensionsfonden negativ avkastning. Beräknad enligt gängse värden uppgick avkastningen år 2003 till 9,9 %. Under redogörelseperioden var avkastningen –1,7 %. Under hela fondens historia från 1991 till 2003 hade placeringsverksamhetens kumulativa årsavkastning enligt gängse värden rört sig kring 8,4 % per år.

År 2002 beslöt direktionen att ändra fondens portföljstruktur så att man övergick från allokeringsmandat till avtal om medelsförvaltning för olika egendomsklasser. Vid anbudsförfarandet bedömdes kassaförvaltarna utifrån bland annat etiska verksamhetsprinciper, kundservice, föreslagen portföljstruktur, utgifter och resultat. Efter ändringen har pensionsfonden fem kassaförvaltare.

Hösten 2003 ordnades ett seminarium om etisk placering. Seminariet leddes av ärkebiskopen, och deltagarna bestod av pensionsplacerare, tillhandahållare av service, företrädare för kyrkan och andra intresserade. Avsikten var att väcka tankar och finna nya metoder för att genomföra och utveckla etisk placeringsverksamhet. Avsikten var också att föra den offentliga debatten vidare och samla företrädare för olika sektorer för att diskutera praktiska problem i anslutning till etisk placering.

Utveckling och finansiering av understödssystemet

Finansieringen och utvecklingen av systemet för understöd ur Kyrkans centralfond har varit ett viktigt insatsområde sedan år 2000. Enligt en undersökning (2001) vid kommunalvetenskapliga institutionen vid Tammerfors universitet hade församlingarnas ekonomiska situation försämrats avsevärt under de två år som forskningen gällde (1999–2000). Därför höjdes det årliga anslag som reserverats för understöd. Undersökningen visade dessutom att understöden ur centralfonden inte hade bästa tänkbara träffsäkerhet: å ena sidan fick en del av församlingarna stöd trots att de enligt ekonomiska mätare inte alls behövde stöd, å andra sidan föll en del av församlingarna utanför stödsystemet trots att mätarna visade att stödbehovet var uppenbart. Sålunda började större avseende fästas vid fördelningen av understöden.

År 2002 började Kyrkans centralfond progressivt samla in den tilläggsavgift som bestäms på basis av samfundsskatten (KL 22 kap. 8 § 3 punkten). Alla ekonomiska enheter betalar en jämn avgift på 12 %. Dessutom betalar cirka 60 ekonomiska enheter en progressiv andel på 15–20 %, beroende på sina intäkter av samfundsskatten. År 2003 inbringade tilläggsavgiften sammanlagt cirka 15 miljoner euro, varav 4,6 miljoner samlades in med progression och 10,4 miljoner euro genom en jämn andel. När systemet utformades var tanken att ökningen av anslaget för understödssystemet skall täckas med den progressiva andelen.

När systemet planerades insåg man att finansieringen av understöden genom progressiva tilläggavgifter trots allt bara var en temporär lösning. Problemet är att finansieringsmodellen är beroende av konjunkturväxlingarna. Under recessioner minskar avkastningen av tilläggsavgifterna kraftigt, vilket innebär att finansie-

ringen av understödssystemet försvåras. Under redogörelseperioden kunde en realisering av hotet skönjas liksom en minskning av avkastningen av tilläggsavgifterna, eftersom den ekonomiska situationen för de största progressiva tilläggsavgiftsfinansiärerna, Helsingfors och Esbo kyrkliga samfälligheter, försämrades mera än i snitt.

I februari 2002 utstakade kyrkostyrelsens plenum utvecklingen av understödssystemet som följer: Understöd beroende av prövning är avsedda som tillfällig hjälp och kan fås tre år i rad, om det inte på grund av församlingens särförhållanden anses vara ändamålsenligt med en längre period. De huvudsakliga understödsformerna består av utvecklingsunderstöd och komplettering av skatteintäkterna. På årsbasis har det reserverats cirka 15 miljoner euro för understöden.

Komplettering av skatteintäkterna är ett kalkylerat understöd som kyrkostyrelsen dock kan sänka för olika församlingar om det behövs. När församlingarnas redovisningssystem har förnyats kan kyrkostyrelsen mera exakt rikta kompletteringarna av skatteintäkterna till de församlingar som behöver understöd och på motsvarande sätt sänka kompletteringen för de församlingar som enligt ekonomisk statistik inte behöver understöd. Det är osannolikt att praxisen kommer att förändras på denna punkt, eftersom det är mycket viktigt att kompletteringarna riktas till ”rätt” församling. Utredningar om understödssystemets verkningsfullhet har visat att den selektiva fördelningen har styrt utvecklingen i önskad riktning. Antalet församlingar som uppvisade negativt resultat minskade tydligt under redogörelseperioden.

Utvecklingsunderstöd används för att stödja både samarbete och sammanslagning av församlingar. Stöd beviljas för reformer och projekt som utökar samarbetet mellan två eller flera församlingar och som siktar till bestående kostnadsbesparingar. Projekt för utveckling av det ekonomiska samarbetet kan genomföras inom en region, på landskapsnivå, på prosterinivå eller på stiftsnivå. Det är också möjligt att samarbeta med andra parter (exempelvis kommunen).

Under redogörelseperioden betalades understöd också för att stödja regionala utredningsprojekt för att kartlägga församlingarnas vilja att samarbeta. Sådana projekt inleddes i Lahtisregionen,

i S:t Michels domprosteri, i Idensalmi, Kotka och Kajana prosterier och i Borgå stift.

Kalkylerat sammanslagningsunderstöd betalas för alla förändringar i församlingsindelningen där antalet församlingar minskar. Antalet församlingar minskar när en församling slås samman med en annan församling eller med andra församlingar eller när området för en församling fördelas mellan andra församlingar.

Understöd beviljas bara när enskilda församlingar bildas. Bildandet av kyrkliga samfälligheter stöds på särskilda grunder, exempelvis språkliga grunder.

Övrig verksamhet som finansieras av centralfonden

Under redogörelseperioden ökade nettoutgifterna för kyrkans gemensamma verksamhet (tidigare kyrkans centralförvaltning) med cirka 11 %. Nettoutgifterna för stiftsverksamheten ökade med sammanlagt 20 %. Utgifterna ökade på grund av ordnandet av utbildning i anslutning till reformen av konfirmandarbetet och det planenliga inrättandet av en ny stiftssekreterartjänst vid varje domkapitel. Tjänsteutökningarna periodiserades delvis till redogörelseperioden. Dessutom reserverades anslag för domkapitlen för anställning av regionala samarbetskonsulter.

» Skillnaderna i de ekonomiska resurserna för församlingarna och regionerna är betydande. När arbetsplatserna koncentreras till stora tätorter minskar och åldras befolkningen på annat håll, vilket leder till att inkomstnivån sjunker. Utvecklingen syns direkt i församlingarnas statistik över skatteintäkterna. Under de närmaste åren bli r många ekonomiskt svaga församlingar tvungna att göra upp åtgärdsprogram för täckning av underskottet. Hela kyrkan har fortfarande möjlighet att stödja församlingar med ekonomiska svårigheter för att man i församlingarna skall finna de lämpligaste lösningarna för att få kostnaderna på samma nivå som intäkterna. Genom understöden kan församlingarna också styras till att gå samman eller samarbeta.

» Kyrkan och församlingarna måste på allvar beakta möjligheten att intäkterna av någon anledning minskar väsentligt. Det blir lättare att anpassa sig till situationen om preliminära planer har gjorts upp.

» Frågan om framtiden för kyrkans pensionsanstalt måste avgöras under nästa fyraårsperiod. Om kyrkans medlemstal börjar sjunka markant, kan den fortsatta finansieringen av hela kyrkans pensionssystem äventyras, eftersom antalet anställda inom kyrkan då också börjar sjunka. Det finns åtminstone tre alternativa lösningsmodeller: 1) Man fortsätter som hit-

tills. Konsekvenserna av alternativet klarnar först i fortsättningen. 2) Man försöker sammanlänka sig med samgarantisystemet enligt APL i fråga om grundpensionsskyddet. Det förutsätts då att kyrkans pensionsfond är nästan två gånger större än för närvarande. 3) Kyrkans pensionsfond stängs och alla nya arbetstagare försäkras enligt APL. Alternativet innebär att kyrkans pensionsanstalt avvecklas inom loppet av 70 år. En utmaning för det sistnämnda alternativet är hur man skall finansiera de pensioner som skall betalas ur pensionsfonden, om det inte längre finns några pensionsförsäkrade i pensionsfonden utan endast pensionärer.

11. Personal, utbildning och förtroendevalda

- Kyrkans personalstyrka ökade under fyraårsperioden. Beräknad enligt antalet anställda var ökningen 11 %, med årsarbetskraften som måttstock 7 %. I synnerhet antalet präster ökade.
- Oron för de kyrkligt anställdas bundenhet vid tjänsten aktualiserades på många sätt under redogörelseperioden. I synnerhet unga anställdas bundenhet vid kyrkan som arbetsgivare kunde vara bättre. Kyrkoherdarna och diakoniarbetarna är mest förbundna vid arbetet och kyrkan.
- År 2003 utformades principiella riktlinjer för en revidering av kyrkans ämbetsstruktur, enligt vilka reformen gäller tjänsterna inom diakoni, tjänsterna som ungdomsarbetsledare och kantorstjänsterna.
- Det fanns mer än 30 000 medlemmar i kyrkans förtroendeorgan. Majoriteten av de förtroendevalda upplevde verksamheten som meningsfull.

11.1. Personalstyrka

År 2003 var sammanlagt 21 349 personer i tjänst inom den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland (19 307 år 1999). På det hela taget ökade personalstyrkan med 10,6 % under redogörelseperioden. Beräknad enligt årsarbetskraften var ökningen 6,9 % och arbetskraftens volym 15 247 (14 264 år 1999).

Antalet anställda ökade varje år under redogörelseperioden och nådde under fyraårsperioden upp till samma nivå som före recessionen. Personalstyrkan inom kyrkan har på det hela taget huvudsakligen ökat i jämn takt bortsett från konjunktursvackan i början av 1990-talet, då antalet anställda minskade fram till år 1995. Efter

det har antalet anställda ökat i långsam takt, och från svackan år 1995 har antalet ökat med sammanlagt 17 % fram till år 2003.

Utgående från församlingarnas egna planer kommer personalstyrkan att vara relativt stabil under de följande åren. Enligt prognoserna kommer den att förbli oförändrad i 68 % av församlingarna nästa år. I 8 % av församlingarna planerar man att utöka personalen, och i 4 % anser man att personalen sannolikt kommer att utökas. I 4 % av församlingarna finns det planer på att minska på personalen, och i 13 % anses en minskning vara sannolik. Av de kyrkliga samfälligheterna planerar 14 % att utöka personalen. Dessutom anser 12 % att personalen sannolikt kommer att utökas. Bara 2 % av de kyrkliga samfälligheterna har nedskärningsplaner, och 7 % anser att personalen sannolikt kommer att minskas. Utökningsplaner förekommer allmänt framför allt i stora församlingar med mer än 16 000 medlemmar. I 47 % av dem finns det planer på att utöka personalen eller anses det vara sannolikt att personalen utökas. För församlingar med färre än 4 000 medlemmar gäller däremot att endast 7 % har motsvarande planer. Utökningsplanerna gäller framför allt antalet präster, diakoniarbetare och barnarbetare. När församlingarna och de kyrkliga samfälligheterna får svara på frågan om i vilken utsträckning det råder brist på eller finns ett överutbud av arbetskraft utformas en något annorlunda bild av arbetskraftens tillräcklighet än när de får svara på frågan om vilka faktiska planer de har att utöka personalen. Underskottet upplevs som störst i fråga om antalet präster. I nästan var tredje lokalförsamling och samfällighet anses prästarbetskraften vara för liten; mindre än 5 % anser att den överstiger behovet. Det näst största underskottet anses råda i fråga om kyrkomusiker. I var fjärde församling och samfällighet anses kyrkomusikerarbetskraften vara för liten; bara 3 % anser att det råder ett överutbud. Det anses också ofta att det behövs mersatsningar på ungdomsarbetet. Däremot anses det oftast att det finns för mycket arbetskraft för begravningsplats-, förvaltnings- och kansliarbeten.

Under redogörelseperioden tredubblades det antal församlingar som svarade för tjänsterna tillsammans med kommunerna. Inalles 89 församlingar och sju samfälligheter hade gemensamma tjänster med kommunen, sammanlagt 187 anställda. Nästan alla gemensamma tjänster fanns i församlingar med färre än 8 000 invånare,

största delen i församlingar med färre än 4 000 invånare. Var tredje församling hade anställt stödsysselsatta år 2003. År 2003 arbetade sammanlagt 590 stödsysselsatta i församlingarna och samfälligheterna, också här de flesta i små församlingar. Sammanlagt 151 personer fullgjorde samhällstjänst i församlingarna och samfälligheterna. Sammanlagt 38 personer fullgjorde civiltjänst i församlingarna och samfälligheterna. Sammanlagt 260 personer deltog i läroavtalsutbildning eller inlärning i arbetet i församlingarna och samfälligheterna.

11.2. Personalstruktur

Av kyrkans 21 349 anställda år 2003 var 47 % tjänsteinnehavare och 53 % anställda i arbetsavtalsförhållande. Av de anställda arbetade 45 % (9 510 personer) med församlingsarbete. Under redogörelseperioden ökade andelen församlingsarbetare av alla anställda med nästan två procentenheter, vilket visar att arbetskraften har ökat framför allt inom församlingsarbetet snarare än inom andra arbetsformer. Beräknad enligt årsarbetskraften var församlingsarbetets andel 51 % (49 % år 1999).

Den teologiska arbetskraftens andel (församlingspräster, lektorer, sjukhussjälavård, familjerådgivning) av antalet anställda var 12 % (beräknad enligt årsarbetskraften 15 %). Barnarbetets andel utgjorde 13 %, beräknad både enligt antalet anställda och enligt årsarbetskraften. Kyrkomusikernas andel av de anställda var 4 % (5 % av årsarbetskraften), diakoniarbetets andel 7 % av de anställda (9 % av årsarbetskraften), ungdomsarbetets andel 6 % av de anställda och 7 % av årsarbetskraften. Det övriga församlingsarbetets andel utgjorde 2 % av de anställda, men bara 1 % av årsarbetskraften.

Jämfört med andra kyrkor sköter en förhållandevis stor andel av arbetskraften inom den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland andra än andliga arbetsuppgifter. Det beror delvis på att kyrkan i Finland också har lagbestämda samhällsuppgifter, såsom upprätthållandet av begravningsplatserna. Kyrkan har också en stor mängd fastigheter och därmed en stor fastighetspersonal. Beräknad enligt årsarbetskraften arbetar 49 % av arbetskraften

med andra än andliga uppgifter. Av årsarbetskraften skötte 16 % förvaltnings- och kansliarbeten, 12 % begravningsplatsarbeten, 19 % fastighets- och kyrkobetjäningsarbeten och 2 % övriga arbeten.

Granskad enligt antalet anställda (inte årsarbetskraften) ökar andelen anställda som arbetar med annat än församlingsarbete till 55 %. På grund av det stora antalet visstidsanställda ökar den andel som arbetar framför allt inom begravningsplatsarbetet till 21 %. Av begravningsplatsarbetarna var inalles 85 % visstidsanställda. Också inom ungdomsarbetet fanns det förhållandevis många visstidsanställda (25 %). Andelen visstidsanställda var lägst inom den teologiska arbetskraften (församlingsprästerna, lektorerna, sjukhussjälavården och familjerådgivningen), sammanlagt 13 %. Av kyrkans personal hade sammanlagt 66 % fast anställning och 34 % var visstidsanställda. Andelen visstidsanställda ökade en aning under redogörelseperioden. År 1999 var 33 % visstidsanställda.

Figur 45. Kyrkans personal fördelad på olika arbetsuppgifter år 2003.

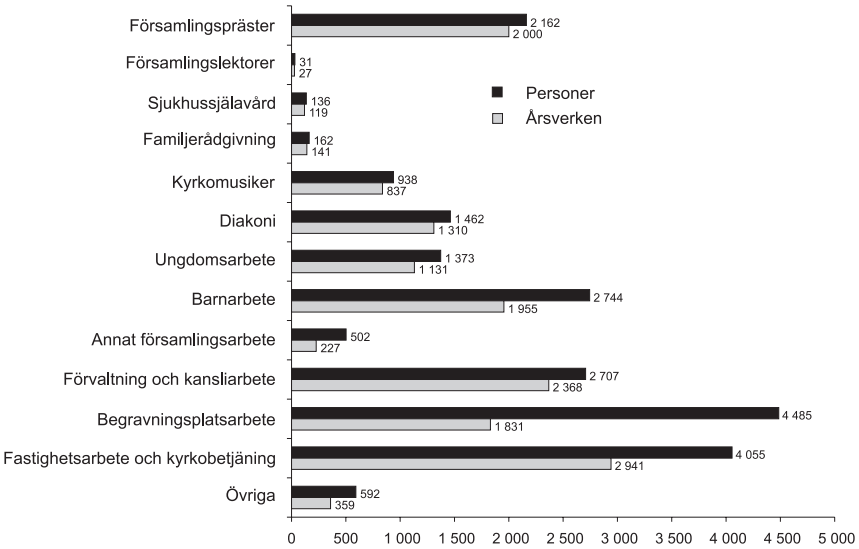

Beräknat både enligt årsarbetskraften och enligt personalstyrkan ökade antalet anställda inom nästa alla arbetsområden. Under redogörelseperioden ökade antalet anställda i synnerhet inom församlingsarbetet, medan ökningen var mindre inom det övriga

arbetet. Antalet anställda inom församlingsarbetet ökade med 15 % och antalet anställda inom förvaltningen ökade med 12 %. Inom begravningsplatsarbetet var ökningen 4 % och inom fastighetsarbetet och kyrkobetjäningen 3 %. Med årsarbetskraften som måttstock minskade begravningsplatsarbetet en aning (–2 %).

När det gäller kategorierna av anställda inom församlingsarbetet var den kvantitativa ökningen störst bland församlingsprästerna, där antalet ökade med 298 (+16 %) under redogörelseperioden. Relativt ökade familjerådgivningen mest, där antalet anställda ökade med 23 % (+35 personer). Ökningen var nästan lika stor inom diakonin, +21 % (254 personer). Antalet kyrkomusiker ökade med 11 % och antalet ungdomsarbetare med 10 %. Under redogörelseperioden ökade antalet anställda inom barnarbetet med 12 %. Beräknad enligt årsarbetskraften var ökningen 10 %. Antalet anställda inom sjukhussjälavården ökade med 9 %. Bland församlingsarbetarna minskade endast antalet lektorer (–11 %, minskning med 4 personer).

Könsfördelning

Kyrkans personal är kvinnodominerad. År 2002 var 70 % av de anställda kvinnor och 30 % män. Kvinnornas andel var störst inom barnarbetet, där 99 % av medarbetarna var kvinnor. Inom diakonin var 91 % kvinnor. Av församlingsprästerna var 32 % kvinnor. Under redogörelseperioden ökade kvinnornas andel av församlingsprästerna med sju procentenheter (25 % år 1999). Den relativa andelen kvinnor som arbetar som präster i församlingarna kommer att öka ytterligare på grund av kvinnodominansen bland teologie studerande. År 2003 fanns det lika många män och kvinnor bland unga präster under 35 år. Av de 35–49-åriga prästerna (födda 1954–1968) var 35 % kvinnor. Av församlingsprästerna födda före 1954 (minst 50-åriga år 2003) var däremot bara 23 % kvinnor. Dessa präster, som till största delen (cirka 1 000) går i pension före år 2018, kommer antagligen att till åtminstone cirka 60 % ersättas av kvinnliga präster. Av dem som började studera teologi åren 1999–2003 var 66 % kvinnor. Det ger fingervisningar om att år 2020 är varannan präst i församlingarna en kvinna.

Prästerna själva bedömer att det växande antalet kvinnor bland prästerna haft närmast positiva verkningar. Enligt prästförbundets enkät till medlemmarna, *Papisto 2002 – Pappisliiton jäsenkysely*, ansågs de positivaste verkningarna av det växande antalet kvinnor ha gällt kontakterna med församlingsborna. Av prästerna ansåg 77 % att det växande antalet kvinnor hade haft en positiv inverkan på kontakterna och endast 3 % ansåg att konsekvenserna hade varit negativa. Mer än hälften av prästerna ansåg också att verkningarna hade varit positiva för bland annat församlingens image, finländarnas syn på prästerna, kyrkans tolerans och arbetsklimatet i församlingarna. Som den negativaste konsekvensen sågs däremot inverkan på löneutvecklingen för prästerna.

Figur 46. Kvinnornas andel av kyrkans personal fördelad på olika arbetsuppgifter år 2003.

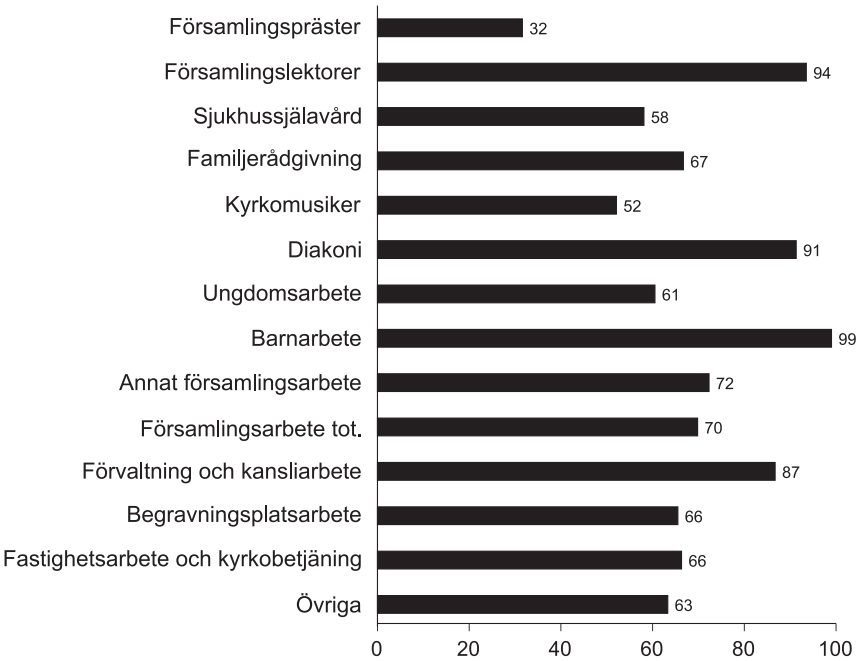

Löner

År 2003 var genomsnittslönen för kyrkans samtliga tjänsteinnehavare på heltid 2 020 euro (1 849 euro år 1999). Under redogörelse-

perioden steg genomsnittslönen med 9,2 %. Männens genomsnittsförtjänst var 2 321 euro och kvinnornas 1 819 euro. Skillnaden i lönerna för män och kvinnor beror på de olika relativa andelarna män och kvinnor i olika uppgifter.

År 2003 var den genomsnittliga totalförtjänsten för heltidsanställda tjänsteinnehavare inom diakoni cirka 1 680 euro, ungdomsarbetsledare 1 660 euro, kantorer 2 000 euro, kanslister 1 590 euro, ekonomichefer 2 230 euro, trädgårdsmästare 1 950 euro, husmödrar 1 620 euro och församlingsmästare 1 670 euro. Genomsnittslönen för kyrkoherdarna var 3 250 euro, för kaplanerna 2 540 euro och för församlingspastorerna 2 250 euro.

Som ett samprojekt för Statistikcentralen och de kyrkliga huvudavtalsparterna utfördes åren 2001–2002 en utredning om lönenivån inom den kyrkliga sektorn (*Kirpas*). I utredningen klarlades lönenivån inom den kyrkliga sektorn i förhållande till lönenivån i samhället i övrigt. Av utredningen framgick att på nivån för hela utredningsmaterialet är lönerna inom kyrkan 9 % lägre än inom motsvarande yrken på den allmänna arbetsmarknaden. För dem som arbetar inom andra än motsvarande yrken är löneskillnaden 11,5 % till den allmänna arbetsmarknadens fördel. Den genomsnittliga löneskillnaden mellan den kyrkliga sektorn och den allmänna arbetsmarknaden ökar när utbildningsnivån och yrkesnivån stiger. Allmänt taget ökade löneskillnaden när lönenivån steg. De anställda upplever också själva att lönesättningen överlag är orättvis. Enligt arbetsmiljöbarometern för den kyrkliga sektorn ansåg 60 % av de kyrkligt anställda att lönen var orättvis jämfört med andra branscher.

Beträffande utvecklingen av lönesystemet vilade tonvikten under redogörelseperioden på stegvis utökade befogenheter på det lokala planet. När löneförvaltningen i tilltagande grad överförs från centralnivå till det lokala planet kommer församlingsarbetsgivarens roll att präglas av allt större utmaningar och ansvar. Vid utgången av redogörelseperioden omfattades nästan två tredjedelar av kyrkans anställda av ett system där församlingen eller den kyrkliga samfälligheten genom eget beslut och inom gränserna enligt tjänste- och arbetskollektivavtalet kan justera en tjänsteinnehavares eller anställds individuella löneklass. I de församlingar som omfattades av systemet gällde den lokala behörigheten alla

tjänsteinnehavare inom lönesättningsgrupperna bortsett från kyrkoherden och ekonomichefen. Lönen kan då justeras inom ramen för skalan för löneklasserna enligt den lönesättningsgrupp som tillämpas på tjänsten eller uppgiften. År 2003 justerades lönen för cirka 7 % av tjänsteinnehavarna och arbetstagarna i de församlingar där avtalet genomfördes.

Åldersstruktur och pensionering

Genomsnittsåldern för kyrkans anställda i ordinarie anställningsförhållande är synnerligen hög. År 2001 var genomsnittsåldern 47,8 år (år 1999 var den 46,1 år). När de stora åldersklasserna går i pension och nya anställda rekryteras ställs kyrkan inför en ny utmaning då åldersstrukturen polariseras i arbetsgemenskaperna. Det kan antas att om knappt tio år arbetar många unga och nyanställda inom kyrkan samtidigt som det på motsvarande sätt fortfarande finns många anställda som närmar sig pensionsåldern. Andelen anställda kring 40 år – vilka utexaminerades för tjänster inom kyrkan under recessionsåren – kommer sannolikt att vara liten. Arbetsgemenskaper med en sådan polariserad åldersstruktur innebär en rätt stor utmaning för ledningen av arbetsgemenskaperna och organiseringen av arbetet.

När de stora åldersklasserna går i pension tvingas kyrkan in i en allt hårdare konkurrenssituation när det gäller arbetskraften. De åldersklasser som träder in på arbetsmarknaden är på det hela taget något mindre än de åldersklasser som går i pension. År 2002 var cirka 364 000 av finländarna 55–59-åringar och 414 000 var 50–54-åringar. Antalet 25–29-åringar rörde sig kring 319 000 och antalet 20–24-åringar kring 327 000. Rekryteringsutmaningen underlättas inte av att intresset för tjänster inom kyrkan inte är bästa tänkbara bland dem som studerar inom kyrkliga utbildningsområden.

Under fyraårsperioden blev man inom kyrkan allt mera medveten om att kyrkan måste rekrytera allt fler nya medarbetare under de närmaste åren. Våren 2003 utkom rekryteringsbroschyren *Usko tai Älä – hyviä töitä maan ja taivaan väliltä*, som syftar till att uppmuntra till att börja arbeta inom kyrkan. Det publicerades också en webbversion av broschyren. En motsvarande svensk-

språkig broschyr och dess webbversion *Något för dig? – www.nagotfordig.net* hade utkommit redan tidigare.

Den allmänna pensionsåldern är 65 år. För dem som har ett anställningsförhållande och som är födda före 1940 är pensionsåldern dock 63 år och för dem som är födda 1940–1959 är den 63–65 år.

Genom olika slags arrangemang med alterneringsledigheter och deltidsarbete har man försökt bidra till att arbetstagarna skall känna sig motiverade att arbeta så länge som möjligt. I sammanlagt 15 % av församlingarna hade minst en person varit alterneringsledig år 2003. I 21 % av församlingarna fanns det deltidspensionerade anställda.

Av de ordinarie anställda inom kyrkan var 28 % under 35 år. Av församlingsarbetarna var 24 % under 35 år. Av den ordinarie personalen var 37 % minst 50 år. Inom församlingsarbetet var motsvarande siffra 37 %.

Figur 47. Åldersfördelningen för kyrkans personal år 2003 (%).

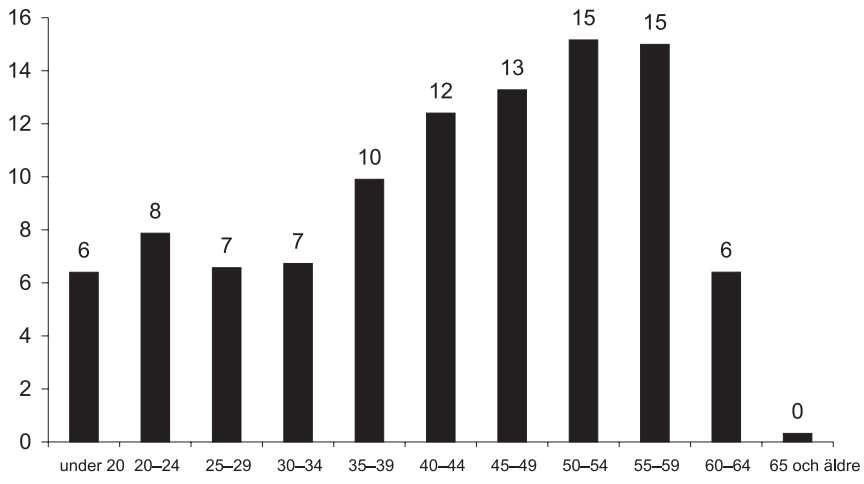

Andelen minst 50-åriga var speciellt stor och på motsvarande sätt andelen personer under 35 år liten inom teologiska uppgifter och inom barnarbetet. Av församlingsprästerna var 44 % minst 50 år,

av församlingslektorerna 65 %, av dem som arbetade inom sjukhussjälavården 63 % och inom familjerådgivningen 56 %. Av dem som skötte dessa uppgifter var sammanlagt 1 150 personer 50 år eller äldre (födda före 1954). På motsvarande sätt var andelen arbetstagare under 35 år i teologiska uppgifter endast 13 % (312 personer). Av dem som skötte teologiska uppgifter var 290 minst 60 år.

Av barnarbetarna var 45 % minst 50 år och 19 % under 35 år. Inom ungdomsarbetet är konstellationen den motsatta. Bara 15 % av dem som arbetade inom ungdomsarbetet var minst 50 år medan varannan (47 %) var under 35 år. Åldersfördelningen är ganska jämn bland kyrkomusikerna och diakonerna. Var tredje av dem var minst 50 år. Var femte diakon (19 %) och var fjärde kantor (23 %) var under 35 år.

Figur 48. Andelen personer under 35 år och minst 50 år inom olika arbetsuppgifter år 2003.

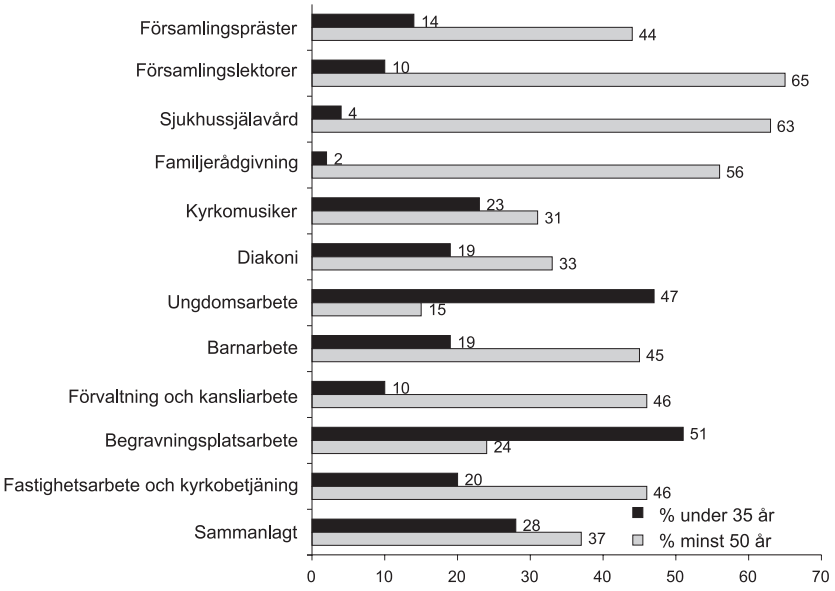

Också bland dem som sköter uppgifter inom förvaltning och kansliarbete och fastighetsarbete och kyrkobetjäning är ålders-

strukturen klart snedvriden. Av dem var 46 % minst 50 år. Det finns synnerligen få unga arbetstagare inom förvaltning och kansliarbete. Endast var tionde (10 %) var under 34 år. Inom fastighetsarbetet och kyrkobetjäningen var var femte (20 %) under 35 år.

11.3. Utbildning för tjänster inom kyrkan och arbetskraftssituationen

Teologer

Teologer för uppgifter inom den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland utbildas vid Helsingfors universitet, Joensuu universitet och Åbo Akademi. Den teologiska fakulteten vid Joensuu universitet inrättades år 2001. Före det hade det sedan år 1997 varit möjligt att studera västerländsk teologi vid humanistiska fakulteten vid universitetet. Lutheraner kunde skaffa sig behörighet som religionslärare. Upprinnelsen till den nya fakulteten var den väntade prästbristen. Fakulteten innebär ett stöd framför allt för stiften i norr, eftersom det väntas att de kommer att vara de första som drabbas av prästbristen. Den teologiska fakulteten är ekumenisk och består av institutionerna för västerländsk teologi och ortodox teologi; båda med egna utbildningsprogram. På den västerländska sidan antas de studerande redan i samband med inträdesprovet till utbildningen för tjänster inom kyrkan eller till utbildningsprogrammet för ämneslärare i religion. De teologiska studierna vid Joensuu universitet skiljer sig från studierna vid de andra teologiska fakulteterna genom att en del av studierna är gemensamma för de studerande inom den ortodoxa och den västerländska teologin. Det finns också skillnader i genomförandet av de tillämpade studierna. I Joensuu fullgörs de tillämpade studierna mitt i församlingslivet, i autentiska situationer i församlingarna. Övningspredikningarna hålls inte vid universitetet, så som vid de övriga teologiska fakulteterna, utan i samband med gudstjänster.

Åren 2000–2003 började sammanlagt 1 056 nya studerande studera vid de teologiska fakulteterna vid Helsingfors universitet och Åbo Akademi och inom utbildningsprogrammet för västerländsk teologi vid Joensuu universitet. Av dem var 66 % kvinnor.

Under samma tidsperiod avlade 569 personer teologie magisterexamen, och av dem var 61 % kvinnor. Av dem som avlade examen i Helsingfors hade 70 % studerat inom A-utbildningsprogrammet och i sin examen tagit in de tillämpade studier som kyrkan kräver.

Under redogörelseperioden vigdes sammanlagt 339 till prästämbetet (436 åren 1996–1999). Relaterat till antalet utexaminerade teologie magistrar motsvarar antalet 60 % av dem som slutförde sina studier under motsvarande period. Av dem som prästvigdes var 58 % kvinnor. I alla andra stift än Uleåborgs stift och Lappo stift var andelen kvinnor av de prästvigda större än andelen män. Relativt sett mest kvinnor prästvigdes i Tammerfors stift, där andelen kvinnor av de prästvigda var 76 %. Av de prästvigda var 16 lektorer, vilket är färre än under någon av de tidigare fyraårsperioderna efter det att det blev möjligt för kvinnor att prästvigas år 1988.

Tabell 48. Antalet prästvigda åren 1980–2003.

Stift	Vigda till prästämbetet						Andelen kvinnor av de prästvigda 2000–2003
	1980–1983	1984–1987	1988–1991	1992–1995	1996–1999	2000–2003	
Åbo	44	34	102	29	60	45	69 %
Tammerfors	35	36	124	30	42	41	76 %
Uleåborg	33	32	33	63	49	40	40 %
S:t Michel	30	17	64	27	58	52	59 %
Borgå	27	21	49	18	20	25	52 %
Kuopio	25	27	65	24	63	46	57 %
Lappo	32	21	55	26	37	43	42 %
Helsingfors	69	96	236	90	107	97	61 %
Hela kyrkan	295	284	728	307	436	389	58 %
Lektorer som prästvigts	-	-	375	56	24	16	
Kvinnor som prästvigts	-	-	517	132	223	224	

Vid utgången av 2003 fanns sammanlagt 3 736 präster antecknade i domkapitlens matriklar. Samtliga var dock inte anställda av

kyrkan och 587 av dem var pensionerade. Av prästerna fanns 27 % i Helsingfors stift. Av de präster som fanns antecknade i stiftens matriklar var 28 % kvinnor. Andelen kvinnor var störst i Helsingfors stift, där 36 % av prästerna var kvinnor. Andelen kvinnor var nästan lika stor i Kuopio stift (35 %). Kvinnliga präster fanns relativt sett minst i Uleåborgs (17 %) och Borgå (18 %) stift.

Under fyraårsperioden kvarstod sysselsättningsläget bland teologerna på en stabil nivå. I december varje år var drygt 100 teologer arbetslösa arbetssökande och av dem var mindre än 50 präster. År 2003 var 49 präster arbetslösa arbetssökande. Då 3 149 präster deltog i arbetslivet år 2003 var arbetslöshetsgraden bland prästerna således i praktiken lägre än 2 %. Arbetslöshetsgraden är något högre bland alla som avlagt en teologisk examen. Sysselsättningsläget för prästerna förbättrades en aning jämfört med den förra fyraårsperioden. Även domkapitlens periodvisa svårigheter att få tillfälliga tjänsteinnehavare, i synnerhet utanför huvudstadsregionen, vittnar om att sysselsättningsläget är gott. I Helsingfors stift fanns det dock under hela redogörelseperioden klart fler intresserade än det antal som kunde prästvigas.

Tabell 49. Antalet präster antecknade i stiftens matriklar i de olika stiften.

Stift	Män	Kvinnor	Sammanlagt	Kvinnopräster %	Pensionerade präster
Åbo	403	137	540	25	126
Tammerfors	328	143	471	30	35
Uleåborg	316	63	379	17	14
S:t Michel	285	113	398	28	95
Borgå	245	55	300	18	70
Kuopio	173	94	267	35	45
Lappo	292	86	378	23	88
Helsingfors	638	365	1 003	36	114
Sammanlagt	2 680	1 056	3 736	28	587

Enligt utredningar av rekryteringstjänsten vid Helsingfors universitet hade något mer än varannan av dem som slutförde sina studier år 2003 en arbetsplats i sikte när de utexaminerades. Närmare var

tredje hade inte ens sökt arbete och 17 % var arbetslösa. Var fjärde började sköta en församlingstjänst direkt efter examen.

I förhållande till antalet arbetstagare var sysselsättningsläget för församlingslektorerna däremot dåligt. Årligen var 11–14 lektorer arbetslösa arbetssökande. Samtidigt innehade bara 31 lektorer en församlingstjänst år 2003. Sammanlagt 99 lektorer fanns antecknade i domkapitlens matriklar, och av dem var 17 pensionerade.

Tabell 50. Antalet arbetslösa arbetssökande teologie magistrar, präster, församlingslektorer, diakoner och kyrkomusiker åren 2000–2003. Arbetsministeriet.

År	Teologie magister	Annan teologisk utbildning	Ev. luth. präst	Församlingslektor	Församlingsdiakon eller församlingssyster (diakonissa)	Kyrkomusiker
2000	109		45	11	72	19
2001	114	1	44	14	76	25
2002	117	2	40	13	72	22
2003	127	2	49	11	70	33

Kyrkomusiker

Under redogörelseperioden antog kyrkomötet nya bestämmelser om examina som ger behörighet för kantorstjänster. Ändringarna trädde i kraft i augusti 2003, och då slopades den tidigare indelningen i A-, B- och C-kantorer. Reformen innebär att en kantorstjänst kan inrättas såsom förutsättande en av biskopsmötet angiven utvidgad universitetsexamen eller högre högskoleexamen eller någon annan av biskopsmötet godkänd examen. Med utvidgad examen avses i praktiken musiklicentiat- eller musikdoktorsexamen eller så kallad dubbelexamen. Högre högskoleexamen är magisterexamen, och den tredje av biskopsmötet godkända examen är yrkeshögskoleexamen. En kantorstjänst kan av vägande skäl inrättas på deltid. Enligt övergångsbestämmelsen gäller att den som fått behörighet för kantorstjänst enligt de tidigare behörighetsvillkoren får behålla sin behörighet för en motsvarande tjänst. I enlighet med biskopsmötets beslut ger kyrkomusikerexamen på andra stadiet inte längre behörighet för kantorstjänster (övergångs-

period till år 2007). Behörighetsvillkor blev minst examen på yrkeshögskolenivå.

Den högre högskoleexamen som utgör behörighetsvillkor för kantorstjänster kunde avläggas vid Sibelius-Akademins enheter i Helsingfors och Kuopio. I Uleåborg, Åbo, Jakobstad och Tammerfors har man kunnat avlägga kyrkomusikerexamen (YH) enligt inriktningsalternativet för kyrkomusik inom utbildningsprogrammet i musik. En ny utbildning inom kyrkomusikområdet inleddes vid Pirkanmaan ammattikorkeakoulu (Birkalands yrkeshögskola) hösten 2000. Under redogörelseperioden minskade antalet sökande till utbildning i kyrkomusik.

Under redogörelseperioden var 19–33 kyrkomusiker arbetslösa, vilket i praktiken innebär en arbetslöshetsgrad på 3 %.

Som ett verktyg för gudstjänstutbildningen utformades under redogörelseperioden en lång specialutbildning i gudstjänstlivet (25 studieveckor). Specialutbildningen består av moduler och inrymmer också utbildning i kyrkomusik. Det beslöts att fortbildning i kyrkomusik mera än tidigare skulle riktas till kantorer i början av sin tjänstekarriär (som arbetat en kortare tid än två år i en församling). Avsikten är att fortbildningen skall bli en utbildningsstig i stil med ”pastoralutbildningen”.

Diakoniarbetare och ungdomsarbetsledare

Yrkeshögskolan Diakonia blev permanent yrkeshögskola år 2000. Vid utgången av redogörelseperioden var *yrkeshögskolan Diakonia (Diak)* en yrkeshögskola med mer än 2 900 studerande och åtta enheter.

Diakonissutbildningen förlängdes med 20 studieveckor år 2003. Samtidigt godkändes separata utbildningsprogram: utbildningsprogrammet för det sociala området (140 sv) inom utbildningen för diakoner och utbildningsprogrammet för vård (160 sv) inom utbildningen för diakonissor. Vartdera innehåller ett kyrkligt inriktningsalternativ som väljs i ansökningsskedet. Därmed ger två olika långa utbildningar behörighet för tjänster inom diakonin.

Socionomexamen som ger behörighet för tjänster inom diakonin har kunnat avläggas vid Diaks enheter i Helsingfors, Träskända, Lahtis, Uleåborg, Pieksämäki och Björneborg. Dessa examina avlades av sammanlagt 392 personer vid yrkeshögskolan

Diakonia, och av dem var 86 % kvinnor. Vid institutet för diakoni vid Lahden ammattikorkeakoulu (Lahtis yrkeshögskola) avlade 20 personer en sådan examen (två män).

Sjukskötarexamen som ger behörighet för tjänster som diakonissa har kunnat avläggas vid enheterna i Helsingfors, Lahtis, Uleåborg och Pieksämäki. Vid enheterna avlades sammanlagt 134 sådana examina. Av dem som avlade examen var 97 % kvinnor.

Socionomexamen som ger behörighet för tjänster som ungdomsarbetsledare inom kyrkan kunde avläggas vid Diaks enheter i Helsingfors, Träskända, Grankulla och Pieksämäki. Vid Diaks enheter avlade sammanlagt 310 personer sådana examina och av dem var 79 % kvinnor.

Finskspråkig examen som ger behörighet för tjänster som ungdomsarbetsledare i församlingarna har förutom vid yrkeshögskolan Diakonia kunnat avläggas vid Mellersta Österbottens yrkeshögskolas enhet i Ylivieska. Examensbenämningen är examen för samfundspedagog (140 sv). Svenskspråkig socionomexamen som ger behörighet för tjänster inom diakonin och tjänster som ungdomsarbetsledare har kunnat avläggas vid Yrkeshögskolan Sydvästs enhet i Karis.

Vid yrkeshögskolan Diakonia har man befarat att det ändrade studiesystemet och den ändrade studiestrukturen leder till ett svagt engagemang för tjänster inom kyrkan. För de studerande har övergången till yrkeshögskolesystemet inneburit multiprofessionalitet och ökade yrkesmässiga möjligheter. Det är ingen självklarhet att söka sig till en församling efter examen, utan det finns andra alternativ som konkretiseras framför allt under praktikperioderna. Enligt en studie av *Katja Rask, Sakari Kainulainen* och *Sina Pasanen* anser de som utexaminerats från yrkeshögskolan Diakonia att utbildningen ger delvis otillräckliga färdigheter för att bygga upp en kyrklig identitet. Bara ungefär en tredjedel av de ungdomsledare och hälften av de diakoniarbetare som utexaminerats från Diak ansåg att de hade fått tillräckliga färdigheter. Också bland cheferna framkom missnöje med de utexaminerades kyrkliga färdigheter. Bara en tredjedel av cheferna var nöjda med kännedomen om kyrkan bland de ungdomsarbetsledare som hade utexaminerats från Diak, drygt hälften var nöjda med deras kyrkliga identitet och två tredjedelar var nöjda med deras andliga

identitet. Diakoniarbetarnas kännedom om kyrkan fick en något positivare bedömning. Som en framtida utmaning lyfte Rask, Kainulainen och Pasanen fram vikten av att förstärka kunskaperna om kyrkan och kristendomen och fram för allt den kyrkliga identiteten bland de studerande vid yrkeshögskolan Diakonia.

Av det forsknings- och utvecklingsprojekt som *Sami Ritokoski* och *Minna Valtonen* (2002) genomförde i samband med den kyrkliga utbildningen vid yrkeshögskolan Diakonia framgick att de studerande bedömer sin egen inriktning framför allt utifrån praktikerfarenheterna under studietiden. Därför borde församlingarna satsa speciellt omsorgsfullt på praktikperioderna och uppgifterna i anslutning till dem. Det har också konstaterats att en betydande del av dem som studerat vid yrkeshögskolan Diakonia och som inlett sina studier med en kyrklig orientering i slutändan börjar arbeta inom andra områden. Enligt forskningsprojektet är kallet någonting som kan formas och som kan diskuteras och efterfrågas både under studietiden och i arbetslivet efter studierna. Det bör dock ges större möjligheter för sådana diskussioner än för närvarande.

Det fanns årligen cirka 70 arbetslösa diakoniarbetare. Då sammanlagt 1 462 diakoniarbetare var anställda i församlingarna år 2003 motsvarar detta en arbetslöshetsgrad på cirka 5 %.

Barnledare

Under redogörelseperioden breddades grundexamen för barnledare till grundexamen i barn- och familjearbete. Samtidigt utökades studierna från 100 studieveckor till 120 studieveckor. Den nya examen har gjort det möjligt att bredda arbetet i riktning mot familjearbete, morgon- och eftermiddagsverksamhet för skolelever och stödjande av religiös fostran inom dagvården samt arbete i nätverk. Orienteringen har möjliggjort utökat samarbete inom all fostrande verksamhet i församlingen och i förhållande till bland annat diakonin. Den nya utbildningen inleddes hösten 2001.

Under redogörelseperioden ordnades barnledarutbildning vid följande läroanstalter: Jaakkiman kristillinen opisto (Jaakkima kristliga institut), Jyväskylän kristillinen opisto (Jyväskylä kristliga institut), Kalajoen kristillinen kansanopisto (Kalajoki kristliga folkhögskola), Karhumäen kristillinen opisto (Karhumäki kristliga

institut), Kaustisen evankelinen opisto (Kaustby evangeliska institut), Kristliga folkhögskolan i Nykarleby, Lahtis Diakoni-institutet, Portaanpään kristillinen opisto (Lapinlahti) (Portaanpää kristliga institut, Lapinlax), Seurakuntaopisto (Järvenpää) (Församlingsinstitutet, Träskända), Inremissionssällskapets institut (Pieksämäki), Turun kristillinen opisto (Åbo kristliga institut) och Ylitornion kristillinen opisto (Övertorneå kristliga institut). Under redogörelseperioden utexaminerades sammanlagt cirka 1 100 barnledare, av vilka 98 % var kvinnor.

Övriga anställda

När det gäller den grundläggande utbildningen består församlingarnas ekonomisk-administrativa personal till största delen av sådana som avlagt en yrkeshögskoleexamen, en institutsexamen eller en yrkesexamen på lägre nivå. Den egentliga yrkeserfarenheten av församlingsarbete har oftast fåtts uteslutande genom arbetserfarenhet. I syfte att rätta till detta stärktes personalutbildningen inom det ekonomisk-administrativa området under fyraårsperioden. Mentorutbildning för ekonomicheferna och utbildning för de ekonomisk-administrativa cheferna inleddes. År 2004 inleds ett nytt utbildningsprogram för ekonomichefer. Ekonomisk-administrativ utbildning har också kunnat riktas till nya personalkategorier. Under redogörelseperioden ordnades dessutom utbildning för de arkivansvariga i församlingarna.

Under redogörelseperioden gavs yrkesutbildning för kyrkvaktmästare vid Jyväskylä kristillinen opisto (Jyväskylä kristliga institut), Inremissionssällskapets institut i Pieksämäki och vid Seurakuntaopisto (Församlingsinstitutet) i Träskända. Yrkesexamen för kyrkvaktmästare avlades av 57 personer, av vilka 26 % var kvinnor.

11.4. Personalutbildning

Personalutbildningen utgör ett led i planeringen av församlingens verksamhet och ekonomi samt en stödfunktion för verksamheten. Med personalutbildning avses enligt kyrkans personalutbildningsavtal utbildning som församlingen som arbetsgivare

ordnar eller förvärvar för sina anställda för att utveckla församlingens funktioner samt för att förbättra de anställdas arbetsfärdighet.

Församlingarna bör i enlighet med personalutbildningsavtalet ange målen och respektive insatsområden för sin personalutbildning i den utbildningsplan som görs upp för flera år utöver budgetåret och som utgör ett led i planeringen av församlingens verksamhet och ekonomi och där alla anställda beaktas. År 2003 hade 69 % av församlingarna och 75 % av de kyrkliga samfälligheterna en utbildningsplan.

Församlingarna använde i genomsnitt 1,13 % av lönemedlen för personalutbildning. Andelen var lägst i församlingar med 4 001–8 000 medlemmar (i genomsnitt 0,96 % av lönemedlen) och störst i församlingar med 8 001–12 000 medlemmar (1,17 %). I kyrkliga samfälligheter var andelen klart högre än i självständiga församlingar (1,65 %).

Personalutbildning gavs av Kyrkans central för utbildning och andra enheter vid Kyrkostyrelsen samt av stiften, läroanstalterna och de kristna organisationerna. De kyrkliga samfälligheterna och de stora församlingarna ordnade mycket självständigt utbildning för sina anställda. Under fyraårsperioden försökte man skapa klarhet i det på många sätt ostrukturerade fältet för personalutbildningen genom att effektivisera samordningen av personalutbildningen. År 2002 godkände kyrkostyrelsen betänkandet *Kirkon henkilöstökoulutuksen kehittäminen* (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto, sarja C 2001:6) (*Utveckling av kyrkans personalutbildning*, serie C 2001:6) och dess riktlinjer. Betänkandet hade avgetts av den arbetsgrupp som hade tillsatts för att samordna personalutbildningen. Utifrån riktlinjerna fick Kyrkans central för utbildning i uppgift att utreda samordningen av kyrkans svenskspråkiga utbildning och möjligheten att inrätta en utbildningsfond för att stödja församlingarnas personalutbildning och öka jämlikheten i utbildningen mellan församlingarna och stiften. Kyrkostyrelsen försökte också utveckla samarbetet med de inrättningar och organisationer som ordnar utbildning. De principiella riktlinjerna framgår av utredningen *Kirkon keskusrahaston tuki kirkon virkaan kouluttaville laitoksille ja järjestöille* (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto, sarja C 2003:2) (*Kyrkans centralfonds stöd till*

inrättningar och organisationer som utbildar för tjänster inom kyrkan, serie C 2003:2). Ett utbildningsforum i utbildningscentralens regi fungerade som ett forum för att utveckla samarbetet mellan de instanser som tillhandahåller utbildning. Inom utbildningsforumet har man skärskådat förändringarna inom utbildningssystemet i samhället och deras konsekvenser för den kyrkliga utbildningen samt uppgifterna för kyrkans personalutbildning, vilket har inneburit att den utbildning som tillhandahålls av de kyrkliga organisationerna och andra inrättningar som ger utbildning har integrerats i kyrkans personalutbildning.

År 2000 hade det gått 30 år sedan verksamheten vid Kyrkans utbildningscentral inleddes. Under jubileumsåret lyfte utbildningscentralen starkt fram den ovan nämnda frågan om värnandet om de kyrkligt anställdas andliga liv. Frågan var ett centralt tema för utbildningscentralens verksamhet under hela fyraårsperioden. Under redogörelseperioden ordnades kurser kring temat andligt resesällskap så att varje stift i dagens läge har tillgång till andliga ledare. Under redogörelseperioden blev samordningen av utbildning ett av de verksamhetsområden som stärktes vid utbildningscentralen. Centralens verksamhet utvärderades under redogörelseperioden. Utvärderingen var den första fasen i utformningen av det planerade systemet för utvärdering av hela den kyrkliga utbildningen.

Förnyelse av pastoralutbildningen

Den viktigaste reformen av utbildningsverksamheten under redogörelseperioden var den förnyade pastoralutbildning som infördes år 2002. Enligt revideringen betraktas pastoralutbildningen som en utbildningsstig som börjar med teologie studerandenas församlingspraktik och fortgår under hela yrkeskarriären. Pastoralexamen utgör ett led i denna helhet. I pastoralexamen betonas kursbundna studier i allt högre grad, också inom stiftsavsnitten. Examensreformen har fått positiva kommentarer. Som en ny studiehelhet ingår *Församlingen som arbetslag och arbetsgemenskap*. Enligt responsen har studiehelheten visat sig vara mycket nödvändig och fungera bra.

Som ett led i den nya pastoralutbildningen infördes lämplighetsprövning av teologie studerande år 2002. I den samlade pastoralutbildningen ingår också att introducera prästerna i arbetet.

Åren 2000–2003 avlade inalles 368 personer pastoralexamen, och av dem var 45 % kvinnor. Andelen kvinnor var störst i Helsingfors (57 %) och S:t Michels (56 %) stift och lägst i Uleåborgs stift (8 %). Högre pastoralexamen avlades av 26 personer, av vilka fyra var kvinnor.

Tabell 51. Avlagda pastoralexamina och examina i ledning av församlingsarbete åren 2000–2003.

Stift	Personer som avlagt (lägre) pastoralexamen	Av vilka kvinnor %	Personer som avlagt högre pastoralexamen	Personer som avlagt examen i ledning av församlingsarbete	Av vilka kvinnor %
Åbo	44	48	3	52	27
Tammerfors	44	36	3	72	21
Uleåborg	37	8	5	73	10
S:t Michel	25	56	4	51	29
Borgå	17	47	1	18	6
Kuopio	46	41	5	60	23
Lappo	57	53	1	65	18
Helsingfors	98	57	4	125	25
Hela kyrkan	368	45	26 (varav kvinnor 23 %)	516	21

Ledarutbildning

För en kyrkoherdetjänst krävs sedan ingången av 2002 examen i ledning av församlingsarbete. Examen kan ersättas med högre pastoralexamen eller pastoralexamen med vitsordet ”med högsta beröm godkänd”.

Examen bedöms med vitsordet berömligt, nöjaktigt eller försvarligt. Vid bedömningen beaktas både studiehelheten och lämplighetstestet. Domkapitlet kan också underkänna en prestation, och vitsordet kan höjas med tillstånd av domkapitlet.

Under redogörelseperioden avlade sammanlagt 516 personer examen i ledning av församlingsarbete. Av dem var bara 21 %

kvinnor, trots att 32 % av de präster som arbetade i församlingarna var kvinnor. Andelen kvinnor som avlade examen var speciellt liten i Borgå stift, bara 6 %. I Uleåborgs stift var var tionde av dem som avlagt examen en kvinna. Andelen kvinnor var störst i S:t Michels stift, där 29 % av dem som avlagt examen i ledning av församlingsarbete var kvinnor.

Ett betänkande om en revidering av kyrkans ledarskapsutbildning, *Kirkon johtamiskoulutusohjelma 2005* (*Kyrkans program för ledarskapsutbildning 2005*) blev klart i december 2003. År 2004 beslutar biskopsmötet om de åtgärder som programmet föranleder. Behovet av utbildning i ledning av olika arbetsområden har ökat under de senaste åren, då betydelsen av ledning på mellannivå har accentuerats i församlingarna bland annat när nya teamorganisationer har bildats och nya tjänster för ledning inom olika sektorer har inrättats.

Konsekvenser av Bolognadeklarationen

Biskopsmötet tillsatte i september 2003 en arbetsgrupp med uppgift att klarlägga hur Bolognadeklarationen rörande utveckling av det europeiska utbildningssystemet påverkar den kyrkliga utbildningen samt vilket förhållande det råder mellan den utbildning som yrkeshögskolorna och universiteten tillhandahåller. Målet är att stärka kontakterna mellan högskolorna och arbetslivet och att harmonisera det europeiska utbildningssystemet. Poängsättningen ECTS (*European Credit Transfer System*) har utvecklats för att bedöma utbildningens omfattning. Bolognaprocessen påverkar kyrkans personalutbildning åtminstone på så vis att möjligheten att tillgodoräkna sig studier aktualiseras i båda riktningarna när det gäller de kyrkliga utbildningarna och universitetsutbildningarna.

Inom flera utbildningsområden, såsom utbildningen av diakoniarbetare, ungdomsarbetare och teologer, inleddes arbete med den så kallade kärnkompetensen. Målet är att ur perspektivet för kyrkans arbete skapa klarhet i de centrala kärn- och specialkompetensområdena för yrkena. Beskrivningarna används när målen för och innehållet i den grundläggande yrkesutbildningen fastställs, när arbetet i församlingarna utvecklas och när innehållet i fortbildning planeras.

Värnande om arbetsgemenskaperna, arbetshandledning och själavårdsutbildning

Arbetshandledning har blivit en viktig stödform för de kyrkligt anställda. Det stiftsvis organiserade nätverket av arbetshandledare inom vår kyrka hör till de mest övergripande system man känner till när det gäller kyrkor. Kyrkans arbetshandledare åtnjuter förtroende också utanför den egna organisationen. Det finns cirka 200 aktiva och cirka 100 icke-aktiva arbetshandledare. Behovet av nya arbetshandledare kommer att öka under de närmaste åren, eftersom redan en tredjedel av dem som fått utbildning har utträtt ur arbetslivet och eftersom antalet pensionärer ständigt ökar.

Kyrkans central för utbildning har ordnat kurser för arbetshandledare inom församlingsarbetet. I samarbete med Kyrkans enhet för familjefrågor och Kyrkans enhet för sjukhussjälavård har centralen också ordnat kurser för arbetshandledare inom själavården. När arbetslivet efter lågkonjunkturen på 1990-talet började präglas av ett snabbt tempo och anställningsförhållandena blev mångfasetterade och kortare, har också tidsspannen för arbetshandledningen förkortats. Till denna del har man därför delvis börjat tala om konsultativ arbetshandledning. För att utöka arbetshandledarresurserna fattades under redogörelseperioden beslut om att en annan parallellkurs vid sidan om kursen för arbetsledare inom församlingsarbetet skall inledas år 2004.

Under redogörelseperioden var behovet av själavårdsutbildning större än de disponibla personalresurserna förslog för. Specialutbildning i själavård har genomförts i form av samarbete mellan Kyrkans central för utbildning, Kyrkans enhet för familjefrågor och Kyrkans enhet för sjukhussjälavård. Medan behovet av utbildning av sjukhuspräster, familjerådgivare och fängelsepräster av olika orsaker har ökat i början av det nya årtusendet, har utbildningsvolymerna för församlingsanställda minskat i relation till detta. Själavårdsutbildning för dem har ordnats som specialkurser i stiften, senast i Uleåborgs och Lappo stift.

Utbildningscentralen har sedan år 1986 ordnat bibliodramautbildning som ett led i själavårdsutbildningen. Bibliodramat har blivit ett element inom församlingsarbetet bland vuxna, unga och barn.

Kyrkans handledarutbildning utvecklades genom förstärkt samarbete med de inrättningar som tillhandahåller utbildning och med stiften när det gäller att ordna praktik och genom breddad utbildning för handledare som är verksamma i olika uppgifter. I Lappo och Tammerfors stift genomfördes yrkesövergripande handledarutbildning. Som stöd för handledarverksamheten utgavs år 2003 *Inlärning och handledning i arbetslivet, handbok för församlingarna*.

Utveckling av arbetsgemenskapen innebär gemensamt arbete i arbetsgemenskapen under ledning av en konsult. En utsedd grupp av arbetsgemenskapen deltar regelbundet. Under redogörelseperioden genomfördes ett projekt för utveckling av arbetsgemenskapen i sammanlagt 44 % av församlingarna. För det mesta deltog alla anställda, men i var fjärde församling som genomförde ett utvecklingsprojekt deltog bara en del av personalen. I 51 % av de kyrkliga samfälligheterna genomfördes ett arbetsgemenskapsprojekt och i varannan samfällighet deltog alla anställda.

Med hjälp av introduktionsutbildning för nyanställda har man försökt göra det lättare för nyanställda att börja arbeta. Trots allt hade bara 30 % av de nyanställda som började arbeta år 2003 fått introduktionsutbildning. För nyanställda vid samfälligheterna ordnades introduktionsutbildning klart oftare än för anställda i lokalförsamlingarna.

11.5. Förnyelse av kyrkans ämbetsstruktur

I januari 2000 tillsatte kyrkomötet en kommitté för att utreda kyrkans ämbetsstruktur. Kommittén fick i uppgift att utreda möjligheterna att samordna de nuvarande tjänsterna inom diakoni, musik och fostran samt att utreda de frågor som lämnats öppna. Dess arbete var en fortsättning på den tidigare diakonatkommitténs arbete.

Ämbetsstrukturkommittén, som beredde reformen av kyrkans ämbetsstruktur, överlämnade sitt betänkande *Vigda att tjäna* till ärkebiskopen i augusti 2002. Enligt betänkandet bör diakonatet inrättas som ett led i det treledade ämbetet vid sidan av präst- och biskopsämbetet. Enligt betänkandet skulle diakonatet omfatta

kantorerna, lektorerna, tjänsteinnehavarna inom diakonin och kateketerna (tjänster i anslutning till fostran). Dessa borde ordineras till tjänsten i likhet med prästerna. Kateketer är ungdomsarbetsledare, barnarbetsledare och missionssekreterare i huvudsyssla. Enligt förslaget skulle biskopen viga de medarbetare som hör till diakonatet. Vigningen avser en livslång förbindelse på samma sätt som för prästerna.

Biskopsmötet gav sitt utlåtande om reformen i mars 2003, och föreslog att diakonerna, diakonissorna, ungdomsarbetsledarna, barnarbetsledarna, barnledarna och missionssekreterarna skulle vigas till kyrkans andliga ämbete. Till skillnad från ämbetsstrukturkommittén ansåg biskopsmötet att kantorer och lektorer inte skulle vigas. Biskopsmötet ville också ersätta termen diakonat med begreppen diakon och diakonämbete. Det tredelade ämbetet skulle då motsvara de etablerade begreppen: biskop, präst och diakon.

Kyrkostyrelsen gav sitt utlåtande om betänkandet i april 2003. Kyrkostyrelsen gav sitt bifall till målen för den föreslagna förnyelsen, att stärka kyrkans andliga arbete och tjänsteinnehavarnas engagemang. Kyrkostyrelsen ansåg dock att kommitténs förslag krävde fortsatt beredning.

Enligt kyrkostyrelsen var det tänkbart, men inte absolut nödvändigt, att kantorerna hörde till diakonatet. Kyrkostyrelsen ansåg det vara positivt att lektorstjänsten bibehålls, förutsatt att den också öppnas för män. Enligt kyrkostyrelsen var det problematiskt att barnledarna skulle falla utanför diakonatet på grund av sin kortare utbildning, om andra tjänster inom barn-, ungdoms- och familjearbetet börjar omfattas av vigning. För vigning bör det förutsättas heltidstjänst i minst ett halvt år eller deltidstjänst i minst ett år inom kyrkan eller i en församling.

I november 2003 fattade kyrkomötet beslut om de principiella riktlinjerna för ämbetsreformen. Enligt riktlinjerna skall reformen omfatta diakonernas, ungdomsarbetsledarnas och kantorernas tjänster. Kyrkomötet beslöt att även kantorerna skall omfattas av reformen. Enligt konstitutionsutskottets förslag, som låg till grund för beslutet, skulle reformen endast ha omfattat diakoniarbetarna och ungdomsarbetsledarna.

Efter kyrkomötets beslut om de principiella riktlinjerna fortsatte beredningen vid Kyrkostyrelsen.

11.6. Personalens välbefinnande och förbindelse vid tjänster inom kyrkan

Kyrkligt anställdas spiritualitet, kyrkliga identitet och förbindelse vid tjänsten

Värnandet om de kyrkligt anställdas andliga liv, spiritualitet, och engagemanget för tjänster inom kyrkan bland dem som har en tjänst inom kyrkan och dem som studerar inom området gav på många sätt anledning till bekymmer inom kyrkan under redogörelseperioden. Oro väcktes av både de praktiska erfarenheterna i församlingarna och debatterna i offentligheten. Under hela fyraårsperioden var värnandet om de kyrkligt anställdas andliga liv ett centralt tema också inom kyrkans utbildningsverksamhet.

I ett anförande vid seminariet *Spiritualiteetti nyt!* (*Spiritualitet nu!*) vid Kyrkans utbildningscentral i augusti 2000, under centralens 30-årsjubileumsår, nämnde ärkebiskop *Jukka Paarma* att den systematiska andliga handledningen av de kyrkligt anställda har kommit i gång bra, men att den fortfarande står i barnskorna. Den andliga omsorgen om exempelvis dem som studerar till teologer eller ungdomsarbetsledare och kontakterna med den framtida arbetsgivaren när det är dags för viktiga avgöranden under studietiden är alltför obetydliga. Enligt ärkebiskop Paarma bör utbildningen inom kyrkan ge kyrkligt anställda beredskap att möta de utmaningar som följer av sekulariseringen, den tilltagande värdepluralismen och konkurrensen mellan religioner och ideologier.

Många av de undersökningar och studier som blev klara under redogörelseperioden lyfter fram oro över förbindelsen vid kyrkan bland de kyrkligt anställda och bland dem som studerar inom området. Enligt *Katja Rasks, Sakari Kainulainens* och *Sina Pasanens* (2003) forskningar är den kyrkliga identiteten bland ungdomsarbetsledare och diakoniarbetare starkast hos äldre arbetstagare. Bland diakoniarbetarna var bedömningen av den andliga identiteten svagast bland anställda i Helsingfors stift. Bland ungdomsarbetsledarna förekom inte några regionala skillnader.

Enligt *Pontus Salmis* undersökning (2001) är prästerna och diakoniarbetarna de mest kallelsemedvetna bland de församlingsanställda som utför andligt arbete. Kallelsemedvetenheten gäller

både valet av inriktning för studierna och själva arbetet. Ungdomsarbetsledarna har den svagaste och kantorerna den näst svagaste kallelsemedvetenheten. Kallelsemedvetenheten är svagare hos dem som är under 40 år än hos de äldre arbetstagarna. Jämfört med kvinnorna bedömde de manliga anställda att de hade haft ett starkare kall när de inledde sina studier.

Enligt den enkät som Kyrkans forskningscentral genomförde bland de anställda år 2001 är det framför allt innehållet i arbetet och kallet som binder de församlingsanställda vid arbetet. De största orsakerna till att de anställda söker sig till andra uppgifter är att lönen anses vara dålig, att arbetsmängden eller avsaknaden av regelbundna arbetstider känns uttröttande och att det förekommer problem i arbetsgemenskapen. Av dem som utför andligt arbete hade 37 % inte alls övervägt att lämna sin församlingstjänst före pensioneringen, medan 28 % på allvar hade funderat på att söka sig någon annanstans. Ungdomsarbetarna var de som mest blickade på andra arbetsplatser, och av dem hade bara en femtedel inte alls övervägt att söka sig någon annanstans.

Kyrkoherdarna var de mest förbundna vid församlingsarbetet. Av dem hade 60 % inte ens övervägt att söka sig bort från sin tjänst inom kyrkan. Mer förbundna än andra var också diakoniarbetarna, av vilka närmare hälften inte hade funderat på att söka sig bort från sin församlingstjänst. De kvinnliga prästerna var mer förbundna vid församlingsarbetet än sina tjänstebröder. Av prästkvinnorna hade 38 % inte funderat på någon annan arbetsgivare. Av prästmännen hade 25 % liknande tankar. Utgående från enkäten är i synnerhet unga församlingsanställda och församlingsanställda som arbetat en kort tid en utmaning för kyrkan som arbetsgivare. Av de präster som var under 40 år övervägde 41 % på allvar att byta arbetsgivare. Bara 18 % av dem som hade arbetat en kortare tid än fem år i församlingen hade inte alls funderat på att söka sig bort från församlingen. Kortvariga anställningar i början av arbetskarriären bidrar till att försämra engagemanget.

Engagemang i kyrkans trosliv innebär att de anställda också förbinder sig vid kyrkans arbete. Enligt *Kati Niemeläs* undersökning (2004) av de församlingsanställdas religiositet är tron en stark resurs i arbetet och vardagen för merparten av de anställda. Nio av tio anställda får ofta eller ständigt hjälp av tron. Lika många anser

att Bibeln ger svar på de flesta frågor som gäller meningen med människans liv. Tre av fyra anställda anser att Gud och tron är en mycket viktig ingrediens i deras liv. Lika många ber dagligen. Mer än hälften av de anställda läser Bibeln på sin fritid minst en gång i veckan. Prästerna, missionssekreterarna och diakoniarbetarna är de aktivaste bibelläsarna, medan kantorerna och barnledarna är de minst aktiva.

I undersökningen framstod tron som en stark motiverande faktor för det kyrkliga arbetet. I synnerhet äldre anställda betonar dess betydelse och är aktivare än sina yngre kolleger med att utöva sin tro på fritiden. En del av i synnerhet de unga anställda upplevde dock att det var svårt att delta i församlingsverksamheten i den församling där de arbetade. Mest tillfredsställda med sitt arbete är de anställda för vilka tron är en mycket viktig personlig angelägenhet, som inte har några betydande konflikter i förhållande till kyrkans tro och som också aktivt utövar sin tro i sitt privatliv. De anställda som var engagerade i väckelserörelser var också mera engagerade för församlingsarbetet än de anställda som inte hade några bindningar till väckelserörelserna. De anställda som var minst förbundna vid kyrkans trosuppfattningar och spiritualitet hade värderingar som i högre grad än andras värderingar präglades av njutnings- och ändringsorientering och de var också mera benägna än andra att längta bort från det kyrkliga arbetet.

Vem duger då för att arbeta inom kyrkan? Enligt *Maria Saarinens* studie (2002) om biskoparnas förväntningar har biskoparna förhållandevis vaga förväntningar på prästkandidaterna. Biskoparna vill ge prästkandidaterna rum att växa och röra sig. För det första förväntar biskoparna sig att prästkandidaterna skall uppleva arbetet som ett kall och förbinda sig vid kyrkan som institution, vid dess lära, undervisning och tro och vara beredda att arbeta för kyrkan. För det andra har biskoparna också förväntningar på prästens föredömlighet och privatliv. Biskoparna förväntar sig att prästerna skall vara toleranta och mänskliga och leva så att det inte väcker anstöt hos församlingsborna. Dessutom förväntas de som prästvigs vara à jour med ämbetet, dvs. känna till kyrkans lära och kunna utföra prästens uppgifter i stora drag. Biskoparna tillåter trots allt att kandidaterna hyser tvivel och ovisshet, men på det hela taget bör de kunna förbinda sig vid läran.

Det finns trots allt gränser för prästämbetet. Under redogörelseperioden fråntogs två personer prästämbetet; den ena i Helsingfors stift och den andra i Lappo stift. I Lappo var orsaken att den avskedade prästen ansågs ha lösgjort sig från kyrkans bekännelse. Domkapitlet konstaterade bland annat att den avskedade prästen hade spridit läror som stred mot Guds ord och kyrkans bekännelse som baserar sig på Guds ord. Enligt domkapitlet är prästerskapet inte i första hand avsett som ett instrument för självförverkligande, utan för församlingen, predikan av Guds ord och utdelning av sakramenten. I Helsingfors var orsaken opassande beteende för prästämbetet och försummelse av tjänsteplikterna. Fyra personer sökte på eget initiativ avsked från prästämbetet. Sju präster avstängdes för viss tid. Som orsaker nämndes opassande beteende och försummelse av tjänsteplikterna. En präst fick en varning för att ha handlat i strid med tjänsteplikterna och för att ha försummat dem samt för att ha betett sig opassande.

Arbetstillfredsställelse och de anställdas välbefinnande

Olika undersökningar visar att de församlingsanställda till övervägande del är nöjda med och motiverade för sitt arbete. Enligt den arbetsmiljöbarometer för den kyrkliga sektorn som Kyrkostyrelsen och Arbetarskyddscentralen lät Statistikcentralen utföra åren 2001 och 2003 upplever nästan alla anställda inom kyrkan att de utför ett nyttigt och betydelsefullt arbete. Som ett speciellt positivt drag upplevs att arbetstagarna i regel anser sig kunna påverka såväl innehållet i arbetsuppgifterna och arbetstakten som fördelningen av arbetsuppgifterna mellan de anställda i högre grad än finländska arbetstagare i snitt. Dessutom upplever arbetstagarna att de får använda sin yrkesskicklighet och förmåga i sitt arbete. Trots allt förekommer det ett större mått av olika slags konflikter på arbetsplatserna än på arbetsplatserna i snitt. I synnerhet konflikter mellan överordnade och underordnade förekom ofta och klart oftare än på de finländska arbetsplatserna i snitt. Arbetsplatsmobbning förekom också oftare än på andra arbetsplatser. År 2003 upplevde 8 % av de anställda att de utsattes för mobbning på arbetsplatsen. Mobbningen hade ökat från år 2001.

Den splittrade fritiden är ett tydligt problem i synnerhet inom det andliga arbetet. Var tredje av dem som arbetade inom försam-

lingsarbetet upplevde att de hade överlånga arbetsdagar varje vecka. Två av tre ansåg att de arbetade överlånga dagar minst en gång i månaden. Framför allt kvinnorna upplevde att förhållandet mellan arbetet och fritiden var problematiskt. Hotet om allvarlig utbrändhet hade också ökat från år 2001. Inalles 19 % (12 % år 2001) såg utbrändhet som ett allvarligt hot år 2003 och dessutom hade varannan risken för utbrändhet i tankarna då och då. Öppen information ser ut att vara en svag punkt för arbetsplatserna inom kyrkan. Över 60 % anser att det finns sådana dolda frågor på arbetsplatsen som borde diskuteras öppet. Det ses också som ett problem att ledarna för arbetsgemenskaperna inte ingriper i konflikter i tillräcklig utsträckning och att ledarna inte har tid att sköta ledarskapsuppgifterna.

Av *Marketta Rantamas* undersökning (2001) om uppfattningarna om arbetstiden och belastningen i arbetet bland den evangelisk-lutherska kyrkans tjänsteinnehavare inom det andliga arbetet framgår att bara drygt en fjärdedel av de anställda inte upplever det arbetstidslösa arbetet som betungande eller upplever att arbetet är bara obetydligt betungande. 40 % anser att arbetet är betungande i någon mån och var tredje anser att arbetsmängden är mycket eller synnerligen betungande. Diakoniarbetarna orkar bäst i sitt arbete. Ungdomsarbetsledarna upplevde sitt arbete som mest betungande. Arbetet belastas av överlånga dagar, som för många leder till sömnproblem. Den splittrade fritiden medför också att det inte finns tid att återhämta sig, vilket är av central betydelse för arbetsförmågan. Av de anställda upplever 76 % att belastningen i arbetet hade ökat under de senaste åren. Ungefär var tionde av de anställda som deltog i Rantamas studie hade varit sjukskrivna på grund av utbrändhet under det år som föregick undersökningen.

Enligt *Pontus Salmis* doktorsavhandling (2001) har de som utför andligt arbete i församlingarna i regel en bra arbetsmotivation. Salmi indelade arbetsmotivationen i allmän motivation, tillväxtmotivation och prestigemotivation. Den allmänna arbetsmotivationen uttrycker i vilken mån den anställda uppfattar att han eller hon är inom rätt bransch och hur villigt han eller hon är verksam i sitt yrke. Tillväxtmotivationen beskriver hur mångsidigt och intressant personen uppfattar att arbetet är och i vilken utsträckning arbetet ger personen möjligheter att använda sin förmåga och

vara kreativ. Av undersökningen framgick att den allmänna motivationen och tillväxtmotivationen var mycket god bland dem som utförde andligt arbete. Däremot var prestigemotivationen bara tämligen god. Prestigemotivationen beskriver i vilken utsträckning arbetet för dem som utför andligt församlingsarbete värdesätts och belönas av utomstående och i vilken utsträckning arbetet stärker de anställdas självkänsla. Enligt undersökningen kunde prestigemotivationen hos i synnerhet ungdomsarbetsledarna och anställda under 40 år vara bättre.

Med anledning av situationen i Valkeala församling aktualiserades problem i arbetsgemenskapen relaterade till ämbetsfrågan på många sätt inom kyrkan under redogörelseperioden. Antalet församlingsanställda som godkänner kvinnopräster ökade på det hela taget under redogörelseperioden. År 2004 godkände 88 % av de anställda utan vidare kvinnopräster. År 1999 hade andelen varit 76 %. Den andel som motsätter sig kvinnopräster hade sjunkit från 11 % till 5 %. Sådana motståndare som vägrade samarbeta med en kvinnopräst utgjorde bara 1 % (3 % år 1999). Samtidigt minskade förståelsen för motståndarna. År 2004 uppgav 58 % av de församlingsanställda att de inte kan förstå dem som motsätter sig kvinnopräster. År 1999 hade andelen varit 44 %.

Fackförbunden har försökt instruera de kyrkligt anställda. År 2001 utgav Finlands kyrkas prästförbund yrkesetiska anvisningar för prästerna. Avsikten var att i anvisningarna ange idealet eller målet för prästens agerande i olika situationer i utövandet av ämbetet. Anvisningarna är därmed ett slags hederstavla för en bra präst som behärskar sitt yrke. Diakoniarbetarna fick etiska anvisningar år 2001 och ungdomsarbetarna år 2000.

11.7. Förtroendevalda

De förtroendevalda i församlingarna är verksamma på olika nivåer inom församlingsförvaltningen. Nya förtroendevalda valdes i samband med församlingsvalet år 2002. Centerpartiet var det parti som klarade sig bäst i valet. Partiet fick en tredjedel av kyrkofullmäktigeplatserna, 33 % (32 % år 1998). Samlingspartiet fick 11 % (13 %) och SDP 10 % (11 %). De borgerliga partiernas

gemensamma listor fick 4 % av platserna, vänsterpartiernas gemensamma listor 1 % och de övriga politiska listorna 2 %. Största delen av listorna utanför partierna var så kallade obundna församlingsmedlemmars listor, som fick 13 % av platserna. Gammallaestadianernas listor fick 3 % av fullmäktigeplatserna.

Nästan en fjärdedel (23 %) av fullmäktigeledamöterna kom från andra icke-politiska listor. Till andra icke-politiska listor hänfördes också sådana förtroendevalda för vilka församlingarna inte uppgav någon stödgrupp. Politiska symboler fick användas för tredje gången vid församlingsvalet. På många listor som sammanställts på politiska grunder nämndes dock inte partinamnet.

Andelen invalda kvinnor i kyrkofullmäktige var 53 % (52 % år 1998) och i församlingsråden 57 % (54 % år 1998). Majoriteten av de förtroendevalda var över 50 år. Av de förtroendevalda var bara 6 % under 30 år, 13 % 30–39-åringar, 22 % 40–49-åringar, 32 % 50–59-åringar och 27 % över 60 år.

I lokaförsamlingarna hade förtroendeorganen sammanlagt 28 002 medlemmar och i de kyrkliga samfälligheterna 2 737 medlemmar. Kyrkoråden i lokalförsamlingarna hade sammanlagt 3 114 medlemmar. Kyrkofullmäktige hade sammanlagt 7 460 medlemmar. Församlingsråden hade sammanlagt 1 603 medlemmar. De kyrkliga samfälligheternas råd hade sammanlagt 406 medlemmar och samfälligheternas fullmäktige sammanlagt 1 585 medlemmar.

Enligt en undersökning utgående från den enkät av Kyrkans forskningscentral som *Annika Aroharju* (2004) genomförde bland förtroendevalda och anställda i cirka 100 församlingar uppfattar en fjärdedel av de församlingsanställda att förtroendeverksamheten är meningsfull. Var femte upplever den som frustrerande. Majoriteten av de anställda placerar sig mellan dessa två ytterligheter och anser att förtroendeverksamheten ibland är meningsfull, ibland frustrerande. Av de olika kategorierna av anställda ställer sig kyrkoherdarna mest positivt till verksamheten med förtroendevalda. Av kyrkoherdarna anser 54 % att verksamheten är meningsfull, medan bara 8 % uppfattar den som frustrerande. Inställningen är negativast bland barnarbetsledarna, missionssekreterarna och ungdomsarbetsledarna, av vilka mindre än var femte anser att verksamheten är meningsfull.

Merparten av de förtroendevalda har upplevt verksamheten som förtroendevald i församlingen som meningsfull. Endast 8 % har upplevt verksamheten som frustrerande. Var tredjes bedömning rör sig någonstans mittemellan dessa. Kyrkorådets eller församlingsrådets sammanträden uppfattades som de meningsfullaste av de olika möten som ingår i förtroendeverksamheten.

I synnerhet äldre förtroendevalda betraktar sitt arbete i församlingens förtroendeorgan som meningsfullt. Av de förtroendevalda som är över 64 år anser 72 % att verksamheten är meningsfull och bara 3 % har uppfattat den som frustrerande. Av dem som är under 35 år anser mindre än hälften att verksamheten är meningsfull och var tionde anser att den är frustrerande. Resten anser att verksamheten ibland är meningsfull, ibland frustrerande.

Det finns ett klart samband mellan församlingsaktivitet och upplevelse av att verksamheten är meningsfull. Av de förtroendevalda som deltar i gudstjänsten minst en gång i månaden anser 64 % att verksamheten är meningsfull. För dem som deltar mera sällan men minst några gånger om året är siffran 55 %. Av de förtroendevalda som deltar i gudstjänsten en gång om året eller mera sällan än så anser bara 37 % att verksamheten är meningsfull.

Två av tre (69 %) av de förtroendevalda ansåg att de hade åtminstone ganska goda möjligheter att få sin röst hörd. Var femte förtroendevald ansåg att möjligheterna var mycket goda, var tionde att de var dåliga. Olika grupper ansågs i regel ha skäliga möjligheter att opartiskt få sin röst hörd inom förtroendeverksamheten i församlingen.

Både de församlingsanställda och de förtroendevalda efterlyser ofta mera makt för de förtroendevalda att besluta om det praktiska församlingslivet. Hälften av de förtroendevalda efterlyser mera makt att besluta om församlingens insatsområden och verksamhetstrenderna. Var tredje av de församlingsanställda skulle ge de förtroendevalda större beslutanderätt i dessa frågor. Däremot anser de anställda att de förtroendevaldas makt borde minskas framför allt när det gäller att besluta om anslag för olika arbetsområden och att välja nya anställda. De förtroendevalda själva var i regel nöjda med sina möjligheter att påverka dessa angelägenheter.

Både de anställda och de förtroendevalda anser det vara viktigt att de förtroendevalda har förbundit sig vid församlingens verk-

samhet. Det anses inte vara speciellt viktigt att de förtroendevalda är politiskt aktiva, trots att de förtroendevalda är rätt aktiva i politiken (60 % hör till något parti). De förtroendevalda och de anställda har olika åsikter om hur makten inom församlingsförvaltningen borde fördelas mellan förtroendevalda och anställda.

Enligt de förtroendevalda är samarbetet med olika parter i regel gott. Den positivaste bedömningen gällde samarbetet med olika kategorier av församlingsanställda: 77 % av respondenterna ansåg att samarbetet med kyrkoherden fungerade bra, 83 % att samarbetet med de andra prästerna fungerade bra, 81 % att samarbetet med andra anställda inom det andliga arbetet fungerade bra, 77 % att samarbetet med ekonomichefen fungerade bra och 83 % att samarbetet med övriga församlingsanställda fungerade bra.

Däremot anses de olika kategorierna av anställda inte ha helt jämlika möjligheter att få sin röst hörd inom församlingsförvaltningen. Ekonomicheferna anses ha för stor makt. Två av tre anställda är av denna åsikt, av de förtroendevalda var fjärde. Både de anställda och de förtroendevalda anser att i synnerhet andra kategorier av anställda än prästerna och ekonomichefen ofta har alltför små möjligheter att påverka. Av de anställda efterlyser 37 % och av de förtroendevalda 16 % mera makt för egen del inom församlingsförvaltningen. Däremot vill de minska de politiska stödgruppernas möjligheter att påverka.

Kyrktjänst ordnade ett stort evenemang för förtroendevalda i Tammerfors i februari 2002. Där samlades nästan 1 000 förtroendevalda från församlingarna. Under redogörelseperioden ordnade Kristna studiecentralen vid Kyrktjänst utbildning för de förtroendevalda församlingsvis, stiftsvis, genom evenemang på riksnivå och med hjälp av handböcker och webbsidor.

» En påfallande stor del av kyrkans personal går i pension under de närmaste åren. Antalet anställda som närmar sig pensionsåldern är speciellt stort bland prästerna och barnarbetarna. Inom kyrkan gäller det därför att allt mera kraftfullt fästa uppmärksamhet vid arbetsmotivationen hos de kategorier av anställda som har en stigande medelålder.

» När de stora åldersklasserna går i pension försätts kyrkan i en tydlig konkurrenssituation i fråga om arbetskraften. Inom kyrkan gäller det att se till att arbetena är konkurrenskraftiga vad gäller arbetsförhållanden och löner. Det gäller att stödja mognandet för och i tjänster inom kyrkan och bland dem som studerar för och är verksamma i tjänster inom kyrkan.

Hörnstenen för rekryteringen till arbete inom kyrkan utgörs av välordnad församlingspraktik för dem som studerar för tjänster inom kyrkan.

» Antalet anställda ökade under redogörelseperioden, vilket har möjliggjort mångsidigare församlingsverksamhet. Ökningen kan dock inte fortgå i all oändlighet. När de tjänster som blir vakanta på grund av pensionering besätts och när nya tjänster inrättas gäller det att noggrant skärskåda för vilka arbetsområden det är nödvändigt att ställa arbetskraft till förfogande och inom vilka arbetsområden det är förnuftigt att minska på arbetskraften.

» Välbefinnande i arbetsgemenskaperna är en av grundpelarna för arbetsmotivation. Välbefinnandet bör ständigt ägnas uppmärksamhet. Ledarna måste vara aktiva och ingripa i konflikter i arbetsgemenskapen. Ledarna måste också ha tillräckligt med tid för att ta ansvar för sina ledaruppgifter.

» Merparten av de förtroendevalda anser att verksamheten är meningsfull. Av de anställda anser däremot bara var fjärde att förtroendeverksamheten är meningsfull. De förtroendevalda och de anställda har i viss mån motstridiga förväntningar på och åsikter om församlingens verksamhet och församlingsförvaltningen. Växelverkan mellan de förtroendevalda och de anställda bör stärkas för att man skall finna en gemensam syn på arbetet. Det gäller också att stödja möjligheterna för olika parter att få sin röst hörd på lika grunder inom församlingsförvaltningen.

12. Kyrkliga väckelserörelser och organisationer

- Väckelserörelserna har alltjämt ett stabilt understöd inom vår kyrka. Det finns dock tecken på att vissa rörelsers verksamhet i lokalförsamlingarna avtar. Under redogörelseperioden minskade i synnerhet den evangeliska rörelsens, vissa nypietistiska rörelsers och den karismatiska rörelsens verksamhet i lokalförsamlingarna. Däremot har ingen rörelse nämnvärt brett ut sin verksamhet.
- Bland finländarna är laestadianismen, i synnerhet gammallaestadianismen, den mest kända väckelserörelsen. Under redogörelseperioden hade gammallaestadianismen verksamhet i fler församlingar än någon annan rörelse.
- Pietismen hade mest inflytande bland de församlingsanställda, och den evangeliska rörelsen hade mest inflytande bland de förtroendevalda inom kyrkan. Folkmissionen hade i sin tur den geografiskt sett mest övergripande verksamheten i olika delar av Finland.

- Vid utgången av 2003 hade de kyrkliga organisationerna och stiftelserna cirka 2 400 anställda. Organisationerna och stiftelserna är viktiga för skötseln av många uppgifter som är centrala för kyrkan.

12.1. Väckelserörelserna och organisationerna som en del av det kyrkliga livet

Väckelserörelserna har en mångsidig betydelse för det kyrkliga livet i Finland. Laestadianismen, pietismen, den evangeliska rörelsen, den femte rörelsen, den karismatiska rörelsen samt sådana rörelser som Tomasgemenskapen och retreatrörelsen som för med sig nya vindar och verksamhetssätt har brett ut sig i vida kretsar i vårt land. Trots att rörelserna har ett starkt fotfäste i många församlingar, avtog utbredningen för några rörelser en aning under redogörelseperioden. Däremot breddade ingen rörelse sin verksamhet desto mera. Det är också beaktansvärt att många rörelser som ursprungligen föddes på landsbygden numera oftare finns i stadsförsamlingar än på landsbygden.

Enligt undersökningen *Kyrkomonitor 2004* har var tionde finländare (11 %) en fast eller lös anknytning till någon väckelserörelse. Dessutom har var tionde tagit intryck av någon väckelserörelse i sitt sätt att tänka. Av de församlingsanställda anser allt som allt 53 % att de har en fast eller åtminstone en viss anknytning till åtminstone en rörelse. Var tredje anställd (32 %) anser sig höra till en rörelse, 9 % till två rörelser, 6 % till tre och 6 % till fler än tre rörelser.

De kyrkliga organisationerna och stiftelserna har befäst sin ställning som en del av det kyrkliga livet. De sköter många uppgifter som är centrala för kyrkan, såsom mission, diakoni, evangelisation, barn- och ungdomsarbete och förlagsverksamhet. De kyrkliga organisationerna har också en central uppgift i utbildningen av kyrkans anställda.

Vid utgången av 2003 hade de kyrkliga organisationerna och stiftelserna cirka 2 400 anställda. Antalet minskade med ungefär en fjärdedel under redogörelseperioden. Största delen arbetade som anställda inom kyrkans officiella missionsorganisationer eller organisationerna inom diakoni- och missionssektorn.

Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland hade sju officiella missionsorganisationer. Vid utgången av 2003 hade dessa 716 heltidsanställda. Antalet minskade med 17 % under redogörelseperioden. Missionsorganisationerna beskrivs närmare i kapitel III 8.

År 2000 hade organisationerna inom diakoni- och socialsektorn cirka 900 heltidsanställda. Dessa organisationer bedriver i allmänhet sin verksamhet rätt självständigt. Vissa av dem har till och med fastare band till de statliga och kommunala myndigheterna än till församlingarna. Deras verksamhet är i huvudsak koncentrerad till vård- och serviceinrättningar samt läroanstalter.

Kyrkan har anförtrott de kyrkliga organisationerna för ungdomsarbete, fostran och kultur bland annat olika uppgifter i anslutning till utvecklandet av barn- och ungdomsarbetet, materialproduktionen och fortbildningen. År 2003 hade organisationerna sammanlagt cirka 150 anställda.

De så kallade *Järki-avtal* som kyrkostyrelsen ingick under redogörelseperioden kommer i fortsättningen antagligen att skapa klarhet i modellerna för samarbetet mellan organisationerna och kyrkostyrelsen. En kommitté för Organisationerna och Kyrkostyrelsen utformade tre samarbetsmodeller, av vilka två baserade sig på avtal och två på understöd. Avtalsbaserat samarbete skulle omfatta långsiktigare eller projektartad skötsel av gemensamma uppgifter. Det understödsbaserade samarbetet skulle vara beroende av prövning eller av engångsnatur. Avsikten var att frångå de allmänna understöden. I januari 2002 fattade kyrkostyrelsen beslut om att långsiktigt avtalsbaserat samarbete skall bedrivas med stora serviceorganisationer som har församlingsmedlemmar eller som på riksnivå sköter specialuppgifter som kyrkan tilldelat dem. Sådana organisationer är Kyrktjänst, Seurakuntien Lapsityön Keskus (SLK) (Centralen för Församlingarnas Barnarbete), Suomen Poikien ja Tyttöjen Keskus (PTK) (Centralen för Pojkar och Flickor i Finland), Nuorten Keskus (NK) (Lutherska Ungdomscentret i Finland), Församlingsförbundet och Finlands Sjömanskyrka. Av dessa är Kyrktjänst (Kirkkopalvelut ry) den största. År 2003 hade den 193 anställda. Kyrktjänst bedriver mångsidig verksamhet inom olika sektorer, såsom utbildningstjänster, församlings- och organisationstjänster, diakoni- och socialtjänster samt förlags- och publikationsverksamhet. Kyrktjänst ordnar vart-

annat år Kyrkodagarna tillsammans med lokalförsamlingarna. Till den andra gruppen i organisationsgrupperingen hör organisationer som får understöd från Kyrkostyrelsen.

12.2. Laestadianismen

Laestadianismen fick sin början i den förkunnelse som spreds av prästen *Lars Levi Laestadius* i norra Sverige under 1800-talet. Som ett resultat av den uppdelning som fortgått i hundra år finns det 16 laestadianiska riktningar i världen. I Finland finns det nio självständiga grupper. De viktigaste delgrupperna i Finland är gammallaestadianismen inom Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys (Fridsföreningarnas i Finland centralförening), de förstfödda, gruppen Rauhan Sana (Fridsbudskapet) och den nya väckelsen. År 2000 firades 200-årsjubileet av Laestadius' födelse.

Av huvudgrenarna är gammallaestadianismen den största, och den har i sin tur delats upp i olika riktningar. År 2003 hade gammallaestadianismen verksamhet i två församlingar av tre (67 %), vilket också var fallet år 1999. Den hade regelbunden verksamhet varje månad i var tredje församling. Rörelsens klart starkaste stödområden finns i norra Finland. Rörelsen hade åtminstone någon form av verksamhet i varje församling inom Uleåborgs stift år 2003. I 91 % av församlingarna i området förekom det verksamhet minst en gång i månaden. Rörelsen hade egna möteslokaler i 75 % av församlingarna inom Uleåborgs stift. Gammallaestadianismen hade den näst största spridningen i Lappo stift, där det förekom månatlig verksamhet i 53 % av församlingarna. Gammallaestadianismen hade minst verksamhet i Borgå stift och i Åbo ärkestift. Verksamhetens omfattning förändrades inte under redogörelseperioden.

Paraplyorganisationen för majoritetsinriktningen inom gammallaestadianismen är *Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry* (SRK) (*Fridsföreningarnas i Finland centralförening*), som hade 30 heltidsanställda vid utgången av 2003. Organisationens viktigaste verksamhetsformer var ordets förkunnelse och själavård, barn- och ungdomsarbete samt förlagsverksamhet.

Gammallaestadianernas sommarfester, Suviseurat (Sommarfesterna) hörde varje år till de största andliga evenemangen i Finland. De samlade årligen cirka 60 000–70 000 deltagare. Också enligt en försiktig bedömning har rörelsen 100 000 anhängare. Tidningen *Päivämies* är huvudspråkrör för rörelsen. Föreningen har 200 registrerade lokalföreningar. År 2003 deltog 3 % (1 740 konfirmander) av alla konfirmander i Fridsföreningens konfirmandundervisning.

Av de anställda hör 2 % till gammallaestadianismen och 5 % har tagit intryck av rörelsen. Gammallaestadianismen har inflytande i synnerhet bland kantorer och kyrkoherdar. När det gäller gammallaestadianismens inflytande bör det också noteras att förankringen i rörelsen vanligen är fast. Ett löst inflytande från rörelsen är däremot sällsynt i förhållande till den andel som är fast förankrade i rörelsen. Gammallaestadianismen har haft störst inflytande i Uleåborgs stift, där nästan var fjärde anställd uppger sig ha tagit intryck av rörelsen. Var tionde av de förtroendevalda i församlingarna har tagit intryck av gammallaestadianismen.

I början av 1960-talet tog en grupp som har kallats Elämän Sana (Livets ord), ”prästlinjen”, avstånd från gammallaestadianismen. Gruppen utger tidningen *Elämän Sana*. Gruppen har aldrig varit någon egentlig folkrörelse, men den har haft desto större kyrklig-teologiskt inflytande, i synnerhet inom Uleåborgs stift. Personerna bakom *Laestadiolainen ylioppilaskoti* (*Laestadianska studenthemmet*) i Helsingfors står nära gruppen Elämän Sana.

Den nya väckelsen uppkom som en protest mot urvattningen inom laestadianismen vid övergången från 1800-talet till 1900-talet. Man ville återvända till tiden för den första väckelsen. Den individuella omvändelsen, en ny väckelse, betonades. Den nya väckelsen har från första början varit en kyrkligt öppen gren inom laestadianismen och den har aktivt deltagit i bland annat kyrkans mission. År 2003 hade den nya väckelsen månatlig verksamhet i 3 % och mer sporadisk verksamhet i 8 % av församlingarna. Enligt uppgifter från församlingarna tycks verksamheten ha avmattats i viss mån under redogörelseperioden; år 1999 hade rörelsen verksamhet i 14 % av församlingarna. Rörelsen är starkast i Uleåborgs stift, där den har verksamhet minst en gång om året i 37 % av församlingarna.

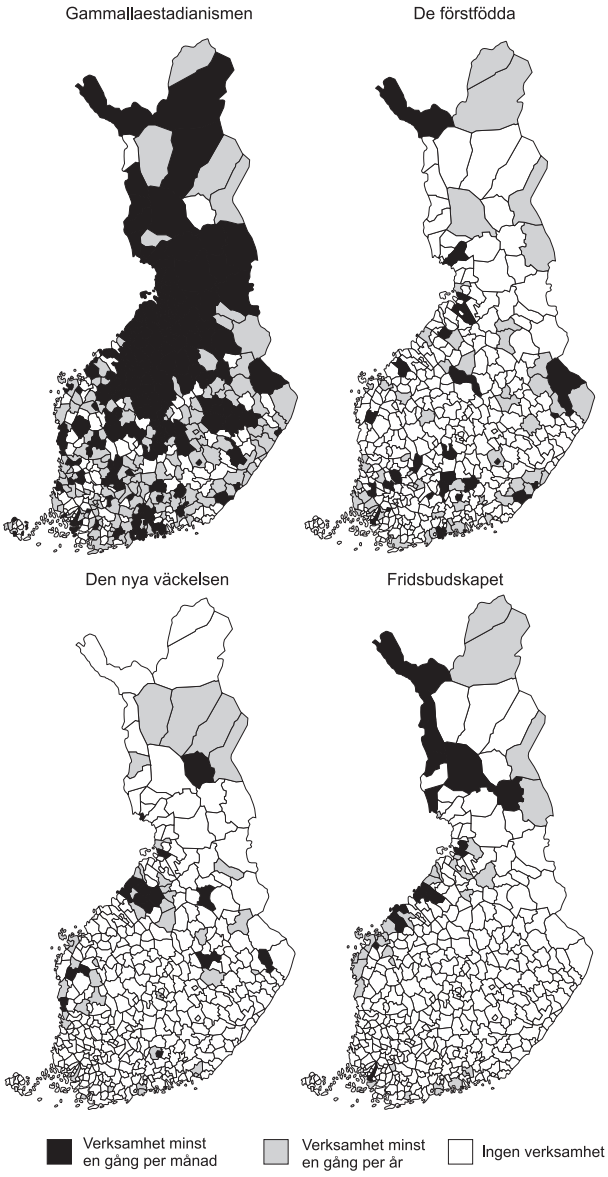

Föreningen *Lestadiolainen Uusheräys ry* (*Laestadianska nya väckelsen*) har sedan februari 2000 varit centralorganisation för den nya väckelsen. Till dess viktigaste verksamhetsformer hör bönemöten, bibel- och missionskretsar, mission i Ryssland i samarbete med kyrkan i Ingermanland och stödjande av utbildningscentralen i Keltto (Kelton koulutuskeskus). Huvudlinjen för den nya väckelsen har i allt högre grad fått prägel av en organisation för den

lutherska kyrkans missionstjänst. Den missionerar via Finska Missionssällskapet, Såningsmannen och Folkmissionen. Inriktningen utger tidningen *Lähettäjä.*

Den svenska västlaestadianismen, de förstfödda, bredde ut sig till Finland med början år 1902. År 2003 hade den verksamhet i var femte församling (20 %). Inflytandet var starkast i Tammerfors, S:t Michels och Kuopio stift, där det förekom årlig verksamhet i ungefär var fjärde församling. De förstföddas central finns i Lahtis. Rörelsen hade 24 lokalavdelningar med sammanlagt cirka 4 200 medlemmar. Föreningen har mötesverksamhet, och den viktigaste formen är midsommarfesten i Lahtis på somrarna (Lahden juhannusseurat). Föreningen bedriver mission i Ryssland (predikoresor), huvudsakligen i det ingermanländska området och i länderna i Baltikum. De förstföddas egen tidning *Rauhan Side* fyllde 25 år. Under redogörelseperioden färdigställde och publicerade föreningen ett tredelat predikoverk med alla kända predikningar av *Lars Levi Laestadius*.

Rörelsen Rauhan Sana (Fridsbudskapet), de så kallade lilla förstfödda, uppkom till följd av en tvist inom gammallaestadianismen med anknytning till skötseln av amerikakontakterna på 1930-talet. Gruppen Fridsbudskapet företräder en moderat gammallaestadiansk tradition. Den har varit en betydande folkrörelse i Torneälvsdalen. För närvarande finns det starkaste stödet i Mellersta Österbotten, där inriktningen har ställningen av en folkrörelse framför allt i några svenskspråkiga församlingar. År 2003 hade Fridsbudskapet verksamhet i 15 % av församlingarna. Det förefaller som om verksamheten har avmattats i någon mån. Enligt uppgifter från församlingarna hade rörelsen nämligen verksamhet inom var femte församling (21 %) år 1999. Fridsbudskapet har störst inflytande i Borgå och Uleåborgs stift. Dess finskspråkiga centralorganisation är Lähetysyhdistys Rauhan Sana, och den svenskspråkiga parallellorganisationen heter Laestadianernas Fridsföreningars Förbund. Inom inriktningen publiceras tidningarna *Rauhan Sana* och *Zions Missionstidning*. Det beräknas att inriktningen har ungefär 7 000 anhängare.

Av de församlingsanställda har 1 % en fast anknytning och 2 % en lös anknytning inte bara till gammallaestadianismen utan också till någon annan riktning inom laestadianismen. Dessutom uppger

6 % att de har tagit intryck av rörelsen. På samma sätt som för gammallaestadianismen gäller att andra grenar inom laestadianismen utövar det starkaste inflytandet i Uleåborgs stift, där var tredje av de anställda har tagit intryck av laestadinismen i sitt sätt att tänka. Också bland de anställda inom Borgå stift är inflytandet av andra former av laestadianismen starkare än överlag.

Bland finländarna är laestadianismen, i synnerhet gammallaestadianismen, den mest kända väckelserörelsen. I undersökningen *Kyrkomonitor 2004* klarlades vanliga finländares tillhörighet till olika väckelserörelser och i vilken utsträckning finländarna känner till rörelserna. Bara var fjärde uppgav att de inte känner till laestadianismen. Intryck av rörelsen förekommer speciellt allmänt i Uleåborgs och Lapplands län.

12.3. Pietismen

År 2003 hade pietismen verksamhet i 63 % av församlingarna (62 % år 1999). Pietismens stabilaste stödområde var alltjämt Österbotten, Norra Savolax och Norra Karelen. Rörelsen hade månatlig verksamhet i Kuopio (60 % av församlingarna), Uleåborgs (54 %) och Lappo (42 %) stift. I Kuopio stift hade pietismen verksamhet i nästan varje församling (90 %). Regelbunden verksamhet förekom klart mera sällan i de övriga stiften, och i Åbo ärkestift och Borgå stift hade pietismens verksamhet den minsta omfattningen.

Av de olika väckelserörelserna har pietismen mest inflytande bland de församlingsanställda. Av dem som utför församlingsarbete har 43 % i sitt sätt att tänka åtminstone tagit intryck av rörelsen och 16 % har en fast eller lös anknytning till pietismen. Pietismen är accentuerat en rörelse som har inflytande bland prästerna. Av kyrkoherdarna har 70 % och av de övriga prästerna 61 % åtminstone tagit intryck av rörelsen. Pietismen utövar ett starkt inflytande bland de anställda i alla finskspråkiga stift. Inflytandet är starkast i Lappo och Kuopio stift där en klar majoritet av de anställda uppger sig ha tagit intryck av pietismen, i Lappo hela 74 %. Var fjärde av de förtroendevalda i församlingarna har tagit intryck av pietismen i sitt sätt att tänka.

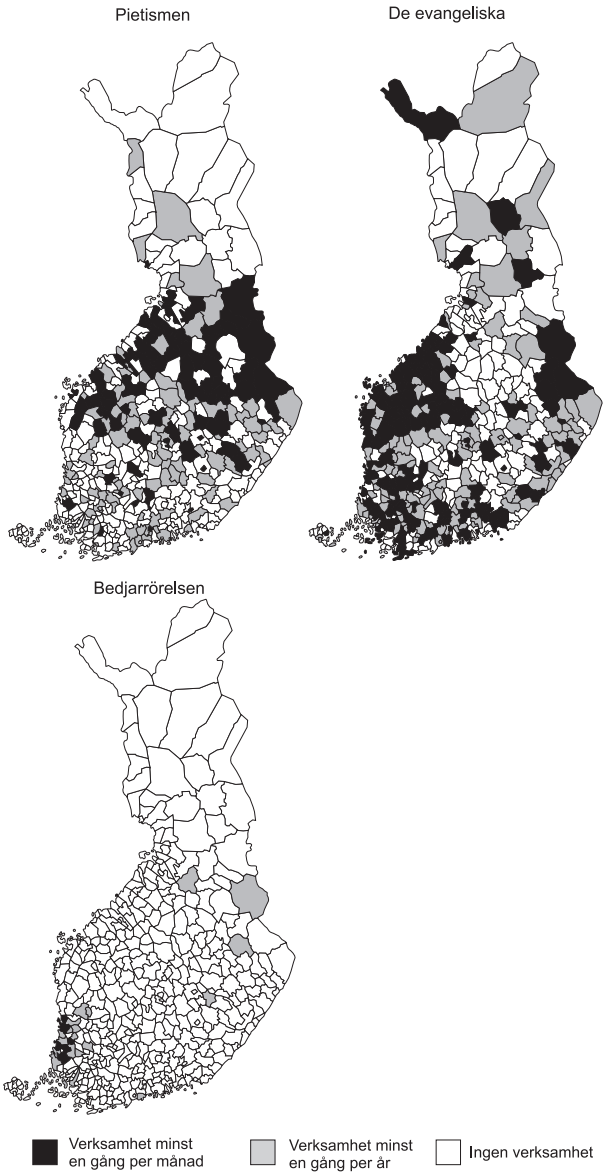

Pietismens centralförening är Herättäjä-Yhdistys, som hade 22 anställda vid utgången av 2003. Centrala verksamhetsformer för föreningen var bland annat mötesverksamhet, väckelsefester, ungdoms- och studentarbete och förlagsverksamhet. I utlandet utförde föreningen framför allt talko- och hjälparbete i Ingermanland via föreningens stamfond Herättäjän heimorahasto. Inom missionen samarbetade föreningen med Finska Missionssällskapet.

Föreningen hade 158 lokalavdelningar och mer än 6 000 medlemmar i medlemsregistret.

12.4. De evangeliska

År 2003 hade de evangeliska verksamhet i 62 % av församlingarna, år 1999 i 68 %. Rörelsen hade månatlig verksamhet i 30 % av församlingarna, fyra år tidigare i 37 %. Verksamheten minskade således i församlingarna under fyraårsperioden.

De stabilaste stödområdena för de evangeliska var Sydösterbotten, Mellersta Österbotten och Egentliga Finland, men också i dessa områden minskade verksamheten i någon mån. I Lappo stift förekom månatlig verksamhet i 51 % av församlingarna (61 % år 1999) och sporadisk verksamhet i var tredje församling. Också församlingsprästernas deltagande i rörelsens sammankomster och upplåtandet av möteslokaler för rörelsen minskade en aning. I Åbo ärkestift hade den evangeliska rörelsen verksamhet minst en gång i månaden i 36 % av församlingarna (44 % år 1999). Rörelsen utövade minst inflytande i Kuopio stift.

Av församlingsarbetarna hade 3 % en fast anknytning till den evangeliska rörelsen, 8 % en lös anknytning. Dessutom hade var femte tagit intryck av den. Den evangeliska rörelsen utövar mest inflytande bland kyrkoherdarna, av vilka nästan hälften åtminstone har tagit intryck av rörelsen. Det stabilaste stödområdet bland de anställda finns i Lappo stift, där hälften av de anställda uppger att de har tagit intryck av de evangeliska. Rörelsen utövar också ett starkt inflytande bland de anställda i Borgå stift och Åbo ärkestift.

Den evangeliska rörelsen är den rörelse som har det starkaste inflytandet bland de förtroendevalda. Allt som allt uppger 40 % av de förtroendevalda antingen att de har tagit intryck i sitt sätt att tänka eller att de har en viss eller en lös anknytning till rörelsen.

Paraplyorganisationen för de evangeliska är Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys (SLEY) (Lutherska Evangeliföreningen i Finland). Vid utgången av 2003 hade den 122 anställda. Samma år hade den inalles 310 lokalföreningar med närmare 15 000 medlemmar. Svenska Evangeliföreningen i Finland (SLEF) är den svenskspråkiga huvudorganisationen för de evangeliska.

SLEF hade sammanlagt 19 anställda och 45 lokalföreningar. SLEY och SLEF är kyrkans officiella missionsorganisationer. Vid sidan av mission bedriver organisationerna aktivt bland annat barn- och ungdomsarbete. Evenemanget *Maata Näkyvissä* (*Land i sikte*), som SLEY ordnar årligen tillsammans med S:t Marie och Mikaels församling i Åbo, är det största regelbundet återkommande ungdomsevenemanget i Finland.

SLEY fyllde 130 år under redogörelseperioden. År 2001 fick föreningen reviderade stadgar, som innebar att styrelsemedlemmarna väljs vid allmänt medlemsmöte (och inte av små valmansgrupper). I föreningsstadgarna betonas alltjämt den lutherska lärans och bekännelsens centrala betydelse. När det gäller ämbetsfrågan har det tydligt funnits två olika läger inom rörelsen. På grund av det blev valet av styrelsemedlemmarna och det allmänna medlemsmötet varje år under redogörelseperioden ett stormöte för cirka 1 000 personer. Inställningen till kvinnopräster blev ett centralt valkriterium vid stormötena.

12.5. Bedjarrörelsen

Verksamheten inom bedjarrörelsen, landets äldsta verksamma väckelserörelse, begränsade sig närmast till Satakunta och Egentliga Finlands nordligaste del. År 2003 hade rörelsen månatlig verksamhet i 6 % och sporadisk verksamhet i 21 % av församlingarna inom Åbo ärkestift. Utöver det hade den sporadisk verksamhet bara i några få församlingar.

Av de församlingsanställda som utför andligt arbete upplevde 2 % att de i någon mån hör till bedjarrörelsen. Dessutom hade 8 % tagit intryck av rörelsen. Av de förtroendevalda har 6 % tagit intryck av rörelsen.

Utmärkande för bedjarrörelsen är de långa bönerna under knäböjning och att man håller fast vid gamla sång-, psalm- och andaktsböcker från 1700-talet. På 1980-talet delades bedjarrörelsen upp i två grenar bland annat på grund av tvisterna i kvinnoprästfrågan. Bedjarrörelsens traditioner fortsätter inom Länsi-Suomen Rukoilevaisten Yhdistys (LSRY) (Västra Finlands Bedjarförening) och Suomen rukoilevaisen kansan yhdistys (Finlands bedjar-

förening), som stöder verksamheten vid Eurajoen kristillinen opisto (Eurajoki kristliga institut).

12.6. De nypietistiska rörelserna

De nypietistiska rörelserna, den så kallade femte väckelsen, uppkom efter krigen. Det är utmärkande för de nypietistiska rörelserna att de betonar den personliga trosavgörelsen och botgöringen. De nypietistiska rörelserna har brett ut sig mest heltäckande och jämnt till olika stift runtom i Finland. Stödet är speciellt stabilt i S:t Michels och Kuopio stift.

Folkmissionen är den mest utbredda bland de nypietistiska rörelserna. Dess inflytande i församlingarna minskade dock en aning under redogörelseperioden. År 2003 hade Folkmissionen verksamhet i 63 % av församlingarna, år 1999 i 72 %. Månatlig verksamhet förekom i var fjärde församling (25 %; 28 % år 1999). Folkmissionens verksamhet var mest heltäckande i Kuopio och S:t Michels stift, där den hade verksamhet i nio församlingar av tio. Rörelsen hade nästan ingen verksamhet i församlingarna inom Borgå stift. I alla andra stift hade rörelsen däremot aktiv eller sporadisk verksamhet i åtminstone varannan församling.

Av de församlingsanställda som utför andligt arbete har 1 % en fast och 5 % en lös anknytning till Folkmissionen. Dessutom har 15 % tagit intryck av rörelsen. Var fjärde av de förtroendevalda i församlingarna har tagit intryck av den.

Vid utgången av 2003 hade Finlands evangelisk-lutherska Folkmission (FELF) 178 anställda, av vilka 75 tjänstgjorde inom missionen. FELF är en av kyrkans officiella missionsorganisationer. Vid sidan om mission utgör bland annat evangelisation, ungdomsarbete och utbildningsverksamhet i hemlandet insatsområden i dess verksamhet. Folkmissionens läroinrättning i Ryttylä blev folkhögskola under redogörelseperioden. Organisationen har 18 registrerade lokalföreningar.

Både Suomen Raamattuopisto (Finska Bibelinstitutet) och Kansan Raamattuseura (Folkets Bibelsällskap) hade verksamhet i nästan varannan församling. År 2003 hade Finska Bibelinstitutet månatlig verksamhet i 7 % och mer sporadisk verksamhet i 36 %

av församlingarna. Verksamhetens utbredning förändrades inte nämnvärt under redogörelseperioden. Verksamheten koncentrerades alltjämt till Kuopio stift (verksamhet i 69 % av församlingarna) och S:t Michels stift (57 %).

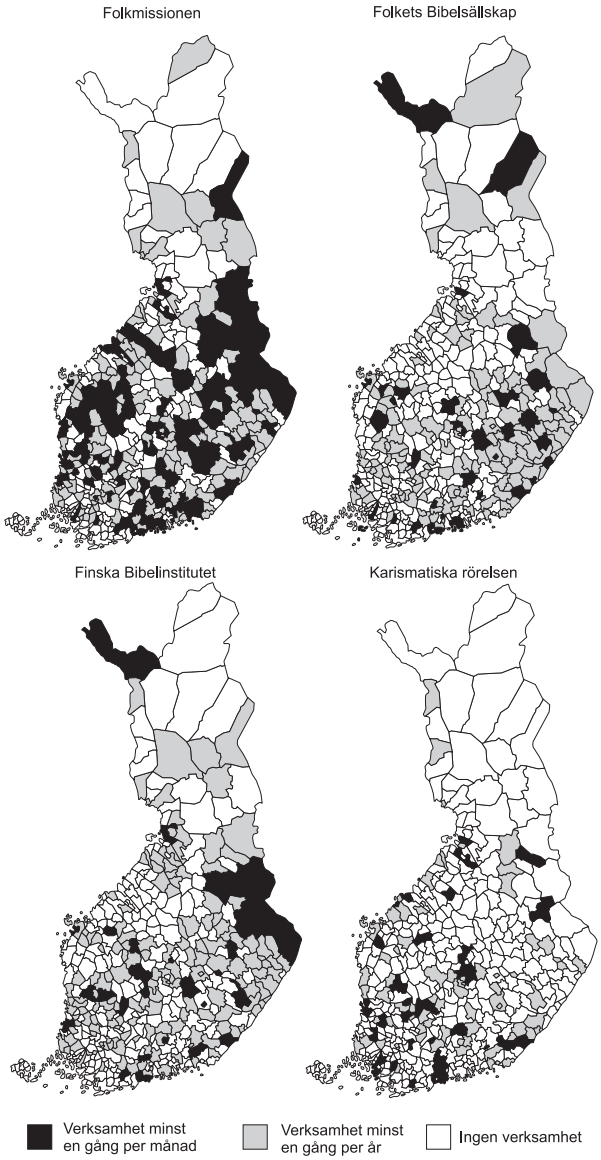

Av dem som utför församlingsarbete har 6 % en viss anknytning till Bibelinstitutet. Dessutom har 14 % tagit intryck av rörelsen.

Bland de olika kategorierna av anställda har Folkmissionen och Finlands Bibelinstitut utövat inflytande framför allt på diakoniarbetarna och missionssekreterarna. Var sjätte av de förtroendevalda har tagit intryck av rörelsen.

Suomen Raamattuopiston säätiö (Stiftelsen för Finska Bibelinstitutet) hade inalles 51 anställda. Stiftelsen driver en folkhögskola i Grankulla (Suomen Raamattuopisto, Finska Bibelinstitutet). Andra centrala verksamhetsformer är bland annat rikstäckande evangelisation och ungdomsarbete. Genom de revideringar som genomfördes under redogörelseperioden försökte stiftelsen stärka nya verksamhetsformer för frivilligarbete. År 2003 inleddes Finska Bibelinstitutets förnyade lekmannautbildning Seurakuntakoulu (Församlingsskolan). Föreningen Suomen Raamattuopiston Ystävät ry (Finska Bibelinstitutets Vänner) har drygt 3 000 medlemmar. Om stödmedlemmarna medräknas rör sig medlemstalet kring 10 000.

År 2003 hade Kansan Raamattuseura (Folkets Bibelsällskap) månatlig verksamhet i 7 % av församlingarna och mer sporadisk verksamhet i var tredje församling (35 %). År 1999 var motsvarande siffror 8 % och 43 %, vilket ger fingervisningar om att verksamheten ställvis avtar. Rörelsens verksamhet var mest utbredd i S:t Michels stift, där den hade verksamhet minst en gång om året i 83 % av församlingarna (89 % år 1999). I Kuopio stift förekom verksamhet i 62 % av församlingarna (80 % år 1999). Av de församlingsanställda har 1 % en fast anknytning till Folkets Bibelsällskap, var tionde har en viss anknytning. Dessutom har var femte tagit intryck av rörelsen. Var fjärde av de förtroendevalda har tagit intryck av Folkets Bibelsällskap.

Av de anställda har 2 % en viss anknytning till Student- och Skolungdomsmissionen (FSSM rf) och 6 % har tagit intryck av rörelsen. Till FSSM:s huvudsakliga verksamhetsformer hör bland annat bibelundervisning, evangelisation och missionsfostran. Rörelsen har 17 lokalföreningar på olika håll i Finland och cirka 4 000 egentliga medlemmar eller stödmedlemmar.

12.7. Nyare rörelser

Den så kallade karismatiska rörelsen har från och med 1970-talet spridit sig till församlingarna i Finland. Utmärkande för rörelsen är att den betonar den Heliga Andens gåvor, såsom att bota sjuka, profetera och tala i tungor. Under redogörelseperioden minskade rörelsens inflytande i lokalförsamlingarna något. År 2003 hade den verksamhet i 29 % av församlingarna, år 1999 i 37 %. Månatlig verksamhet förekom i 9 % av församlingarna (11 % år 1999). Omfattningen av verksamheten var störst i Tammerfors och Helsingfors stift. Rörelsens verksamhet minskade tydligast i församlingarna inom Tammerfors stift.

Av de församlingsanställda har 3 % en fast och 5 % en viss anknytning till den karismatiska rörelsen. Dessutom har 16 % av de anställda tagit intryck av rörelsen i sitt sätt att tänka. Var tionde av de förtroendevalda har åtminstone tagit intryck av den karismatiska rörelsen.

Sanan ja Rukouksen illat (Ordets och Bönens kväll) var alltjämt populära, och år 2003 ordnades sådana i 53 % av församlingarna. De lockade 127 000 deltagare (134 000 år 1999). Föreningen Hengen uudistus kirkossamme ry (Den andliga förnyelsen i vår kyrka) har verkat som en lös huvudorganisation för den karismatiska rörelsen. Föreningen har cirka 1 100 medlemmar i föreningsregistret.

Under redogörelseperioden fick de karismatiska torsdagskvällarna i Nokia församling stor publicitet. Problemen i anslutning till den karismatiska verksamheten hade behandlats redan vid biskopsvisitationen år 1998, och verksamheten föranledde en ny biskopsvisitation i Nokia i juni 2000. I biskop *Juha Pihkalas* pressmeddelande från biskopsvisitationen nämndes att utvärderingen av situationen i Nokia församling inte hade gällt förhållandet till den karismatiska väckelserörelsen eller väckelsen i sig. Det fanns två bakgrundsfaktorer. Den första orsaken var den spänning som under årens lopp hade förtätats mellan den karismatiska grupp som leddes av kyrkoherden och den ”vanliga” församlingen. Problemet hade tillspetsats till den grad att majoriteten av församlingsmedlemmarna och arbetsgemenskapen hade upplevt att kyrkoherdens egentliga andliga ledarskap i allt högre grad hade inriktats på torsdagskvällarnas gemenskap och dess kopplingar på

riksnivå. Det hade således upplevts att kyrkoherden ledde en annan församling inom församlingen. Den andra orsaken till tillspetsningen var att de karismatiska torsdagskvällarna hade utvecklats i en riktning som väckte förvirring. Utöver traditionella nådegåvor sökte man på torsdagskvällarna nya företeelser som inte förekommer i Bibeln (fallanden, tvångsskratt och gråt, spasmer, egendomliga ljud, syner av små guld- och silverkorn). Enligt biskop Pihkala var det också ett problem att man inom den nya karismatiska rörelsen av amerikanskt ursprung, som även Nokiarörelsen baserade sig på, var benägna att ställa ledarna utanför och över all kritik.

År 2001 flyttade aftnarna till pingstförsamlingens lokaler i Nokia. Väckelseledaren, kyrkoherden i Nokia *Markku Koivisto* tog tjänstledigt från sin kyrkoherdetjänst för att helt kunna koncentrera sig på att leda väckelsen och torsdagskvällarna. I december 2002 meddelade han slutgiltigt att han inte längre fortsätter som kyrkoherde i Nokia. Under redogörelseperioden lösgjorde Nokiarörelsen sig helt och hållet från lokalförsamlingen i Nokia. Verksamheten fortsatte som självständig, organiserad verksamhet inom föreningen Nokia Missio ry. Rörelsen ordnade varje vecka möten i Metro-Auto Areena i Tammerfors.

På svenskspråkigt håll verkar en motsvarande karismatisk organisation, OAS, och det ordnas karismatiska förbönskvällar i Lukas församling. Förbönskvällarna har redan pågått i över 20 år, utan några större konflikter med församlingen. Deras ledare, församlingens tidigare lektor *Ulla-Christina Sjöman* har redan länge rest runt i stiftet och ordnat liknande förbönskvällar även på annat håll.

Taizé är en ekumenisk gemenskap för andaktsstillhet i Frankrike. *Broder Roger* grundade Taizégemenskapen år 1940. Många finländare, framför allt ungdomar, har under åren gästat gemenskapen och därigenom har rörelsens tankar spritt sig även till Finland. År 2003 hade rörelsen verksamhet i 8 % av församlingarna. Av de församlingsanställda hade 4 % åtminstone en viss anknytning till rörelsen och dessutom hade 15 % tagit intryck av den.

Retreatrörelsen hade verksamhet i var femte församling (19 %) år 2003. I 3 % ordnades månatlig verksamhet. Retreatrörelsen samordnas av föreningen Hiljaisuuden Ystävät ry (Stillhetens vänner), vars verksamhet syftar till att visa vägen till stillhet,

bibelmeditation, inre bön och den kristna teologiska tradition ur vilka dessa reser sig. Föreningen ordnade bland annat retreater och utbildning för retreatledare. Av de församlingsanställda upplevde allt som allt var fjärde att rörelsen stod dem nära; 3 % hade en fast anknytning och 5 % en lös anknytning till den. Var tionde av de förtroendevalda har åtminstone tagit intryck av rörelsen. Föreningen har cirka 1 600 medlemmar i föreningsregistret.

År 2003 förekom verksamhet med Tomasmässor i var fjärde församling. Var tredje av de församlingsanställda (34 %) hade tagit intryck av Tomasmässan i sitt sätt att tänka. Av de anställda ansåg 2 % att de har en fast anknytning till Tomasmässan, 11 % ansåg att de har en lös anknytning. Organisationen bakom Tomasmässorna, Tuomasyhteisö ry (Tomasgemenskapen) hade sammanlagt 1 200 egentliga medlemmar år 2003. Gemenskapen ordnade varje vecka en Tomasmässa i Helsingfors (under våren 2003 i Agricolakyrkan och under hösten i Domkyrkan).

Figur 49. Väckelserörelsernas verksamhet inom församlingarnas områden år 2003.

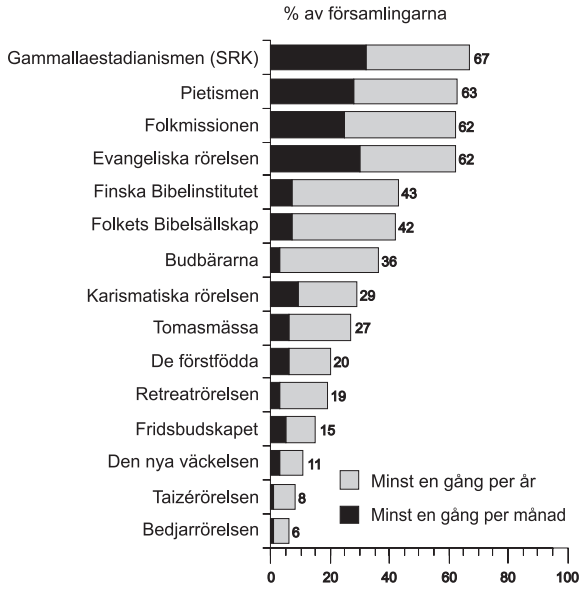

Föreningen Kotiryhmäverkosto ry (Hemgruppsnätverket), som organiserar verksamhet i smågrupper, utvidgades under redogörelseperioden från en gemenskap på ett tjugotal personer till en

gemenskap med 200 aktiva medlemmar. Nätverket är en cellgemenskap som funnits i huvudstadsregionen sedan hösten 1999 och som framhäver kristen livsstil och gemenskap. Nätverket verkar inom lutherska kyrkan och samarbetar med lokalförsamlingarna.

12.8. Samarbete med övriga sammanslutningar

Församlingarna samarbetade med många icke-kyrkliga organisationer och föreningar eller andra sammanslutningar. Samarbetsorienteringen var också en tydlig accentuering inom kyrkan under redogörelseperioden. Nästan alla församlingar samarbetade i någon form med veteran- och pensionärsorganisationer. Tre församlingar av fyra hade samarbete med handikapporganisationer, Mannerheims Barnskyddsförbund och Lions- eller Rotaryorganisationer. Nästan lika många församlingar samarbetade med Finlands Röda Kors, ungdomsföreningar, idrottsföreningar och försvars- och reservistorganisationer. Fler än varannan församling samarbetade med kommissioner för arbetslösa och varannan med kvinnoorganisationer och patientföreningar.

Figur 50. Församlingarnas samarbete med andra än kristna organisationer år 2003.

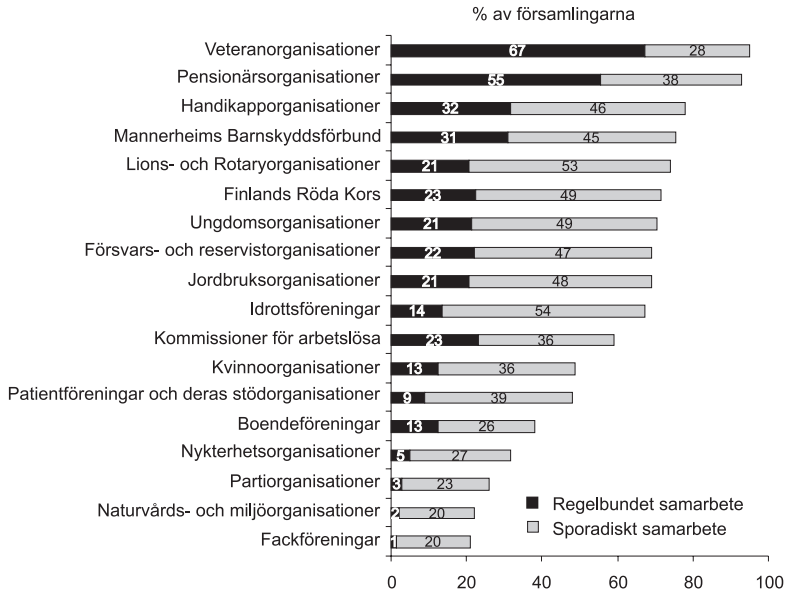

Församlingarna samarbetade också aktivt med olika kommunala verksamhetsformer. Det aktivaste samarbetet bedrevs med grundskolorna och/eller gymnasierna. Sådant samarbete förekom i nästan alla församlingar, regelbundet i nio av tio församlingar. Samarbetet med äldreomsorgen var nästan lika aktivt. Fler än nio av tio församlingar samarbetade med daghemmen och det övriga kommunala ungdomsarbetet. Samarbete förekom också mycket allmänt inom handikapparbetet, missbrukarvården och hemsjukvården.

Figur 51. Församlingarnas samarbete med olika kommunala ansvarsområden år 2003.

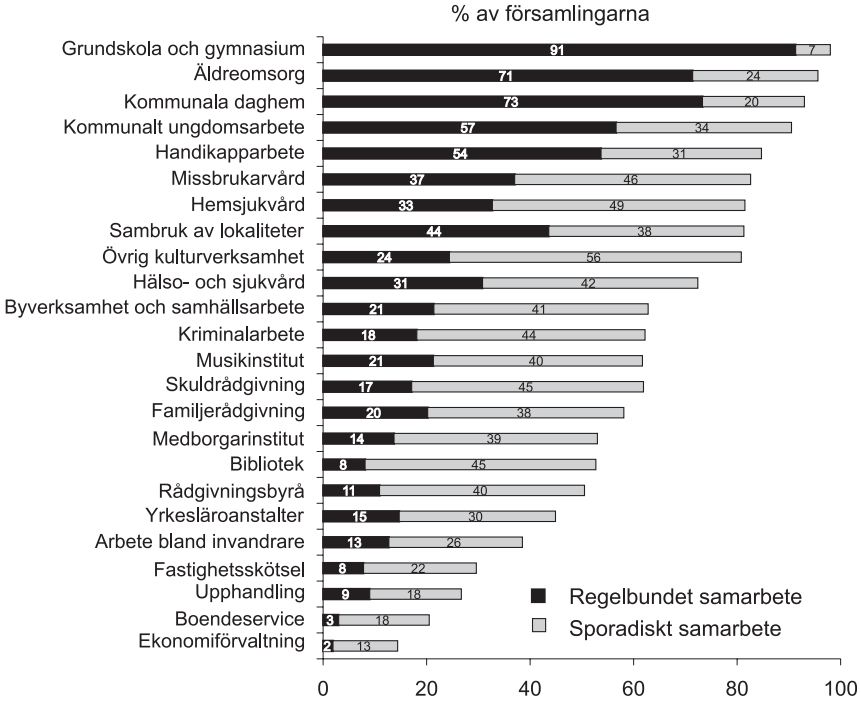

» Den verksamhet som väckelserörelserna bedriver i lokalförsamlingarna bör stödja lokalförsamlingarnas verksamhet, inte konkurrera med den. Också i församlingarna bör väckelserörelsernas verksamhet ses som en resurs som berikar församlingens verksamhet, inte som ett hot.

» På det hela taget minskade väckelserörelsernas inflytande i lokalförsamlingarna en aning under redogörelseperioden. Rörelserna har av tradition varit viktiga när det gällt att

värna om det andliga livet och stärka den kristna identiteten. Innebär utvecklingen att kyrkans andlighet försvagas eller förändras?

» Församlingarnas samarbete med kommunerna och med olika slags icke-kyrkliga föreningar och organisationer gör det möjligt för kyrkan att på ett mångsidigt sätt närvara inom olika sektorer i livet och att nå även sådana människor som annars inte deltar i församlingens verksamhet. Samarbetsformerna bör utvecklas ytterligare så att båda parterna kan uppleva att de är meningsfulla och tjänar deras syften.

IV SLUTSATSER OCH UTMANINGAR INFÖR FRAMTIDEN

Flyttningsrörelsen har varit livlig efter recessionsåren. Under redogörelseperioden flyttade årligen mer än en kvartsmiljon människor från en ort till en annan. Ungefär hälften av flyttarna var 15–29-åringar. Merparten av dem flyttade från landsbygden till regioncentra eller från dessa till huvudstadsregionen för att studera eller arbeta. De ungas bortflyttning påverkade samtidigt åldersstrukturen i regioner med ett utflyttningsöverskott på så vis att medelåldern steg i regionerna. Dessutom flyttade årligen mer än en halv miljon inom kommunen. I stora städer innebär flyttning inom kommunen ofta också att hemförsamlingen byts.

Flyttning till en ny ort är ett kritiskt skede då det lätt händer att bundenheten vid kyrkan försvagas och att det blir fråga om att utträda ur kyrkan. Det är en särskild utmaning för församlingarna att möta dem som flyttat till församlingen.

Också invandringen har varit livlig. Den utländska befolkningen i Finland har ökat snabbt, men trots det är Finland fortfarande ett etniskt och religiöst sett exceptionellt homogent land. Det växande antalet personer som inte hör till kristna kyrkor innebär dock en allt större utmaning för kyrkans missionsuppgift, för mötet med olika religioner och för religionsdialogen.

Förändringarna i finländarnas religiositet är också en utmaning för kyrkans arbete. Den institutionella religiositeten har försvagats och privatiseringen av religionen har fortgått. En speciell utmaning hänför sig till hur kyrkan skall klara av att svara på människornas andliga behov och hur individualistisk religiositet skall kunna kombineras med den sociala gemenskap som ingår i kyrkans väsen.

Kyrkans budskap är bestående, men när budskapet förmedlas måste olika människor beaktas. Värderingarna hos människor i olika åldrar avviker betydligt från varandra. När det gäller värderingarna hos unga vuxna accentueras sådant som hänför sig till att njuta av livet, att ha roligt, att stå i händelsernas centrum samt att söka starka emotionella upplevelser, spänning och omväxling. När

det gäller värderingarna hos de stora åldersklasserna är däremot ordning, gemensamma mål, sökande efter immateriella resurser, ursprung och rötter viktiga. Skillnaderna bör beaktas med tydlig medvetenhet när kyrkans verksamhet planeras. Merparten av de förtroendevalda på olika nivåer inom kyrkans förvaltning företräder de stora åldersklasserna. Unga bör mera än tidigare uppmuntras att söka sig till förtroendeuppgifter inom kyrkan och församlingarna för att också deras röst skall bli hörd när verksamheten planeras.

Den andel av finländarna som är medlemmar i kyrkan har sjunkit till följd av utträdet ur kyrkan och den ökade invandringen. Frågan om medlemskap i kyrkan är av central betydelse för att kyrkan skall kvarstå som en folkkyrka. Banden till kyrkan bör stärkas framför allt hos den stora tysta majoriteten bland medlemmarna. Dessa band förefaller ofta att vara tunna. Kyrkans missionaritet kan stärkas genom att erfarenheter och handlingsmodeller från missionen och utlandet tas till vara inom arbetet i hemlandet, där man genom evangeliet försöker nå dem som inte hör till kyrkan och också de medlemmar som fjärmats från kyrkan.

Folkkyrkan möter alltjämt merparten av finländarna via kyrkliga förrättningar. De kyrkliga förrättningarna har en mycket stark ställning och uppskattas även om de inte längre är någon självklarhet på större orter. Möjligheten att ta del av kyrkliga förrättningar är en viktig orsak till att finländarna hör till kyrkan. Bland orsakerna till att man hör till kyrkan framhävs också i övrigt kyrkans samfundsstärkande uppgifter. Den breda kontaktytan utgör en bra plattform för att utveckla verksamheten. De kyrkliga förrättningarna är inte bara övergångsriter, utan de innebär att människorna ställs inför kyrkans grundläggande budskap. Via förrättningarna nås också de som sällan går i kyrkan. I synnerhet förrättningssamtalen i anslutning till dop tillhandahåller en naturlig kanal för att möta unga vuxna som annars deltar passivt i församlingslivet.

Gudstjänstförnyelsen har genomförts beträffande handböckerna, vilket betyder att det finns nya verktyg. Den reviderade gudstjänsten innebär att gudstjänstfostran har blivit allt viktigare. Det finns rikligt med alternativa möjligheter att genomföra den nya mässan. Samtidigt är det trots allt viktigt att församlingsborna kan

uppleva mässan som sin egen mässa oavsett på vilken ort de deltar i den. I gudstjänsterna är det viktigt att också ta hänsyn till dem som bara sällan deltar i gudstjänstlivet. Gudstjänstdeltagandet kan aktiveras genom kyrkliga helger till vilka inbjuds vissa kategorier av församlingsmedlemmar. Den förnyade gudstjänsten erbjuder lekmän många möjligheter att medverka i planeringen och genomförandet av gudstjänsterna.

Kristen fostran är av central betydelse för folkkyrkans framtid. Den är också av samhällelig betydelse, eftersom den påverkar värdegrunden i samhället. Många av arbetsformerna i anslutning till kyrkans fostrande arbete innebär att man förutom barnen och ungdomarna också når deras föräldrar. I sådana situationer kan kyrkan stödja kristen fostran i hemmet. I samhället som helhet är det en utmaning för kyrkan att framhålla vikten av att skydda barndomen och låta barnen få växa och mogna i fred.

Förändringarna i finländarnas åldersstruktur bör synas i prioriteringarna inom det fostrande arbetet och i personalstrukturen. Antalet barn har minskat, vilket har inverkat på antalet barn som deltar i barnarbetet. Den andel av 4–6-åringarna som deltar i dagklubbarna har minskat också på grund av att förskoleundervisningen har utvidgats. Samtidigt har nya åldersgrupper börjat omfattas av verksamheten, och eftermiddagsverksamheten bland skolelever har utvidgats markant.

Konfirmandundervisningen är hörnstenen inom församlingarnas ungdomsarbete. Skriftskolans popularitet har hållits på en stabil nivå. Enligt den nya planen för konfirmandarbetet är avsikten att konfirmandundervisningen skall omspänna en längre tidsrymd och därigenom ge de unga större möjligheter att bekanta sig med sin hemförsamling. Konfirmandundervisningen är också en naturlig kanal för att möta konfirmandernas familjer via kvällssamlingar för föräldrarna.

Att försvara familjen och äktenskapet är en uppgift där det förväntas att kyrkans röst skall ljuda starkare än för närvarande. Projektliknande evenemang för att utveckla parrelationen har lyckats nå många unga vuxna. Kyrkans familjerådgivning ligger starkt i tiden: efterfrågan på familjerådgivning är ständigt betydligt större än utbudet.

Det kyrkliga arbetets prestige och offentliga ställning har stärkts. Församlingarna och helhetskyrkan samarbetar med olika myndigheter. Nätverksbildningen och samarbetet kan ses som folkkyrkliga angreppssätt. Kyrkan är närvarande där som människorna också annars finns och verkar, även i strukturerna. Kyrkan bör trots allt förhålla sig kritiskt till strävanden att överföra olika myndigheters uppgifter på kyrkan, exempelvis rollen som tillhandahållare av välfärdstjänster. Samtidigt måste kyrkan dock komma ihåg att den inte får överge någon som lider nöd.

För många av kyrkans verksamhetsformer gäller att det behövs frivilliga medarbetare för att verksamheten skall lyckas. Frivilliga medarbetare är speciellt viktiga inom diakonin. Det är en angelägenhet för alla kyrkligt anställda att visa de frivilliga medarbetarna tillräcklig uppskattning, utbilda dem och stödja dem. Kyrkan bör förbereda sig på att frivilligarbetet blir allt viktigare i framtiden. Befolkningens stigande medelålder kommer att medföra att antalet ensamma äldre människor ökar. Frivilliga medarbetare kommer att bli allt viktigare när det gäller att hjälpa dessa äldre människor. Utvecklingen är speciellt stark på områden med ett utflyttningsöverskott, där den relativa andelen åldringar bland befolkningen kommer att öka när befolkningen i arbetsför ålder flyttar till tillväxtcentra.

Kommunikationsfältet har förändrats betydligt. Medierna påverkar föreställningarna – också föreställningarna om kyrkan. Personlig interaktion är trots allt den viktigaste formaren av föreställningarna om kyrkan. Kyrkans deltagande i den offentliga debatten borde vara proaktivt i stället för reaktivt. *En kommunikativ kyrka* ger god vägkost, förutsatt att den används på olika nivåer inom kyrkan.

Kyrkan bör ta del i utvecklingen av nätkommunikationen. Ett av de största problemen för användarna är fortfarande att kyrkans och församlingarnas webbtjänster har en organisationsinriktad infallsvinkel. Utgångspunkten för den portal som planeras är att användaren skall stå i blickfånget, och portalen genomförs även i övrigt på ett interaktivt sätt. Med samma utgångspunkt kan också församlingarnas webbsidor betjäna församlingsborna på bästa tänkbara sätt. Folkkyrkan bör delta i människornas vardag – nätet blir ständigt ett allt viktigare element i finländarnas vardag.

Kyrkans offentlighetskampanjer har ökat finländarnas medvetenhet om olika kyrkliga projekt, såsom församlingsvalen och insamlingen Gemensamt Ansvar. Kyrkan bör även i fortsättningen använda sig av offentlighetskampanjer när det bedöms att de är ändamålsenliga för det aktuella projektet.

Personalstyrkan och personalstrukturen inom kyrkan måste granskas kritiskt i fortsättningen redan med tanke på ekonomin, flyttningsrörelsen, kyrkans medlemstal och den förändrade åldersstrukturen. En betydande del av de kyrkligt anställda går i pension inom 5–10 år. Som arbetsgivare måste kyrkan se till att de äldre arbetstagarna är så motiverade som möjligt. Det gäller att aktivt söka lösningar på frågor som gäller arbetsmotivation och problem i arbetsgemenskaperna. När de stora åldersklasserna går i pension blir det konkurrens om arbetskraften. Kyrkan måste vara en konkurrenskraftig arbetsgivare.

Den samlade bilden av kyrkans internationella ansvar är splittrad. Missionen, den internationella diakonin, det ekumeniska arbetet, närområdesarbetet, arbetet bland finländare utomlands, arbetet bland invandrare och vänförsamlingsverksamheten uppfattas allt tydligare som en helhet inom församlingens internationella ansvar. Det görs ständigt upp fler planer i församlingarna i anslutning till detta. Många av planerna håller på att genomföras. Uppfattningen av det samlade internationella ansvaret som ett led i lokalförsamlingens arbete utmanar till ökat samarbete med olika aktörer också på nivån för planering, beslutsfattande och genomförande inom helhetskyrkan.

På det hela taget mår ekumeniken i Finland bra. Lagstiftningen, dokumenten, de officiella relationerna mellan kyrkorna och samfunden och de årligen återkommande temaveckorna och temadagarna garanterar ekumeniken en plats i kyrkornas och samfundens liv. Det förekommer trots allt stora skillnader på det lokala planet. Skillnaderna beror på kyrkogeografin och församlingsledarnas och de övriga anställdas attityder till ekumeniken. Det är en utmaning för alla församlingar att hålla fram ekumeniken exempelvis via utbildning. Även lokalförsamlingarna bör aktivt informeras om de resultat som nåtts vid förhandlingar med olika kyrkor.

Arbetet bland finländare utomlands står inför nya utmaningar. Den kraftiga omstruktureringen och spridningen även till helt nya områden för den finländska emigrationen och flyttningen ut i världen innebär en stor utmaning för arbetet bland finländare utomlands. Det blir också nödvändigt att allt ihärdigare utveckla samarbetet med andra aktörer. I de traditionella länderna för arbetet bland finländare utomlands, exempelvis Sverige och Tyskland, är de äldre utlandsfinländarna en stor utmaning, eftersom de förväntar sig stödåtgärder från Finland och Finska kyrkan. Turistarbetet är en stark och ständigt växande sektor inom arbetet bland finländare utomlands. Turistarbetet innebär att människor som under sin vistelse i Finland knappast alls haft någonting att göra med kyrkan, på ett aktivt sätt kommer med i kyrkans verksamhet.

Till följd av flyttningsrörelsen blir glesbygderna och tillväxtcentrumen ojämlika. Den ojämna befolkningsfördelningen försätter också församlingarna och stiften i en ojämlik ställning, både ekonomiskt och med tanke på medlemstalet. När arbetsplatserna koncentreras till stora tätorter minskar och åldras befolkningen på annat håll, vilket leder till att inkomstnivån sjunker. Utvecklingen syns direkt i församlingarnas statistik över skatteintäkterna. Under de närmaste åren blir många ekonomiskt svaga församlingar tvungna att i enlighet med kyrkoordningen göra upp åtgärdsprogram för hur underskottet skall täckas. Hela kyrkan har fortfarande möjligheter att stödja församlingar med ekonomiska svårigheter för att dessa skall lyckas finna de lämpligaste lösningarna för att få kostnaderna på samma nivå som intäkterna, vilket innebär utmaningar för kyrkans understödssystem. Det bör också vara möjligt att öppet diskutera sammanslagning av församlingarna.

Församlingarna bör i fortsättningen bereda sig på att ekonomin försämras. Den viktigaste enskilda frågan för helhetskyrkans ekonomi gäller kyrkans pensionsanstalt. Dess framtid måste avgöras under nästa fyraårsperiod.

Kyrkan har fått en gemensam strategi, *Den närvarande kyrkan.* Många sektorer har fått egna strategier och församlingarna skall göra upp egna planer på längre sikt. Det strategiska arbetet får inte bli kvar i dokumenten, utan dokumentens håvor bör användas inom planeringen och utvärderingen av arbetet. Det andliga livets

djupaste väsen öppnar sig inte för mänsklig utvärdering och många av kyrkans centrala mål är inte mätbara. Trots det finns det ett flertal områden där det går och där det bör uppställas tydliga mål för att uppnåendet skall kunna bedömas. I samband med det kan man också bedöma om det som är väsentligt fokuseras och om resurserna används på rätt sätt. De årliga statistiska uppgifterna om kyrkan baserar sig till stor del på uppgifter som samlas in hos lokalförsamlingarna. Detsamma gäller kyrkans fyraårsberättelse. De statistiska uppgifterna kan förutom utvärderingen av hela kyrkans verksamhet också betjäna utvärderingen av enskilda församlingars verksamhet genom att de utvisar förändringar inom olika arbetsformer.

Den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland har många starka sidor och goda förutsättningar för verksamheten. Förändringarna under redogörelseperioden ger trots allt fingervisningar om att styrkefaktorerna och förutsättningarna inte är några självklarheter. Kyrkan bör – enligt vad som mänskligt sett är möjligt – utvecklas som en folkkyrka som är medveten om sin andliga uppgift och identitet och som mitt i förändringarna är närvarande i människornas vardag och i samhällslivet.

Förteckning över sökord

A

Aalto, Kirsti 197
ackordfond 216
ADB, data 201
advent 65–66, 107–108, 111, 113, 119, 132, 143, 238, 268, 279
adventkyrkan 44, 47
Agricola, Mikael 108, 113, 121, 146
Aho, Esko 20
Ahonen, Risto 245
Ahonen, Tiina 245
aids 14, 217, 254–256, 260–262
aktsprogram 277
Alfa-kurs 126
ALIS (projekt) 183
andakt 65, 110, 113–114, 125, 139, 141, 196, 198, 213, 215, 270, 278–280, 350, 355
andakts 208
andaktsprogram 124, 276, 280, 284–285
andlig vägledning 188
anglikanska kyrkan 19, 229–230
Annan, Kofi 17
ansvarsvecka 212
apokryfer 113, 136
Arajärvi, Pentti 140
arbete bland finländare utomlands 238, 241
arbete bland förståndshandikappade 207
arbete bland äldre 60, 62, 199, 215
arbete i läroanstalter 182
arbetsgemenskap 83, 313, 325, 328–329, 332, 336, 340, 354, 364
arbetshandledning 189, 192, 195, 198, 328
arbetskollektivavtal 312
arbetslöshet 24, 26, 192, 202–204, 217, 318, 320, 322
arbetsministeriet 319
Arnold, John 231
Aroharju, Annika 10, 337
Artteli (projekt) 217
ateist 55
attityder 12, 21, 36–37, 39, 223, 246, 260, 263, 364
Auvinen, Juha 259
AV-verksamhet, audiovisuell verksamhet 267, 283–284

B

Bach, Johann Sebastian 138
baptistsamfund 44, 224
barnarbetare 157, 171, 307
barnarbete 148–150, 155–157, 184, 186, 310, 314, 362
barnkör 138, 155
barnledare 86, 154, 322–323
Barret, David 17
bedjarrörelsen 350
begravning 12, 31–32, 35, 60, 64, 71, 93, 98, 101, 107, 110, 127, 130, 140, 145, 226, 270, 292, 307–310
bibelundervisning 125, 353
bikt 110, 118, 187, 195
Birgitta 142, 145, 235, 270
biskop Henrik 109, 137
biskopsmöte 41, 74, 78–79, 82–83, 85–86, 109, 111–112, 168, 171, 191, 241, 244, 248, 319, 327, 330
biskopsval 66, 78, 270
Boendeservicestiftelsen ASPA 218
Bolognadeklarationen 327
Borgå stift 80, 94–95, 102, 105, 116, 136, 151, 153, 155–158, 160, 163, 176–177, 181, 207, 219, 272–273, 277, 280, 286, 305, 327, 343, 347, 349, 351
Borgådeklarationen 19, 78, 229
Buchert, Maria 195
Budbärarna 256, 259, 281
buddhismen 48
bön 66, 70, 108, 110–111, 113, 118–119, 125, 132, 135, 137, 139–142, 168, 198, 206, 235, 269, 350, 355–356
böndagar 32–33
bönemöten (fester) 345
bönestund 67, 221, 226, 232, 235

C

Cassidy, Edward Idris 236
Centern i Finland 20
Centralen för Församlingarnas Barnarbete 81, 148, 155, 157, 163, 218, 342
Centralen för Pojkar och Flickor i Finland 81, 162–163, 178, 218, 342
Charta Oecumenica 12, 19, 221, 233

D

dagklubb 60, 62, 86, 148, 150–153, 155, 184, 186, 211, 362
dagvård 148, 150, 156–157, 322
de evangeliska, evangeliska rörelsen 349
de förstfödda 343, 346
De vackraste julsångerna 134
debriefing 214
delegationen för museiväsendet 143
Den andliga förnyelsen i vår kyrka 354
den femte rörelsen 341
den nya väckelsen 343–345
Det goda arbetet (projekt) 211
Det moderna kyrkfolket (undersökning) 49
diakonat 329–330
diakoni 35, 67, 82, 86, 91–92, 110, 199–200, 202–206, 208, 212, 214, 216, 218–220, 228, 233, 241–244, 246–247, 259–260, 264, 306, 310, 312, 319–322, 329–330, 341–342, 363–364
Diakoni och samhällsarbete 79, 205, 214
diakoniarbetare 86, 154, 171–172, 201, 205, 207, 214, 220, 307, 321–322, 327, 331
digital-tv 134, 266, 276–277, 284
direktion 86, 229, 246, 254, 302
domkapitlet 66, 69, 76–77, 80, 82–83, 86, 326, 334
Donner, Jörn 145
dop 20, 61, 63, 98, 104–105, 107, 110, 113, 126–128, 131, 139–140, 143, 148, 163, 168, 174, 182, 185, 187, 361

E

Edström, Jan 225
eftermiddagsklubb 86, 159–160
ekonomi 9–10, 14, 24–25, 37, 40, 65, 75–77, 86–88, 90, 143, 215, 227, 240, 254, 269, 271, 284–287, 300, 312–313, 323–324, 364–365
ekoprogram 87–88
Ekumeniska rådet i Finland (ERF) 225
Ekumeniskt institut för Norden (EIN) ekumenik Takt och ton inom ekumeniken (rekommendation) 19, 234
Elämän Sana 344
emigrantrörelsen 237, 241
emigration 237, 365
En kommunikativ kyrka 90, 266, 283, 363
En kyrka för alla 91, 206
Erkkilä, Eero 138
Esbo stift 71, 194
Estland 15, 23, 123, 227, 236, 243, 251, 256
etiska ställningstaganden 64, 268
Europeiska ekumeniska kommissionen för kyrka och samhälle (EECCS) 233
Europeiska kyrkokonferensen (EKK) 19, 233, 245
Europeiska unionen 14–15, 83–84
Evangelieboken 66, 107–108, 111–112, 136
evangelisation 125, 225, 246, 255, 341, 351, 353
evangelisk-lutherska kyrkan i Ingermanland 227, 236, 243, 250, 345, 348
Evangelisk-lutherska Missionsföreningen Såningsmannen 256, 258
examen i ledning av församlingsarbete 74, 326–327

F

familjearbete 148, 156, 168, 192, 194, 199, 205, 322, 330
familjedagvård 157
Familjefrågor 79, 191, 194, 214, 328
familjeklubb 139, 148, 156, 184
familjerådgivning 187, 190–192, 199, 308–310, 315, 362
fattigdom 17, 146, 216, 259–260
finansministeriet 34
Finlands evangelisk-lutherska Folkmission (FEFM) 256–257
Finlands Röda Kors 159, 262, 357
Finlands Sjömanskyrka 230, 238–239, 342
Finlands svenska kyrkosångsförbund 146
Finska Bibelinstitutet 351, 353
Finska Bibelsällskapet (SPS) 256
Finska Missionssällskapet (FMS) 256
flyktingar 17, 145
flyttningsrörelsen 9, 12, 22, 93, 100, 107, 117, 233, 238, 360, 364–365
FN 17, 149, 213, 220, 234
Folkets bibelsällskap 195
Folkets Bibelsällskap 194, 351, 353
Forsström, Tua 138
fortbildning 191, 320, 327, 342
Fostran och ungdomsarbete 10, 79, 148, 157, 159, 162–163, 165, 178–179
framtiden 183, 198, 253–254, 300, 305, 360, 363
Frank, Anne 141

Fridsbudskapet 343, 346
Fridsföreningarnas i Finland centralförening Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys (SRK) 165, 343
Frikyrkan i Finland 44, 47, 222, 224
frivilligarbete 132, 204–205
Från våld till försoning 233
Frälsningsarmén 47, 222
FST 277
fältbiskop 213
fängelsearbete 179, 208
fängelsepräst 208, 328
förhandsröstning 69
förnyelsen av kyrkans ämbetsstruktur 91
förrättningssamtal 107, 110, 126, 130–131, 187, 361
Församlingarnas påverkare (enkät) 211
Församlingsförbundet 81, 145, 157, 342
församlingstidning 54, 271–274
församlingsval 69–70, 73, 86, 94, 270, 275, 279, 336–337, 364
förskoleundervisning 148, 150, 156, 184, 362
försvarsmakten 113, 212–213
förtroendevald 11, 69, 206, 211–212, 219, 275, 306, 336–340, 344, 347, 349–351, 353–354, 356, 361

G

Gallup Ecclesiastica 11, 47–48, 53–59
Gemensam deklaration om rättfärdiggörelseläran 228, 235
Gemensamt Ansvar 71, 142, 163, 212, 216–219, 275, 364
globalisering 14, 211
Gothóni, Raili 215
grundlagen 20, 29–31, 113
Grönblom, Gunnar 234
gudstjänst 20, 33, 51–53, 64, 66, 68–70, 85, 97–98, 107–108, 110–123, 125, 131, 134–137, 139–140, 147, 157, 167, 173, 182, 208, 212–213, 222, 226, 230–232, 261, 276–277, 280, 282, 316, 338, 362
gudstjänst för inbjudna 114, 121–122
Gudstjänstboken 66, 107–108, 112, 120, 135
gudstjänstfostran 114, 131, 147, 361
gudstjänstförnyelsen 108–110, 113–114, 141, 361
Gudstjänstliv och musik 79, 109, 114, 135
Gustafsson, Kaj-Erik 146
Gustav II Adolf 32

H

Hakala, Pirjo 197
Halonen, Tarja 20, 140, 226, 236
handbokskommittén 108–109, 111
handboksutskottet 109
handikapparbete 62–63, 206, 358
Hanson, Mark 13
Heikka, Mikko 71
Hela kyrkans mission (betänkande) 241, 264
Hellberg, Jan 138
Helsingfors stift 71, 76, 78, 93–95, 100–102, 105, 116, 128–130, 133, 148, 151–154, 158, 164, 166, 175–176, 181, 188, 192–193, 270, 287, 291, 294–295, 318, 331, 334, 354
hembesök 100, 187, 196, 199, 203, 206, 220
Hemgruppsnätverket 356
hemmaröstning 69
Heng, Bey 145
Hengen uudistus kirkossamme ry 354
Hiljaisuuden Ystävät ry 188, 355
hinduismen 48, 223
hjälpledarutbildning 148, 176–178, 185
Holkeri, Harri 17, 146
homosexuella parförhållanden 41, 269
Hovland, Egil 138
Hungergruppen 216
Huotari, Voitto 114–115, 232
Huovinen, Eero 228–229
Hussein, Saddam 13
huvudgudstjänst 116–121, 123
Hytönen, Maarit 10, 211
Häkkinen, Seppo 10, 68
Hämeen-Anttila, Jaakko 145

I

information 10, 20–21, 28–29, 36, 70, 84, 90, 130, 136, 149, 211–212, 230, 234, 253–254, 270–271, 273–275, 280, 283, 285
Inremissionssällskapet 323
inrikesministeriet 209
instrumentalmusik 136
Internet 10, 28–29, 134, 137, 190, 238, 271, 274, 282–284
Internethjälp 190
intranät 282–283
inträde i kyrkan 104–105

invandring 23, 45, 360–361
islam 44–49, 145, 233, 250, 257

J

Jehovas vittnen 46–48, 223
Jeltsin, Boris 16
Joensuu universitet 81, 237, 316
Joensuu, Matti 192
Johannes 109, 225
Johannes Paulus II 13, 235
Jubelåret 2000 66, 148, 180, 214, 221, 268, 275
judendom 48, 223, 225, 233
jul 30–31, 109, 117, 119, 122, 132, 134, 139, 143, 183, 188, 207, 240, 279, 282
Juusten, Paavali 108
Jäätteenmäki, Anneli 20

K

Kainulainen, Sakari 321, 331
Kansan Raamattuseura 194, 351, 353
Kantola, Ilkka 71, 197
kantor 11, 82, 86, 114, 130–131, 136, 170–172, 208, 306, 312, 315, 319–320, 330, 333, 344
karismatiska rörelsen 340–341, 354–355
Karpela, Tanja 34
Kasper, Walter 236
kasualförrättning 109–110
Kataja ry 193–194
Katakomben (projekt) 215–216
Katekesen 65–66, 82, 148, 168, 215, 268, 273
katolska kyrkan 18, 45, 47, 222, 229, 232, 235–236
Kaurismäki, Aki 146
Kemppi-Repo, Eeva 234
Kettunen, Paavo 205
Kiiski, Jouko 192
Kinnunen, Mari 232
Kinnunen-Riipinen, Lilja 143
Kirkkopalvelut 66, 80, 342
Kobia, Sam 232
Kommunicera! (material) 271
kommunikation 68, 87–90, 188, 238, 265–267, 271–273, 275–276, 278, 281–284, 363
kommunikationsstrategi 88, 90, 265–266, 271, 283–284
konfirmandundervisning 82, 148, 163–170, 172–174, 176–177, 182, 186, 194, 211, 344, 362
konfirmation 105, 110, 166, 168, 174
Kosonen, Ulla 230
Kotila, Markku 258
Kotimaa 273–274
Kotiryhmäverkosto 356
kriminalarbete 208–209
krisberedskap 87–88, 221
Kristillinen Kulttuuriliitto 146
Kristliga Kulturförbundet 146
kulturpris 144–145
Kuopio stift 94–95, 116, 154, 160, 164, 216, 286, 294–295, 318, 346–347, 349, 351–353
kvinnopräster 68–69, 83, 172, 231, 269, 318, 336, 350
Kyrkan i dialog 90, 265–266
Kyrkan och polisen (projekt) 209
Kyrkans central för diakoni och samhällssansvar (KCDS) kyrkans pensionsanstalt Kyrkans central för gudstjänstliv och musik (KCGM) 214
Kyrkans central för familjefrågor (KCF) 79, 194
Kyrkans central för gudstjänstliv och musik (KCGM) 109, 114, 135
Kyrkans central för sjukhussjälavård (KCS) 198
Kyrkans central för ungdomsarbete (KCU) 79
Kyrkans centralfond 34, 65, 75, 89, 231, 261, 286, 293–294, 296, 299–300, 303, 324
kyrkans delegation för museiväsendet 143
Kyrkans enhet för familjefrågor (KF) 328
Kyrkans forskningscentral (KFC) 9–11, 79, 104–105, 115, 181, 274, 332, 337
Kyrkans informationscentral (KI) 79, 214, 267, 271–273, 275–277, 279, 284
Kyrkans missionscentral (KMC) 238, 241
Kyrkans socialforum 216
Kyrkans utbildningscentral (KUC), Kyrkans central för ut-bildning 79, 325, 331
Kyrkans Utlandshjälp 236
Kyrkans Utlandshjälp (KUH) 227, 233, 241–242, 248, 260, 263, 265
kyrkans utrikesråd 74, 86, 228, 231, 250
kyrkliga förrättningar 41, 51, 61, 63, 93, 98, 105, 107–109, 111–113, 125–127,

131–132, 136, 182, 186–187, 199, 213, 361
Kyrkliga förrättningar (handbok) 107, 109, 111, 131
Kyrkodagarna 67, 70, 84, 139, 179, 217, 222, 343
kyrkofullmäktige 73, 86, 271, 336–337
kyrkohandbok 108, 111, 113, 135–136
kyrkokör 136, 138
kyrkolagen 19, 73–75, 142, 221, 229
Kyrkomonitor 11, 43, 54–55, 61, 115–116, 128–130, 246, 341, 347
kyrkomuseum 132, 142
kyrkomusik 114, 136–138, 146, 228, 307, 310, 315, 319–320
kyrkomötet 9, 19, 29, 31, 34, 41, 65, 68, 71–73, 75–78, 80, 82–83, 85–86, 112–114, 132, 214, 225, 229, 231, 241, 269, 319, 329–330
Kyrkornas världsråd (KVR) 13, 18, 231–232, 240, 245, 260
kyrkospel 143–144
Kyrkostyrelsen 10–11, 41–42, 67–68, 74, 76–77, 79–81, 83–84, 86, 88, 90–92, 136–137, 143–144, 148, 157, 162, 174, 178–180, 190–191, 194, 197, 205–207, 211, 214–215, 218–220, 227, 230, 236, 239
kyrkoåret 66, 108–109, 114, 120, 132, 135–136, 139, 143, 213, 220
Kyrktjänst 66, 80–81, 84, 124, 141, 143, 205, 216–217, 339, 342

L

Ladin, Usama bin 12
laestadianismen 340, 343–344, 346–347
Land i sikte (evenemang) 179, 350
landskapsmuseum 143
Lankinen, Juha 198
Lappo stift 94, 100, 128–130, 160, 175, 181, 287, 299, 317, 328, 334, 343, 349
Laulaja, Jorma 241–242
lektor 11, 77–78, 196, 207, 308–310, 315, 317, 319, 330, 355
Lemberg, Robert 143
Leo 225
Leskinen, Tapio 263
Lindén, Suvi 29
Lindgren, Juhani 259
Lindqvist, Martti 197
Liski, Paavo 145
Livets Ord 344
livsåskådningskunskap 50, 156, 267, 280
lokalradio 279–281
Luther, Martin 144, 225
Lutherska Ungdomscentret i Finland 342
Lutherska världsförbundet 261
Lutherska världsförbundet (LVF) 13, 19, 221, 224, 228–229, 231, 240, 245, 260
löner 26, 311–312, 339
Lönnrot, Elias 147
Löytty, Jaakko 138–139

M

Malk, Per-Olof 259
Malmberg, Nils Gustaf 144
Mannerheims Barnskyddsförbund (MBF) 159, 163, 180, 193, 218, 357
Martikainen, Tuomas 45
matbank 62–63, 216–217
Med liv och lust (parprojekt) 193
mediestiftelse 267
medlemskap i kyrkan 90, 93, 181, 361
mental hälsa 205
militärpräst 212–213
miljödiplom 211
minnesstund 110, 130
missbruksarbete 208
mission 10, 88–89, 92, 110, 134, 221, 225, 231, 238–239, 241–245, 248–249, 251, 253–259, 261, 264, 341, 344–346, 348, 350–351, 353, 360–361
missionsarbetare, missionär 241, 244–245, 248, 250–254, 256–257, 259, 264
missionskrets 203, 247, 345
missionssekreterare 244, 247, 259, 330
missionsunderstöd 241, 249, 251, 254, 257
Moderni kirkkokansa 49
Moisio, Miia 213
moral 13, 195, 198
mormoner 47–48, 223
MTV3 277
museibranschen 132
musik 53, 68, 79, 109–111, 125, 132–136, 138, 140, 143–144, 146–147, 155, 228, 282, 307–308, 310, 315, 319–320, 329
Mustakallio, Sami 270
Myyrmanni 20, 70
Mäkelä, Jussi P. 115
Mäkipää, Pekka 259
mänskliga rättigheter 15, 229, 233, 254, 262

mässa 85, 108–110, 138, 141–142, 187, 190, 196, 230, 235, 356, 361–362
mässmelodier 108, 111, 135

N

nattvard 53, 113, 119, 122–123, 135–136, 143, 171, 195–196, 228
Niemelä, Kati 10, 167, 332
Nikula, Paavo 130
Nissilä, Keijo 66
Nokiaväckelsen 270, 354–355
Nordiska ekumeniska rådet 19, 221, 226, 234, 240
Nordiska kyrkliga studierådet (NKS) 143
Nuorten keskus 81, 342
nypietismen 340
Nära omsorg är bäst (projekt) 217
nätkommunikation 265, 267, 281–283, 363

O

Ordets och Bönens kväll 354
ordinariemusik 135
OSCE 234
Outinen, Kati 139

P

Paarma, Jukka 147, 215, 224, 235–236, 331
Pajunen, Mika 230
parrelationskurs 194, 199
Pasanen, Leena 145
Pasanen, Sina 321–322, 331
pastoralexamen 75, 325–326
pastoralpsykologi 191, 197
pastoralutbildning 320, 325–326
Paunonen, Seikku 254
Peiponen, Matti 233
Pentikäinen, Antti 241, 262
personalutbildning 244, 253, 282, 323–325, 327
Peura, Simo 71
pietismen 340–341, 347–348
Pihkala, Juha 109, 231, 234, 354–355
pingströrelsen 48, 222, 232
plan för konfirmandarbetet 82, 168
Porkka, Jouko 177
predikan 108, 115, 137, 266, 334
president 16, 20, 33, 66, 140–141, 226, 236, 261, 270
propriemusik 135–136
prosteri 77, 83, 227, 240, 248, 304
Prästförbundet 67
psalm 68, 110–111, 113, 115, 122, 135–137, 139–140, 147, 183, 198, 213, 238, 268, 270, 277, 350
Putin, Vladimir 16
påsk 65, 81, 109, 132, 141, 143, 222, 226
påven Johannes Paulus II 13, 235
Pöysti, Lasse 139

R

radio 54, 115, 137, 259, 262, 265, 267, 277–282, 284–285
Radio Dei 265, 281
Radio Nova 279
Radio Suomi 278, 280
Radio Vega 280
Raiser, Konrad 232
Raittila, Anna-Maija 145
Rantala, Tapani 230
Rantama, Marketta 335
Rantanen, Leena 65
Rask, Katja 321–322, 331
Rauhan Sana 343, 346
Raulo, Sylvia 233
recession 285, 288, 290, 303, 306, 313, 360
re-configuration 232
reform av konfirmandarbetet 305
reklamkampanj 275
religionsfrihet 12, 15–16, 30–33, 245
religionsfrihetslag 12, 31, 33, 71, 93, 101, 183, 222, 224, 226, 268, 270
religionsfrihetslagen 29
religionsundervisning 31, 270
religiositet 11–12, 45, 49–51, 54, 58, 181, 332, 360
Renqvist, Henrik 144
retreat 120, 188, 341, 355
Riekkinen, Wille 277
Riksförbundet för Familjevård i Finland 217
Rimpiläinen, Olavi 109
Rinne, Riku 145
Rintala, Olavi 224
Rissanen, Seppo 254
Ritokoski, Sami 322
Runeberg, J. L. 139
Ruotsalainen, Kari 192
Ruotsalainen, Paavo 144

Rådet för de katolska biskopskonferenserna i Europa (CCE) 221, 233

S

S:t Michels stift 94, 151, 158, 162, 174, 176, 181, 202, 289, 327, 351–353
S:ta Maria kyrka (S:t Petersburg) 227, 261
Saarelma, Antti 232
Saarinen, Maria 333
Saarinen, Risto 229
Sacred Media (kongress) 267
Salmi, Pontus 331, 335
Salmi, Samuel 66
Salonen, Sulo 146
samer 65, 78
samfundsskatt 34–35, 75, 224, 269, 285, 287–288, 294, 299, 303
samhällsarbete 91–92, 199, 209, 211–212, 214, 218
Samlingspartiet 336
Samtalstjänst 67, 188–190, 199, 209
Sanan ja rukouksen ilta 125, 354
Sankt Henriks mässa 235
Saraneva, Tapio 241, 262
Sariola, Yrjö 108
sars 14, 250
scientologi 47, 223
scouting 62, 161
SDP 336
sekularisering 49–51, 331
Setälä, Päivi 145
Seurakuntien Lapsityön Keskus 81, 342
Sibelius-Akademin 143, 320
Sjukhussjälavård 79, 187, 195–199, 214, 224, 308–310, 315, 328
själavård 67, 98, 118, 125, 130, 186–187, 190, 192, 196–198, 207–208, 213, 233, 244, 328, 343
sjömanskyrka 81, 230, 238–239, 342
skatteintäkter 22, 25, 241, 248, 285–289, 293, 298–299, 304–305, 365
skolpastor 182
skriftskola 85, 99, 105, 148, 163–166, 168, 173–174, 176–177, 185, 362
skuldrådgivning 199, 214
social- och hälsovårdsministeriet 41, 197
social trygghet 14, 16, 208
Sollamo, Raija 113
sorggrupp 186–187, 196
Sorri, Hannu 189
specialungdomsarbete 179–180
spiritualitet 114, 331, 333
staten 12, 29–30, 33, 35, 84, 112, 141, 239, 257, 287
statsrådet 17, 33, 146, 216
Steg för steg -verksamhet 182
Stiftsrådet i Borgå stift 80, 136, 157, 207, 219, 273, 280
Stillhetens vänner 188, 355
Student- och Skolungdomsmissionen 353
Suomen Kirkko-Mediat 273
Suomen Kirkon Seurakuntaopiston Säätiö 217
Suomen kristillinen rauhanliitto–Finlands kristliga fredsrörelse ry Lutherska Evangeliföreningen i Finland (SLEY) Suomen Luterilai-nen Evankeliumiyhdistys (SLEY) 145
Suomen Pipliaseura (SPS) 257
Suomen Poikien ja Tyttöjen Keskus–PTK ry 81, 342
Suomen Raamattuopisto 351, 353
Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland (SLEF) 256
sysselsättningsläget 318–319
söndagsskola 148, 153–154

T

Taizérörelsen 120, 140, 146, 355
Talola, Ville 284
Tammerfors 116
Tammerfors stift 93–95, 100, 102, 105, 116, 133, 138, 152, 175, 177, 194, 202, 236, 317, 329, 354
teckenspråk 113, 136, 206–207
televisionen, TV 276–277
teologiska fakulteten 236–237, 316
terminalandakt 196
terrorism 12, 16–17, 24, 226, 259
Tikka, Kari 144
tio teser 71, 148–149, 270
Toivo och Ilona (barnskyddsprojekt) 217
Tomasmässan 356
trosteologi 253
Tuomarla, Irmeli 145
turistkapell 123–125
Työrinoja, Pirjo 229

U

Uleåborgs stift 66–67, 94, 130, 151–152, 154, 156, 162, 164–165, 174, 176, 269,

272, 289, 317, 326–327, 343–344, 346–347
underställningsförfarande 77
understöd 34–35, 75, 79–81, 207, 216–217, 241, 248–249, 251, 254, 257, 259, 263, 269, 285–286, 292–294, 296, 299–300, 303–305, 340, 342–343
undervisningsministeriet 34, 81, 158
ungdomsarbetare 119, 180, 244, 310, 327
ungdomsarbete 10, 60–62, 79, 92, 99, 144, 148, 150, 157, 159–160, 162–163, 165, 168, 173–176, 178–181, 184–186, 210–211, 228, 257, 307–309, 315, 341–343, 350–351, 353, 358, 362
universitet 81, 111, 141, 181–182, 236–237, 303, 316, 318–319, 327
utbrändhet 205, 335
utbyte av arbetstagare 246
utlänningar 12, 23–24, 45, 74
utträde ur kyrkan 93, 101–102, 181, 270
utvecklingssamarbete 255, 261–263

V

Valkeala 68–69, 269, 336
Valtonen, Minna 322
Vanhanen, Matti 21
Virtaa välillämme (parrelationskurs) 194
vision 21, 88–89, 92, 218, 257
verksamhets- och ekonomiplan 77, 86–88, 271, 285
Viika, Kaarle 192
Vikström, John 145
våld 13–14, 91, 163, 187, 191, 204, 209, 218, 233
Vägkyrkan 123–124
vänförsamling 11, 227–228, 240–241, 264, 364
Vänskä, Osmo 139
värderingar 12, 15, 33, 36, 40, 144, 146, 211, 218, 263, 333, 360–361

W

Waltari, Mika 138
webb 68, 90, 111, 136, 190, 194, 207, 214, 226, 238, 265, 267, 271, 273–274, 279, 281–283, 285
Williams, Rowan 13
Wróbel, Józef 225

Y

Yle Hjälpen 262
YLE, Rundradion 262, 277–280
yrkesfostran 181–183, 320–322
yrkeshögskolan Diakonia (Diak) 181, 320–322
yttrandefrihet 16, 265

Å

Åbo Akademi 236, 316
Åbo ärkestift 76, 93, 95, 151, 158, 162, 175–176, 181, 343, 347, 349–350
Åström, Nina 145

Ä

äkta par 192–195
äktenskap 41, 110, 127–129, 187, 191–192, 199, 229, 362
ärkebiskop 13, 78, 83–84, 109, 147, 214–215, 224–225, 235–236, 269–270, 303, 329, 331

Ö

öppenvård 187, 195
överskuldsättning 192